

West-Friese
Archeologische
Rapporten 95

Het Mariaconvent in Medemblik

Archeologisch onderzoek op de percelen Bagijnhof 35-37
in Medemblik

C.P. Schrickx
Met een bijdrage van P. Swart

Het Mariaconvent in Medemblik

Archeologisch onderzoek op de percelen Bagijnhof 35-37 in Medemblik

C.P. Schrickx

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 95

Titel:	Het Mariaconvent in Medemblik Archeologisch onderzoek op de percelen Bagijnhof 35-37 in Medemblik
Onderzoekslocatie:	Bagijnhof, Medemblik, Gemeente Medemblik
OM-nummer:	61799
Projectnummer:	389
Centrumcoördinaat:	x: 135860 y: 531685
Opdrachtgever:	Kuin Vastgoedontwikkeling BV
Uitvoerder:	Archeologie West-Friesland
Auteur:	C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Redactie:	M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Veldwerk:	C.P. Schrickx M. Kossen (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland) J. Verduin (archeoloog, Archeologie West-Friesland) J. van Leeuwen (archeoloog, Archeologie West-Friesland) D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland) A. Weel (medewerker Archeologie West-Friesland) E. van Paridon (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland) K. Kiestra (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland) E. Winters-Ran (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland)
Determinatie vondsten:	C.P. Schrickx
Determinatie leer:	A. Vissie-Hoogland en E. Winters-Ran (vrijwillig medewerkers, Archeologie West-Friesland)
Determinatie tabakspijpen:	J. van Oostveen (zelfstandig onderzoeker)
Botanisch onderzoek:	A.L. de Sitter-Homans (vrijwillig medewerker, Archeologie West-Friesland)
Historisch onderzoek:	P. Swart (zelfstandig onderzoeker)
GIS/kaartmateriaal:	C.P. Schrickx en M. Kossen
Fotografie objecten:	F. Schinning (archeoloog, Archeologie West-Friesland)

© Archeologie West-Friesland 2016

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
2. De onderzoekslocatie	9
2.1 Geologie en landschap	9
2.2 Historische achtergrond	11
2.2.1 Inleiding	11
2.2.2 Friese oorsprong	12
2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd	14
2.2.4 Middeleeuwen	16
2.2.5 Gouden Eeuw	21
2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven	21
2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven	23
2.2.6 De neergang na 1650	27
2.3 Medemblik en de derde orde	32
2.3.1 De Moderne Devotie	32
2.3.2 Paulus Albertsz van Medemblik	33
2.3.3 Het Mariaconvent	35
2.3.3.1 Het Grote Convent	35
2.3.3.2 De stichting	36
2.3.3.3 Biechtvaders	38
2.3.3.4 Maters	39
2.3.3.5 Vicarie	39
2.3.3.6 Schenkingen	39
2.3.3.7 Grondbezit	40
2.3.3.8 Rentebezit	41
2.3.3.9 Oorlogsgeweld en brand	42
2.3.3.10 Opheffing van het klooster	42
2.3.3.11 Het Weeshuis	44
2.4 De onderzoekslocatie	
2.5 Bewoning en bebouwing in de 17de eeuw (P. Swart)	
2.5.1 Haardstedenregister 1665	46
2.5.2 Nadere analyse	47
2.5.3 Driedeling	48
2.5.4 Kleine huisjes	48
2.5.5 Tussen Mariaschool en Torenstraat	48
2.5.6 Ontwikkelingen in de jaren 1630-1640	50
2.6 De bebouwing in de 19de eeuw	51
3. Doel en methode van het onderzoek	54
3.1 Onderzoeksopdracht	54
3.2 Methode	55
4. Resultaten	58
4.1 Fase 1: 1100-1500	58
4.1.1 Natuurlijke bodem	58
4.1.2 Gedempte sloten	58
4.1.3 Paalkuilen	63
4.1.4 Ophogingslagen	64
4.1.5 Natuursteen	66
4.1.6 Afvalkuil	66
4.1.7 Deelconclusie	66
4.2 Fase 2: 1500-1572	67
4.2.1 Afvalkuilen	67
4.2.2 Ophogingslagen	91
4.2.3 Deelconclusie	93
4.3 Fase 3: 1592-1630	94

4.3.1 Perceel 1	94
4.3.2 Perceel 2	97
4.3.3 Perceel 3	103
4.3.4 Perceel 4	105
4.3.5 Perceel 5	106
4.4 Fase 4: 1630-1875	107
4.4.1 Perceel 1a	107
4.4.2 Perceel 1b	107
4.5 Fase 5: 1875-2004	116
4.6 Losse vondsten	116
5 Vondstcomplexen	120
5.1 Klooster	120
5.1.1 Keramiek	120
5.1.1.1 Samenstelling	120
5.1.1.2 Koken en bakken	123
5.1.1.3 Voedselvoorbereiding	124
5.1.1.4 Tafel- en schenkgerei	125
5.1.1.5 Voorraad	129
5.1.1.6 Hygiëne en verzorging	130
5.1.1.7 Verwarming en verlichting	131
5.1.1.8 Overig	131
5.1.1.9 Ingekraste merken	131
5.1.2 Beeldjes van pijpjarde en terracotta	132
5.1.3 Bouwkeramiek	134
5.1.4 Metaal	135
5.1.5 Glas	142
5.1.6 Overig	142
5.1.7 menselijk bot	142
5.1.8 Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)	143
5.1.8.1 Groenten en kruiden	143
5.1.8.2 Medicinale kruiden	144
5.1.8.3 Sierplanten	144
5.1.8.4 Onkruiden	147
5.2 Demping sloot	150
5.2.1 Inleiding	150
5.2.2 Keramiek	150
5.2.2.1 Samenstelling	150
5.2.2.2 Steengoed	153
5.2.2.3 Jydepot-aardewerk	153
5.2.2.4 Roodbakkend aardewerk	153
5.2.2.5 Werra-aardewerk	154
5.2.2.6 Witbakkend aardewerk	155
5.2.2.7 Weser-aardewerk	157
5.2.2.8 Majolica	157
5.2.2.9 Faience	157
5.2.2.10 Italiaanse tinglazuuraardewerk	158
5.2.2.11 Spaans tinglazuuraardewerk	162
5.2.2.12 Portugees tinglazuuraardewerk	163
5.2.2.13 Aziatisch porselein	165
5.2.3 Tabakspijpen (J. van Oostveen)	165
5.2.4 Wandtegels	166
5.2.5 Glas	167
5.2.6 Metaal	168
5.2.7 Hout	170
5.2.8 Leer	171
5.2.9 Been en schelp	172
5.2.10 Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)	173

6 Synthese		176
7 Beantwoording onderzoeksvragen		179
Literatuur		182
Catalogus keramiek		187
Mariaconvent		187
Slootvulling		221
Kaartbijlagen		
Bijlage 1A	Puttenkaart (vlak 1)	235
Bijlage 1B	Puttenkaart (vlak 2)	237
Bijlage 2	Fase 1 (1100-1500)	239
Bijlage 3	Fase 2 (1500-1572)	241
Bijlage 4	Fase 3 (1590-1630)	243
Bijlage 5	Fase 4 (1630-1875)	245
Bijlage 6	Fase 5 (1875-2004)	247
Bijlage 7	Profielen	249
Bijlagen digitaal		
Bijlage 8	Determinatielijst keramiek	
Bijlage 9	Determinatielijst bouwkeramiek	
Bijlage 10	Determinatielijst glas	
Bijlage 11	Determinatielijst metaal	
Bijlage 12	Determinatielijst divers	
Bijlage 13	Rapportage dendrochronologisch onderzoek (S. van Daalen)	
Bijlage 14	Rapportage tabakspijpen (J. van Oostveen)	

1 Inleiding

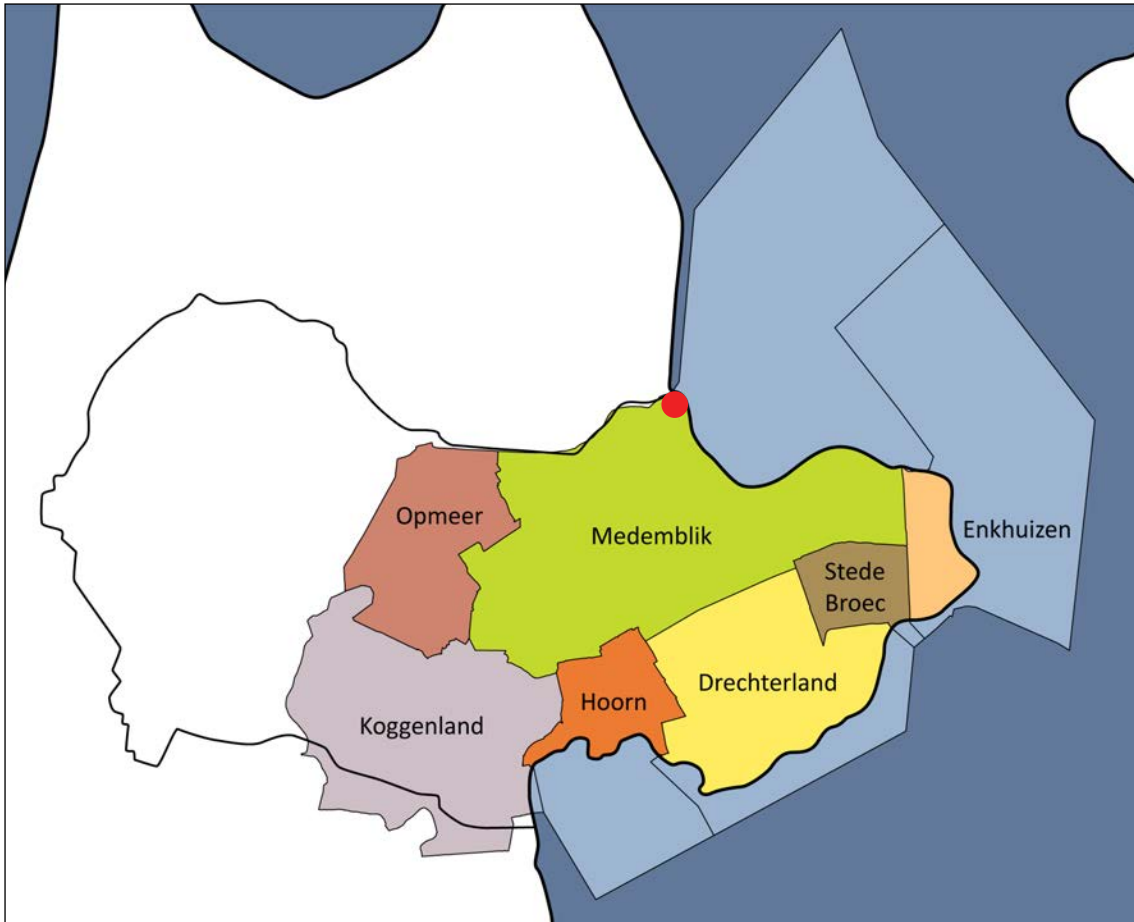
Van 11 juni tot en met 26 juni 2014 (12 dagen) is in opdracht van Kuin Vastgoedontwikkeling BV door Archeologie West-Friesland een opgraving uitgevoerd aan het Bagijnhof in het centrum van Medemblik (afb. 1). De eindverantwoordelijkheid was in handen van senior KNA-archeoloog drs. Michiel Bartels. De projectleider tijdens het veldwerk was senior KNA-archeoloog drs. Christiaan Schrickx. De andere leden van het vaste veldteam waren KNA-archeoloog drs. Jantien Verduin en KNA-archeoloog drs. Marlijn Kossen (als veldtechnicus) en veldmedewerker Aad Weel (metaaldetectie). Daarnaast hebben KNA-archeoloog drs. J. van Leeuwen en KNA-archeoloog drs. Dieuwertje Duijn een bijdrage aan het veldwerk geleverd. Zij werden ondersteund door vrijwillig medewerkers Kees Kiestra en Els Winters-Ran en stagiair Etienne van Paridon. Het onderzoek is uitgewerkt door C.P. Schrickx, met medewerking van vrijwillig medewerkers van Archeologie West-Friesland. In dit rapport zijn ook de resultaten van het botanisch onderzoek opgenomen, uitgevoerd door A.L. de Sitter-Homans. Dank gaat tot slot uit naar Peter Swart, die een bijdrage heeft geschreven over de bewoningsgeschiedenis van het Bagijnhof in de 17de eeuw.

In juli 2004 is de bebouwing in het plangebied Bagijnhof 35-37 grotendeels afgebrand. Sindsdien lag het perceel braak. Voor de brand stond het voormalige Martinusgesticht op de locatie, waarin zich woningen en winkels bevonden. Het plangebied bestrijkt ongeveer 690 m². Op het noordelijke deel met een oppervlakte van ongeveer 330 m² zijn vijf woningen met bijbehorende bergingen gerealiseerd. De sloop van de vloeren en funderingen en de bouwwerkzaamheden zouden de archeologisch waardevolle resten verstoren waardoor archeologisch onderzoek noodzakelijk was. Hiertoe is d.d. 30-05-2013 door Archeologie West-Friesland een archeologische quickscan opgesteld.¹ Hierin is op basis van bekende archeologische waarden en historische gegevens een archeologische verwachting voor het plangebied geformuleerd. Op basis van de quickscan is door Archeologie West-Friesland geadviseerd de volledige contour van de nieuwbouw op te graven. Hiertoe is d.d. 30-05-2014 een Programma van Eisen (PvE) opgesteld. Het archeologisch onderzoek is conform dit PvE uitgevoerd.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek aan het Bagijnhof (OM-nummer 61799, project 389) weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de historische gegevens met betrekking tot het onderzoeksterrein en de directe omgeving uiteengezet. Hierbij zijn zoveel mogelijk beschikbare primaire en secundaire historische bronnen gebruikt. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd. Specifieke aandacht gaat hierbij uit naar de vondsten die kunnen worden gekoppeld aan het Mariaconvent dat even ten noorden van de onderzoekslocatie tot 1572 was gevestigd.

De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3, en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2013.

1 Van Leeuwen 2013.

1. Luchtfoto van het historisch centrum van Medemblik met in rode stip de onderzoekslocatie aan het Bagijnhof.

2 De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap²

Aan het einde van de laatste ijstijd lag het plangebied in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zandafzettingen waren afgezet. Geologisch gezien behoren deze zanden tot de formatie van Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand). De top van deze pleistocene afzettingen bevinden zich tussen de 12 en 10 m –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich Basisveen op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

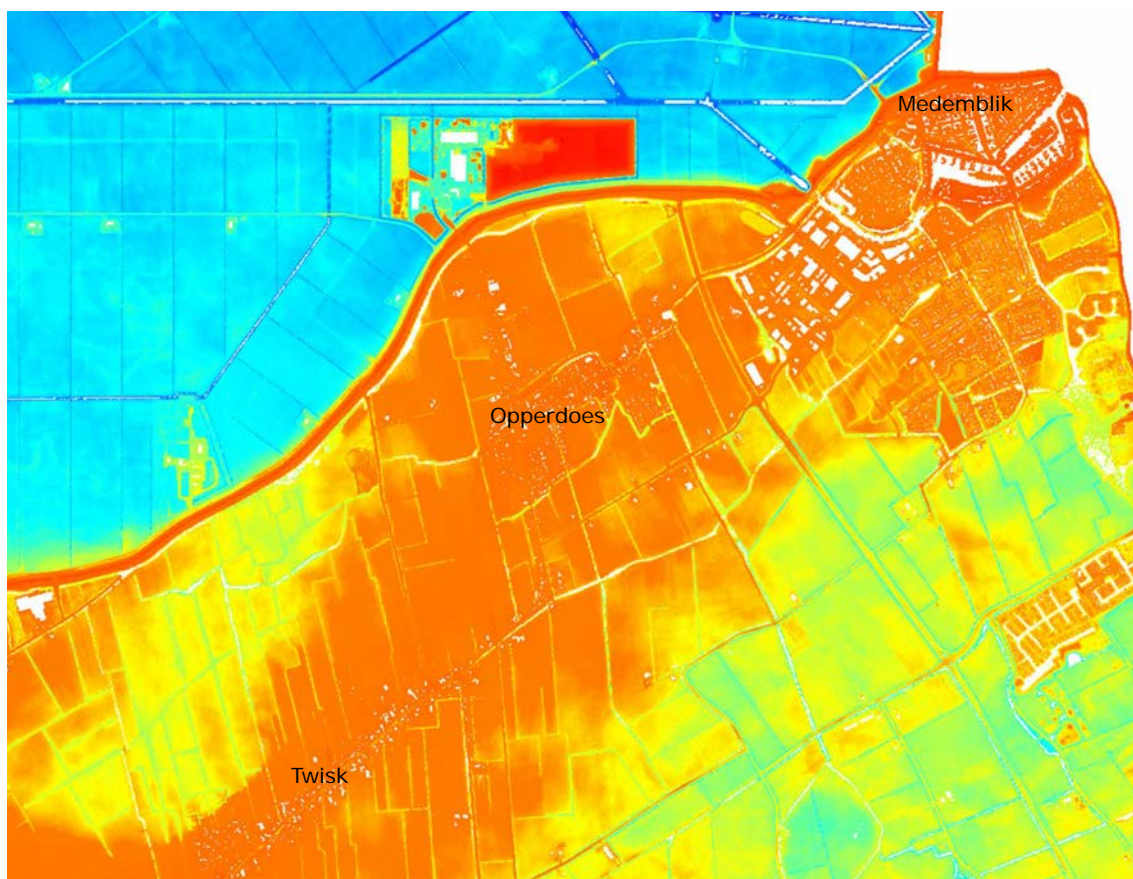
Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland in. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven.³

Rond 2200 voor Chr. was in West-Friesland West nog slechts één grote west-oost georiënteerde geul aanwezig. In West-Friesland Midden splitste deze geul zich ter hoogte van Aartswoud in een noordelijke en een zuidelijke tak. De noordelijke tak liep via Aartswoud in de richting van Medemblik. De zuidelijke tak liep van Aartswoud via Hoogwoud, Opmeer en Wognum in de richting van West-Friesland Oost. De noordelijke tak verlandde vermoedelijk al rond 2100 jaar voor Chr., waardoor de zuidelijke tak de hoofdgeul werd. De afzettingen die in deze periode zijn afgezet, worden door De Mulder en Bosch gerekend tot het Hauwertcomplex laag C (voorheen: Afzettingen van Calais IVb, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer). In delen van West-Friesland waar de zee niet actief was, vond veenvorming plaats. Na sluiting van het zeegat van Bergen (rond 1400 voor Chr.) raakte West-Friesland overgroeid met veen. Door dit veen stroomden 'leken', de lokale naam voor veenstromen. De Kromme leek, Oosterleek, en Middenleek (naamgevend voor de Medemblik) laten dit zien. Door inklinking van de kleigronden tekenden de zandige getijdengeulen zich af als langgerekte ruggen in het landschap (afb. 2). De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders. De rug ter plekke van Medemblik werd vermoedelijk nog lange tijd natuurlijk afgewaterd door een

2 Deze paragraaf is overgenomen uit het rapport van de opgraving Gedempt Achterom 45. In deze paragraaf wordt grotendeels de (chrono-stratigrafische) indeling gehanteerd die door De Mulder & Bosch (1982) is opgesteld. Ter verduidelijking zijn tussen haakjes respectievelijk de oude indeling van de RGD en de nieuwe indeling van het NITG-TNO (Weerts e.a. 2000) aangegeven.

3 De Mulder en Bosch 1982.

2. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de kreekkrug die richting Medemblik loopt goed te zien.

groot meer dat zich rond 2000 voor Chr. vormde, het zogenaamde 'Meer van Wervershoof'. De geulrug van Opperdoes-Medemblik bleef hierdoor in de IJzertijd ook nog geschikt voor bewoning. Bewoning uit de IJzertijd en Romeinse tijd is bij Opperdoes aangetoond. In principe zou op de geulrug bewoningscontinuïteit vanaf de Bronstijd kunnen worden aangetroffen. Dit is echter in Medemblik nog niet aangetoond. In het kader van onderhavig onderzoek gaan we er vooralsnog vanuit dat het gebied na de Bronstijd tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. onbewoond was.

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Ten zuiden van Medemblik ontstond de Vliet, een groot open water dat in verbinding stond met de Middenleek (Oude Haven). Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen. De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen.

Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf ca. 1250 werd beschermd door één dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor plaatselijk land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is daardoor in de loop der eeuwen gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen, vaak herhaaldelijk, moest worden teruggediept door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 13de-eeuwse kern.

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water worden geloosd in zee. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuilsluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem. De eerste poldermolens bij Medemblik stonden aan de Vliet en de Oosterdijk (Westfriese Omringdijk) ter hoogte van het huidige Sportpark De Vliet en dateren mogelijk uit 1547.⁴

2.2 Historische achtergrond⁵

2.2.1 Inleiding

Medemblik is de oudste stad van West-Friesland. De geschiedenis gaat zeker terug tot de Karolingische tijd en deze oorsprong heeft tot op de dag van vandaag het uiterlijk van de stad bepaald. Een langgerekt lint langs een haven is in de 16de en 17de eeuw omgevormd tot een vestingstad. Deze stad, die zich nooit heeft weten te ontplooiën tot een handelscentrum met internationale uitstraling zoals Enkhuizen en Hoorn, werd zwaar getroffen door de economische neergang in de 18de en vooral in de 19de eeuw. Het eens zo belangrijke Karolingische handelscentrum kromp tot een Zuiderzeestadje van bescheiden formaat.

Dankzij archeologisch onderzoek tussen 1967 en 1982 in het centrum van Medemblik is de Middeleeuwse stad onder de aandacht komen te staan. In een tweetal artikelen uit 1989 heeft Jan Besteman alle historische en archeologische gegevens voor de periode tot en met de 13de eeuw op een rij gezet. In 2014 is een nieuw overzicht van alle archeologische onderzoeken gepubliceerd door Josje van Leeuwen in haar masterscriptie *Middeleeuws Medemblik: een centrum in de periferie*.⁶ Voor de geschiedenis van de stad in de 16de en 17de eeuw zijn we met name aangewezen op een tweetal kronieken. De eerste kroniek is geschreven door Cornelis Jansz Opperdoes rond 1670 en is in zijn tijd nooit uitgegeven. In 1943 is de tekst gepubliceerd door Belonje en Kaptein.⁷ De tweede kroniek is geschreven door Dirk Burger van Schoorel (eerste druk 1710) en kende in de 18de eeuw een aantal herdrukken. Beide kronieken gaan deels terug op dezelfde bron die handelt over de geschiedenis van de stad tot 1610. Zowel de kroniek van Opperdoes als de kroniek van Burger van Schoorel bevat een minder uitgebreide beschrijving van de historie van de stad dan de kroniek van Hoorn van Velius (eerste druk 1615) en de kroniek van Enkhuizen van Brandt (eerste druk 1666). Veel over de geschiedenis van de stad is daardoor nog onbekend.

4 Alders 2009, 85.

5 Dit hoofdstuk is een bewerkte versie van de tekst die reeds eerder is opgenomen in het rapport over de opgraving aan Gedempt Achterom 45 in Medemblik: Schrickx 2013.

6 Van Leeuwen 2014.

7 Belonje en Kaptein 1943. In de inleiding vermelden zij dat het origineel zich in het gemeentearchief van Medemblik bevond, maar inmiddels was verdwenen. Tegenwoordig bevindt het zich in de collectie van Oudheidkundige Vereniging Medemblik (mededeling P. Swart).

2.2.2 Friese oorsprong

Vanaf de 5de eeuw na Chr. behoorde het noordelijke kustgebied van Noord-Holland tot de Friese invloedssfeer. Friesland en West-Friesland vormden één geheel. Binnen West-Friesland was vrijwel geen bewoning aanwezig. Bij Schagen (vlak buiten het huidige West-Friesland) zijn wel bewoningssporen uit deze periode aangetroffen. In de 7e eeuw nam de bevolking toe en ving de (Friese) kolonisatie van het West-Friese veengebied aan. Vermoedelijk hangt dit samen met een verbeterde afwatering van het gebied vanwege een veranderende waterhuishouding in het Vlie, een brede geul tussen het Almere / Flevomeer en de Noordzee. Op het Vlie kwamen enkele veenstromen uit, waarvan de Kromme Leek de belangrijkste is. De eerste bewoners versterkten het ontwateringsproces door sloten in het veen te graven waardoor kleine stukjes land ontwaterden en geschikt werden om te gebruiken. Van grootschalige ontginning is nog geen sprake.

Burger van Schoorel geeft in zijn kroniek een geloofwaardige verklaring voor de naam Medemblik. De plaats zou zijn genoemd naar een water met de naam Medemelacha en aanvankelijk Medemlek (Middenleek) hebben geheten.⁸ Deze verklaring wordt ook aangehouden door Blok. Medemblik is gevormd uit de Middelnederlandse woorden *medeme* (middelste) en *laca* (leek / waterloop).⁹ Tegenwoordig bestaat geen water meer met de naam Middenleek. Wel bestaat de Kromme Leek die in de Middeleeuwen in het meer van Wervershoof uitmondde. Waarschijnlijk moet de Oude Haven als overblijfsel van een veenstroom met de naam Middenleek worden gezien. Uit opgravingen ter plekke van de Oude Haven is gebleken dat dit water inderdaad van oorsprong een natuurlijke bedding had. Of de Vliet (Grote en Kleine Vliet) dat ter plekke van Medemblik door de Nieuwstraat heeft gestroomd in deze vroege fase ook al bestond, is onduidelijk. De Vliet verbond het water in de Oude Haven (de vermoedde Middenleek) met de Kromme Leek en het meer van Wervershoof. Het is mogelijk dat de Vliet pas is ontstaan na dichtslibben van dat meer waarna het water zich een uitweg richting het noordwesten heeft gezocht. Mogelijk dat zich dit pas in de 11de/12de eeuw, toen ook de Zuiderzee vorm kreeg, heeft voorgedaan.

De naam Middenleek doet vermoeden dat er ook een Oosterleek en Westerleek is geweest, zoals Tirion al in 1741 veronderstelt.¹⁰ Hij verwijst hiervoor naar de analogie met de plaatsen Oostwoud, Midwoud en Westwoud. Een Ooster- en Westerleek zijn echter in de buurt van Medemblik niet te vinden. Blok veronderstelt het bestaan van een Oterleek (Uiterleek) en een Overleek.¹¹ Dit laatste water zou gelijk staan aan de Kromme Leek. De Oterleek is volgens hem niet meer terug te vinden.

Het precieze moment waarop de bewoning ter plaatse van de Middenleek aanving, is uit de historische bronnen niet bekend. Als we afgaan op de 18de-eeuwse geschriften was dit al het geval in de 4de eeuw na Chr. Medemblik zou zijn gebouwd door Diederik, een zoon van koning Radboud in het jaar 334.¹² Hij zou hier een kasteel hebben laten neerzetten. Dit verhaal over de oorsprong kan veilig naar het rijk der fabelen worden verwezen. Zoals aan veel steden werd ook aan Medemblik een oud en roemrucht verleden toegedicht. Dat koning Radboud niet in de 4de eeuw maar rond 700 leefde, drong kennelijk niet tot Dirk Burger van Schoorel (1649/1650-1717) door. Het jaartal 334 nam hij uit de kroniek van Friesland van Winsemius

8 Burger van Schoorel 1767, 1.

9 Blok 1959.

10 Tirion 1744, 503.

11 Blok 1959.

12 Burger van Schoorel 1767, 1.

(1586-1644) over.¹³ De verbinding van Medemblik aan koning Radboud (648-719) is overigens al van ouder datum dan die kroniek. Al in de Divisiiekroniek van Aurelius uit 1517 valt te lezen dat Radboud een burcht ('zijn coninclicke sale ende hof') in Medemblik had laten bouwen.¹⁴ Aurelius weet verder te vertellen dat de naam Medemblik is afgeleid van de heidense godin Medea waarvoor een tempel in Medemblik stond. Radboud zou woedend zijn geweest op een priester Wigbert die de tempel had laten verwoesten en veel mensen had gedoopt. Ook in de Batavia van Junius, geschreven tussen 1567 en 1575, is een versie van dit verhaal te lezen (zonder dat Wigbert wordt genoemd) maar Junius vertelt er wel bij dat het een volksgeloof is.¹⁵ Medemblik wordt dus al zeker vanaf de vroege 16de eeuw in verband gebracht met de legendarische heidense vorst Radboud. Hij is met name bekend door het verhaal dat hij al met één been in het doopbekken stond, maar op het laatste moment besloot dat hij liever in de hel bij zijn voorouders wilde zitten dan in het gezelschap van een stel arme christenen in de hemel.¹⁶ Uit de diverse kronieken die dit verhaal vertellen, blijkt overigens nergens waar zich dit zou moeten hebben afgespeeld.

De verbinding van Medemblik met koning Radboud dateert waarschijnlijk uit de late Middeleeuwen. Een recente studie naar Radboud door Wolfert van Egmond zet hem ontdaan van alle mythevorming op de kaart als een regionale machthebber in de periferie van het Frankische rijk.¹⁷ Van Egmond stelt dat Radbod (de spelwijze die hij aanhoudt) vermoedelijk over een beperkt grondgebied zijn gezag uitoefende, namelijk over de streek rond de Kromme Rijn en de Vecht.¹⁸ In de geschriften uit de 8ste en 9de eeuw wordt Medemblik nergens vermeld. Het verhaal bij Aurelius dat een heidens heiligdom in Medemblik ontwijd zou zijn en dat Radboud als heidense vorst daarover in woede uitbarstte, is direct geïnspireerd op de *Vita Willibrordi* waarin een soortgelijk verhaal zich afspeelt op een eiland aan de oostgrens van Frisia. Dit type verhaal behoort tot de *topoi* in middeleeuwse religieuze geschriften en er kan dan ook geen

3. Gouden schijffibula, gevonden tussen Medemblik en Onderdijk in 1991. De fibula dateert vermoedelijk uit de 6de of 7de eeuw.

enkele waarde aan het waarheidsgehalte worden gehecht. De priester Wigbert, die Aurelius in verband met Medemblik noemt, komt (als Wictbert) voor in de *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* van Beda Venerabilis (†735). Beda vermeldt dat deze priester twee jaar lang zonder succes tot de Friezen en Radboud zou hebben gepreekt en overleden is in 690. Aurelius of wellicht al een schrijver voor hem heeft deze priester in verband gebracht met Medemblik. Ook deze vermelding heeft geen historische waarde.

De geschriften berichten ons verder dat de inwoners van Medemblik zijn bekeerd door de missionaris Werenfridus (†760) uit Northumbria. Opmerkelijk is dat Werenfridus niet voorkomt bij Beda. Voor

13 Winsemius 1622, 36.
 14 Divisiiekroniek van Cornelius Aurelius 1519, 56r.
 15 Junius 2011, 369.
 16 Junius 2011, 369.
 17 Van Egmond 2005.
 18 Ibidem 35.

het eerst vernemen we van deze heilige in de *Chronographia* uit circa 1347 van Johannes de Beke, een Egmondse monnik. Hij vertelt dat Werenfridus een van de metgezellen van Willibrordus in 690 was. Of Werenfridus zich werkelijk in dit gezelschap heeft bevonden en tot de Westfriezen heeft gepredikt, valt te betwijfelen. Hij overleed 70 jaar later. In de literatuur wordt vaak vermeld dat Werenfridus een tijd lang niet ver van Medemblik heeft gewoond en de plaatsnaam Wervershoof van Werenfridus hoeve zou zijn afgeleid. Dit verhaal duikt voor het eerst op in de kroniek van Opperdoes uit 1670.¹⁹ Het lijkt erop dat uitsluitend de naamsverwantschap tussen Wervershoof en Werenfridus de aanleiding tot deze historische reconstructie heeft gevormd. Opmerkelijk is dat uit archeologische vondsten in de regio Andijk en Wervershoof wel blijkt dat hier al in de Karolingische periode bewoning aanwezig moet zijn geweest. Medemblik was dus geen geïsoleerd handelscentrum, maar fungeerde te midden van een achterland. Helaas is hierover nog zeer weinig bekend, onder meer doordat juist in de omgeving van Wervershoof en Andijk veel land verloren is gegaan door vergroting van het meer van Wervershoof en het oprukken van de Zuiderzee.

Het ontstaan van Medemblik hangt vermoedelijk wel samen met de uitbreiding van het machtsgebied van de Friezen in de tweede helft van de 7e eeuw. Dorestad (Wijk bij Duurstede) was in die tijd een emporium van de belangrijkste categorie op het snijvlak van Frankische, Friese en Saksische invloedssfeer. Vanuit Dorestad werd een handelsroute opgezet richting het noorden over de Kromme Rijn, de Vecht, het Almere en het Vlie. Medemblik werd rond 700 gevormd op een strategische plek, namelijk waar de Middenleek in het Vlie uitmondde. Tevens fungeerde het als eindpunt van een landweg vanuit het Duitse Rijk via Stavoren, waarbij het Vlie moest worden overgestoken. Medemblik lag bovendien op een van de hogere punten in het landschap, namelijk de uitloper van een zandige kreekrug die vanuit Hoogwoud via Abbekerk liep. De oudste archeologische vondsten die tot nu toe in Medemblik zijn gedaan, dateren uit de late 7de of vroege 8ste eeuw.²⁰ Het aantal vondsten is zeer bescheiden. Tot nu toe zijn slechts één greppel met Merovingisch materiaal (ten westen Ridderstraat) en enkele losse vondsten gedaan.²¹

De precieze aard van Medemblik in deze vroege periode is nog onderhevig aan discussie. Het is mogelijk dat Medemblik aanvankelijk slechts een aanlandingsplaats (landing place) met seizoensgebonden handelsfunctie (beach market) was. Het is ook mogelijk dat het is ontstaan als ontginningsnederzetting van vrije kolonisten met een handelscomponent (trading centre). Tot slot kan Medemblik ook een primaire handelsplaats (emporium) zijn geweest. Toekomstig archeologisch onderzoek en uitwerking van oude opgravingsgegevens zal dit moeten uitwijzen.

2.2.3 Karolingische en Ottoonse tijd

In de eerste helft van de 8ste eeuw komt meer Frankische invloed in het Friese gebied. In 719 lijfde hofmeier Karel Martel het Friese gebied bij het Frankische rijk in. De handelscentra, waaronder bijvoorbeeld Dorestad, bleven ook onder de Franken voortbestaan. Medemblik ontwikkelde zich tot een belangrijke handelsplaats in de Karolingische en Ottoonse periode. Over het karakter van de handel en de eigen productie is eigenlijk niets bekend. Het is goed mogelijk dat in Medemblik eigen producten als wol, laken, (gedroogde) vis, vlees, huiden en wellicht ook zout werden verhandeld. Over de omvang van de handelsplaats weten we eveneens zeer weinig. Bij alle opgravingen ten zuiden van de Oude Haven zijn sporen van

19 Belonje en Kaptein 1943, 49.

20 Besteman 1989b, 17 en 26.

21 Van Leeuwen 2014, 206-207.

bewoning uit de 8ste en 9de eeuw aangetroffen. Hieruit valt af te leiden dat sprake was van een langgerekte terpnederzetting van zeker 500 meter langs het water.

In Medemblik werden koninklijke tienden geheven. Dat houdt in dat er een koninklijk domein moet hebben gelegen. Wellicht herinnert de naam Koningshof als toponiem van een deel van de stad in Medemblik hier nog aan, maar deze naam kan ook uit later tijd dateren. De vermelding van de heffing van de koninklijke tienden is te vinden in de overbekende lijst van bezittingen van de St. Maartenskerk in Utrecht. Deze goederenlijst is de belangrijkste bron voor vroeg-middeleeuwse plaatsnamen in het westelijke kustgebied van Nederland en vormt voor Medemblik de oudste historische vermelding. De Latijnse tekst is via verschillende afschriften overgeleverd en in diverse oorkondeboeken gepubliceerd. In het 'Oorkondenboek van Holland en Zeeland' staat het stuk gedateerd omstreeks 960.²² Het 'Groot Charterboek van Vriesland' dateert het stuk op ca. 866. Deze verschillende dateringen hebben te maken met het historisch kader waarbinnen het opstellen van de goederenlijst moet worden geplaatst. Het vormt een opsomming van bezittingen die het bisdom van Utrecht opnieuw in bezit wenste te nemen nadat deze tussen 850 en 885 ten dele verloren waren gegaan door de invallen van de Vikingen. Volgens recente inzichten is de lijst hoofdzakelijk opgesteld tussen 885 en 896 en aangevuld tot 948. Aangenomen wordt dat de lijst het bezit van het bisdom weergeeft voor de vlucht van de bisschop in 857. Indirect valt hieruit dus af te leiden dat de koninklijke tienden in Medemblik reeds voor 857 bestonden. Besteman stelt dat de herkomst nog veel ouder moet zijn en waarschijnlijk behoorde bij de algemene schenking van een tiende van alle koningsgoed en koninklijke inkomsten die in 753 door Pepijn III aan de kerk van Utrecht werd gedaan.²³ Daarmee gaan we terug tot de beginperiode van de Frankische overheersing van het Friese gebied.

In de goederenlijst staat ten aanzien van Medemblik vermeld dat: *In Medemolaca regalis decima, et insuper sicut continentur, que vocantur Viuuuarflet totum sancti Martini* (In Medemblik de koninklijke tienden, en bovendien alles wat men rekent tot het water dat *Viuwarflet* wordt genoemd tot Sint Maarten).

In 985 schonk koning Otto III aan graaf Ansfried een deel van de tol, de muntslag en cijns van Medemblik die de graaf op dat moment reeds in leen had.²⁴ Ansfried was een ridder uit een Frankische adellijke familie die faam had gemaakt aan het hof van koning Otto I. Het gaat bij deze schenking dus kennelijk om de overige 9/10 deel van de inkomsten (het tiende deel was immers al in bezit van de kerk van Utrecht). Ansfried werd later (in 995) de Utrechtse bisschop en de schenking bleef bij hem.²⁵ Hieruit kunnen we afleiden dat de koninklijke tienden waarvan reeds sprake was in de goederenlijst van de St. Maartenskerk van Utrecht inkomsten op tol, muntslag en cijns (grondbelasting) betrof. Indirect blijkt hieruit de rol als handelscentrum van Medemblik in de 8ste en 9de eeuw. In Medemblik geslagen zilveren munten zijn echter tot op heden onbekend, waardoor het niet zeker is of daadwerkelijk munten in Medemblik zijn geslagen.²⁶

In 985 vond nog een tweede schenking door Otto III plaats, namelijk een aantal gebieden inclusief de opbrengsten aan graaf Dirk II van Holland. Ook hij bezat dit tevoren reeds als

22 Van den Bergh 1866, 25. Zie ook: Oppermann 1919, 179.

23 Besteman 1989b, 17.

24 Koch 1970, 104.

25 Halberstma 2000, 100, 139.

26 Illisch 2003.

leengoed. Een van deze was een gebied tussen *Medemelacha* en *Chinnelosare gemarchi*. Het is onbekend waar dit tweede water moet worden gelokaliseerd, mogelijk ergens in Kennemerland. Deze schenking maakte deel uit van het proces van het tot stand komen van het graafschap Holland.

In de 9de en 10de eeuw werd het Frankische gebied geteisterd door invallen van de Vikingen. Dit zal zeker gevolgen hebben gehad voor Medemblik, maar hierover is niets bekend. De rol van de handelsroute over de Kromme Rijn, Flevomeer, Almere en Vlie werd geleidelijk van minder belang. De rol als centrum voor de heffing van tol raakte vermoedelijk uitgespeeld. Zeker is dat Medemblik is blijven voortbestaan want in 1118 schonk Godebald, bisschop van Utrecht, de Maartenskerk (nu Bonifaciuskerk/Grote Kerk) aan het Utrechtse St. Maartenskapittel.²⁷ Hieruit blijkt dat de Maartenskerk van oorsprong een bisschoppelijke eigenkerk was. Na deze schenking bezat het kapittel zowel de kerk van Medemblik als alle (van oorsprong koninklijke) tienden. De pastoor van de kerk verkreeg het recht op een zetel in het Domkapittel van Utrecht.

Uit de analyse van de opgravingsgegevens door Van Leeuwen blijkt dat tot toe slechts drie huisplattegronden in Medemblik zijn opgegraven die waarschijnlijk in de Karolingische periode kunnen worden geplaatst.²⁸ Deze stonden haaks op het water en waren ten minste 10 meter lang en vijf meter breed. Op basis van de archeologische vondsten wordt geconcludeerd dat de nederzetting zich in de 9de eeuw over ten minste 100 meter langs de zuidoever van de Middenleek uitstreckte, wat neerkomt op ongeveer 10 tot 15 huizen. De reconstructie van het aantal huizen is gebaseerd op een veronderstelde perceelsbreedte van 10 meter.²⁹ Van Leeuwen veronderstelt dat de nederzetting in deze tijd al 300 meter lang was met circa 20 huizen.³⁰

Uit de periode van de 10de tot 12de eeuw zijn diverse huisplattegronden bekend. Bij de opgraving Muntstraat-Torenstraat zijn vijf plattegronden en bij de opgraving ten westen van de Ridderstraat nog zes plattegronden opgegraven.³¹ De gebouwen hebben plaggenwanden en houten palen. Van Leeuwen meent dat Medemblik rond 1100 uit circa zestig huizen bestond.³² In deze tijd is overigens ook de grote tufstenen Bonifaciuskerk gebouwd.

2.2.4 Middeleeuwen

Van de 10de en vooral in de 11de en 12de eeuw werd het gehele West-Friese veengebied vanuit de oude centra zoals Medemblik door kolonisten ontgonnen. Interessant in dit verband is het tiendrecht van de Utrechtse kerk. Onder de novale tienden viel ook het recht op inkomsten uit nieuw ontgonnen land. Mogelijk zijn de ontginningen gestimuleerd of zelfs geïnstigeerd door de bisschop van Utrecht. De precieze rol van de bisschop van Utrecht, de diverse kloosters en de graaf van Holland bij de ontginningen van West-Friesland is nog onderwerp van discussie. Kenmerkend voor met name oostelijk West-Friesland is een verkaveling in lange stroken, de zogenaamde strokenverkaveling. In deze tijd raakte heel West-Friesland bewoond en kwam de indeling in bannen, koggen en ambachten tot stand.

Vanaf de 13de eeuw moesten de Westfriezen zich schikken in de feodale machtspolitiek van

27 Koch 1970, 207.

28 Van Leeuwen 2014, 210.

29 Wellicht is een vaste maatvoering van 2,5 koningsroede gehanteerd.

30 Van Leeuwen 2014, 211-212.

31 Van Leeuwen 2014, 214.

32 Van Leeuwen 2014, 215.

de Hollandse graven. Als militair bruggenhoofd liet graaf Floris V het Huis te Medemblik (nu Kasteel Radboud) bouwen, mogelijk op een plek waar al van oudsher een machtscentrum van het van oorsprong koninklijke domein was gevestigd. Daarmee werd Medemblik in die tijd het belangrijkste militaire en administratieve centrum in West-Friesland. Floris V kende aan Medemblik in 1289 stadsrechten toe.³³ Deze vormden de basis voor de stadsrechten die aan andere plaatsen in West-Friesland in de 14de en 15de eeuw werden verleend. Een van de verleende privileges aan Medemblik was het mogen houden van een jaarmarkt. Floris V gebruikte Medemblik vervolgens ook als muntplaats want er zijn zilveren deniers bekend met op de voorzijde een beeltenis van Floris V met rondom de tekst F.COMES.OLLANDIE en op de keerzijde een kruis met de randtekst MONE.MEDENBLEC.³⁴ De plotselinge dood van Floris V in 1296 deed het tijdelijk keren voor het grafelijk huis. De Westfriezen kwamen opnieuw in opstand, belegerden het kasteel van Medemblik, maar werden uiteindelijk in 1297 toch verdreven door een grafelijk leger. Medemblik zou in 1297 zijn verbrand 'dat er niet een huis staan bleef'.³⁵ De Slag bij Vronen betekende definitief het einde van het vrijheidsstreven. In het kasteel kwam een baljuw te zetelen die het hoofd van het Oosterbaljuwschap was. In 1323 verleende de graaf nog een belangrijk privilege aan Medemblik, namelijk het recht op de heffing van tol op uitheems bier (Hamburgs en Oosters bier).³⁶ De enige andere stad die hetzelfde recht verkreeg was Amsterdam en dit wordt tegenwoordig als een van de oorzaken gezien waardoor Amsterdam in de 14de eeuw een sterke economische en demografische groei doormaakte. Van de heffing van een tol op uitheems bier in Medemblik wordt nergens meer in de bronnen vernomen. Opmerkelijk is dat deze tol wel werd geheven in Hoorn en Enkhuizen, maar mogelijk was dit op andere soorten uitheems bier dan Hamburgs en Oosters bier.³⁷ Waarom Medemblik niet heeft geprofiteerd van dit voorrecht is niet duidelijk. Mogelijk speelde de ligging van de stad een rol. Amsterdam was veel centraler gelegen aan de binnenlandse vaarroutes naar onder andere de stapelmarkt Dordrecht.

In deze tijd had Medemblik in vergelijking met de andere plaatsen in West-Friesland een aanzienlijke omvang. In 1339 had de stad volgens een grafelijk stuk 225 mannen.³⁸ Het is getiteld 'Dit es die grote van al den lande van Vriesland' en is door Van Mieris reeds in 1753 gepubliceerd. Hierin staan per banne de oppervlakte van de grond en het aantal mannen opgesomd. Het stuk is ongedateerd, maar wordt door Beenakker in 1339 geplaatst.³⁹ Hij wijst op een akte van 9 december 1338 waarin de graaf opdracht gaf te onderzoeken wie onderhoudsplichtig was van de nieuw aangelegde inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn en waarin hij opdracht gaf tot een nieuwe dijkverstoeling. Het ongedateerde stuk zou ten behoeve hiervan zijn opgesteld. Volgens Lesger, die een studie heeft gemaakt van de economische positie van Hoorn in de Middeleeuwen, stond het aantal mannen in dit grafelijke stuk gelijk aan het aantal huishoudens dat ieder één man moest leveren voor het dijkonderhoud. Dat houdt in dat in Medemblik 225 huizen stonden. Dit aantal was een stuk groter dan Enkhuizen en Gommerskarspel (in 1356 verenigd tot Enkhuizen) met 160 mannen en Hoorn met slechts 70 mannen. Op basis van het aantal huizen kunnen we het inwonertal van de stad ongeveer

33 Vormgegeven naar het stadsrecht van Alkmaar uit 1254.

34 Van Gelder 1959.

35 Burger van Schoorel 1767, 211. Junius noemt per abuis het jaartal 1290. Junius 2011, 369.

36 Van Mieris 1753, II, 256, 321.

37 Hamaker 1876, II, 271, 361 en 390.

38 Van Mieris 1753, II 607.

39 Beenakker 1988, 48-52 en noot 51. Van Mieris heeft het stuk dus terecht ingedeeld na een akte van 15 maart 1339. Lesger plaatst het stuk in 1335.

bepalen. We hebben daarvoor het gemiddeld aantal personen per huishouden nodig. Als we een gemiddelde van 5,5 personen aanhouden (zoals Lesger doet), levert dat een inwonertal van 1238 personen voor Medemblik op.

De Middenleek en het Vlie vormden van oorsprong de levensader van Medemblik, maar nadat vanuit het Vlie de Zuiderzee was ontstaan, werd het water steeds meer een bedreiging voor de plaats. Besteman stelt dat stormvloed in de tweede helft van de 12de eeuw de oude bewoningsresten grotendeels hebben opgeruimd.⁴⁰ Archeologisch kon worden aangetoond dat de bewoningssporen zijn verspoeld en een nieuwe bedding in de Middenleek (Oude Haven) is uitgeschuurd. De huiserven werden sterk opgehoogd en in de oeverzone uitgebreid.⁴¹ Aan de zee kant, ten noorden van de Oude Haven, kwam de Westfriese Omringdijk te liggen. Tussen de Oude Haven en de Vliet, de waterloop die nu de Nieuwstraat vormt, werd een dam aangelegd. Vermoedelijk is dit in de 13de eeuw gebeurd. Het noordelijkste stuk van de Nieuwstraat tot aan de Breedstraat heette tot honderd jaar geleden nog 'dam'.⁴² Het water van de Vliet werd zoveel mogelijk buiten de stad om geleid naar sluizen in de Omringdijk.

In 1328 werd vanwege de dreiging van het zeewater een inlaagdijk tussen Medemblik en Almersdorp aangelegd. Deze maatregel was niet afdoende want in 1335 kwam een nieuwe inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn tot stand. De directe aanleiding vormde de St. Clemensvloed van 1334 die grote schade had aangericht. Door de aanleg van de inlaagdijk kwamen Gawijzend en Almersdorp buitendijks te liggen. Er werd zelfs rekening gehouden dat Medemblik niet behouden kon blijven want de Westfriezen moesten aan de graaf beloven dat zij zouden helpen bij het verplaatsen van het kasteel indien dat nodig mocht zijn.

Mogelijk heeft de dreiging van het water een remmende invloed op de ontwikkeling van Medemblik gehad. In 1339 was Medemblik groter dan Hoorn en Enkhuizen en had alle potentie in zich om zich te ontwikkelen tot een belangrijke maritieme handelsstad. In de loop van de 14de eeuw werd de stad voorbij gestreefd door Hoorn en Enkhuizen. Een aanwijzing hiervoor is het aantal weerbare mannen dat de steden in 1398 moesten leveren aan de graaf in het kader van de Friese oorlog. Hoorn leverde 300 man, Enkhuizen 150 man en Medemblik slechts 100 man. Hoewel uit deze aantallen niet een betrouwbaar bevolkingscijfer valt af te leiden, vormen ze wel een indicatie. De Graaf stelt dat ongeveer 7,5% van de bevolking heervaartplichtig was.⁴³ Dat levert voor Hoorn een bevolkingsomvang van 4000 personen, voor Enkhuizen van 2000 personen en voor Medemblik van 1333 personen op. De groei stagneerde nog verder in de 15de eeuw doordat Medemblik, net als overigens veel andere steden, door de graaf werd gestraft voor de positie die de stad had ingenomen in de Hoekse en Kabeljauwse twisten. In 1426 was het kasteel tevergeefs belegerd door de Kennemers (kabeljauwen). Vanwege de steun van Medemblik aan deze opstand werden de privileges ontnomen en de stad verloor deze pas in 1492 weer terug.

In de *Enquete* van 1494 en *Informacie* van 1514, beide opgesteld op last van de Staten van Holland om de draagkracht van de steden en dorpen te bepalen, wordt het aantal huizen van Medemblik genoemd. Een probleem bij de interpretatie is dat de afgevaardigden van de steden en dorpen sterk de neiging hadden de economische en financiële situatie veel minder rooskleurig weer te geven dan die daadwerkelijk was. In 1494 stonden er in Medemblik 334

40 Besteman 1989b, 20.

41 Besteman 1989b, 20.

42 Tegenwoordig heeft een klein stuk van de Oude Haven de straatnam Dam (stadhuis en station),

43 De Graaf 1996, 43-45.

huizen (haardsteden), “daeroff die 80 verarmt zijn ende die men voeden moet ende van der aelmisse leven moeten”.⁴⁴ Het aantal huizen zou sinds 1477 gelijk zijn gebleven. Uitgaande van vijf personen per huishouden, levert dit een inwonertal van 1670 personen op. Medemblik was nog verder achterop geraakt ten opzichte van Hoorn (1300 huizen, 6500 inwoners) en Enkhuizen (635 huizen, 3175 inwoners). Opvallend is dat in die steden, net zoals in heel Holland, de bevolkingsomvang sinds 1477 was gedaald, terwijl dit in Medemblik niet het geval lijkt te zijn. In 1514 was het aantal huizen (haardsteden) afgenomen tot 321 (1605 inwoners).⁴⁵ Het beeld van de economie van de stad is bepaald niet rooskleurig. Volgens de *Enqueste* voeren voor 1477 jaarlijks twaalf schepen met zuivel naar de markt in Deventer. In 1494 was er geen een meer. Jaarlijks brachten kooplieden uit de stad 800 of 900 vetgeweide koeien op de Lucasmarkt in Haarlem. In 1494 waren dat er nog geen 50. De stad had voor 1477 acht of negen grote schepen die oost- of westwaarts voeren, maar ook die waren in 1494 verdwenen. Als redenen voor de economische achteruitgang geeft Medemblik de grote kosten aan het dijkonderhoud, het slechte weer (natte jaren) en de hoge grafelijke schattingen.

De handel in koeien en zuivel vormde kennelijk de belangrijkste economische activiteit. Het achterland waar de koeien werden geweid werd in de loop van de tijd steeds kleiner. Na een stormvloed in 1509 moest de dijk tussen Medemblik en Almersdorp opnieuw worden teruggelegd. De grote voorlanden buiten de dijk gingen verloren. Het had niet veel gescheeld of Medemblik had net als Gawijzend en Almersdorp aan de zee moeten worden prijsgegeven. De koeienmarkt van Hoorn was al in het begin van de 14de eeuw van veel groter belang dan die van Medemblik. De graaf van Holland kocht daar zelfs de koeien in die als proviand in de Friese oorlogen moesten dienen.

In de 16de eeuw vond in Holland een grote economische groei plaats. Enkhuizen wist een leidende positie in de haringvisserij op de Noordzee te verwerven. De handel en diverse ambachtelijke werkzaamheden, waaronder de zoutziederijen, profiteerden daarvan. De bevolking groeide en de stad en havens werden diverse malen vergroot. Ook Medemblik maakte in de 16de eeuw een groei door. De bebouwing breidde zich geleidelijk uit en dit resulteerde in een aantal stadsvergrotingen.

Aan de zeezijde ten noorden van de Oude Haven lag de Omringdijk. Besteman stelt dat in de Middeleeuwen nooit aan de noordzijde van de Oude Haven is gewoond en dat pas in de 16de eeuw een strook land werd gewonnen waarop men huizen bouwde.⁴⁶ Sporen van de Karolingische bebouwing zijn uitsluitend aangetroffen aan de zuidzijde van de Middenleek (Oude Haven). Op de oudste stadsplattegrond van de stad van Van Deventer uit circa 1560 is de noordzijde van de Oude Haven volledig bebouwd (afb. 4). Dat betekent echter niet dat daar pas vanaf de 16de eeuw werd gewoond. Besteman stelt namelijk ook vast dat overstromingen en oeverafslag in de 12de eeuw veel bewoningsresten hebben opgeruimd en dat aan de noordzijde van de Oude Haven tot 2 meter onder maaiveld alles was geërodeerd.⁴⁷ Aannemelijk is dat al veel eerder dan de 16de eeuw de noordzijde van de Oude Haven bebouwd raakte. De 225 huizen in 1339 kunnen nooit uitsluitend aan de zuidzijde van de Oude Haven hebben gestaan. Het lijkt een logische veronderstelling dat deze in die tijd al aan beide zijden van de haven stonden. De Omringdijk lag vermoedelijk een stuk meer zeewaarts. De inlagen uit 1328, 1335 en 1509 brachten de dijk op de positie zoals die op de kaart van Van Deventer is te zien, namelijk niet

44 Fruin 1876, 25-27.

45 Fruin 1866, 104.

46 Besteman 1989b, 20.

47 Besteman 1989b, 20.

4. Stadsplattegrond van Jacob van Deventer, circa 1560 (collectie NHA). De stad is nog niet van wallen of muren voorzien. In rode stippellijn de loop van de omwalling zoals die in 1573-1575 is aangelegd.

ver achter de huizen aan de noordzijde van de Oude Haven. Er is hier zeker geen strook land gewonnen, zoals Besteman stelt, maar juist veel land verloren gegaan.

De bebouwing breidde zich ook uit aan beide zijden van de Nieuwstraat, waar toen nog water doorheen stroomde. De dam in het noordelijke deel van de Nieuwstraat is vermoedelijk al in de 13de eeuw aangelegd. Vermoedelijk lag hieronder een spuisluis, maar hierover is niets bekend. In de grafelijke rekeningen is slechts sprake van de "slusen in Medemleker ambocht" en die kunnen ook buiten de stad hebben gelegen. Vanaf wanneer bebouwing aan de Nieuwstraat ontstond, is onbekend. Aannemelijk is dat dit al vanaf het moment van aanleg van de dam het geval is. Binnen de stad vestigden zich twee vrouwenkloosters, in de bronnen het Grote Klooster en het Kleine Klooster genoemd.

De begrenzing van de stad werd in de 16de eeuw gevormd door het huidige Achterom aan de zuidwestkant en een water vanaf het kasteel naar de Nieuwstraat aan de zuidoostkant, zoals op de kaart van Van Deventer valt te zien (afb. 4). Opmerkelijk is dat geen omwalling wordt weergegeven. Medemblik werd omringd door water en had slechts twee toegangswegen: de dijk aan de oostkant en de dijk aan de westkant. De oostzijde werd beschermd door het kasteel. Aan de westkant heeft vermoedelijk een toegangspoort gestaan, hoewel hierover uit de bronnen niets bekend is. Langs het Achterom lag mogelijk al wel een kleine aarden wal want in 1573 is sprake van het verhogen en verbreden van de wallen (zie onder). Het is ook mogelijk dat deze wal tussen 1560 en 1572 is aangelegd en dus nog niet staat aangegeven op de kaart van Van Deventer.

Van het Middeleeuwse Medemblik is tegenwoordig weinig meer over. De stad heeft grote schade opgelopen bij de stadsbranden van 1517 (de plundering door Grote Pier) en 1555. Beide gebeurtenissen worden beschreven bij de geschiedenis van het Mariaconvent.

2.2.5 De Gouden Eeuw

2.2.5.1 Aanleg omwalling en haven

In 1573 werden voor het eerst fortificaties aan de landzijde van de stad aangelegd (afb. 4). Dit wordt door Burger van Schoorel in zijn kroniek niet vermeld, maar blijkt uit enkele archiefstukken. In het oud Archief Medemblik (WFA) bevindt zich een bestek uit 1573 waarin de burgemeesters, de slotvoogd Cornelis van Rijswijck en Philips van der Aa (staatsman aan de kant van Willem van Oranje) het verhogen en verbeteren van de wallen aanbesteden.⁴⁸ Hieruit blijkt dat er al een omwalling was of reeds was begonnen. Teeling vermeldt dat er nog een aantekening is waaruit blijkt dat Sonoy in september 1573 aan de dorpingen rondom Medemblik opdracht gaf te helpen bij de fortificatie van de stad.⁴⁹

In een resolutie van mei 1575 is opnieuw sprake van het 'opmaken vanden walle', waarbij werd vastgelegd waar de benodigde klei vandaan moest worden gehaald.⁵⁰ Volgens Teeling werd op 15 mei 1575 opdracht gegeven aan de Alkmaarse landmeter en vestingbouwkundige Adriaen Anthonisz om de tekeningen voor de wallen te maken.⁵¹ De wal met gracht werd volledig nieuw gemaakt en volgde niet het tracé van een al bestaand water. Op de hieronder besproken stadsplattegrond uit 1588 wordt aan de kant van het Gedempt Achterom een 'oude wal' weergegeven, die ongetwijfeld een overblijfsel van deze wal is. Junius vertelt in de Batavia, die is voltooid in 1575, over de nieuwe omwalling: "in de laatste drie jaar is Medemblik met een wal en dammen en hoge bolwerken zo versterkt dat het onneembaar geacht kan worden en bestand tegen elke aanval".⁵²

In 1577 besloot met tot de aanleg van een nieuwe binnendijkse haven. In februari van dat jaar besloten de burgemeesters en vroedschap de veertig rijkste inwoners van de stad, de schippers en anderen die verstand van zaken hadden te raadplegen waar de nieuwe ingang van de haven gemaakt moest worden. Besloten werd een nieuw gat in de dijk te maken in de 'elleboge bij oosten 't slot'.⁵³ In juni waren de burgemeesters belast met het maken van het bestek voor de 'buijten walle vanden haven'.⁵⁴ Om de haven werd een nieuwe omwalling aangelegd.

De nieuwe situatie is goed te zien op een unieke kaart die zich in de collectie van het Rijksmuseum bevindt. Hierop staat de belegering van Medemblik in 1588 getekend (afb. 5).⁵⁵ Diederik Sonoy had zich met zijn manschappen (550 man) in het kasteel teruggetrokken. Hij weigerde trouw te zweren aan de nieuwe stadhouder Maurits. Maurits trok vervolgens samen met Johan van Oldenbarnevelt naar Medemblik om de stad met het kasteel met geweld in te nemen. Het beleg vond plaats van 27 februari tot en met 29 april. Uiteindelijk koos Sonoy eieren voor zijn geld en aanvaarde een eervol ontslag. Hij was de laatste kastelein en het kasteel werd niet lang daarna deels ontmanteld. Interessant aan de getekende kaart is dat hierop de aangelegde verdedigingswerken gedetailleerd zijn weergegeven (afb. 5). Aan de westkant van de stad (op de kaart onder) zien we het Westerbolwerk met palissaden. Ten oosten hiervan ligt het Fort van Cleijenburch, aan het einde van de tegenwoordige Ridderstraat. Een derde bolwerk ligt aan het einde van de Nieuwstraat en een vierde ten oosten van het kasteel.

48 WFA, OAM, inv.nr. 1476 (stukken over de verdediging van de stad 1572-1578); oud inv.nr. 340. Van den Berg 1955, 176.

49 Teeling 1989, 102.

50 WFA, OAM, inv.nr. 9, fol. 15.

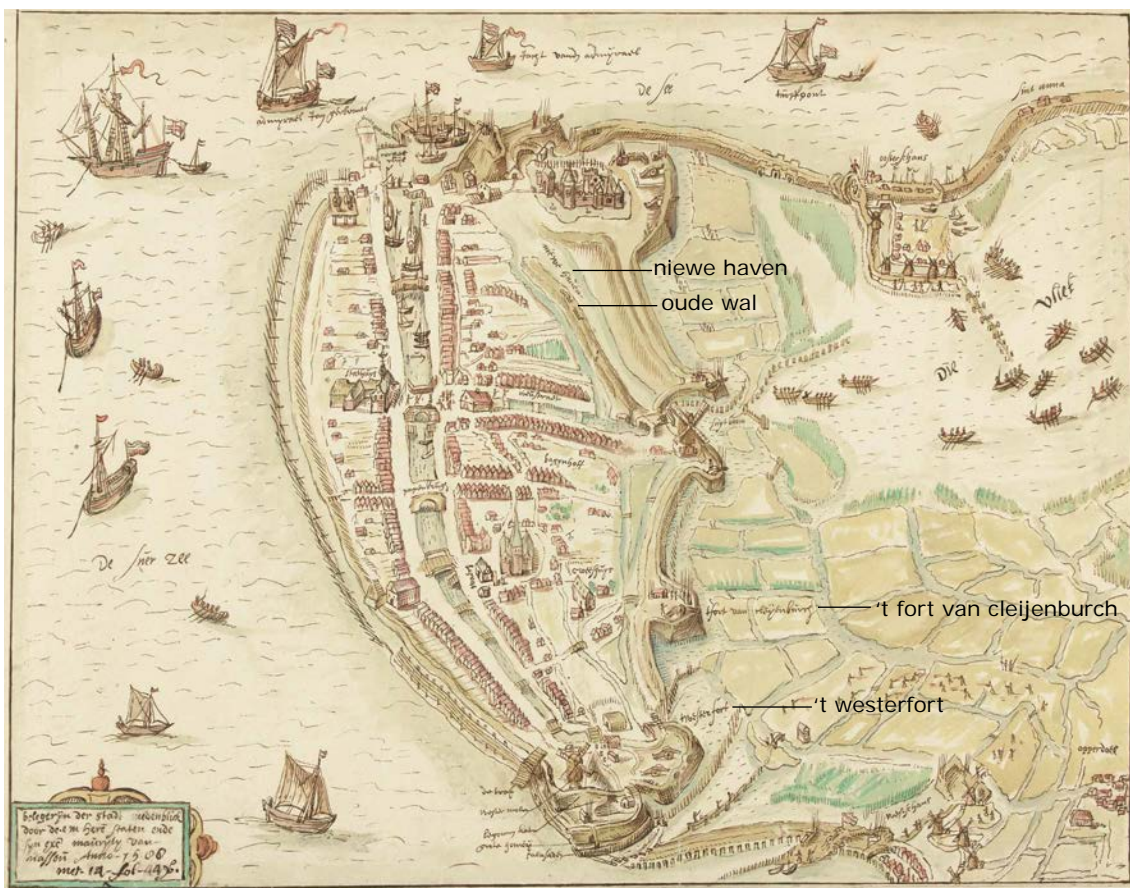
51 Ibidem.

52 Junius 2011, 370.

53 WFA, OAM, inv.nr. 9, fol. 18-19.

54 WFA, OAM, inv.nr. 9, fol. 22 en 23.

55 Zie voor een uitgebreid verslag van de gebeurtenissen de kroniek van Opperdoes.

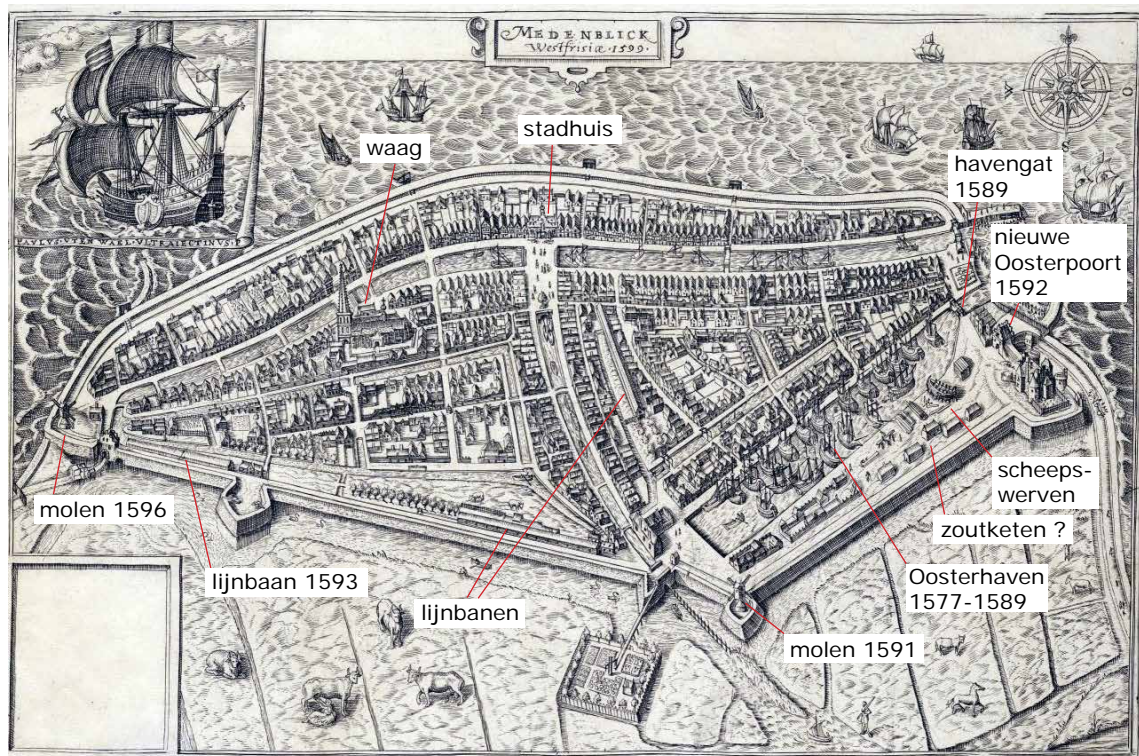
5. Kaart van het Beleg van Medemblik in 1588 (collectie Rijksmuseum).

De 'nieuwe haven' staat op de kaart ten zuiden van het huidige Gedempt Achterom weergegeven, maar een nieuw havengat ontbreekt. Ondanks het besluit van 1577 liet deze ingreep een tijd op zich wachten. In juni 1589 werden de werkzaamheden weer opgepakt en werden de benodigde financiën bijeen verzameld om 'de begonster (begonnen) haven voort sal doen uijtdelven ende 't gat deur den graven (door te graven) inden bujten haven'.⁵⁶ In september 1589 was het gat eindelijk aangelegd en besloot men tot de aanleg van een dam in (rondom) het gat.⁵⁷ De nieuwe haven, waarvan de aanleg in 1577 was begonnen, werd dus pas eind 1589 voltooid. In later tijd werd deze haven de Oosterhaven genoemd. De nieuwe haven bood plaats voor de handelsschepen. Medemblik participeerde in deze tijd in de internationale handel en vol trots wordt in de kronieken vermeld dat in 1593 voor het eerst een schip de kust van Guinea aandeed en dat deze uit Medemblik afkomstig was.

Volgens Burger van Schoorel is de Oosterhaven in 1599 aangelegd.⁵⁸ Hier moet sprake zijn van een vergissing, zoals reeds door Herma van den Berg in 1955 is vastgesteld.⁵⁹ Als argument noemt zij een huis aan de Oosterhaven (nummer 39), dat moet zijn gebouwd na aanleg van de haven, waarvan de ankers in de gevel het jaartal 1591 vormen.⁶⁰

In de jaren na de voltooiing van de haven werd de stad grootschalig aangepakt. Percelen aan de haven werden uitgegeven om te bebouwen en ook delen van de oude stad werden

56 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 15.
 57 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 24.
 58 Burger van Schoorel 1767, 23.
 59 Van den Berg 1955, 176.
 60 Van den Berg 1955, 194.

6. Stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 (collectie NHA).

grootschalig heringericht (onder andere de oude kloosterterreinen). De Zuidermeelmolen werd in 1591 verplaatst naar het nieuwe bastion.⁶¹ In 1591 werd een nieuwe sluis met overtoom in de oude haven gemaakt.⁶² In de stad werden diverse nieuwe straten aangelegd. In 1592 bouwde men een nieuwe stenen Oosterpoort met bakstenen die van de sloop van het kasteel kwamen.⁶³ In 1593 verrees een lijnbaan aan de voeting van de omwalling.⁶⁴ In 1596 werd de Westermeelmolen op het bastion bij de Westerpoort geplaatst.⁶⁵

Op de kaart van Utenwael uit 1599 is de nieuwe situatie goed te zien (afb. 6). De koperen plaat van deze gravure bevindt zich nog altijd in de collectie van de gemeente Medemblik (in het gemeentehuis in Wognum). De kaart van Utenwael is gebruikt als basis voor de kaart van Boxhorn uit 1632 (afb. 7).

2.2.5.2 De Pekelharinghaven en Westerhaven

In 1631 volgden de aanleg van de Pekelharinghaven (de Ooster Nieuwe Haven of Eilandshaven) en de Westerhaven (de Wester Nieuwe Haven).⁶⁶ Bij de aanleg werd gebruik gemaakt van de al aanwezige stadsgrachten. Over de haven is een artikel geschreven door Brieffies.⁶⁷ De aanleg vond plaats op verzoek van de schippers en de eerste plannen werden in 1630 gemaakt. Op verzoek van de vroedschap maakte de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen een ontwerp. In maart 1631 ging de stad hiermee akkoord. Rondom de nieuwe havens werd in 1632 een omwalling met twee bastions aangelegd die op het kasteel aan de oostkant van

61 Swart 2009, 5.

62 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 47.

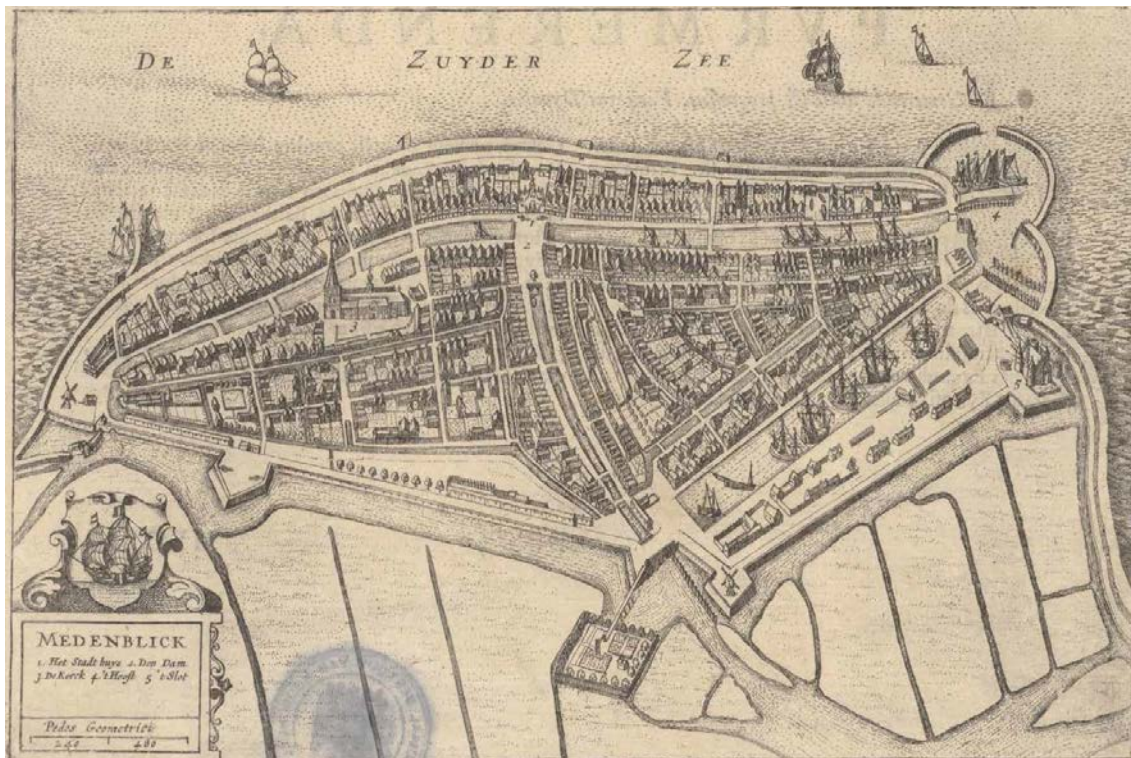
63 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 49. De fundamenten van deze poort zijn in 1990 archeologisch onderzocht en hierbij bleken inderdaad 'kloostermoppen' (rode bakstenen van 30x14/15x7 cm en oranje bakstenen van 30/31x15/16x7 cm) in deze fundamenten aanwezig te zijn. Alders 1991.

64 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 53.

65 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 63.

66 De kroniek van Opperdoes noemt het jaar 1631 voor de havens en 1632 voor de omwalling.

67 Brieffies 1989.

7. Stadsplattegrond van Boxtorn uit 1632 (collectie NHA). De kaart is nagetekend van de kaart van Utenwael, met toevoeging van een nieuwe buitenhaven.

de stad aansloot. De stad was toegankelijk via vier poorten: de Oosterpoort, de Baanpoort, de Braakpoort (Keernpoort) en de Westervoort. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is de nieuwe situatie te zien (afb. 8). Uit de kaart blijkt dat het de bedoeling was de stad aan de westzijde nog verder uit te breiden want hier staat een nog niet bestaande omwalling met dunne lijnen aangegeven. Op een in 1673 gemaakte kaart is dit stadsplan overgenomen als ware het werkelijk uitgevoerd (afb. 9).

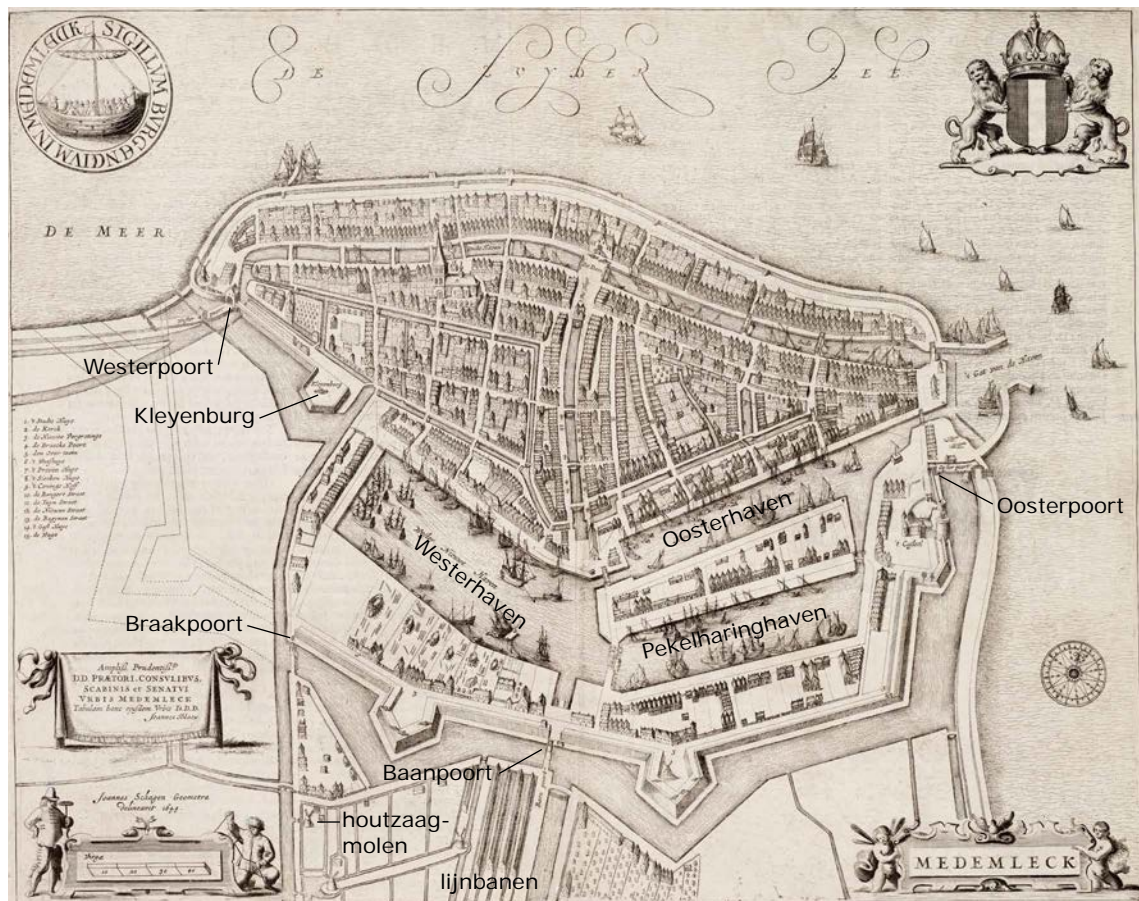
Burger van Schoorel (1649/1650-1717) geeft een mooie beschrijving van de stad omstreeks het midden van de 17de eeuw in zijn kroniek: "een wel-betimmerde Stadt ende van bequame groote geworden, wezende aan de Zuydzyde voorzien met hooge Wallen ende Bolwerken, na de nieuwe ende moderne wyze gefortificeert ende gesterkt. Ende aan de Noortzyde ende Oostzyde, tegens de Zuider-Zee met zeer sware Wier ende Aarddyken (...) zoo swaar, hoog en breed, dat diergelyken in de Wereld niet en zyn te vinden."⁶⁸ Deze wierdijken lagen daar al vanaf zeker de 16de eeuw. Junius schrijft in de Batavia (1567-1575) over deze dijk: "Machtig groot zijn de dammen die de barrière vormen tegen de furie van de noordelijke zee. Ze zijn bekleed met algen, die op de nabije stranden aanspoelen. Als dit materiaal in samengeperste vorm er eenmaal ligt, dan is een dam zo sterk en solide dat een dijk van rotsblokken nauwelijks meer hechtheid en stevigheid kan bieden: het blijft onverstoortbaar liggen onder de woeste aanvallen van de zee".⁶⁹

Opmerkelijk is dat ondanks de aandacht die er voor de dijken was, de windbemaling van het binnenwater bij Medemblick laat tot stand is gekomen. In Het Grootslag ten noorden van Enkhuizen waren in 1452 al de eerste poldermolens gebouwd. Bij Medemblick werd de waterstaatkundige situatie pas in 1537 grootschalig aangepakt.⁷⁰ Uit de stadsplattegrond van

68 Burger van Schoorel 1767, 20.

69 Junius 2011, 370.

70 Kamma 2008.

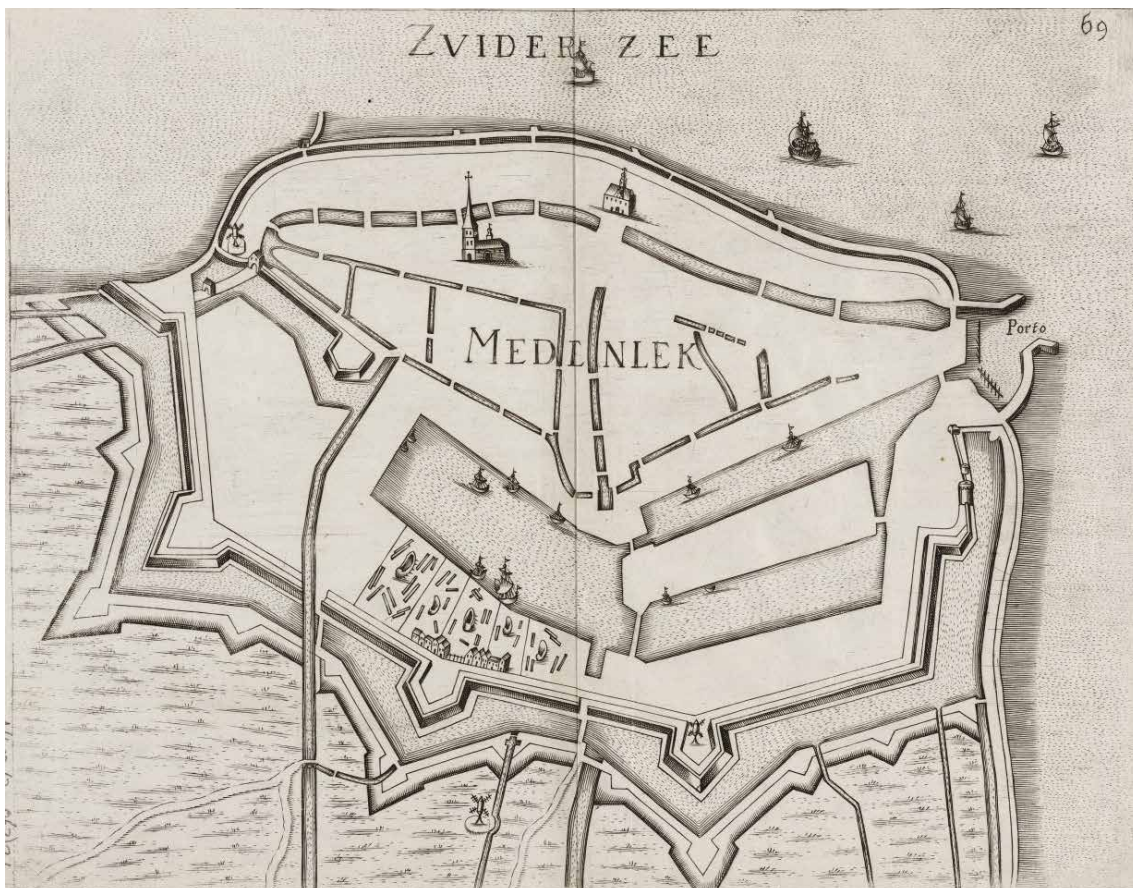
8. Stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

1588 blijkt dat er toen inmiddels tien poldermolens rondom Medemblik stonden. Begin 17de eeuw werd de situatie verder verbeterd door de aanleg van de polders Brake, Poel, Lichtewater en Wijmers onder leiding van de Hoornse ingenieur Laurens van Teylingen. In 1630 ontving het stadsbestuur van Medemblik toestemming van de Staten om de kleine meertjes ten zuidwesten van de stad te bedijken. Hiermee werd land gewonnen (in totaal meer dan 173 morgen) en de polders boden meer bescherming tegen het water.

Omstreeks deze tijd bereikte Medemblik haar grootste omvang. In 1632 telde de stad 818 huizen. Dit is overigens een zeer klein aantal in vergelijking met Enkhuizen (3615 huizen binnen de stad en 515 buiten de stad) en Hoorn (2556 huizen). De huidige dorpen Graft en De Rijp, die in deze tijd een centrum van haringvisserij waren, hadden gezamenlijk meer huizen dan Medemblik (namelijk 1263 huizen). Ook de stede Grootboek (Grootbroek, Bovenkarspel, Lutjebroek en Hoogkarspel) telde meer huizen dan Medemblik (gezamenlijk 1085 huizen). Medemblik, de meest noordelijke havenstad van Holland, verwierf in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen geen kamer in de VOC. Wel participeerde de stad in de WIC. Medemblik was verder een van de steden van de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier en een van de drie steden waarin de West-Friese munt per toerbeurt werd geslagen.

Uit 1627 is voor Medemblik een haardgeldregister overgeleverd waaruit het een en ander valt af te leiden over de aanwezige industrieën in de stad.⁷¹ Het haardgeld werd geheven op basis

71 WFA. Geraardpleegd via: http://www.vpnd.nl/nh/medemblik_belast.html.

9. Stadsplattegrond uit 1673, nagetekend van de kaart van Blaeu uit 1649 (collectie NHA).

van het aantal schoorstenen waardoor uitsluitend activiteiten waarbij ovens werden gebruikt uit dit register vallen te achterhalen. Uit het register blijkt dat in de stad in ieder geval drie brouwerijen, drie smederijen, een bakkerij, een bokkinghang en waarschijnlijk tien zoutpannen (in zes zoutketen) waren. De aantallen zijn niet heel betrouwbaar want uit een onderzoek van Peter Swart blijkt dat er in die tijd niet drie maar vijf brouwerijen in de stad waren.⁷² De ene bokkinghang geeft aan dat visserij een bescheiden rol speelde. In Enkhuizen waren omstreeks deze tijd 68 bokkinghangen.⁷³ De tien zoutpannen in Medemblik tonen aan dat zoutziederij wel enige vorm van betekenis in de stad had, hoewel ook dit aantal schril afsteekt bij de 74 zoutpannen die in Enkhuizen waren.⁷⁴

Industriële en ambachtelijke werkzaamheden waarbij geen ovens werden gebruikt, zijn niet in het register te vinden. Uit de stadsplattegrond van Utenwael blijkt dat er drie lijnbanen in de stad waren. In 1622 werd nog een lijnbaan in de stad gebouwd.⁷⁵ Op de kaart van Blaeu uit 1649 zijn vier lijnbanen buiten de Baanpoort weergegeven (ter vervanging van de verdwenen lijnbanen in de stad). Verder waren er diverse scheepswerven, vooral ten zuiden van de Westerhaven lagen. Op de bastions stonden twee meelmolens.⁷⁶ In en vlak buiten de stad verzezen enkele houtzaagmolens, de eerste in 1616, een tweede en derde in 1619 en een vierde in 1622.⁷⁷ De handel van hout uit het Oostzeegebied speelde in Medemblik in deze tijd

72 Swart 2008.

73 Duijn 2011, 156.

74 Duijn 2011, 156.

75 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 263.

76 Swart 2009.

77 WFA OAM inv.nr. 10 fol. 176, 221 en 263. Overigens waren er in Enkhuizen in 1630 slechts twee houtzaagmolens. Duijn 2011, 156.

een grote rol en de nieuwe havens boden plek aan de oostzeevaarders. Tot slot werd in 1623 een volmolen gebouwd.⁷⁸

2.2.6 De neergang na 1650

Na 1632 is de stad niet verder meer uitgebreid. In feite was de grote havenuitbreiding te hoog gegrepen voor de stad. De bloeiperiode van Medemblik als zeevarende stad lag in de periode 1570-1625.⁷⁹ Op het moment dat de plannen voor de haven werden gemaakt, was er grote behoefte aan ligplaatsen voor de schepen en houtwallen op de kades. De aanleg van de havens en nieuwe omwalling had de stad zeer veel geld gekost.⁸⁰ Achteraf zouden we kunnen zeggen dat dit te veel voor de kleine stad was. Eenmaal klaar, bleek de haven en de havenmond voortdurend te verzanden waardoor ook nog eens hoge kosten aan baggerwerk volgden. De afname van de handel is goed te zien aan het aantal Sontdoorvaarten van Medemblicker schippers.⁸¹ Na 1600 daalde het aantal voortdurend. Overigens zette een daling van het aantal doorvaarten ook in Hoorn en Enkhuizen in, zij het waarschijnlijk iets later vanaf de jaren 30 van de 17de eeuw.⁸²

In 1688 deed de stad een poging bij de Vergadering van Holland om in de stad een dok voor oorlogsschepen te vestigen.⁸³ De Admiraliteit beschikte al over een eigen admiraliteitsmagazijn aan de oostzijde van de Pekelharinghaven.⁸⁴ De stad deed diverse voorstellen, ondersteund met kaartmateriaal, maar zonder succes. De economische opleving die de stad voor ogen had, bleef daardoor uit. Ook Hoorn en Enkhuizen dienden plannen in. Holland was niet overtuigd dat het in deze steden mogelijk was goed in en uit de dokken te varen. Hellevoetsluis en Willemstad werden wel geschikt geacht.⁸⁵

De Oude Haven boette na aanleg van de nieuwe havens aan belang in. Tot ver in de 17de eeuw was de waag gevestigd in een klein pand ten noorden van de kerk aan de zuidkant van de Oude Haven. Kleine schepen met kaas en andere goederen die in de waag gewogen moesten worden, konden rechtstreeks hierheen varen. In de Oude Haven werd in 1591 precies ter hoogte van de waag een overtoom gebouwd.⁸⁶ Het is niet zeker of hier voor die tijd al een dam lag. In 1692 werd de waag verplaatst naar een pand aan de westzijde van de Nieuwstraat (toen nog Overslag en later Kaasmarkt genoemd), zo dicht mogelijk bij de Oosterhaven.⁸⁷ Het pand staat er nog altijd en in de gevel bevindt zich een gevelsteen met weegschalen uit 1778.⁸⁸ De Oude Haven werd niet meer gebruikt en in 1754 kreeg een zekere Burmannus toestemming om er een oester- en kreeften kwekerij te beginnen.⁸⁹

In 1732 was de stad in omvang afgenomen tot 711 huizen.⁹⁰ Een eeuw eerder waren dat er nog 818. Volgens Tirion beschikte hij over nog een andere telling waaruit zou blijken dat er in 1743 760 huizen en 2500 inwoners waren.⁹¹ Op de kaart van Tirion uit 1743 zien we vrijwel

78 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 283.

79 Boon 1989, 64.

80 Dit kostte in totaal meer dan 372.762 gulden. Brieffies 1989, 71.

81 Boon 1989, 58.

82 Lesger 1990, 86.

83 Tirion 1744, 503.

84 Swart 2009b. Op de kaart van Blaeu uit 1649 is het magazijn niet te zien. De scheepswerf lag aan de zuidzijde van de Westerhaven. Aanvankelijk liet de admiraliteit de schepen op particuliere hellingen bouwen.

85 De Jonge 1860, 87-89

86 Deze staat overigens niet op de kaarten van Utenwael uit 1599 en Boshorn uit 1632.

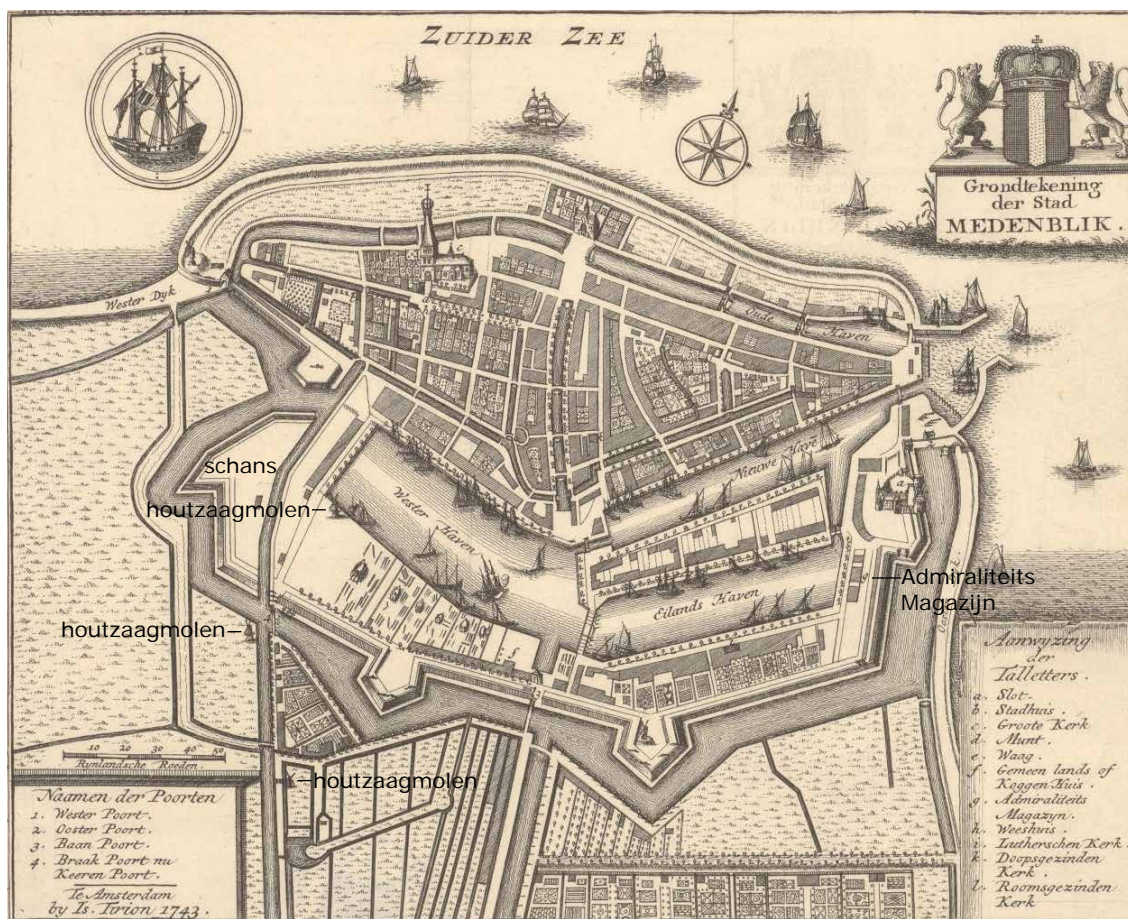
87 Van den Berg 1955, 182.

88 Foutief wordt in de meeste literatuur het jaartal 1773 genoemd.

89 Brieffies 1989, 69.

90 Tirion 1744, 508

91 Tirion 1744, 508-509.

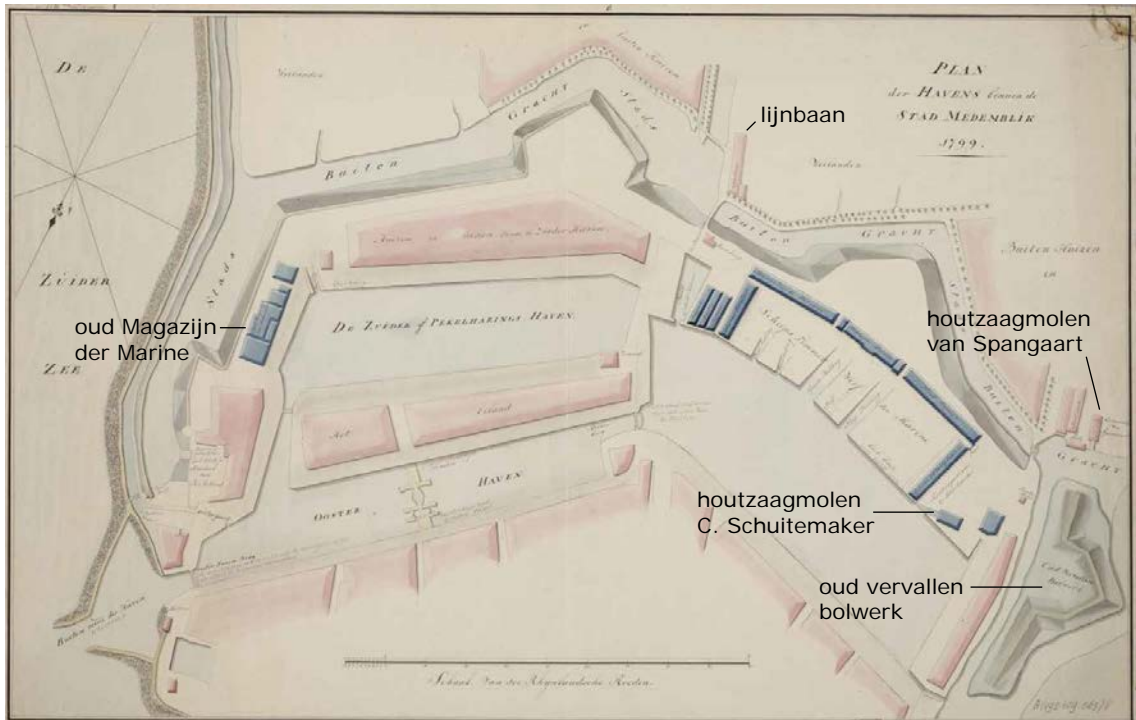
10. Stadsplattegrond van Tirion uit 1743 (collectie NHA).

precies dezelfde begrenzing van de stad als op de kaart van Blaeu van bijna een eeuw eerder (afb. 10). De kaarten van Tirion zijn geen volledig nieuw gemaakte plattegronden, maar zijn gebaseerd op de 17de-eeuwse stadsplattegronden. Belangrijke veranderingen in het stadsbeeld werden aangevuld. In het geval van Medemblik is één zeer belangrijke wijziging in het beeld te zien, namelijk de vrijwel volledige verdwijning van de bebouwing aan de noordkant van de Oude Haven. Op de kaart van Blaeu is hier nog een aaneengesloten gevelrij te zien, met ook aan de kant van de zeedijk diverse verspreid staande huizen. Bij Tirion is deze hele wijk aan sloop ten prooi gevallen. Een andere verandering is dat aan de westkant van de Westerhaven een wal met half bastion is aangelegd. Op de kaart van 1812 (zie onder) wordt deze uitbreiding een 'schans' genoemd. Deze schans is volgens Tirion in 1672 aangelegd.⁹² Op een plankaart van het havengebied uit 1799 wordt dit bolwerk als een 'oude vervallen schans' aangeduid.

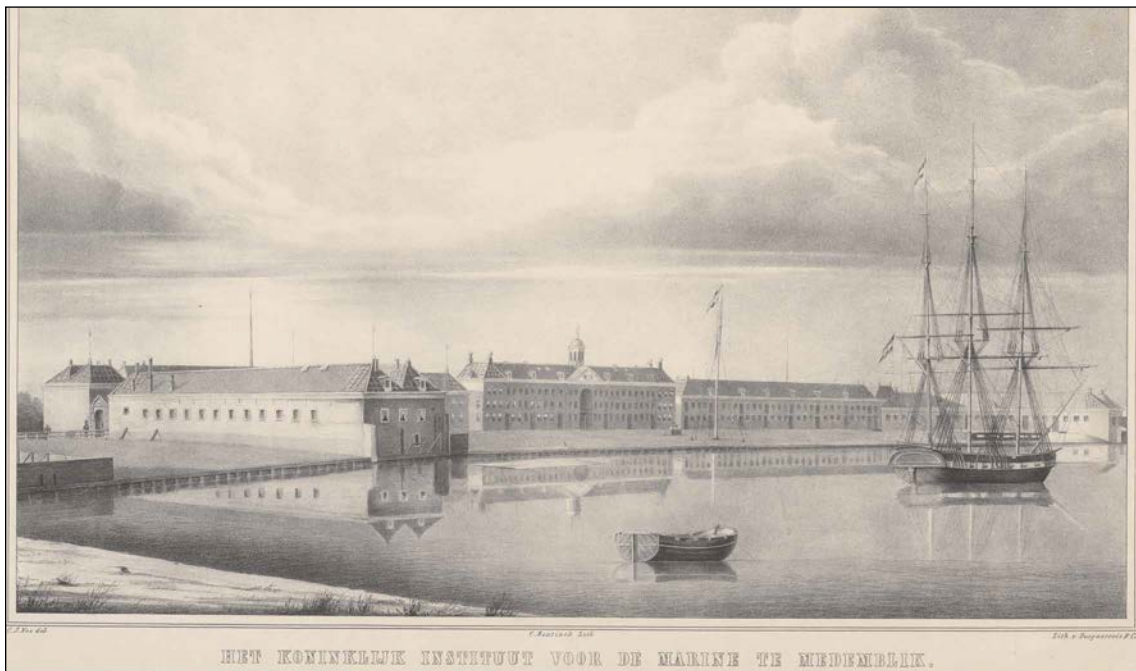
De stad beleefde een tijdelijke opleving met de vestiging van de marine in 1797. Ook Hoorn en Enkhuizen hadden gepoogd het landsbestuur over te halen een marinehaven met werven in te richten. De Westerhaven van Medemblik werd uitgekozen als bewaar-, lig- en werkplaats voor 's lands oorlogsschepen (afb. 12). Uit het einde van de 18de eeuw dateren diverse plankaarten waarvan het niet zeker is of die in die vorm zijn uitgevoerd (afb. 11).

Grote magazijnen met scheepswerven verrezen op een plek waar al eerder scheepswerven waren gevestigd. Deze zijn goed te zien op een kaart van de stad uit 1812 (afb. 13). Ten zuiden van de Westerhaven is een zeer groot gebouw weergegeven met twee vleugels richting de haven.

92 Tirion 1744, 503.

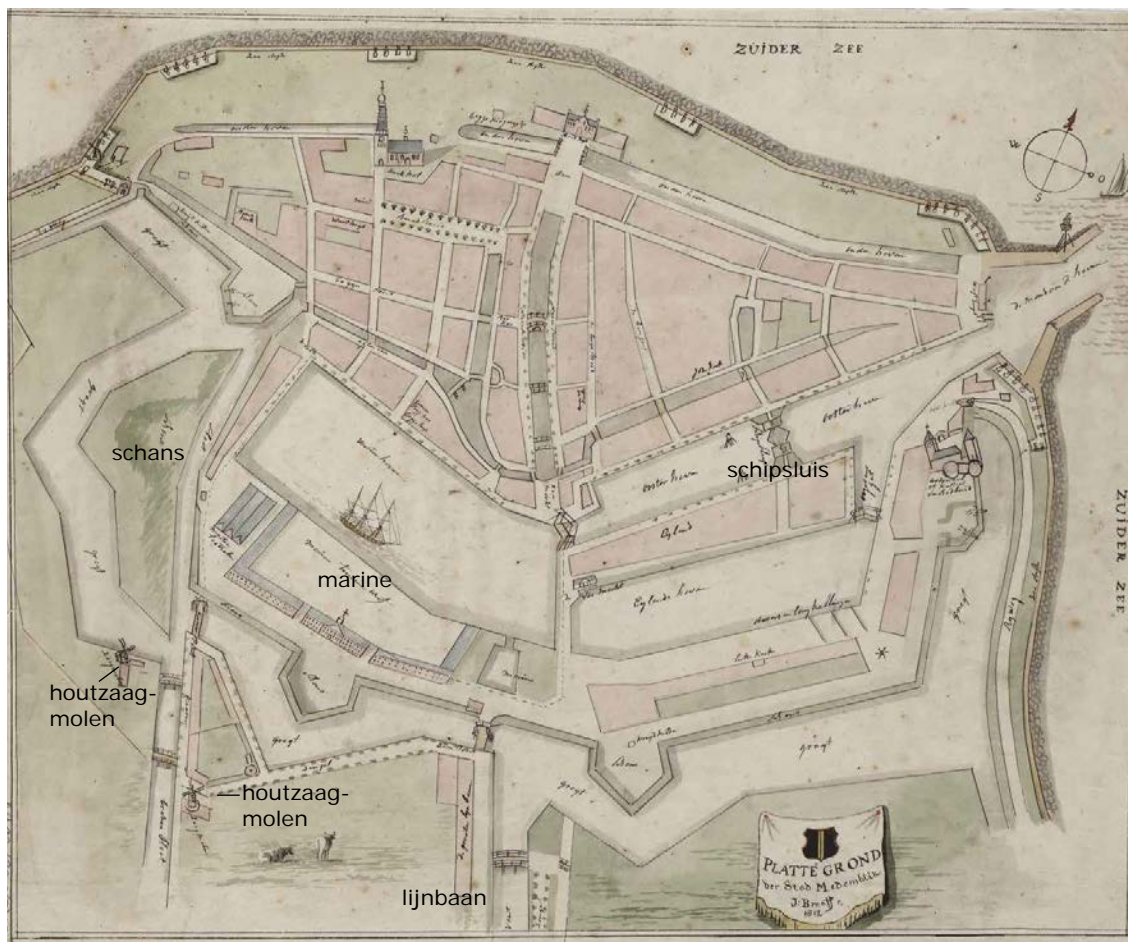

11. Plankaart van het havengebied uit 1799 (collectie NHA).

12. Lithografie van de marinewerf in Medemblik in de 19de eeuw (collectie NHA).

Hierbinnen lagen de scheepswerven. Ten westen van dit complex stonden de mastenloodsen. Buiten de stadsgracht stonden twee zaagmolens die ongetwijfeld gezaagd hout aan de marine hebben geleverd. Ook op de oudste kadastrale kaart uit 1825 is de werf van de marine te zien (afb. 14). De Westerhaven fungeerde blijkens deze kaart als dok, waartoe deze op de plek van de voormalige Langebrug was afgesloten van de Pekelharinghaven. De Westerhaven bleef wel verbonden met de Oosterhaven. Tussen beide havens lag de Kwikkelsbrug, die nog steeds bestaat. In de Oosterhaven kwam een schipsluis te liggen, waarvan de locatie nog altijd in de haven is te herkennen.

13. Stadsplattegrond uit 1812 (collectie NHA).

Aanvankelijk bestond het plan om in Medemblik een grote oorlogshaven te vestigen, maar in 1828 verhuisden alle activiteiten naar Den Helder. Door de aanleg van het Noord-Hollands kanaal in 1824 had Medemblik aan belang als haven ingeboet. In de stad werd ter compensatie wel het Koninklijk Instituut voor de Marine gevestigd. Dit was een instituut tot opleiding van officieren van de zeemacht, ingenieurs in de scheepsbouw en officieren in het Corps Mariniers.⁹³ Op de locatie van de voormalige scheepswerven kwam een tuin en een exercitieplein. In 1884 werd in het complex het Rijks Krankzinnigengesticht gevestigd en later was het in gebruik als Provinciaal Ziekenhuis. Het hoofdgebouw bestaat nog altijd.

In het Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden is een beschrijving van de stad in 1846 te vinden.⁹⁴ De stad telde toen nog maar 471 huizen, bewoond door 2800 inwoners. In de stad waren twee zoutziederijen, een cichoreifabriek, twee kaarsenmakerijen, een vellenbloterij, twee kaaskopmakerijen, een sloopstimmerwerf en een korenmolen gevestigd. Van der Aa vermeldt dat in vroeger tijd ook een bierbrouwerij, vier houtzaagmolens, een leerlooierij, een pannbakkerij en touwslagerijen in de stad aanwezig waren. De neergang van de stad leidde tot een slechter onderhoud van de dijken. Tot tweemaal toe is Medemblik tenauwernood aan een ramp ontsnapt, namelijk in 1775 en in 1825.⁹⁵

93 Een uitgebreide beschrijving is te vinden in: Van der Aa 1846, 755-757.

94 Van der Aa 1846, 749-768.

95 Van der Aa 1846, 765 en 767.

14. Kadastrale kaart uit 1825 (collectie NHA).

Een prachtig beeld van de teloorgang van de stad wordt geschetst door Havard in zijn reisverslag van 1873: "Als Enkhuizen al een uitgestrekte begraafplaats is dan is Medemblik een echt graf. (...) Als men het te voet doorkruist, wordt men overmand door een dodelijke droefenis." De stad was sterk in verval: "De muren scheuren, de huizen stortten stuk voor stuk in en laten grote gaten achter, zoals de tanden die mankeren in het gebit van een grijsaard."

In de tweede helft van de 19de en in het begin van de 20ste eeuw onderging de stad een gedaanteverandering. De wallen, bastions en stadspoorten werden gesloopt. De Pekelharinghaven werd in 1846 (westelijke deel) en in 1872 (oostelijke deel) gedempt (en is in 1988 weer opnieuw uitgegraven ten behoeve van de pleziervaart). In 1887 kwam op de onbebouwde strook grond ten noorden van de Oude Haven een spoorlijn te liggen. De Oude Haven, die volledig verwaarloosd was en omstreeks 1900 niet meer dan een sloot was, werd in de jaren 30 gedempt. Het oude stadhuis van Medemblik werd gesloopt en in 1940 vervangen door nieuwbouw. Tot slot is het stadsbeeld veranderd door de Zuiderzeewerken, die hun aanvang vonden in 1920. Tussen 1927 en 1929 werd de Wieringermeer drooggelegd. Hiertoe werd het gemaal Lely bij Medemblik gebouwd. Een deel van de oude dijk bij Medemblik verloor de waterkerende functie en werd in 1935 over een lengte van 12 km afgegraven.

2.3 Medemblik en de derde orde

In het Programma van Eisen voor de opgraving is verondersteld dat het stadsdeel waar binnen de opgraving ligt, in de 16de eeuw mogelijk behoorde bij het grondbezit van het Mariaconvent.⁹⁶ Op basis van de opgravingsresultaten zoals beschreven in dit rapport kan deze veronderstelling worden bevestigd. De geschiedenis van het Mariaconvent is dus van groot belang voor de interpretatie van de opgravingsgegevens. Om die reden wordt in deze paragraaf aan dit klooster en de religieuze beweging in de 14de, 15de en 16de eeuw speciale aandacht besteed.

2.3.1 De Moderne Devotie

Binnen de huidige landsgrenzen bestonden tot in de 14de eeuw weinig kloosters. Deze oude stichtingen werden bevolkt door personen uit de adel of het patriciaat, aangezien kennis van de Latijnse taal en medegaven in de vorm van geld bij intrede in het klooster noodzakelijk waren. De oorspronkelijke kloosteridealen, vooral op het vlak van de armoede, werden in veel gevallen verzaakt. Dit leidde tot een breed gevoeld hervormingsbesef in Europa. Eind 14de eeuw kwam in Nederland een religieuze beweging van de grond die de Moderne Devotie wordt genoemd en die zeer succesvol zou zijn. De grondlegger was Geert Grote (1340-1384), die in zijn ouderlijk huis in Deventer een zusterhuis oprichtte. Samen met Florens Radewijns, een van de vroege moderne-devoten, stichtte hij bovendien een broederhuis. Centraal in het gedachtegoed van Geert Grote stonden nederigheid en soberheid. Hij maakte mystieke geschriften toegankelijk voor een breed publiek en zorgde voor een vertaling van het Latijnse getijdengebed in de volkstaal. Hierdoor stelde hij personen van lage komaf in staat een religieus leven te leiden. Geïnspireerd door Geert Grote kwamen al snel in diverse steden broeder- en zusterhuizen tot stand. Kenmerkend voor deze huizen was dat de ingezetenen een gemeenschappelijk religieus leven leidden en afstand van hun privébezit deden ten gunste van de gemeenschap. De broeders en zusters van het gemene leven, zoals we de leden van deze gemeenschappen noemen, legden niet de kloostergeloftes af en volgden geen kerkelijk erkende kloosterregel. We spreken daarom bij deze gemeenschappen niet van kloosters.

Eind 14de eeuw heerste binnen de Kerk een repressieve sfeer ten aanzien van ideeën die niet strookten met de officiële kerkelijk leer. Vanwege deze dreiging kwam in 1399 een aantal moderne-devoten, onder wie ene Paulus Albertsz van Medemblik, in Amersfoort bijeen. Zij besloten dat de gemeenschappen waarbij ze betrokken waren, de derde regel van Franciscus zouden aannemen en gezamenlijk een kapittel zouden vormen, namelijk het Kapittel van Utrecht. De derde regel was in 1289 per pauselijke bul erkend als regel voor personen die een individueel religieus leven wilden leiden. De aanname van deze regel gaf de gemeenschappen een plaats binnen de Kerk. In 1401 verkreeg het kapittel pauselijke toestemming tot het houden van een jaarlijks generaal kapittel (vergadering) met wetgevende bevoegdheden. De oprichting van het nieuwe kapittel was daarmee een feit.

De tertiariissen, zoals de zusters van de derde regel worden genoemd, namen een geheel eigen positie binnen het monastieke landschap in. De derde regel was geen kerkelijk erkende kloosterregel. Aanvankelijk legden de zusters ook niet de drie monastieke geloften (kuisheid, armoede en gehoorzaamheid) af en vormden zij geen besloten gemeenschappen. Om die reden waren hun religieuze huizen kerkrechtelijk geen kloosters. We spreken van conventen, zoals ook gebruikelijk was in die tijd. De derde regel was eigenlijk niet bestemd voor een gemeenschappelijk leven. Het Kapittel van Utrecht stelde daarom statuten op en vaardigde kapittelbesluiten uit om het religieuze leven van de aangesloten conventen op uniforme wijze

96 Schrickx 2014.

te regelen. In kloosters werd het volledige Latijnse koorgebed gebeden en dat nam een groot deel van de dag in beslag. In de conventen hielden de zusters zich aan de verkorte Nederlandstalige getijden, waardoor ze tijd over hadden voor werkzaamheden waarmee ze geld konden verdienen. De meeste conventen participeerden in de textielnijverheid, waarbij we vooral aan spinnen en weven moeten denken.

Hoewel we in strikte zin dus niet van kloosters kunnen spreken, leidden de tertiariissen wel degelijk een kloosterlijk leven. Dat blijkt uit een aantal kenmerken. De derde regel bood aanvankelijk geen mogelijkheid tot het oprichten van eigen kapellen met begraafplaatsen. Nadat hier in 1430 toestemming toe was verleend en dit in West-Friesland in 1431 door de proost was bekrachtigd, konden de tertiariissen zelfstandig hun religie uitoefenen net zoals in een echt klooster. Ieder convent stond onder leiding van een priester als biechtvader, net zoals bij een klooster een prior of abt de leiding had. Ook de drie monastieke geloften – armoede, kuisheid en gehoorzaamheid - werden uiteindelijk verplicht gesteld. Aanvankelijk legden de tertiariissen slechts de gelofte van kuisheid af. In de praktijk deden ze echter wel afstand van hun privébezit en was gehoorzaamheid aan de biechtvader en het kapittel een vanzelfsprekendheid. In 1464 verbood het kapittel privébezit en in 1487 werden de drie monastieke geloften alsnog ingevoerd. Vrouwenkloosters kenden een kloosterslot (clausuur), wat inhield dat de zusters niet zonder toestemming het klooster mochten verlaten en bezoekers het klooster niet in mochten. Deze strenge levenswijze was bij de tertiariissen niet verplicht. Toch werden veel conventen in de 15de eeuw vrijwillig besloten. In Hoorn is dit bijvoorbeeld bekend van het Ceciliaconvent in 1429.

Bovenstaande maakt duidelijk dat het onderscheid tussen een echt klooster en een convent minder strikt is dan de definities doen veronderstellen. In de literatuur worden de tertiariissen vaak als semi-religieuzen aangeduid. Op basis van recent onderzoek naar de derde orde wordt deze aanduiding tegenwoordig afgewezen en worden de tertiariissen als volwaardige religieuzen beschouwd. De gemeenschappen worden daarom vaak toch onder de brede noemer van klooster gevat.

2.3.2 Paulus Albertsz van Medemblik

De Moderne Devotie kreeg al vroeg voet aan de grond in West-Friesland. De grote kloosterstichter in deze regio was priester Paulus Albertsz van Medemblik, die we al zijn tegengekomen bij de oprichting van het Kapittel van Utrecht. Voor het eerst is Paulus Albertsz in 1381 in de bronnen te traceren. Hij verzorgde een afschrift van een akte aangaande tolheffing op Medemblikker schepen in Kampen.⁹⁷ Het was niet ongebruikelijk dat priesters als geletterde personen dergelijke officiële stukken opstelden. Hij onderhield in die jaren contact met Geert Grote, de grondlegger van de Moderne Devotie. In een brief van Geert Grote uit 1382 is namelijk sprake dat hij aan ene Paulus in Medemblik een werk over zielzorg en geldzaken (*de curarum regimenie et pecuniis*) had toegezonden.⁹⁸ De brief is gericht aan zijn vrienden in Amsterdam, onder wie speciaal priester Willem Oude Scute. Historicus Tiecke maakt hieruit op dat het de bedoeling was dat Paulus het stuk zou doorsturen aan de priester in Amsterdam. Het is niet uitgesloten dat Paulus enige tijd in het in 1380 gestichte Heer Florenshuis in Deventer heeft gewoond. Dit huis is genoemd naar Florens Radewijns (ca. 1350-1400), een van de volgelingen van Geert Grote, die met een aantal andere personen het broederhuis had opgericht. Het was het eerste broederhuis van de nieuwe beweging. In de levensbeschrijving van Florens Radewijns door

97 Van Hulst 1862, 9 (nr. 26).

98 Weiler 1997, 174; Tiecke 1941, 104.

Thomas a Kempis staat dat in die tijd "blonken in de streken van Holland priesters uit, zeer aanzienlijk en wel onderwezen in de wet van de Heer, van welke enkelen met meester Gerrit [Geert Grote] samengewoond hebben en door Florens boven allen en allerhartelijkst bemind werden, en die in hun woonplaatsen geen kleine vrucht voor de Heer gedragen hebben in het bekeren van de mensen en het stichten van kloosters voor de devoten." Vervolgens noemt hij Gijsbert Dou en Paulus. Deze laatste was volgens hem "een man geheel aan God gewijd en rechtschapen" (*totus Deo devotus et probus*).⁹⁹

Vervolgens komen we Paulus Albertsz in 1385 tegen bij de stichting van een broederhuis in Hoorn.¹⁰⁰ Twee burgers schonken een huis en erf in de Gouw aan de priesters Gijsbert Dou uit Amsterdam, Jan van den Gronde uit Deventer, Paulus Albertsz uit Medemblik en Jan Volmersz uit Hoorn en aan de leek Outgher Michelsz. Deze vijf personen, onder wie dus vier priesters, vormden het bestuurscollege van het broederhuis. We zien hier een aantal namen van personen die tot de aanhangers van de Moderne Devotie van het eerste uur behoorden en een grote rol bij diverse nieuwe stichtingen hebben gespeeld. Gijsbert Dou was biechtvader van Geert Grote geweest. Hij was vervolgens bij vrijwel alle stichtingen van religieuze instellingen in Amsterdam betrokken tot aan zijn dood in 1420. Jan van den Gronde was vooral actief in de IJsselstreek. Hij was Geert Grote als bestuurder van het zusterhuis in Deventer opgevolgd en was betrokken bij stichtingen in Zwolle en Arnhem. Paulus Albertsz komen we dus in Hoorn tegen en hij bleef als bestuurder aan het broederhuis verbonden tot 1429, toen de kapel werd overgedragen aan het naastgelegen Ceciliaconvent.

In het jaar 1385 kwam nog een tweede religieuze gemeenschap van de grond in Hoorn, namelijk het (latere) Agnesconvent. De stichting van dit zusterhuis is minder goed bekend uit de bronnen dan van het broederhuis. In een kroniek is eenvoudig sprake van de oprichting van een 'nieuwe vergadering' in 1385 in een huis achter de parochiekerk. Uit aktes uit 1399 en 1400 blijkt dat dit zusterhuis dezelfde bestuurders kende als het broederhuis, onder wie dus ook Paulus Albertsz. Indirect kan hieruit worden afgeleid dat hij ook een rol bij deze stichting heeft gespeeld. Het zal geen toeval zijn dat eveneens in 1385 een zusterhuis (het latere Ursulaconvent) in Enkhuizen tot stand kwam. De enige vermelding hiervan komt uit de kroniek van Brandt uit 1666 waarin bij het jaar 1420 staat vermeld dat het Ursulaconvent werd gesticht, maar 'men meent dat het al in de jaere 1385 was begonnen'.¹⁰¹ Geheel zeker is dit jaartal dus niet. In een geschrift over de eerste religieuze stichtingen door Willem Vornken (overleden in 1455), die gedurende vele jaren prior van het Congregatie van Windesheim was, staat heer Paulus van Medemblik als stichter in Hoorn en Enkhuizen vermeld.¹⁰² Deze vermelding bevestigt de vroege stichting in Enkhuizen.

Enige jaren later, in 1392, was Paulus Albertsz een van de stichters van klooster Nieuwlicht in Westerblokker. Dit mannenklooster nam een vooraanstaande plaats binnen de Congregatie van Windesheim in. In hetzelfde jaar was hij ook actief in zowel Purmerend als in Leiden. In Purmerend kwam een zusterhuis tot stand (het Ursulaconvent) en Paulus Albertsz wordt als een van de bestuurders genoemd.¹⁰³ In Leiden wordt hij in 1392 samen met Gijsbert Dou genoemd als bestuurder van een nieuwe mannengemeenschap in die stad.¹⁰⁴ Hij breidde zijn werkgebied dus buiten West-Friesland uit.

99 Graaf 1990, 267-268. Bron: *Vita D. Florentii*.

100 Schrickx 2015, 59.

101 Brandt 1666, 16.

102 Acquoy 1875, 241. De tekst luidt: "In Horn magister Paulus de Medenblic. Item dominus Paulus in et de Enchusen".

103 Weiler 1997, 184.

104 Weiler 1997, 186.

Vervolgens komen we hem tegen als een van de oprichters van het Kapittel van Utrecht in 1399. Dit kapittel was het overkoepelende orgaan van een zeer grote groep derde orde-conventen in Holland, het Sticht Utrecht, het Oversticht, Gelre, Kleef en Groningen. De meeste conventen in West-Friesland waren bij dit kapittel aangesloten. Het Agnesconvent in Hoorn en het Mariaconvent in Medemblik namen waarschijnlijk direct in 1399 de derde regel van Franciscus aan. In 1400 wordt Paulus Albertsz namelijk *minister* (bestuurder) van de zusters in Hoorn en Medemblik genoemd.

Paulus Albertsz bleef in West-Friesland actief als bestuurder van diverse gemeenschappen. Voor het laatst komen we hem als zodanig tegen in 1429. Hij was toen al meer dan 40 jaar lang actief betrokken bij de nieuwe religieuze beweging. Vermoedelijk was zijn invloed nog groter dan uit bovenstaande gegevens blijkt. Tijdens zijn leven kwamen diverse conventen in West-Friesland tot stand waarbij hij direct of indirect betrokken zal zijn geweest, maar dit is uit de bronnen niet meer te achterhalen. Een van deze is bijvoorbeeld het Ceciliaconvent in Hoorn. De oudste vermelding dateert uit 1396 en het kan eigenlijk geen toeval zijn dat de zusters een huis betrokken naast het broederhuis aan de Gouw.

2.3.3 Het Mariaconvent

2.3.3.1 Het Grote Convent

Uit de bronnen is bekend dat in Medemblik twee kloosters hebben bestaan: het Mariaconvent en het Catharinaconvent. Beide waren op zeker moment bij het Kapittel van Utrecht aangesloten.¹⁰⁵ Over de twee kloosters is opvallend weinig bekend. In de kroniek van Medemblik van Burger van Schoorel is slechts eenmaal sprake van een klooster, namelijk bij het korte verslag van de grote stadsbrand in 1555. In archiefstukken is vaak sprake van het Grote Convent en het Kleine Convent. Tot voor kort was onduidelijk welke van beide het Mariaconvent en welke het Catharinaconvent was. Tevens is onduidelijk waar beide kloosters in de stad moeten worden gelokaliseerd. De bekende kaartmaker Jacob van Deventer geeft op zijn kaart uit circa 1560 slechts één klooster weer, terwijl er toch echt twee moeten zijn geweest. Een zeldzame vergissing van deze anders zo nauwkeurige landmeter? Of stelde een van beide (het Kleine Convent) zo weinig voor dat hij het niet de moeite waard achtte deze op de kaart aan te geven? Afgelopen jaar is voor het *Monasticon Trajectense*, een online repertorium van de vrouwenconventen van het Kapittel van Utrecht, door Mark Raat de geschiedenis van beide kloosters beschreven.¹⁰⁶ De resultaten zijn tevens als artikel gepubliceerd in de Jaaruitgave 2014 van de Oudheidkundige Vereniging Medemblik.¹⁰⁷ Beide kloosters komen tevens aan bod in *Bethlehem in de Bangert*, een boek dat vorig jaar is verschenen over klooster Bethlehem in Westerblokker en waarin tevens de andere kloosters in West-Friesland aan bod komen.¹⁰⁸ In het artikel van Raat wordt aan de hand van enkele historische bronnen geconcludeerd dat het Grote Convent te vereenzelvigen is met het Mariaconvent en het Kleine Convent met het Catharinaconvent. Daarnaast beargumenteert Raat dat het nog bestaande weeshuisgebouw van oorsprong een gebouw van het Mariaconvent is geweest en dat dit klooster dus ten zuiden van de Bonifaciuskerk moet worden gelokaliseerd. Hij brengt de oudste vermelding van een klooster in Medemblik, namelijk in een grafelijk stuk uit 1395, in verband met het Mariaconvent. In het artikel zet hij verder het religieuze en economische leven in de kloosters uiteen en bespreekt hij de opheffing van de gemeenschappen in 1572.

105 Van Engen 2006, 413.

106 *Monasticon Trajectense*, www2.let.vu.nl, nr. 116.

107 Raat 2014.

108 Schrickx 2015.

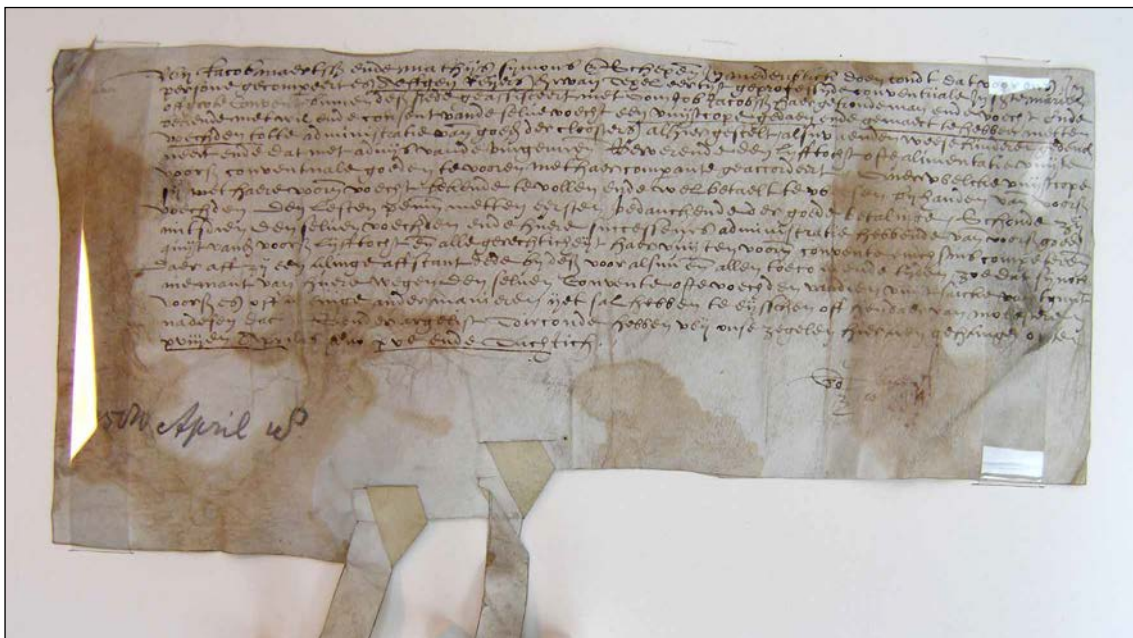
In deze paragraaf wordt de geschiedenis van het Mariaconvent volgens de systematiek van het Monasticon uiteengezet. Niet te vermijden is dat hierbij deels in herhaling wordt gevallen.

2.3.3.2 De stichting

Hoewel het precieze stichtingsjaar van het Mariaconvent niet bekend is, kan worden verondersteld dat dit tussen 1385 en 1395 heeft plaatsgevonden. In 1385 was Paulus Albertsz van Medemblik actief betrokken bij de stichting van een mannen- en vrouwengemeenschap in Hoorn en waarschijnlijk ook een bij een vrouwengemeenschap in Enkhuizen. In het boven aangehaalde geschrift van Willem Vornken is geen sprake van een vroege stichting in Medemblik, maar onzeker is hoeveel waarde hieraan moet worden gehecht. In 1400 wordt Paulus Albertsz de *minister* (bestuurder) van de broeders en zusters van de derde orde in Hoorn en Medemblik genoemd. Hij was dus actief betrokken bij een vrouwenconvent in zijn eigen stad, waaruit met enige voorzichtigheid valt af te leiden dat hij een van de stichters was.

De oudste vermelding van een religieuze gemeenschap in Medemblik dateert uit 1395. Graaf Albrecht van Beieren nam in dat jaar, net zoals hij dat in Hoorn in 1396 en in Enkhuizen in 1398 deed, een huis met 'joufrouwen, maechden en weduwen' die woonden aan de zuidzijde van de kerk onder zijn bescherming.¹⁰⁹ Enkele jaren later vernemen we opnieuw over deze gemeenschap. Tijdens de oorlogscampagnes tegen Friesland bezochten Albrecht van Beieren en zijn vrouw Margaretha van Kleef dit huis. In de grafelijke rekeningen zijn onder de rubriek 'van offergelde ende om Gode gegeven' in 1398 en 1399 geldelijke giften aan het 'beghinen hove tot Medenblic' geboekt.¹¹⁰

Aangezien Paulus Albertsz reeds in 1400 bestuurder van de zusters van de derde orde in Hoorn en Medemblik wordt genoemd, moet deze gemeenschap direct na oprichting van het Kapittel van Utrecht (1399) zijn overgegaan naar de derde orde.

15. Akte van uitkoop van Aeffgen Reijersdr van Texel 'eertijt geprofessijde conventuale in Ste Marien off Groote Convent' door de weeshuisvoogden in 1588 (WFA, OAM, inv.nr. 1615).

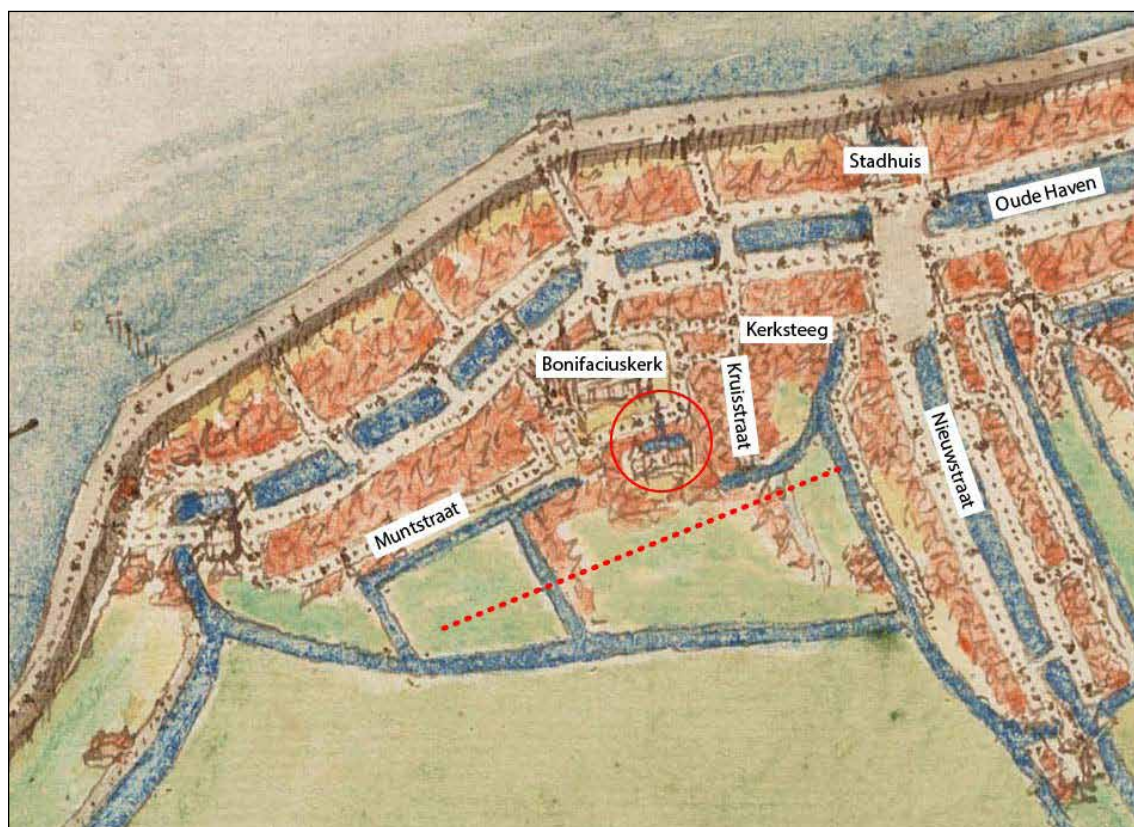
109 Van Mieris, *Groot Charterboek der graaven* III, 626. Zie ook: Raat 2014, 8.

110 Op 21 juli 1398 (St. Maria Magdalena-avond) bezochttten zij het huis gezamenlijk en schonken 10 Dordrechtse gulden en op 28 mei 1399 (Heilig Sacraments-avond) bezocht Margaretha het huis alleen en schonk 17 gulden. Verwijs 1869, 142-143 en 278-279.

Direct bewijs dat deze vroege stichting het latere Mariaconvent betreft, hebben we niet. Verondersteld kan worden dat het Grote Convent ook wel het oudste convent zal zijn geweest en dat de eerste stichting dus het Mariaconvent betreft. Een tweede aanwijzing is dat we bij de vroege stichtingen in West-Friesland nog geen dubbele namen tegenkomen. Het Mariaconvent past logisch in de rij van oudste gemeenschappen (Agnesconvent, Ceciliaconvent en Catharinaconvent in Hoorn en Ursulaconvent in Enkhuizen).¹¹¹

In Medemblik is vervolgens nog een tweede tertiariissenconvent tot stand gekomen, het Catharinaconvent. Het bestaan van dit convent blijkt uit de bronnen voor het eerst in 1436, maar aannemelijk is dat de gemeenschap toen al enige tijd bestond. Dit tweede convent stond bekend als het Kleine Convent. Beide conventen samen huisvestten in 1514 ongeveer 100 zusters.¹¹² Daarna braken waarschijnlijk mindere tijden aan, zoals hieronder wordt uiteengezet.

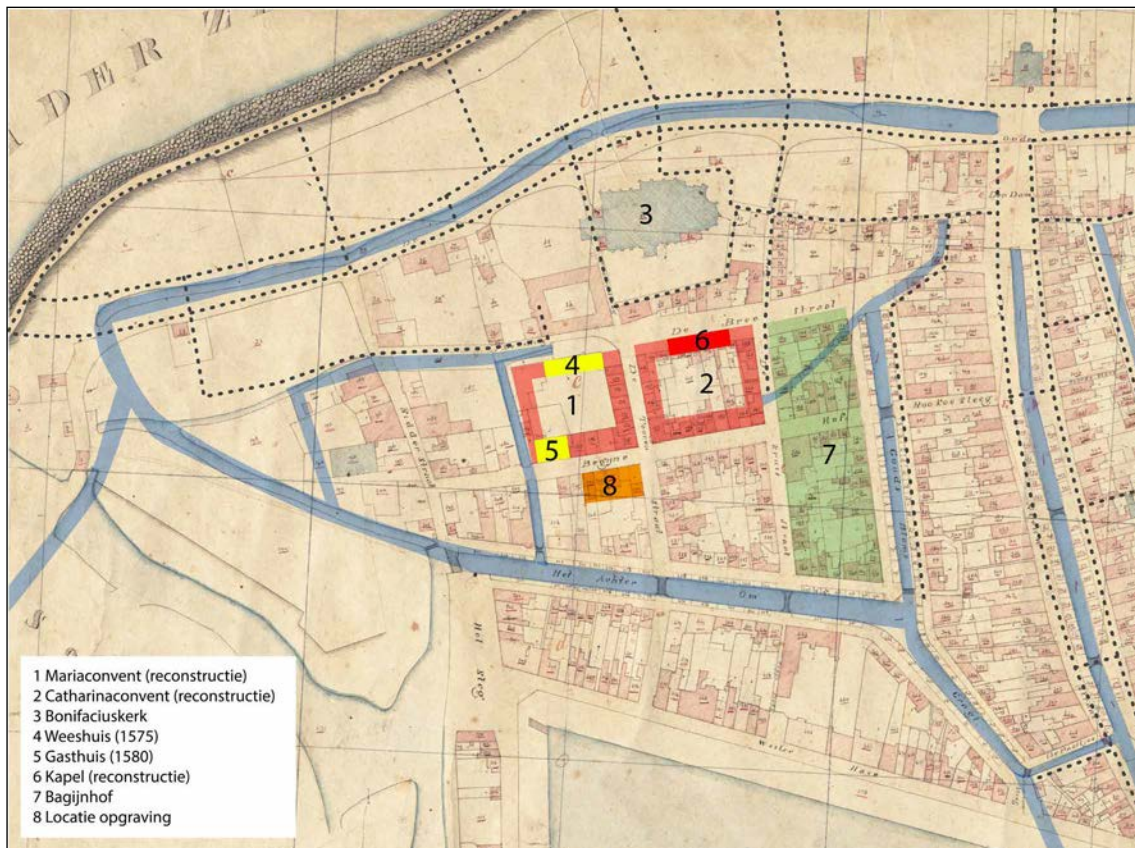
De ligging van beide conventen is nog altijd erg onzeker. De enige aanwijzing in de bronnen is dat de zusters van het Mariaconvent (Grote Convent) ook wel de 'wester susters' worden genoemd. Het Mariaconvent moet dus ten westen van het Catharinaconvent hebben gestaan. Op de stadsplattegrond van Van Deventer staat slechts één kapel getekend (afb. 16). Als we de verschillende wateren en wegen op de oudste kadastrale kaart plotten, kan de locatie van de kapel ongeveer worden bepaald (afb. 17). Deze stond dan aan de huidige Breedstraat, tussen de Torenstraat en de Kruisstraat. Het lijkt logisch te veronderstellen dat dit de kapel van het

16. Het westelijke deel van de stad Medemblik op de stadsplattegrond van van Deventer uit circa 1560. Binnen de grenzen van de stad ligt een groot groen gebied, dat waarschijnlijk grotendeels kloosterbezit was. Binnen de rode cirkel een kloosterkapel. De rode stippellijn geeft de ligging van de straat het Bagijnhof aan.

111 Schrickx 2015.

112 Fruin 1866.

17. Reconstructie van de situatie omstreeks 1550 op de oudste kadastrale kaart uit 1825. In blauw water en in stippellijnen de straten, zoals staan weergegeven op de kaart van Van Deventer uit ca. 1560. In oranje de locatie van de opgraving. Op de kaart is een hypothese van de ligging van de kloosters weergegeven.

Mariaconvent is, aangezien die ten zuiden van de Bonifaciuskerk moet hebben gestaan. Toch is er reden om hieraan te twijfelen, want als het huidige weeshuisgebouw bij het Mariaconvent heeft behoord, stond de kapel van het Mariaconvent waarschijnlijk meer naar het westen. Het is zelfs mogelijk dat het weeshuisgebouw de voormalige kapel is. In dat geval kan het zo zijn dat de kapel bij Van Deventer behoort bij het Catharinaconvent en dat de kapel van het Mariaconvent op deze kaart ontbreekt. De plattegrond is slechts enkele jaren na de grote stadsbrand van 1555 gemaakt en misschien is de kapel bij deze brand volledig verwoest.

Een laatste gegeven die in verband met de locatie van de conventen moet worden genoemd, is de aanduiding 'bagijnhoff' op een stuk grond op de plattegrond van het beleg van Medemblik uit 1588. Globaal kunnen we dit stuk grond lokaliseren tussen de huidige Breedstraat, Kruisstraat, Achterom en Van Houweningepark. Deze naam lijkt erop te wijzen dat daar een klooster (in de bronnen vaak als bagijnhof aangeduid) heeft gestaan, maar mogelijk moeten we deze naam lezen als verwijzing naar bagijnenland. Interessant in dit verband is de hieronder vermelde bron waarin sprake is van het 'St. Marienland aan de Nieuwstraat' van circa 5 1/3 morgen groot (ca. 4,3 ha). Deze oppervlakte klopt zeer goed met het gereconstrueerde stuk grond. Dit bagijnenland is dus van het Mariaconvent geweest. Op de plattegrond is een hypothese van de ligging van beide conventen gemaakt. Beide staan in verbinding met water voor de aan- en afvoer van goederen.

2.3.3.3 Biechtvaders

Een biechtvader was een priester die de leiding over een vrouwenklooster had. Hij droeg de mis

op in de kloosterkapel, nam de biecht van de zusters af en verzorgde de Heilige Sacramenten. Tevens was hij verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de gemeenschap, waartoe ook de wereldse contacten behoorden. Een aantal biechtvaders is van naam bekend. In 1514 trad Albertus Coenradi namens het klooster op.¹¹³ Mogelijk was in 1535 heer Arijs Willemsz de biechtvader. Een rentebrief van het klooster staat op zijn naam. In een aantal bronnen is sprake van pater Jan Heijndrick Zeijlemaker of eenvoudig pater Jan. Hij is overleden in of kort voor 1557. In 1562 wordt een pater Christoffel genoemd. De laatste biechtvader was Jan Gruelis, die in 1570 nog in de bronnen voorkomt.¹¹⁴ Een compleet overzicht van de biechtvaders is niet meer te maken.

2.3.3.4 Maters

Eén van de zusters was de mater van het klooster. Zij hield toezicht op het reilen en zeilen van de gemeenschap en vormde voor alle dagelijkse zaken het aanspreekpunt voor de zusters. In 1476 trad bij een grafelijke belasting namens het klooster Lobbrecht Aerntsdochter op.¹¹⁵ Onzeker is of zij de mater van het convent was. Een tweede mater, Margaretha Petri, staat vermeld in 1514.

2.3.3.5 Vicarie

Welgestelde burgers konden in een klooster een *vicarie* (of *officie*) stichten. Uit de opbrengsten van geschonken grond of rentebrieven werd een priester (de *vicaris*) betaald om op een daartoe aangewezen altaar heilige missen voor het zielenheil van de stichter en zijn familie op te dragen. De stichter en zijn opvolgers (de *collator*) hadden het zogenoemde collatierecht om de priester te benoemen. Soms werd dit recht overgedragen aan het klooster. Vaak betrof de stichting een vicarie op het hoofdaltaar van de kapel; soms liet de stichter een apart altaar bouwen. Van het Mariaconvent is één vicarie bekend, in 1498 gesticht door Focula Reyneri, een zuster in dit convent.¹¹⁶ Interessant is dat we in 1586 opnieuw van deze vicarie vernemen. De goederen van het voormalige Mariaconvent werden aan het weeshuis geschonken. Specifiek staat vermeld dat hiertoe drie stukken land behoorden "eertijts tot eenen cappelrije gefundeert by wijlen Foeckel Reijners dr in haer leeven conventuale vanden zelffdn convente".¹¹⁷ De stukken land staan omschreven, namelijk 4 morgen in Oostwoud (Jongejans weijde), 4 morgen in Medemblik (Pieter Reijnertsz weijde in Brouck) en 2,5 morgen achter de huizen van Wervershoof. De totale oppervlakte van de grond bedroeg dus 10,5 morgen, wat zeer groot is voor een vicarie en een aanzienlijk deel uitmaakte van het totale grondbezit van het klooster.

2.3.3.6 Schenkingen

Van het Mariaconvent is geen memorieboekhouding overgeleverd, zoals wel voor klooster Bethlehem in Westerblokker. Omdat ook geen aktes zijn bewaard gebleven, weten we zo goed als niets over de begunstiging door vrome burgers aan dit convent. Een uitzondering vormt de schenking van 2 gulden door Jacob Jacobsz Smit, biechtvader van het Ursulaconvent in Enkhuizen, aan beide conventen in Medemblik.¹¹⁸

113 Noordeloos inv.nr. 55.

114 In 1569 was ene Johannes Gruwernis of Gruelius pastoor van Wijdenes. Domkapittel van Utrecht, inv.nr. 2620.

115 NA, Grafelijkheidsrekenkamer, 3.01.27.02, inv.nr. 3543. Het klooster moest 27 pond belasting betalen, wat in de buurt lag van de bedragen van het Ceciliaconvent in Enkhuizen (38 pond), het Agnesconvent in Hoorn (35 pond) en het Ursulaconvent in Enkhuizen (32 pond).

116 Noordeloos 1932, 49. De bron hiervoor is: Dom. Acta 1.10.

117 WFA, OAM, inv.nr. 1506. Met dank aan Peter Swart.

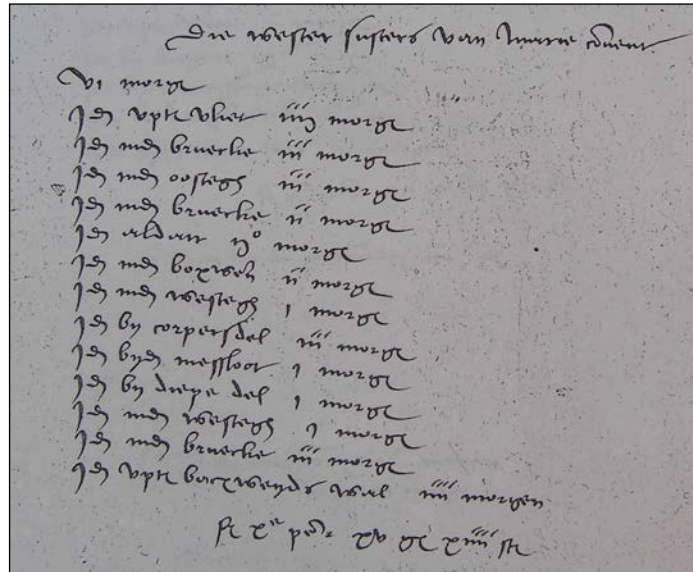
118 Römer 1854, 555.

2.3.3.7 Grondbezit

De conventen verwierven veel grond dankzij vrome schenkingen van burgers en door aankoop. Voor de conventen in Hoorn is het grondbezit gereconstrueerd op basis van bronnen uit 1572, dus ten tijde van de opheffing van de gemeenschappen.¹¹⁹ Het Catharinaconvent in deze stad bezat van alle vrouwenkloosters de meeste grond, namelijk ruim 71 morgen. Daarna volgde het Mariaconvent met ruim 52 morgen. De andere conventen bezaten rond de 20 tot 30 morgen land.

In het kohier van de 10de penning van Medemblik uit 1544 staan

onder de rubriek 'die wester susters van marie convent' veertien stukken land opgesomd, die alle in de jurisdictie van Medemblik lagen (afb. 18). De totale oppervlakte was 35 morgen en 150 roeden. Op basis van de omschrijvingen zijn de verschillende stukken grond lastig te lokaliseren, maar te herkennen zijn wel enkele toponiemen.

18. Lijst van grondbezit in Medemblik van 'die wester susters van Marie convent' uit 1544. In totaal staan veertien stukken land met een totale oppervlakte van 35 morgen en 150 roeden genoemd.

die wester susters van marie convent

(niet gespecificeerd)	6 morgen	inden westegh	1 morgen
upten vliet	3½ morgen	bij corpersdel	3 morgen
inden bruecke	3 morgen	bijden messloot	1 morgen
inden oostegh	3 morgen	bij diepe del	1 morgen
inden bruecke	2 morgen	inden westegh	1 morgen
aldaer	1¾ morgen	inden bruecke	3 morgen
inden boxweren	2 morgen	upten bocxweijds wael	4 morgen

In de latere kohieren van de 10de penning staat de grond niet per perceel uitgesplitst. In 1555 had het Grote Convent 13 morgen en 250 roeden in eigen gebruik. Daarnaast verhuurde dit convent vijf stukken grond, waarvan de ligging niet staat vermeld, van in totaal 10 morgen en 475 roeden. De totale oppervlakte grond (24 morgen en 125 roeden) is beduidend lager dan in het kohier uit 1544. De gegevens lijken incompleet te zijn. Volgens het derde kohier uit 1557 had het Grote Convent 24 ¾ morgen in eigen gebruik, wat veel hoger is dan enkele jaren eerder stond genoemd.¹²⁰ De verhuurde grond heeft juist een lagere oppervlakte, waarmee het totale grondbezit op 30 morgen en 425 roeden komt.

In het volgende kohier van de 10de penning uit 1561 staan de landerijen op toponiemen opgesomd. De 'grote bagijnen' bezaten grond in 'bruecke', 'boxweers', 'oisteg', 'westeg' en 'hogeweijden'. Diverse namen corresponderen met de gegevens uit het kohier van 1544. Dit

119 Schrickx 2015

120 Dit kohier staat abusievelijk vermeld als 1567.

toont overigens opnieuw aan dat het Mariaconvent gelijk te stellen is aan het Grote Convent. De totale oppervlakte van de grond bedroeg volgens dit kohier 29 morgen en 150 roeden.

Waarschijnlijk bezat het convent ook grond in dorpen in de omgeving. In de *Informacie* van 1514 staat bijvoorbeeld bij Zwaag vermeld dat 'die baghinen tot Medemblyck' daar 12 morgen land bezaten.¹²¹ In Sijbekarspel en Benningbroek waren 'die beginen tot Medemblick' eigenaar van 6 morgen land.¹²² In beide gevallen is niet bekend of de grond behoorde bij het Mariaconvent of het Catharinaconvent.

Zeker is dat het Mariaconvent ooit land in Zwaag in bezit heeft gehad. In 1496 kocht het klooster Galilea bij Monnickendam namelijk het recht op rente (rentekoop) over twee landerijen in Zwaag en Medemblick van het Mariaconvent aan.¹²³ De zusters betaalden rente aan dit klooster en hielden de grond in gebruik. Het land in Zwaag (gelegen bij Claes Fredericksz) had een oppervlakte van 6 morgen (9 deimt). De grond in Medemblick staat omschreven als het 'St. Marienland aan de Nieuwstraat' en was circa 5 1/3 morgen groot (8 deimt). Klooster Galileo fungeerde zo als geldschieder. De rentekoop werd deels in 1508 en deels in 1520 beëindigd. De totale grondoppervlakte van het Mariaconvent kunnen we dus bij de huidige stand van onderzoek niet reconstrueren, maar afgaande op de gegevens moet dit bezit behoorlijk groot zijn geweest.

2.3.3.8 Rentebezit

Raat heeft het rentebezit van het convent gereconstrueerd op basis van een register van brieven 'behoorende eertijts tot den clooster' uit het archief van het weeshuis. Hieronder wordt kort een overzicht gegeven:

- 1535: hoofdsom onbekend, rente 6 carolusgulden, onderpand helft van een stuk land van 7 morgen
- 1538: hoofdsom onbekend, rente 3 carolusgulden, onderpand zijn huis, erf en tuin
- 1555: hoofdsom onbekend, rente 6 carolusgulden, onderpand een stuk land
- 1559: hoofdsom 150 gulden, rente 9 Gelderse gulden, onderpand helft van een stuk land
- 1561: hoofdsom onbekend, rente 3 carolusgulden en 17 stuivers, onderpand 4 gersen land
- 1561: hoofdsom onbekend, rente 6 carolusgulden, onderpand een stuk land
- 1561: hoofdsom 200 carolusgulden, rente 12 carolusgulden, onderpand een stuk land in de banne van Valkoog
- 1564: hoofdsom onbekend, rente 9 carolusgulden, onderpand een stuk land van 3 morgen
- 1564: hoofdsom onbekend, rente 6 carolusgulden, onderpand een stuk land van circa 1,5 morgen
- 1565: hoofdsom 118 carolusgulden, rente 7 carolusgulden en 3 groot, onderpand drie gersen land in de banne van Winkel

Bij klooster Bethlehem in Westerblokker is gebleken dat het rentepercentage standaard 5,5% was. Hier wordt in ieder geval tweemaal een percentage van 6% gehanteerd. Als we dit percentage aanhouden, betekent dit dat ten tijde van de opheffing van het klooster in totaal 1118 gulden op rente was uitgezet.

121 Fruin, pag. 89

122 Fruin pag. 113

123 Besteman en Heindinga 1975, 26 en 121

2.3.3.9 Oorlogsgeweld en brand

In 1517 werd Medemblik door de Gelderse Friezen onder leiding van Grote Pier veroverd. De inname staat in een aantal kronieken beschreven. De oudste vermelding is te vinden in de Divisiekroniek van Cornelius Aurelius uit 1517: "Welke stede van Medenblic si stormenderhant wonnen (...) ende pilgeerden ende staken an brant". In de kroniek van Friesland van Worp van Thabor uit 1526 valt een uitgebreider verslag te lezen: "Mer sie plunderden die stadt van Meemlic vant alrebeste guet dat daer was, ende sie branden die stat met twee suster cloesters; ende oeck die kerck mit al dat daer was". De schrijver noemt hier specifiek de twee kloosters.¹²⁴ Waarschijnlijk zijn zij beide geplunderd en in brand gestoken.

In 1555 werd het klooster een tweedemaal door brand getroffen. Burger van Schoorel schrijft het volgende over deze rampzalige gebeurtenis: "Daar by evenwel het ongeluk van de Stad noch niet en heeft stil-gestaen, want in den Jare 1555. in April, is egter eenen onverwagten brand ontstaan, daar nog de memorie van schynen vars te zyn, die even bewesten het Raadthuys beginnende, ende slaande over de oude Haven heen, aan wederzyden 't meerendeel van de Stadt, die zedert den laast gemelden brand, ende verwoestinge qualyk haar adem geschept hadde, neffens de Kerk en het Klooster verbrand, en in koolen geleyd heeft." Waarschijnlijk bedoelt hij hier het Mariaconvent, dat dus opnieuw door brand is getroffen.

2.3.3.10 Opheffing van het klooster

Net zoals in de meeste andere steden kwam ook in Medemblik in de 16de eeuw het protestantisme op. In een brief uit 1564 van het Hof van Holland aan landvoogdes Margareta van Parma wordt Medemblik zelfs specifiek als broeinest van 'herdoopers ende voirts andere quaede secten, als Mennonisten ende diergelycke perturbateurs van 't gemeyne welvaeren' genoemd.¹²⁵

Sommigen keerden zich in deze tijd van het kloosterleven af. In Medemblik waren twee zusters uit het Catharinaconvent weggelopen, maar zij waren opgepakt en weer terug in het convent gebracht. Over deze zaak legde schepenen Jan Gerritsz op 7 juni 1569 op verzoek van pater Gerrijt Jansz Visscher een verklaring af.¹²⁶ Op een dag in mei van dat jaar, omstreeks de tijd dat twee 'verlopen susters int cleine clooster alhier gebrocht waren', hield hij als schutter de wacht en hoorde om 11 uur 's avonds de conventsklok luiden, waarop hij met zijn medewachter naar het convent ging. Zij hoorden binnen rumoer, klopten op de deur van de poort en werden binnengelaten. Daar troffen ze twee van de bewaaksters, de stedewaker, enkele zusters en de pater aan. De pater zou gezien hebben 'zeeckere boeven die gecomen soude wesen om den voorseide twee susters weder wech te nemen'. Jan Gerritsz en de andere wakers namen hun geweren en lantaarns en zochten het hele terrein af naar de boeven, maar konden niemand vinden. Kennelijk hadden de twee zusters hulp van buitenaf. Al enkele jaren eerder, nog voordat de hagenpreken en beeldenstorm hadden plaatsgevonden, was een zuster uit een convent in Medemblik weggelopen. Lijsbet Cornelis de bagijn verklaarde op 11 februari 1561 dat zij uit eigen wil uit het convent was weggegaan en dat zij haar spullen zelf in een schuit had geworpen en de kloet (vaarboom) zelf had gepakt.¹²⁷ Een wever uit Medemblik had haar tot aan de watermolens gevoerd, waar meester Albert in de schuit was gestapt. Samen hadden zij haar naar het Keern bij Hoorn gebracht. Ook zij was kennelijk opgepakt en weer terug in het convent gestopt.

124 De aandacht voor de kloosters is niet verwonderlijk aangezien Worp van Thabor regulier kanunnik in klooster Thabor bij Sneek was (en tussen 1523 en 1538 prior). Hij ving aan met schrijven in 1517, het jaar van de plundering van Medemblik.

125 Haarlemsche Bijdragen 1876, 425-428.

126 WFA, ONA, inv.nr. 125, bergnr. 66. Zie ook: Raat 2014, 13.

127 WFA, ONA, inv.nr. 125, bergnr. 66.

Op 1 mei 1567 verschenen de heer van Brederode en enkele andere edelen met een krijgsgeslacht voor de poorten van Hoorn. Zij verzochten om kruit en om schepen. Het stadsbestuur zat nu met een dilemma: instemmen met het verzoek was een openlijke keuze voor de kant van Willem van Oranje, maar niet instemmen betekende dat zij een vijandig leger voor de deur hadden staan. Hoorn besloot een overeenkomst te sluiten: de kapiteins en edelen mochten hun intrek nemen in klooster Nieuwlicht. Zij zouden Amsterdam verzoeken om kruit en de omliggende steden en dorpen aanschrijven hoe ze tegenover het verzoek om schepen stonden. De volgende dag lagen de schepen gereed, maar - toeval of niet - precies op dat moment verscheen de graaf van Megen met veertien schepen voor de stad om te verhinderen dat de troepen aan boord zouden gaan. Hoorn versterkte vervolgens de stad en zette het land rondom de stad onder water. Het krijgsvolk van Brederode zag zich op 3 mei gedwongen naar Medemblik te vertrekken. De graaf van Megen zette scheep naar Medemblik en wist daar te verhinderen dat een deel van de troepen met schepen wegzeilde naar Emden. Hoewel nergens sprake is van een plundering van de kloosters in Medemblik, is aannemelijk dat dit wel is gebeurd. Geen klooster was veilig voor de troepen van Brederode.

Het klooster had zwaar te lijden gehad onder al deze gebeurtenissen. De brand van 1555 had het klooster waarschijnlijk zwaar getroffen. Mogelijk is het in 1567 geplunderd. Een enigszins cryptische vermelding in de schepenrol van Medemblik kan hier mogelijk in verband mee worden gebracht. Op 4 maart 1568 staat vermeld dat twee personen, Claes Jacobsz en Baltazar Zijvertsz, aan de grote zusters moesten betalen voor de levering van 14.500 stenen die voor het bouwen van de huizen van de getijden waren gebruikt.¹²⁸ Aan de kerk van Medemblik was een kapittel van zeven getijden verbonden, die de kerkelijke getijden zongen. Geld en goederen werden beheerd door de getijdenmeesters. Zij kochten kennelijk een grote partij bakstenen van het Mariaconvent. Uit andere bronnen blijkt dat de getijdenmeesters in die jaren bouwwerkzaamheden uitvoerden om de elf verbrande huisjes voor arme lieden te herbouwen.¹²⁹ Mogelijk zijn deze stenen ongebruikt blijven liggen voor een nooit uitgevoerde bouwcampagne na de grote brand van 1555 of zijn ze afkomstig van een afgebroken pand van het klooster.

Op 21 januari 1572 koos Enkhuizen de kant van Willem van Oranje. Onder leiding van Dirk Sonoy werd vervolgens Medemblik veroverd. Hoorn aarzelde nog enkele maanden en koos uiteindelijk onder druk van Sonoy op 18 juni 1572 eveneens de kant van de Prins. De gebouwen en goederen van de kloosters werden geconfisqueerd. In Medemblik werd het beheer tijdelijk ondergebracht bij de godshuisvoogden. In 1575 schonk Willem van Oranje de opbrengst van de goederen van beide conventen aan de weeskinderen, op voorwaarde dat zij de zusters levenslang zouden verzorgen.¹³⁰ Op 23 mei 1577 volgde het officiële besluit dat de kloostergoederen aan de steden zouden toekomen. Vanaf dit jaar ontvingen de voormalige zusters ook alimentatie. De drie jongste bagijnen ontvingen aanvankelijk 40 gulden per jaar. In 1589 werd hun toelage verhoogd naar 50 gulden, welk bedrag ook de oudste bagijnen ontvingen.

De laatste zusters van het voormalige Mariaconvent die we in de bronnen tegenkomen zijn Elsgen Dircxdr vande Zwagedijck en Aeffgen Reijersdr van Texel. Elsgen trouwde met Claes Cornelisz Wever en Aeffgen met Oom Job Jacobsz, beide in of vóór 1580.¹³¹ Zij deden beide afstand van hun goederen ten gunste van het weeshuis. Overigens wordt in de aktes het

128 WFA, ORA, schepenrol. Zie ook: WFA, invnr. 66, Aantekeningen Noordeloos.

129 WFA, OAM, inv.nr. 1607.

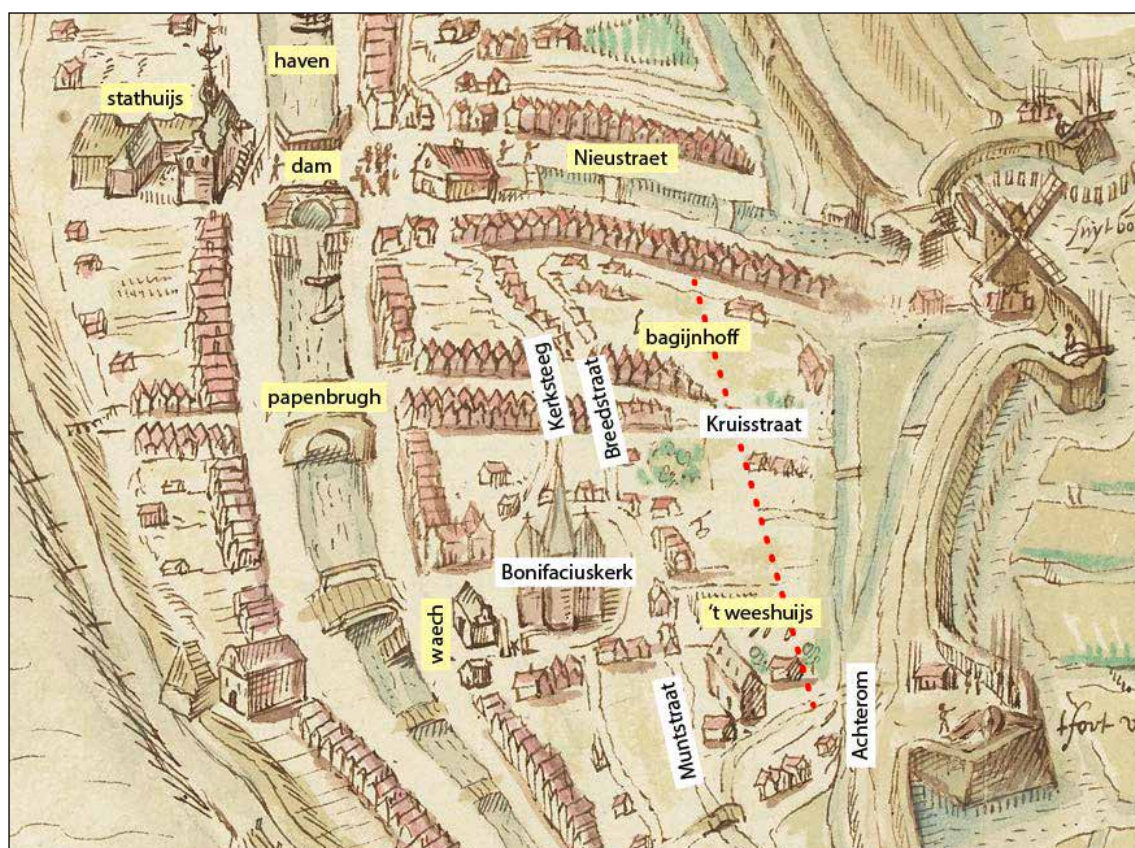
130 WFA, OAM, inv.nr. 1609.

131 WFA, OAM, inv.nr. 1615.

Mariaconvent expliciet gelijk gesteld aan het Grote Convent.¹³² In een resolutie uit 1614 wordt aan 'Els de baghijn' een kaas per maand ten laste van het weeshuis verleend, net zoals Aeff Oom Joppis heeft gehad.¹³³ Dit is de laatste vermelding van een voormalige kloosterzuster.

2.3.3.11 Het Weeshuis

Het weeshuis nam niet alleen het beheer over de goederen (grond en rentebrieven) over, maar kreeg ook een voormalig kloostergebouw toegewezen als onderkomen. Tot 1580 maakten zij onder meer gebruik van de voormalige refter van het klooster. In een resolutie uit dat jaar staat bepaald dat dit gebouw werd toegewezen aan de gasthuisvoogden, inclusief de grond ten zuiden tot aan een sloot en het pesthuis.¹³⁴ De weeshuisvoogden kregen in ruil het oude gasthuis, waarvan de ligging onbekend is. Op de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 staat aan de straat het Bagijnhof een gebouw getekend dat volgens de legenda (nr. 8) het 'siecken huys' was. Waarschijnlijk is dit het gebouw dat het gasthuis in 1580 kreeg toegewezen en dat dus van oorsprong de refter van het klooster was. Het kloostercomplex moeten we dan ten noorden van dit gebouw lokaliseren. De grote vraag is nu wat voor kloostergebouw het huidige weeshuisgebouw was. De grootte van het gebouw wijst op een kapel. Voor zover bekend zijn echter bij verbouwingen van het weeshuisgebouw geen aanwijzingen gevonden dat dit ooit een kapel is geweest.

19. Het westelijke deel van de stad Medemblik op de stadsplattegrond van het beleg van Medemblik uit 1588 (noorden links). De verhoudingen kloppen slecht op deze kaart, maar details zijn juist wel zeer nauwkeurig weergegeven. In geel de bijschriften op de kaart. De rode stippellijn geeft de ligging van de straat het Bagijnhof aan. Duidelijk herkenbaar is het weeshuisgebouw.

132 Raat 2014, 10.

133 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 82

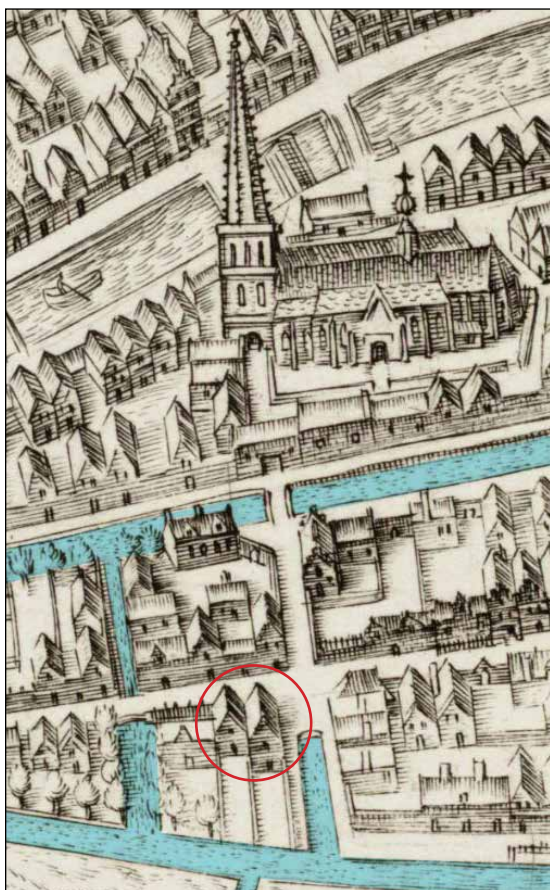
134 WFA, OAM, inv.nr. 9, fol. 35.

2.4 De onderzoekslocatie

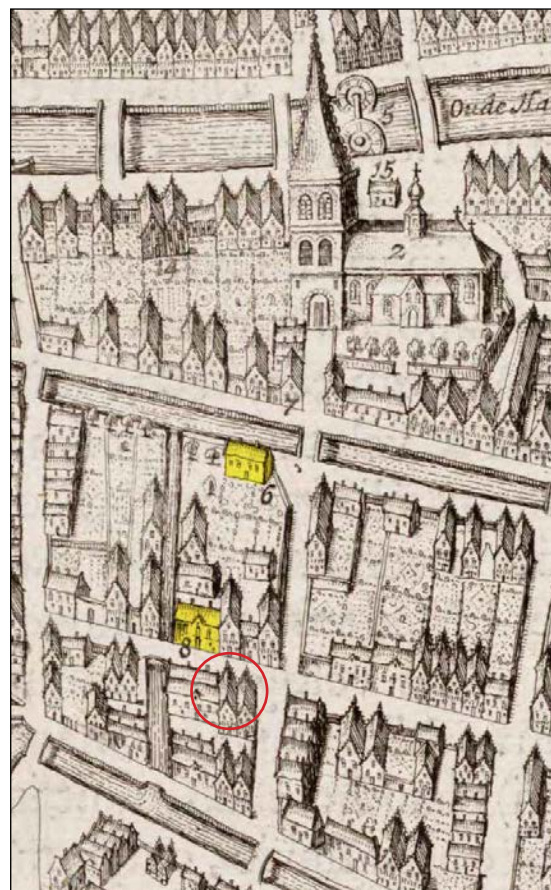
De straat Bagijnhof bestond in de Middeleeuwen nog niet. Op de oudste historische kaart, gemaakt door Jacob van Deventer in ca. 1560, is te zien dat de onderzoekslocatie binnen een groen gebied valt even ten zuiden van het Mariaconvent. De gebouwen van dit klooster stonden vermoedelijk tussen de huidige straten Bagijnhof, Torenstraat en Muntstraat. In een deel van de gebouwen werd later het weeshuis gevestigd.

In 1573 kwam de onderzoekslocatie binnen de stadsomwalling te liggen. Aan de zuidwestkant van de stad werd een nieuw driehoekig stuk grond bij de stad getrokken en werd het water van het Achterom een gracht binnen de stad. De grootschalige stadswerken (omwalling en haven) werden pas in 1589 afgerond. In de jaren daarna concentreerde het stadsbestuur zich op de infrastructuur binnen de stad.

Op 12 augustus 1591 besloot het stadsbestuur dat men "een straet zal ordonneeren achter de westzijde vande nieuwe straet van anderhalve roede ende van gelijcken vanden westerpoot aff tot aent bagijnhoff toe bij twater langs anderhalffve roede ende vandaer voort oostuijt tot aent padt toe op een roede".¹³⁵ Dit besluit gaat over de aanleg van het Achterom. De straat langs het water moest anderhalve roede breed zijn, wat gelijk staat aan 5,87 meter. Dit komt exact overeen met de afstand tussen de huidige rooilijn en kade. Op 2 april 1592 besloot men "de straet soo die uiijt de oost comt deur tbagijnhoff westaen loopende zal laten wort

20. Detail van de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 met in blauw het water en binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie. Het aantal huizen klopt op deze kaart slecht.

21. Detail van de stadsplattegrond van Blaeu uit 1649 met in geel het weeshuis (nr. 6) en het ziekhuis (nr. 8) en binnen de rode cirkel de onderzoekslocatie.

135 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 45.

deur gaen tot inden straet opt weijtgen affbreeckende het zijteijnde vant pesthuijs".¹³⁶ Deze bepaling gaat over de aanleg van de straat die tegenwoordig het Bagijnhof wordt genoemd. De ingrepen leidden wel tot klachten van enkele bewoners aan de westzijde van de Nieuwstraat. Op 29 mei 1592 kwam dit aan de orde bij een vergadering van het stadsbestuur. Vastgesteld werd dat het "sluijten vant oude padt after de westzijde vande nieuwe straet (...) de ghanck tot de put daer deur verhindert ende sommige den uuijtghanck benomen wort".¹³⁷ De doorgang naar een gezamenlijke put werd verhinderd. Vermoedelijk is dit de put die op de kaart van Utenwael uit 1599 ter plekke van de kruising van de huidige Kruisstraat en het Bagijnhof staat weergegeven.

Op de kaart van Utenwael uit 1599 is de nieuwe bebouwing voor het eerst te zien (afb. 20). Ter plekke van de onderzoekslocatie staan enkele gebouwen getekend. De Torenstraat is op deze kaart deels een grachtje.

Op de kaart van Blaeu uit 1649 staan vier grote panden weergegeven (afb. 21). Op de hoek van het Bagijnhof en de Torenstraat staan twee panden en haaks daarop langs het Bagijnhof twee panden die staan georiënteerd op een water. Dit water bevindt zich buiten de onderzoekslocatie en is pas in 1881 gedempt. Ook deze kaart lijkt geen nauwkeurige weergave want vermoedelijk stonden ter plekke meer dan vier panden.

2.5 Bewoning en bebouwing in de 17de eeuw (P. Swart)

De stadsplattegrond van Blaeu laat zien dat het perceel omstreeks 1650 dichtbebouwd was. Aan deze historische bebouwing herinnert bovengronds niets meer. Dat is zeker al het geval sinds 1875, het jaar waarin op deze plek het Sint Martinusgesticht verrees. Achter de kloeke trapgevels van dit rooms-katholieke gesticht kregen ouden van dagen zorg en onderdak. Veel Medemblikkers kennen het gebouw met de trapgevels beter als de modezaak van Pouw, later Landgraaf. Maar inmiddels behoort ook de bebouwing uit 1875 tot het verleden. Het voormalige Sint Martinusgesticht viel in 2004 ten prooi aan een vlammenzee waarna de resterende muren door de slopershamer werden geveld. Wat vertelt het archief ons over de bewoners en hun huizen in het Bagijnhof van de Gouden Eeuw?

2.5.1 Haardstedengeldregister 1665

Een bruikbaar startpunt voor het onderzoek naar de vroegere bewoning van het perceel in het Bagijnhof is het haardstedengeldregister uit 1665.¹³⁸ Haardstedengeld is een vorm van onroerende zaakbelasting waarbij het aantal haarden of vuurplaatsen in een gebouw als grondslag diende. Zowel eigenaren als huurders werden voor deze belasting aangeslagen. In het register van 1665 worden straat voor straat en huis voor huis opgesomd. In het Bagijnhof komen eerst de huizen aan de noordzijde aan bod. De huizen aan de zuidzijde, van west naar oost, volgen na het kopje 'weder int Bagijnhoff de zijdsijde'. Het eerste huis dat onder dit kopje wordt genoemd, is dat van de erven Oude Jans. Oude Jan is Jan Claasz Oude Jan, oftewel Jan Claasz van Twisk.¹³⁹ In 1638 ging Jan Claasz Oude Jan een schuld aan van 1.600 gulden waarbij zijn huis als onderpand diende. Volgens de hypotheekakte stond zijn huis in het Westeinde van Medemblik, ten oosten van de Cleijenburchstraat en ten westen van de Weesegracht.¹⁴⁰ Cleijenburchstraat, genoemd naar het nabijgelegen bolwerk, heet nu Ridderstraat. De Weesegracht kan op de stadsplattegrond van Blaeu worden geïdentificeerd

136 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 49.

137 WFA, OAM, inv.nr. 10, fol. 50.

138 WFA, OAM 1013.

139 'Jan Claesz van Twisch geseijt Oud Jan...'. WFA, OAM 10 (3 januari 1632).

140 WFA, ORA Medemblik ??? (19 juni 1638).

als de verbindingsgracht tussen het water van de Breedstraat/Muntstraat en het Achterom. De locatie waar het huis van Jan Claasz Oude Jan stond, hoort nu bij de Mariaschool. Het is een historisch interessant gegeven dat aan de vroegere eigenaar van het hoekperceel nog de naam van de nabijgelegen brug herinnert: Oudejansbrug.

Na het huis van de erven Oude Jans volgen in het haardstedengeldregister nog negen huiseigenaren voordat de Torenstraat wordt bereikt. De laatste inschrijving voor het kopje 'Inde Thoorstraat' is Jan Pietersz Scheerman.

Nr.	Eigenaar	Huurder	Aantal haarden	Opmerking
1	Erven van Oude Jan	Jan Theunisz	3	
2	Andries Andriesz	Trijn Jans Trijntje Broers	2 2	'In tweeën bewoont'
3	Theunisjen Theunis		3	
4	Dochter van Willem Coen	Griet Jans	2	
5	Pieter Jansz Wittele		3	
6	Aecht Reijnders	Reijnder Jan Rutsen	2	
7	Jacob Gabrielsz	Dirckjen Gerrits	3	
8	Reijnder Jacobsz Kuijper		3	'Deurgaens'
9	Weduwe van meester Pieter Adamsz	Dirck Mouritsz	2	
10	Jan Pietersz Scheerman		3	

Tabel: Huizen aan de zuidzijde van Bagijnhof tussen de Ridderstraat en Torenstraat in 1665. Van west naar oost.

2.5.2 Nadere analyse

Geeft het haardstedengeldregister van 1665 een juist en volledig beeld van de bewoning en bebouwing in 1665? Er zijn redenen om daaraan te twifelen. In de eerste plaats omdat gebouwen zonder vuurplaatsen, zoals stallen en opslagplaatsen, in het register ontbreken. Bovendien kan de opsteller van het register een afwijkende volgorde hebben gehanteerd. Een voorbeeld hiervan is te vinden in ander belastingregister uit 1681 waarin de opsteller alle huizen van een eigenaar op één plek in het register heeft samengebundeld. Zo bezat de weduwe van meester Pieter Adamsz een huis aan de Oude Haven en een huis in het Bagijnhof. In het betreffende register staan beide huizen genoteerd onder Oude Haven.¹⁴¹

Verder geeft het haardstedenregister slechts summier details over de fysieke bebouwing prijs. Bij het huis van Reijnder Jacobsz Kuijper staat 'deurgaens', een aanwijzing dat zijn perceel van het Bagijnhof tot aan het Achterom doorliep. En het huis van Andries Andriesz werd in tweeën bewoond.

Maar aanvullende bronnen bieden uitkomst. Vooral de registers van de 40^e penning, de belasting op verkoop van onroerende zaken, zijn waardevol. Ze tonen aan dat het haardstedengeldregister van 1665 een behoorlijk nauwkeurige momentopname is. De registers van de 40^e penning van de stad Medemblik gaan terug tot 1631. In de periode 1631-1665 wisselden zeker zeven van de tien huizen tussen de Ridderstraat en Torenstraat van eigenaar. In de registers staan deze huizen opgetekend met vermelding van de belendende panden en andere bijzonderheden.

141 WFA, OAM 899.

2.5.3 Driedeling

De 17^e-eeuwse bebouwing aan de zuidzijde van het Bagijnhof, tussen de Ridderstraat en de Torenstraat, kan in drie blokken worden verdeeld. Het eerste blok omvat de huizen van Jan Claasz Oude Jan en Andries Andriesz. Dit deel wordt begrensd door de Ridderstaat aan de westzijde en de Weesegracht aan de oostzijde. Uit de registers van de 40^e penning valt op te maken dat Andries Andriesz in de jaren 1644-1645 een onbebouwd stuk grond van 2½ roeden breed kocht. Uitgaande van de Amsterdamse roede (3,68 meter) is deze breedte gelijk aan ruim negen meter. Het perceel liep van het Bagijnhof tot aan het Achterom. Aan de westzijde grensde het bezit van Andries Andriesz aan de boomgaard van Jan Claasz Oude Jan. Ten oosten van het perceel liep de 'gemeene vaert', eerder in dit verhaal de Weesegracht genoemd. Op basis van het haardstedengeldregister uit 1665 luidt de conclusie dat Andries Andriesz tussen 1645 en 1665 op het perceel een huis heeft gebouwd, geschikt om in tweeën te worden bewoond. Mogelijk bestond dit huis uit twee afzonderlijke woningen van circa 4,5 meter breed, elk voorzien van een trapgevel. Een dergelijke bouwvorm vinden we terug op de stadsplattegrond van Blaeu uit 1649.

2.5.4 Kleine huisjes

Het tweede bouwblok grensde aan de oostzijde van de Weesegracht. Dit blok bestond uit vier kleine woningen, in de registers van de 40^e penning meermalen aangeduid als huisjes en kamers. Drie van de vier huisjes stonden al voor 1612 in het Bagijnhof, aangezien toen sprake was van een oostkamer, een middenkamer en een westkamer.¹⁴²

Het vierde en meest westelijke huisje kwam later tot stand. In 1651 was nog sprake van een leeg en onbebouwd erf. In dat jaar kocht Teth Jansdr het stukje grond van Maritjen Cornelisdr. De verkoopster was eigenaar van het naastgelegen huisje en bedong bij de transactie een vrije waterlozing, logischerwijs op de Weesegracht.¹⁴³ Theunisjen Theunis komt in 1653 in beeld. Zij was weduwe van Gijsbert Wijnantsz uit Amsterdam en stond in Medemblik ook wel bekend als 'Amsterdammer' Theunisjen.¹⁴⁴ Eerst kocht zij het huisje van Maritjen Cornelisdr en later ook het belendende onbebouwde erf.¹⁴⁵ In de eerste helft van 1657 liet zij naast de Weesegracht een nieuw huis bouwen en verkocht daarna haar oude woning aan Aaltjen Jacobsdr, de weduwe van Willem Adamsz Coen.¹⁴⁶

In het derde kleine huisje ten oosten van de Weesegracht woonde in 1665 Pieter Jansz Wittele. De zijgevel tussen zijn huisje en dat van de weduwe van Willem Adamsz Coen was gemeenschappelijk en dienden ze samen te onderhouden.¹⁴⁷

Het meest oostelijke kleine huisje, naast Pieter Jansz Wittele, was volgens het haardstedengeldregister van 1665 eigendom van Aecht Reijnders. Zij woonde er niet zelf maar verhuurde haar woning aan doodgraver Reijnder Jan Rutsen.¹⁴⁸

2.5.5 Tussen Mariaschool en Torenstraat

Het derde bouwblok lag tussen de kleine huisjes en de Torenstraat. Het archeologisch

142 WFA, OAM 1389.

143 WFA, Gaarder Medemblik 5 (16 juni 1651).

144 WFA, Gaarder Medemblik 6 (5 januari 1657). Voor haar bijnaam zie WFA, Gaarder Medemblik 9 (april 1679).

145 Bij de aankoop van het huisje was het naastgelegen onbebouwde erf nog eigendom van Teth Jansdr. WFA, Gaarder Medemblik 5 (24 februari 1653).

146 WFA, Gaarder Medemblik 6 (Allerheiligen 1657).

147 WFA, Gaarder Medemblik 5 (24 februari 1653).

148 Reijnder Jan Rutsen werd in 1639 door het stadsbestuur van Medemblik als doodgraver aangesteld. WFA, OAM 10 (9 juli 1639).

onderzoek van 2014 vond hier plaats. In 1665 bestond de bebouwing van dit blok uit vier huizen waarvan de meeste erven tot aan het Achterom doorliepen. Het eerste huis (van west naar oost) was in 1665 eigendom van Jacob Gabrielsz. In 1648 kocht hij het voor 970 gulden van Lijsbeth Adolfsdr van Vlissingen, huisvrouw van Gerrit Buisman. Het register van de 40e penning vermeldt dat het perceel zich toen uitstreckte van de straat tot achter de invaart toe.¹⁴⁹ Met de invaart wordt het Achterom bedoeld. De naam Gerrit Buisman is ook te vinden in de haardstedengeldregisters van 1644, 1638 en 1627. In deze jaren had het huis overigens maar één vuurplaats.

Het huis ten oosten van Jacob Gabrielsz behoorde in 1665 toe aan Reijnder Jacobsz Kuijper. In het register van de 40e penning wordt hij aangeduid als Reijnder de Kuiper, een aanwijzing dat hij het beroep van kuiper uitoefende.¹⁵⁰ Volgens het haardstedengeldregister van 1665 was het bezit van Reijnder Jacobsz Kuijper 'deurgaans' en grensde de achterzijde aan het Achterom. In de eerste helft van de 17^e eeuw had het huis enkele vooraanstaande eigenaren, waaronder Jan Dirksz Calf en burgemeester Jan Dirksz Roosterman. Zeilmaker Jan Dirksz Calf, die zelf aan de Oosterhaven woonde, kocht het huis in het Bagijnhof in 1642 voor een bedrag van 1.650 gulden.¹⁵¹ Mogelijk deed hij dat voor zijn moeder want zes jaar later wordt zij als belending van Jacob Gabrielsz genoemd.¹⁵²

Jan Dirksz Roosterman was vroedschap van 1618 tot in 1629, een periode waarin hij diverse keren het burgemeestersambt bekleedde.¹⁵³ Zijn naam vinden we terug in het haardstedenregister van 1627. Mogelijk bewoonde Jan Dirksz Roosterman al in 1612 het huis aan de zuidzijde van het Bagijnhof. In het verpondingskohier van dat jaar vinden we weliswaar niet de naam Roosterman maar wel 'Jan Dircx int Roode Laeckens huis'.¹⁵⁴ Heette het huis het Rode Laken? Het derde huis oostwaarts was in 1665 eigendom van de weduwe van meester Pieter Adamsz, in zijn leven chirurgijn te Medemblik. Dit huis stond rond 1680 bekend als 'de Vogelesanck'.¹⁵⁵ De weduwe van de chirurgijn woonde er zelf niet maar verhuurde het huis aan Dirck Mouritz. Pieter Adamsz had het huis in 1662 voor de som van 1.300 gulden gekocht. Het belendende huis aan de westzijde was toen al eigendom van Reijnder Jacobsz Kuijper. Meester Pieter Adamsz nam het huis 'de Vogelesanck' in 1662 over van de curatoren over de boedel van 'Heijndrick Sijboutsz fugitijf', een eigenaar die hoogstwaarschijnlijk niet meer aan zijn financiële verplichtingen kon voldoen en zijn huis had achtergelaten.¹⁵⁶ Heijndrick Sijboutsz, ook bekend als Heijndrick Sijboutsz 'ebbenhoutwercker', had het huis in 1641 gekocht van Pieter Jansz Backer. Hij betaalde er toen 1.879 gulden voor.¹⁵⁷ Net als de percelen van Jacob Gabrielsz en Reijnder Jacobsz Kuijper, liep ook het erf van het huis 'de Vogelesanck' tot aan het water van het Achterom. Uit de belasting op nieuw getimmerde huizen valt op te maken dat aan de achterzijde van het perceel in 1642 een nieuw huisje was gebouwd. Het stond 'op een noijt te vooren betimmert erff'. Heijndrick Sijboutsz verhuurde het huisje op zijn achtererf aan Pieter Jacobsz.¹⁵⁸

Het laatste huis van het blok, op de hoek met de Torenstraat, was volgens het

149 WFA, Gaarder Medemblik 5 (11 juni 1648).

150 WFA, Gaarder Medemblik 6 (14 september 1665).

151 WFA, Gaarder Medemblik 4 (26 februari 1642). Jan Dirksz Calf kocht het huis van Maarten Harmensz Lieves.

152 WFA, Gaarder Medemblik 5 (11 juni 1648).

153 P. W. de Lange, 'Medemblikker magistraten, 1572-1699', Gens Nostra, jaargang 16, Amsterdam, 1961, 59-67.

154 WFA, OAM 1389.

155 WFA, OAM 899 (folio 48).

156 WFA, Gaarder Medemblik 6 (10 maart 1662).

157 WFA, Gaarder Medemblik 4 (21 maart 1641).

158 WFA, OAM 1393A.

haardstedengeldregister van 1665 eigendom van Jan Pietersz Scheerman. Dat zijn huis inderdaad op een hoek stond, bewijst de inschrijving in een later belastingregister: 'Scheermans huijske opde hoeck'.¹⁵⁹ Dit huis lijkt een ander karakter te hebben gehad: kleiner, en niet 'streckende' van het Bagijnhof tot het water van het Achterom. Hoogstwaarschijnlijk was Rut Jansz timmerman de vroegere eigenaar van het pand. In 1641 wordt zijn naam gebruikt als belending van het huis van Heijndrick Sijboutsz. En in 1662 is sprake van de erven van Rut Jansz.¹⁶⁰

2.5.6 Ontwikkelingen in de jaren 1630-1640

Rondom de huizen in het Bagijnhof, tussen de Mariaschool en de Torenstraat, vonden in de jaren 1630-1640 grote veranderingen plaats. De veranderingen hielden direct verband met de stadsuitbreiding en in het bijzonder met de aanleg van de Westerhaven. Door de aanleg van de nieuwe haven kwamen nieuwe verbindingsstraten tussen het oude en nieuwe deel van de stad tot stand. De Torenstraat was een van deze verbindingsstraten. Verder werd in deze periode tussen het Bagijnhof en de Westerhaven veel nieuwbouw gepleegd. Er verrezen huizen langs het Achterom, dat wil zeggen op de achtererven van de huizen aan het Bagijnhof, en in de Torenstraat.

In januari 1632 werd door het stadsbestuur een eerste aanzet tot deze veranderingen gegeven. Hekken en andere bouwsels langs het Achterom dienden te worden opgeruimd om nieuwbouw en de aanleg van een straat mogelijk te maken. Het betrof het stuk achter het huis van burgemeester Rossterman, tussen de Monnickesloot en de Ziekenhuissloot.¹⁶¹

De laatstgenoemde sloot dankte haar naam aan het ziekenhuis in het Bagijnhof waar het water langsliep. Hetzelfde water werd ook Weesegracht genoemd en vormde, zoals eerder beschreven, een scheiding tussen het eerste en tweede bouwblok aan de zuidzijde van het Bagijnhof.

Het Achterom zelf werd in de jaren 1630-1640 nog als de Baansloot aangeduid, een naam die met de lijnbanen ten zuiden van de sloot samenhangt. Bij de stadsuitbreiding en aanleg van de Westerhaven verhuisden alle lijnbanen naar een plek buiten de stadswallen en raakte de naam Baansloot buiten gebruik.

De Monnickesloot liep gelijk aan de Torenstraat, grenzend aan het perceel waar in 2014 het archeologisch onderzoek plaatsvond. De Monnickesloot is een intrigerende naam. Een relatie met de twee conventen, die tot het einde van 16^e eeuw de omgeving van het Bagijnhof domineerden, ligt voor de hand. Op de stadsplattegrond van 1649 is de Monnickesloot al gedempt, ongetwijfeld ten behoeve van een goede doorgang naar de nieuwe Westerhaven. De demping zal rond 1640 hebben plaatsgevonden. In dat jaar werd een nieuw huis gebouwd op de noordwesthoek van het Achterom en de Torenstraat.¹⁶² De westzijde van dit huis grensde aan het achtererf van Heijndrick Sijboutsz. In 1644 was de naam Monnickesloot nog in gebruik. Maar gezien de toevoeging 'of de straat' was de demping van de oude sloot vermoedelijk toen al geschied.¹⁶³ Ook in 1642 is sprake van de 'Monnickewick of de straat'.¹⁶⁴

159 WFA, OAM 899 (folio 48).

160 WFA, Gaarder Medemblik 4 (21 maart 1641) en Gaarder Medemblik 6 (10 maart 1662).

161 WFA, OAM 10 (3 januari 1632, folio 231vs).

162 WFA, OAM 1393A. Dit is het huis van Eland Gerritsz Pool. Hij kocht het huis in 1644 van stadsmakelaar Pieter Jansz. WFA, Gaarder Medemblik 4 (7 februari 1644).

163 WFA, Gaarder Medemblik 4 (7 februari 1644).

164 WFA, Gaarder Medemblik 5 (28 april 1642).

2.6 De bebouwing in de 19de eeuw

Op de kadastrale kaart van 1825 staan ter plekke van de onderzoekslocatie vier gebouwen: A227, A228 en A229 langs het Bagijnhof en A226 aan de Torenstraat (afb. 22).

A226 (tot 1870)

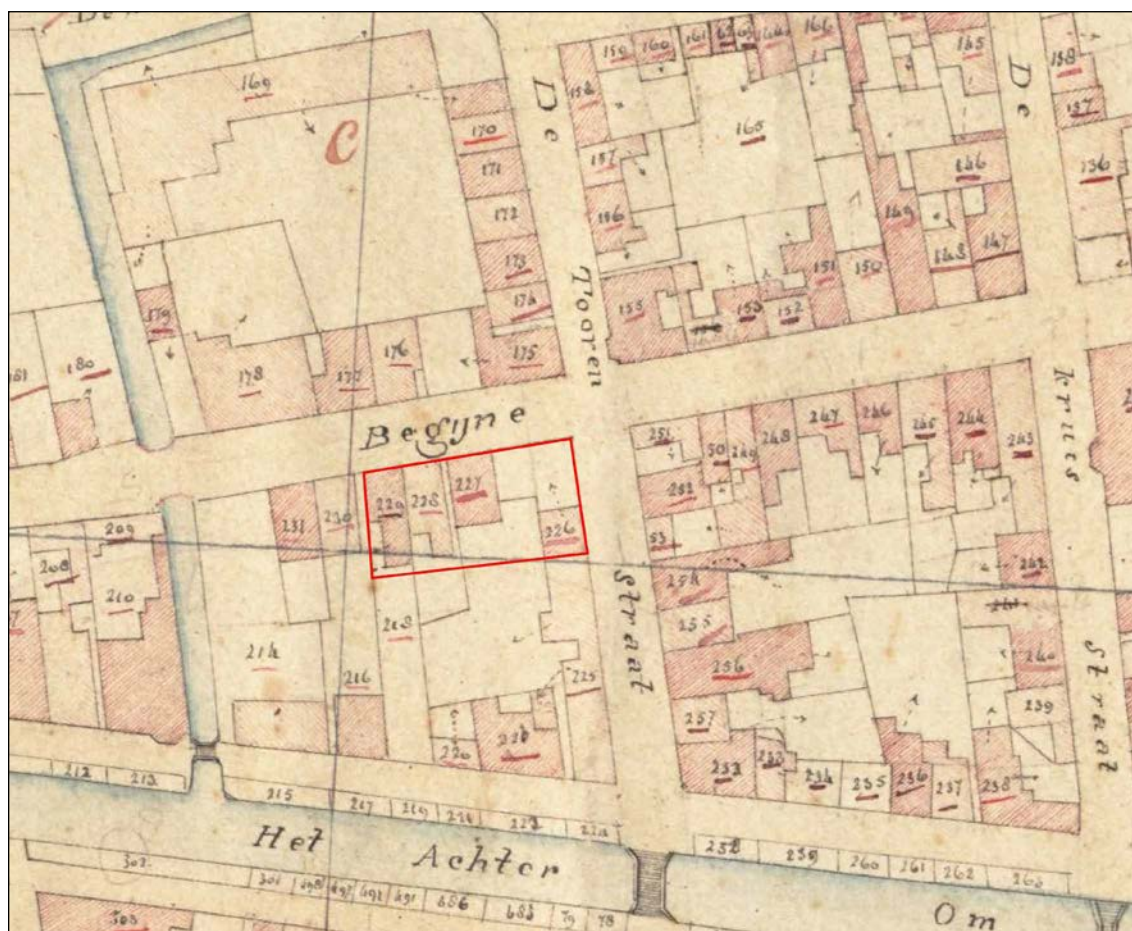
Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel was in 1832 Klaas Hauwert, metselaar, eigenaar van dit pand. Het wordt omschreven als een pakhuis. In 1842 werd het pakhuis overgedaan aan G. Aardsman en rond 1846 kwam het in handen van Herman Aartman, die bakker in Medemblik was. In 1857 werd het verkocht aan Willem Schardam, een chirurgijn uit Medemblik. Hij verkocht het pand in 1869 aan Joannes Vermeulen, die het vervolgens doorverkocht aan het R.K. Armbestuur. Hierna werd het pand in 1870 gesloopt.

A227 (tot 1845)

Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel was in 1832 Pieter Westerman, grutter in Medemblik, eigenaar van het pand. Het wordt omschreven als een stal. Daarna kwam het in bezit bij Grietje Westerman. Rond 1845 werd de stal gesloopt.

A228

Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel waren in 1832 de erfgenamen van Floris Snel (apotheker) de eigenaren. Het huis werd vervolgens verkocht aan Dirk Pool, een koopman uit Medemblik. In 1848 kocht het bestuur van het liefdesgesticht der R.K. Gemeente Medemblik het pand aan.

22. Kadastrale kaart uit 1825 met binnen de rode contour de onderzoekslocatie

A229

Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel was in 1832 Hendrik Abbink, een bouwman uit Medemblik, eigenaar van het pand. Hij deed het pand in 1843 over aan Klaas Hauwert, een metselaar uit Medemblik. Het pand kwam vervolgens in 1846 terecht bij Pieter Biersteker, broodbakkersknecht, en in 1847 bij Pieter Horn. In 1849 kocht het bestuur van het liefdesgesticht der R.K. gemeente Medemblik het pand aan.

Uit het kadaster blijkt dat het RK Armbestuur (eerder genoemd het Liefdesgesticht) de diverse panden en erven geleidelijk in de 19de eeuw aankocht. In 1848 verwierven zij het meest westelijke pand (A229), in 1849 het belendende pand aan de oostzijde (A228) en in 1870 het kleine pakhuis aan de Torenstraat.

In 1875 verrees langs het Bagijnhof het Rooms Katholiek Martinusgesticht. Het gebouw kreeg diverse functies, gericht op katholieke armen en bejaarden, zoals weeshuis, verpleeghuis, kleuterschool en naaischool. Tevens werden de zusters van liefde uit Tilburg, aangetrokken voor het onderwijs en de verzorging, in het gebouw gehuisvest. Het deed daardoor tevens dienst als klooster. Het Martinusgesticht is ontworpen door de bekende architect Adrianus Cyriacus Bleijs. Van zijn hand bestaat een schetsontwerp voor het gebouw. Het werd geheel uitgevoerd in neorenaissance-stijl. Omstreeks 1884 werd het gebouw uitgebreid met twee vleugels aan weerszijden van het oudere gebouw.

In het zelfde gebouw werd later een meer algemene opvang voor sociaal zwakkeren gevestigd. Het grote hoekpand van het complex langs de Torenstraat is op zeker moment afgebroken (nu parkeerplaatsen aan oostzijde terrein). In de periode 1950-1970 was in het gebouw de winkel van Pouw gevestigd. Deze verkocht confectiepakken voor heren en andere textiel. Na 1970 kocht de familie Leeuwerik de panden. Zij verhuurden de gebouwen als winkelruimte en appartementen. In juli 2004 brandden deze panden af.

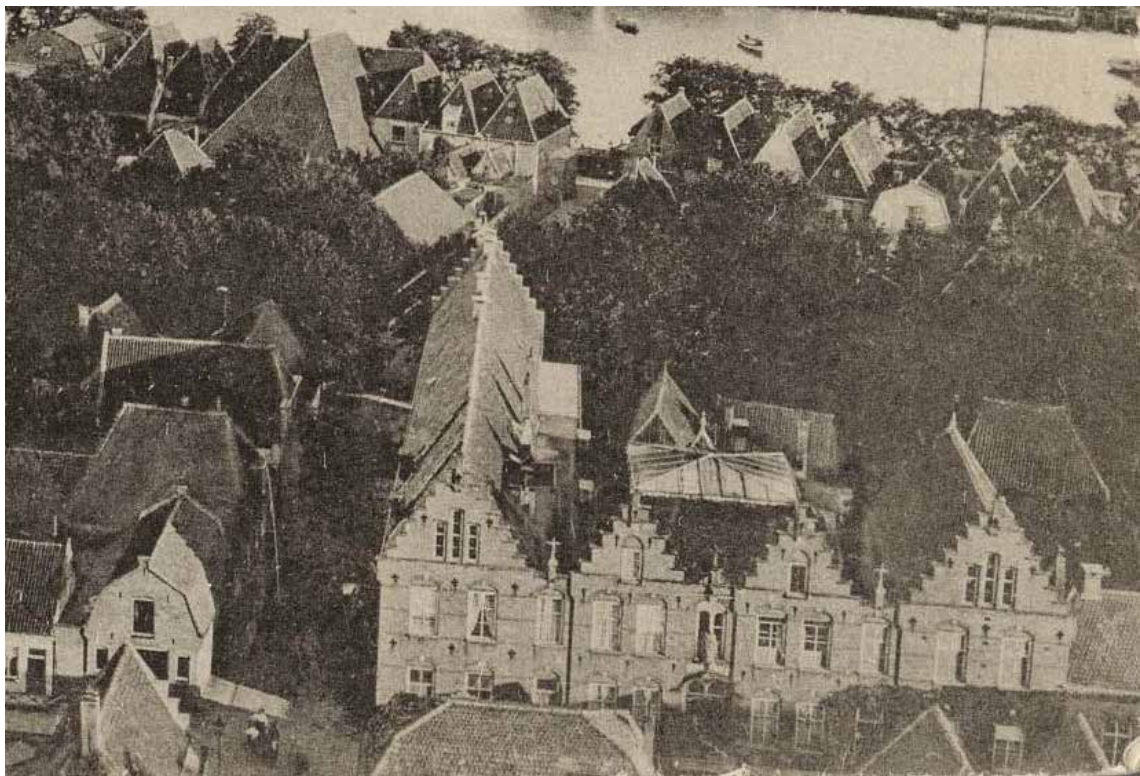
23. Prentbriefkaart met foto van de Torenstraat, uitgegeven door firma S. Bakker in Koog-Zaandijk ca. 1905 (collectie WFA). Links het grote hoekpand van het Martinusgesticht. Later is dit pand naar achteren verlengd.

24. De Torenstraat omstreeks 1930. Het grote pand links is het Martinusgesticht. Het is verlengd langs de Torenstraat.

25. Het Bagijnhof rond 1900 met links het Martinusgesticht en op de achtergrond de toren van de St. Martinuskerk.

26. Detail van een foto vanaf de toren van de Bonifaciuskerk omstreeks 1914. Op de foto is het Martinusgesticht met de vier trapegevels goed te zien.

3 Doel en methode van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gefungeerd. Dit rapport tracht antwoord op deze onderzoeksvragen te geven. Hieronder worden de vragen met een korte toelichting weergegeven.

1 Bronstijd

Indien sporen en/of vondsten aanwezig:

- wat is de aard van de sporen?
- wijzen de sporen en/of vondsten op de aanwezigheid van een nederzetting?
- wat is de datering hiervan?

2 Karolingisch en Ottoons

Indien sporen en/of vondsten aanwezig:

- Behoorde dit deel van Medemblik tot het gebied dat werd bewoond?
- Zo ja, wat is de aard van de bebouwing?
- Hoe verhouden de sporen en/of vondsten zich met de archeologische resultaten van de opgravingen langs de Oude Haven?
- Zo nee, waarvoor werd dit gebied dan gebruikt?
- Wat is de precieze datering?

3 Middeleeuwen

- Hoe zag het stedelijke verkavelingspatroon er uit?
- Behoorde dit gebied tot het terrein van het Mariaconvent?
- Zo ja, valt iets te zeggen over de inrichting van dit gebied?
- Zo nee, waarvoor werd dit gebied dan gebruikt?

4 Nieuwe Tijd

4.1 Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing en het grondgebruik zich?

- Wat is de aard van deze bebouwing en het grondgebruik?
- Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?
- Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen?
- Hoe groot zijn de percelen?
- Wanneer zijn de huizen gesloopt?

4.2 Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

- Wijzigt dit in de loop der tijd?
- Hoe uit zich dit archeologisch?

4.3 Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit (in samenhang met vraag 4.2)?

- Komt deze materiële cultuur overeen met het bestaande beeld van de materiële cultuur van de inwoners van Medemblik?

- Geeft de materiële cultuur informatie omtrent de beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?
- Hoe verhoudt zich de materiele cultuur tot die uit Hoorn en Enkhuizen uit dezelfde periode?

3.2 Methode

Het archeologisch onderzoek is in twee delen uitgevoerd. Vanwege de aanwezigheid van een plaatselijke vervuiling (lood) is eerst een sanering uitgevoerd (afb. 27). De planning voor aanvang was het ontgraven van een afgebakende zone, deels tot een niveau van 0,50 meter en deels tot een niveau van 1,00 meter onder maaiveld. In de uitvoering werd hier van afgeweken: zowel de contour als de diepte werden groter. De sporen die bij de sanering tevoorschijn kwamen, zijn als werkput 1 gedocumenteerd.

Na afloop van de sanering is het terrein in vijf werkputten (werkputten 2 t/m 6) opgegraven. Omdat de grondafvoer via de Torenstraat plaatsvond en de dumpers aan die kant op het terrein moesten staan, zijn de werkputten vanaf de westkant achtereenvolgens aangelegd. Het was niet mogelijk twee werkputten tegelijk aan te leggen.

Na afloop van de sanering zijn acht grondslagpunten met RD-coördinaten door de landmeters van de gemeente Hoorn uitgezet: vier punten langs het Bagijnhof en vier punten op een afstand van 13 meter op een tweede lijn. Tevens is een vast NAP-punt gehanteerd op +0,58 NAP.

De werkputten zijn laagsgewijs verdiept, waarbij over het volledige terrein twee sporenvlakken zijn gedocumenteerd. Het muurwerk en bijbehorende sporen zijn vastgelegd als vlak 1, en de kuilen en sloten als vlak 2. In werkput 2 en werkput 4 is een vlak 3 aangelegd ter verduidelijking van de ligging van de diverse sloten en kuilen. Bij werkput 3, 4, 5 en 6 is een tussenniveau tussen vlak 1 en vlak 2 vastgelegd. Maximaal zijn er dus vier sporenvlakken. Langs het Bagijnhof is een doorlopend profiel getekend door van iedere werkput het noord-

27. De archeologische begeleiding van de sanering, kijkend richting de Torenstraat.

profiel vast te leggen. In werkput 6 was dit in de planning niet mogelijk. Hier werd op de laatste opgravingsdag een gedempte sloot met beschoeiing en zeer veel vondstmateriaal aangetroffen en gekozen is hierop te concentreren.

In werkput 2 is een west-profiel getekend om de bodemopbouw haaks op het Bagijnhof in beeld te krijgen. Bij de overige werkputten zijn geen dwarsprofielen getekend omdat hier binnen het tijdsbestek geen ruimte voor was. Wel zijn enkele profielen ruwweg afgestoken en gefotografeerd, namelijk het noordelijke deel van het oost-profiel van werkput 3 en van werkput 4 en het volledige oost-profiel van werkput 5.

Doordat eerst een sanering is uitgevoerd en daarna het terrein in een aantal werkputten is opgegraven, was een systematische opgraving niet geheel mogelijk. Er is een overlap tussen de werkputten en de saneringscontour en na afloop van de sanering was er een beperking in ruimte voor de graafmachine en stortgrond. Dit alles heeft vertragend gewerkt. Tijdens de opgraving moesten er daardoor keuzes worden gemaakt wat wel en wat niet te onderzoeken. Bij de sloop zijn alle funderingen van het Martinusgesticht in de bodem blijven zitten. Sloop had het oudere muurwerk zeker verstoord. In de funderingen van het Martinusgesticht bleken oude bakstenen te zijn gebruikt. Hierdoor was het nodig alle muren bloot te leggen en te documenteren om te beoordelen hoe oud deze waren. Op hetzelfde niveau bleken namelijk ook muren en kelders uit de 17de en 18de eeuw aanwezig. Documentatie van de funderingen van het Martinusgesticht was tevens nodig om de verstoringen op het terrein in beeld te krijgen. In het gebouw bevonden zich bijvoorbeeld twee grote kelders (S24 en S55), beide volgestort met grof puin, die alle oudere sporen ter plekke hebben verstoord.

Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. De opgravingsvlakken en de stort zijn met een metaaldetector afgezocht. Bij de uitwerking zijn de vondsten van keramiek en glas beschreven

28. Documentatie van een van de profielen langs het Bagijnhof.

volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuwse keramiek en glas, beter bekend als het Deventer-systeem. Zowel van de keramiek van het klooster als van de keramiek uit de gedempte sloot uit circa 1630 is een catalogus opgenomen.

Het gravend onderzoek en de uitwerking zijn verricht volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.3 en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn / West-Friesland versie 2013.

4. Resultaten

De bij de opgraving aangetroffen sporen zijn op basis van de stratigrafie, hun onderlinge samenhang en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal ingedeeld in zes gebruiks- of bewoningsfasen. In de kaartbijlagen zijn de sporen weergegeven. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een kaart niet een bepaald moment in de geschiedenis van het terrein weergeeft, maar alle sporen gedurende een bepaalde periode.

De eerste fase wordt gevormd door alle sporen die dateren uit de Middeleeuwen (tot circa 1500). Het betreft vooral gedempte sloten. Aanwijzingen dat het terrein in de late Middeleeuwen in gebruik was bij het Mariaconvent zijn er niet.

De tweede fase omvat alle sporen die in verband te brengen zijn met het Mariaconvent en dateert van 1500 tot en met 1572. Dit laatste jaar is gebaseerd op de historische gegevens. In 1572 werden de kloosters namelijk in deze regio opgeheven. Sporen die duidelijk dateren tussen 1572 en 1592 ontbreken.

In fase 3 was het terrein herverdeeld in vier percelen en lag een doodlopende sloot langs de Torenstraat. Op historische gronden vangt de fase aan in 1592, in welk jaar de straat het Bagijnhof vermoedelijk is aangelegd, en eindigt rond 1630 toen de sloot werd gedempt. In fase 4 stonden er ook langs de Torenstraat enkele kleine huizen. Deze fase wordt gedateerd tussen 1630 en 1875. In de 19de eeuw werden de verschillende panden afgebroken om in 1875 plaats te maken voor het Martinusgesticht.

De laatste fase omvat alle sporen die behoren bij het Martinusgesticht en eindigt dus bij de afbraak van dit gebouw in 2004. Nu is weer een nieuwe bewoningsfase aangevangen met de bouw van de woningen op de locatie.

4.1 Fase 1: 1100-1500

Op het diepste niveau is een wirwar van sloten aangetroffen, waarvan de precieze structuur en chronologie niet meer valt te achterhalen. Dit komt doordat niet het volledige terrein tot op deze diepte is verdiept en een beperkt aantal profielen is gedocumenteerd. Tevens was een aantal grote verstoringen (van het Martinusgesticht) aanwezig en was op het diepste niveau veel grondwateroverlast. Tot slot was de structuur met diverse schuine oversnijdingen van de sloten erg ingewikkeld en viel dit in de kleine werkputten niet goed in beeld te krijgen.

4.1.1 Natuurlijke bodem

De natuurlijke bodem wordt gevormd door een lichtgrijze zandige kleilaag en ligt op -1,35 NAP (werkput 3) tot -1,95 NAP (werkput 2 en 5). De natuurlijke bodem vertoont dus enig reliëf met een opduiking in het midden van het terrein. De bodem ligt iets hoger dan bij de opgravingen aan het Achterom en het Gedempt Achterom is geconstateerd. Bij beide projecten lag de natuurlijke bodem op circa -2,10 tot -2,20 NAP. Opnieuw is op de klei geen veenlaag aanwezig.

4.1.2 Gedempte sloten

Sloot S39/S34

Geheel aan de westkant van het terrein is een sloot in NZ-richting aangetroffen (S39, afb. 30-31). Deze tekende zich zeer duidelijk af tegen de natuurlijke bodem in vlak 3. Op een iets hoger niveau was de sloot veel minder duidelijk doordat een brede oeverzone aan de oostzijde aanwezig was (zie profiel). De breedte van de sloot kon niet worden bepaald doordat deze voor een deel buiten de opgravingscontour viel. Het is niet duidelijk vanaf welk niveau de sloot is gegraven. Op -1,60 NAP begint een ophogingslaag boven de sloot. De onderkant van de

29. In werkput 2 lagen meerdere gedempte sloten uit de Middeleeuwen.

30. Op het diepste vlak van werkput 2 tekenden zich de Middeleeuwse sloten als donkere banen in de lichte grijze natuurlijke bodem af.

31. Noordprofiel van werkput 2 met links een dwarsdoorsnede door sloot S39 en rechts daarvan een in de lengterichting doorsneden sloot haaks daarop. Beide dateren uit de Middeleeuwen.

sloot lag op -2,35 NAP. Onderin was de sloot opgevuld met donkerbruingrijze klei en daarop bevond zich een laag grijze klei met dunne zandlaagjes. De onderste laag is mogelijk natuurlijk gevormd in de sloot. De dunne zandlaagjes zijn mogelijk afgezet tijdens een overstroming (zie onder).

Uit de onderste vulling van de sloot komen enkele scherven Pingsdorf-keramiek, die te klein zijn om precies te dateren.¹⁶⁵

Sloot S53

Geheel aan de westkant van werkput 3 is een kleine sloot gezien (S53), die grotendeels in de niet opgegraven dam tussen werkput 2 en 3 gesitueerd moet worden. Waarschijnlijk sluit deze sloot aan op sloot S40 in werkput 2. De breedte van de sloot valt niet meer te achterhalen doordat deze wordt oversneden door een andere sloot (S52) in dezelfde richting. De bovenzijde van de slootvulling lag op -1,08 NAP en de onderkant op -1,65 NAP. De onderste vulling bestond net als de hiervoor besproken sloot uit donkerbruingrijze klei.

Sloot S52

Deze sloot is zowel in het vlak als in het profiel (afb. 33) over de volledige breedte gedocumenteerd. De sloot is gegraven vanaf een niveau van -1,05 NAP en had een diepte van 70 cm (onderkant op -1,70 NAP). De sloot had een breedte van ongeveer 1,50 meter. De onderste vullaag bestond uit donkerbruingrijze klei, die natuurlijk is gevormd in de sloot. Daarboven was de volledige sloot opgevuld met een pakket van afwisselend klei- en zandlaagjes die door overstroming is gevormd. Aan de zuidzijde van de werkput stond de sloot in verbinding met de brede sloot S33.

165 V45

32. In werkput 3 zijn op het diepste niveau meerdere Middeleeuwse sloten aangetroffen.

33. Noordprofiel van werkput 3 met doorsnedes door meerdere sloten in NZ-richting.

Sloot S114

In werkput 3 is een vierde sloot in NZ-richting gevonden. Deze is tevens te zien in het noordprofiel van werkput 3 en 4. In het vlak van werkput 3 is de sloot niet geconstateerd doordat deze is doorgraven door een grote kuil in de kloostertijd. Op basis van de profielen valt te reconstrueren dat de sloot ongeveer vier meter breed was. De bovenzijde van de

vullagen bevond zich op -1,05 NAP. De sloot is vastgesteld tot een diepte van -2,20 NAP, maar was mogelijk nog iets dieper. Ook deze sloot kende een vulling van veel afwisselende klei- en zandbandjes en is kennelijk natuurlijk dichtgeslibd bij een overstroming. De bovenste lagen bevatten veel grote klei- en zandbrokken en vormen de demping van de sloot.

Sloot S33/S40

Aan de zuidzijde van werkput 2 en 3 is een zeer brede sloot (afb. 30 en 34) haaks op de hiervoor besproken sloten S39, S53 en S52 aangetroffen. De sloot was minimaal 2,20 meter breed. Uit het verloop van de vullagen van de sloot blijkt dat de sloot zeker tweemaal zo breed is geweest. De bovenzijde bevond zich op -1,10 NAP en de onderzijde op -2,00 NAP. De sloot was opgevuld met een dik gelaagd pakket van bruine organische klei en grijs zand. Deze lagen zijn ook vastgesteld aan de zuidzijde van werkput 3 waardoor kan worden vastgesteld dat het spoor zeker tot daar doorliep.

34. Sloot S33 is in de Middeleeuwen opgevuld met dikke lagen organisch materiaal en klei.

Sloot S116

Aan de zuidzijde van werkput 5 en 6 is een sloot in OW-richting (evenwijdig aan het Bagijnhof) gevonden. De sloot had een breedte van ongeveer 2,30 meter. De bovenzijde van de sloot is in het vlak geconstateerd op -1,54 NAP en de onderkant bevond zich op -2,25 NAP.

Onzeker is wanneer deze sloot is gedempt. In de vulling zijn geen kuilen in de tijd van het klooster gegraven (zie onder), waardoor het een mogelijkheid is dat de sloot nog een tijd lang heeft gefunctioneerd.

Opvallend is dat enkele sloten (S52 en S114) natuurlijk zijn dicht gespoeld waardoor deze klei- en zandlaagjes bevatten. Eenzelfde fenomeen is vastgesteld bij een opgraving aan de westzijde van de Ridderstraat.¹⁶⁶ Daar is verondersteld dat deze sloten dateren uit de Late Bronstijd

166 Van Leeuwen 2014, 125.

(1100-800 v. Chr.). Bij het Bagijnhof zijn voor een datering in de prehistorie geen duidelijke aanwijzingen. Vondsten van voor de 11de/12de eeuw ontbreken, de sloten worden niet afgedekt door een donker veenbandje of andere afzettingen en uit de onderste lagen (zie N-profiel wp2 S44) komt keramiek uit de Middeleeuwen. Om die reden worden alle sloten, dus ook de natuurlijk dicht gespoelde sloten, geplaatst in de Middeleeuwen. Toch dient rekening te worden gehouden met de mogelijkheid dat enkele sporen ouder kunnen zijn. Toekomstig onderzoek in de omgeving van het Bagijnhof kan hier wellicht meer duidelijkheid in verschaffen.

4.1.3 Paalkuilen

In de zone tussen de sloten S39, S53 en S40 in werkput 2 zijn enkele middeleeuwse sporen geconstateerd. Tussen de sloten bevond zich een brede vertrappelde zone (S36) met enkele afvalconcentraties (keramiek, natuursteen en bot, afb. 36).¹⁶⁷ De keramiek omvat kogelpotaardewerk en Pingsdorf-aardewerk. De randtypen van de tweede keramieksoort wijzen op een datering in de 11de of 12de eeuw (afb. 35). Een van de randen is afkomstig van een hoge beker. Het randtype (Sanke 4.1) komt vooral voor tussen circa 960/990 en

35. Scherven Pingsdorf-keramiek uit sloot S36.

36. Uittroffelen van de vondsten uit de randzone van sloot S40.

167 V38, V40 en V41

37. In de randzone van de sloten S39 en S40 lag een concentratie dierlijk botmateriaal, keramiek en brokken natuursteen uit de Middeleeuwen.

1050/1070 (periode 4). Drie andere randen behoren tot potten. Een van deze heeft een breed geribbeld oor, dat typologisch vooral voorkomt in diezelfde periode 4. De andere twee randen (type 2.8b en 2.16a) komen vooral voor vanaf circa 1160/1180.

Pal naast sloot S39 zijn drie paalsporen aangetroffen: twee kleine paaltjes (S42 en S43, 12 en 21 cm diep) en één rond ondiep spoor (S41, 8 cm diep). Waarschijnlijk hangen ze niet direct samen met bewoning, maar met een houten constructie naast de sloot.

4.1.4 Ophogingslagen

Over het volledige terrein waren ophogingslagen uit de Middeleeuwen aanwezig. Uit de lagen komt weinig vondstmateriaal waardoor ze niet precies zijn te dateren.

De bovenzijde van de oudste lagen lag op ongeveer -1,10 tot -1,50 NAP. Door de hoeveelheid ingegraven sloten was bijna nergens in de vastgelegde profielen een complete bodemopbouw aanwezig. Bij verdiepen zijn uit deze lagen enkele scherven kogelpotaardewerk en Pingsdorf-aardewerk verzameld, op basis waarvan we ze in de 11de of 12de eeuw moeten dateren.

De diverse sloten, die deels natuurlijk zijn dicht gespoeld, werden afgedekt door een volgende ophogingslaag, waarvan de bovenzijde zich op circa -0,70 tot -1,00 NAP bevond. Uit deze laag komen scherven van kogelpotaardewerk, Pingsdorf-aardewerk, Paffrath-aardewerk, proto-steengoed, bijna-steengoed en echt steengoed (Siegburg).¹⁶⁸ Een deel van de keramiek is vermoedelijk als opspit met de grond meegekomen. Op basis van de jongste scherven wordt deze ophogingslaag gedateerd in de 14de eeuw. Aanwijzingen dat vervolgens nieuwe sloten op het terrein zijn gegraven, zijn er niet. Het is onduidelijk waar deze ophogingslaag

168 V21, V33, V36 en V50

38. Brokken natuursteen uit middeleeuwse context.

mee samenhangt. Een mogelijkheid is dat het terrein al vanaf deze tijd behoorde bij het Mariaconvent en dat vanwege de natte omstandigheden is opgehoogd om het terrein te gebruiken als bijvoorbeeld boomgaard.

4.1.5 Natuursteen

Opmerkelijk zijn de brokken natuursteen die in verschillende Middeleeuwse contexten zijn aangetroffen (afb. 38). De meeste stukken komen uit boven besproken oeverzone S36, namelijk zeven brokken.¹⁶⁹ Een aantal kleine brokken is gevonden bij verdiepen van werkput 2 is zeer waarschijnlijk afkomstig uit sloot S33.¹⁷⁰ Verder is een brok gevonden bij de aanleg van het diepste vlak in werkput 4.¹⁷¹

Het eerste stuk is van rode zandsteen en heeft één vlakke zijde met een licht opstaande rand.¹⁷² Deze kant is duidelijk glad gemaakt en vertoont bovendien veel kleine putjes, die ook door gebruik zijn ontstaan. De functie van het fragment is onduidelijk. Het zou kunnen gaan om een stuk van een wijwaterbak, dat vervolgens secundair is gebruikt voor een ambachtelijke activiteit als een klein aambeeld.

De andere brokken zijn duidelijk stukken van zwerfkeien van verschillende soorten graniet.¹⁷³ Mogelijk komen ze van het eiland Wieringen, de plek waar het meest dichtbij Medemblik zwerfkeien voorkwamen. Zeker is dat ze naar Medemblik zijn aangevoerd en dat moet betekenen dat ze een functie hadden. Mogelijk werden ze gebruikt als magering bij de productie van kogelpotten. We hebben in dat geval te maken met het productieafval van een kogelpottenbakker.

4.1.6 Afvalkuil

In werkput 5 is een grote kuil (S89/S90) gevonden, die opgevuld was met voornamelijk grijsbruine organische klei en veen. Uit het noord-profiel valt op te maken dat de kuil vanaf een niveau van circa -1,00 NAP is gegraven. De onderkant bevond zich op -2,05 NAP.

Uit de kuil komen enkele scherven steengoed en roodbakkend aardewerk.¹⁷⁴ De steengoedscherf is afkomstig van een ongeglazuurde kan met oranje blos uit Siegburg en is gemaakt omstreeks 1375-1425. De roodbakkende scherven hebben behoord bij een grape en een bakpan en vertonen spaarzaam glazuur. Op basis van deze scherven wordt de kuil gedateerd in de 15de eeuw. Op basis van de vondsten kan niet worden aangetoond dat deze kuil bij het Mariaconvent behoort.

4.1.7 Deelconclusie

De hoeveelheid sloten die op het diepste niveau is aangetroffen, is groot, wat erop wijst dat het een nat gebied was. Een restant van een veenlaag is niet aangetroffen en de oudste sloten (die al in de 11de of 12de eeuw zijn opgevuld) zijn in de klei ingegraven. Het veen – als dat er is geweest – was toen kennelijk al verdwenen.

Opmerkelijk aan de sloten is de verandering in richting. De sloten aan de westzijde van het terrein zijn iets schuin georiënteerd, terwijl de sloten aan de oostzijde haaks op het Bagijnhof lopen. Als we dit in iets groter verband in de stad beschouwen, zien we deze waaiervorm in het stratenpatroon terugkeren (afb. 39). Vanaf de Ridderstraat is een geleidelijk verloop richting

169 V38 en V41

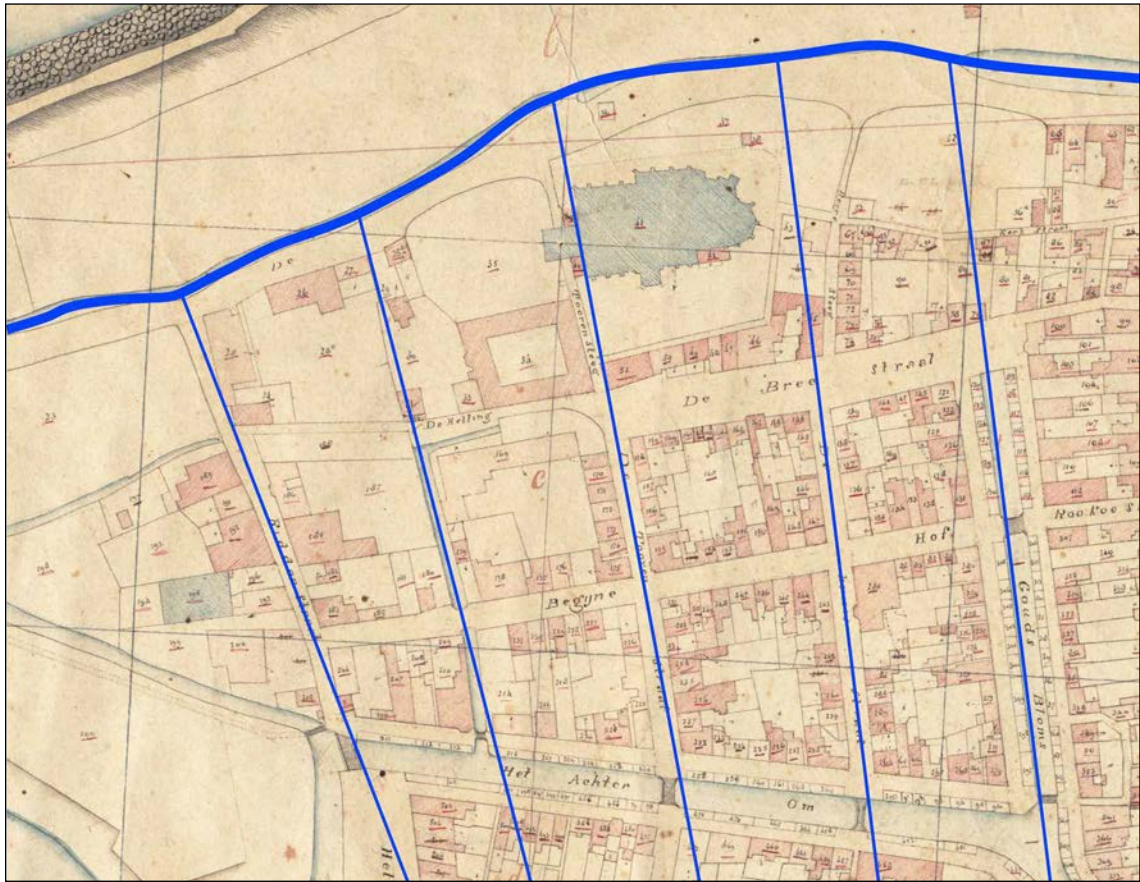
170 V27 en V36

171 V79

172 38-N01

173 38-N02, 38-N03, 41-N01, 41-N02, 41-N03, 41-N04, 79-N01

174 V113 en V114

39. De percelingsstructuur waaiert in de binnenstad van Medemblik met de loop van de Middenleek (Overtoom en Oude Haven) mee. Deze richting gaat terug op de Middeleeuwse ontginning.

het Van Houweningepark (op de kadasterkaart Gouds Bloms) aanwezig. Dit gaat terug op de oudste verkaveling die de loop van de Middenleek (Oude Haven) volgt.

4.2 Fase 2: 1500-1572

In de 16de eeuw was het terrein in gebruik bij het Mariaconvent en zijn veel afvalkuilen gegraven. Hierin zijn veel voorwerpen van keramiek van het klooster gevonden. In deze paragraaf worden de vondsten kort per afvalkuil besproken.

4.2.1 Afvalkuilen

Afvalkuil S35

Geheel aan de westzijde van het terrein is een deel van een langwerpige afvalkuil gevonden. Deze bevond zich precies op de plek waar in de Middeleeuwen een sloot (S39) liep. De kuil had een lengte (NZ) van minimaal 3,50 meter; de breedte kon niet worden vastgesteld. De kuil was gegraven vanaf een niveau van circa -0,95 en het diepst vastgestelde punt bevond zich op -1,60 NAP (minimaal 65 cm diep). De vulling bevatte duidelijk afval, herkenbaar aan de aanwezigheid van veel houtskool, schelpresten, dierlijk botmateriaal, puin en enkele scherven keramiek.¹⁷⁵ De keramiek omvat scherven van een bakpan en een pot van roodbakend aardewerk (EVE=0,42), die dateren tussen 1450 en 1550. Een precieze datering valt op basis hiervan aan de kuil niet toe te kennen.

175 V37

Afvalkuil S38/S50 (1475-1550)

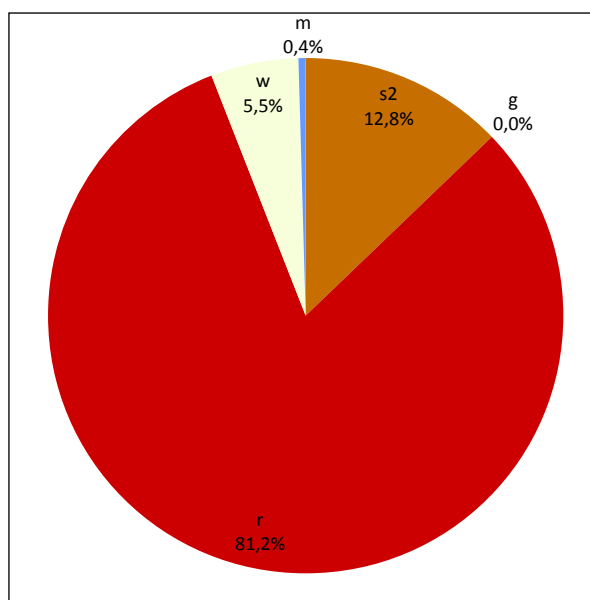
Een tweede langwerpige afvalkuil lag ongeveer 5,5 meter ten oosten van de vorige kuil en bevond zich opnieuw precies op de plek waar in de Middeleeuwen een sloot (S40/S53) liep. De kuil kon niet volledig worden opgegraven doordat deze aan de zuidkant buiten de opgravingscontour viel en doordat deze voor een deel was verstoord door de grote kelder van het Marinusgesticht. De lengte van het spoor (NZ) was minimaal 5 meter en de breedte was circa 1,80 meter. De bovenzijde van de kuil is geconstateerd op -0,92 NAP. De vulling bevatte ook bij deze kuil duidelijk afval, namelijk veel houtskool, schelpresten, dierlijk botmateriaal (onverbrand en verbrand), as, puin en keramiek (afb. 40).¹⁷⁶

Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 15,6 EVE exemplaren keramiek (194 scherven en 45 MAE). De grootste groep is roodbakkend aardewerk (81,2%), gevolgd door steengoed (12,8%). De overige groepen zijn met kleine percentages aanwezig: witbakkend aardewerk (5,5%) en majolica (0,4%). Tot slot is ook grijsbakkend aardewerk gevonden, maar omdat randscherven ontbreken, komt het EVE op 0 uit.

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%	
s2	kan trechterbeker	s2-kan-	1,00	6,4	
		s2-tre-9	1,00	6,4	
g	indet	g-	0,00	0,0	
r	bakpan	r-bak-1	3,14	20,1	
		bord	r-bor-30	0,42	2,7
			grape	r-gra-3	0,39
	grape	r-gra-8	1,67	10,7	
		r-gra-22	1,00	6,4	
		r-gra-34	0,93	6,0	
		r-gra-54	0,42	2,7	
		r-gra-111	0,43	2,8	
		r-gra-	2,14	13,7	
		kop	r-kop-35	0,11	0,7
	kom	r-kom-49	0,40	2,6	
		r-kop-2	0,53	3,4	
	kop	r-kop-	0,13	0,8	
		lavabo	r-lav-	0,31	2,0
	vetvanger	r-vet-1	0,68	4,4	
zalfpot	r-zal-	0,00	0,0		
w	grape	w-gra-	0,00	0,0	
		kop	w-kop-4	0,00	0,0
	kop	w-kop-19	0,63	4,0	
		w-kop-44	0,24	1,5	
m	indet	m-	0,07	0,4	
totaal			15,61	100	

Tabel 1. Typenlijst met EVE van afvalkuil S38/S50

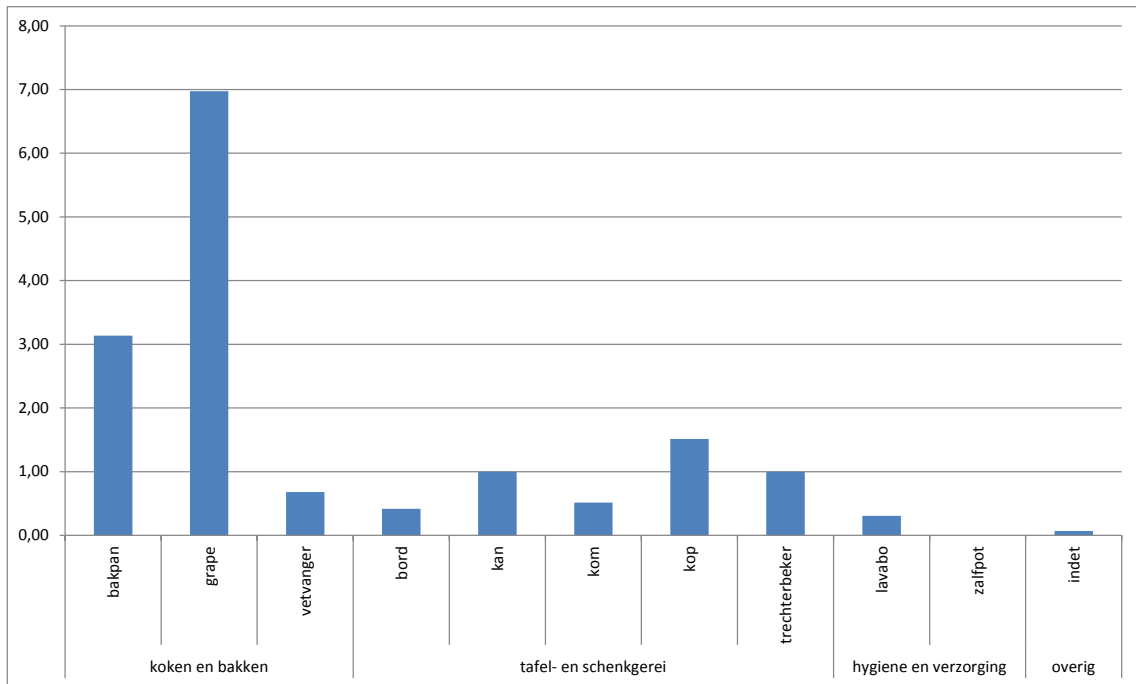

Figuur 1. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S38/S50

Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is kookgerei verreweg de grootste categorie (69,1%) en daarna volgt het tafel- en schenkgerei (28,5%). De overige categorieën zijn met kleine percentages aanwezig: hygiëne en verzorging (2,0%) en indet (0,4%).

Bij de steengoed zijn vooral scherven van kannen aanwezig, zonder dat de types vallen te bepalen. Eén van de kannen is van een groot model (voorraad- of schenkkan).¹⁷⁷ Een fragment

176 V42, V57, V58 en V61
177 61-C04

Figuur 2. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S38/S50

40. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S38/S50

met oor is afkomstig van een groot model, waarschijnlijk een roompot. Opmerkelijk is de vondst van een deel van een trechterbeker.¹⁷⁸ Deze vorm komt weinig voor in deze regio en bij klooster Bethlehem ontbreekt die geheel.

Tot het grijsbakkend aardewerk behoren enkele scherven van een pot of kan. Deze aardewerksoort komt bij het klooster vrijwel niet voor.

Bij het roodbakkend aardewerk zijn de volgende vormen vastgesteld (in volgorde van EVE): grapes, bakpannen, een vetvanger, koppen, kommen, een bord, een lavabo en een zalfpot. De grapes zijn verreweg dominant. Verschillende modellen komen voor. Afwijkend is een grape met bolle buik, vrij hoge hals en verdikte rand (r-gra-3).¹⁷⁹ Deze is op de buik voorzien van fijne ribbels, een kenmerk voor de 15de eeuw. Ook een andere grape dateert waarschijnlijk uit die periode: een grape met hoge hals en slibversiering op de schouder (r-gra-111). De andere typen komen vaker bij het klooster voor (r-gra-8, r-gra-34, r-gra-54 en r-gra-22).¹⁸⁰

Alle bakpannen hebben een omgeslagen rand (r-bak-1). De vetvanger is voor een groot deel teruggevonden en behoort tot het kleine model.¹⁸¹ De koppen en kommen zijn in dit geval alle onder het tafelgerei ingedeeld. Opvallend is een kom op poten met platte vlag met daarop slibstippen (r-kom-49). Deze dateert uit de 15de eeuw. Onder de scherven bevindt zich slechts één bord, met een platte vlag (r-bor-30) en slibboogversiering.

Speciale vermelding verdient de lavabo, waarvan enkele fragmenten zijn gevonden (afb. 88).¹⁸² Het object is versierd met een richel met duimindrukken op de buik en slibversiering. Het valt te dateren in de 15de eeuw.

Bij het witbakkend aardewerk zijn uitsluitend een grape en koppen herkend. Bij de koppen zien we verschillende typen, die inwendig groen of geel geglazuurd zijn. Eén van de koppen is vrijwel compleet: een kop met scherpe knik bodem-wand, op een geknepen standring en met een lintoor (w-kop-19).¹⁸³ Deze kop is versierd met twee banden met verticale indrukken.

Ingekraste merken

Ingekraste merken komen bij het materiaal uit deze afvalkuil niet voor.

Metaal

Uit de kuil komt een messing boekbeslag en de helft van een messing kogelbel.¹⁸⁴ Een derde voorwerp is een messing ring (diameter 33 mm).¹⁸⁵ De functie van deze is onduidelijk; mogelijk was het een gesp.

Afvalkuil S48/S49/S65 (1475-1525)

Deze grote afvalkuil is vrijwel volledig opgegraven. De kuil is gegraven op een plek waar in de Middeleeuwen een sloot (S114) liep (afb. 41). De kuil had een min of meer rechthoekige vorm met een lengte (NZ) van 3,50 meter en een breedte van 3,00 meter. De bovenzijde van de kuil is in het vlak gezien op -0,89 NAP en de kuil is gegraven tot -1,50 NAP (minimaal 60 cm diep). De vulling bevatte houtskool, schelpgruis, dierlijk botmateriaal (onverbrand en verbrand), as, puin (daktegels, leisteen, plavuiz) en veel keramiek (afb. 42).¹⁸⁶

Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 25,1 EVE exemplaren keramiek (275 scherven en 65 MAE). Er zijn slechts twee keramieksoorten aanwezig: roodbakkend aardewerk (72,6%) en steengoed (27,4%). Opvallend is het geheel ontbreken van witbakkend aardewerk, wat wijst op een datering vroeg in de 16de eeuw.

179 61-C06
180 61-C01, 61-C07, 61-C05
181 42-C01
182 61-C08
183 61-C02
184 61-M01 en 61-M02
185 61-M03
186 V55, V56, V60 en V75

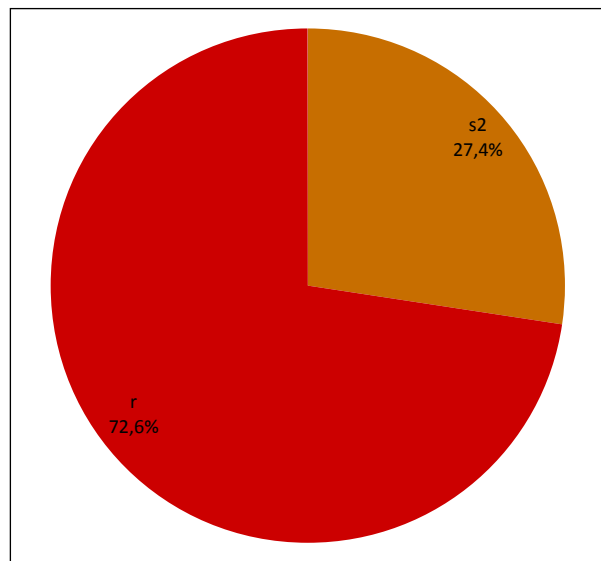

41. Noordprofiel van werkput 3 met rechts een afvalkuil van het klooster en daar boven een ophogingslaag die is opgebracht ten tijde van het klooster.

Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is tafel- en schenkgerei verreweg de grootste groep (61,9%), gevolgd door kookgerei (35,5%). De overige categorieën zijn met kleine percentages aanwezig of zelfs in EVE geheel afwezig: verwarming en verlichting (2,0%), voedselvoorbereiding (0,5%), voorraad (0%) en overig (0%).

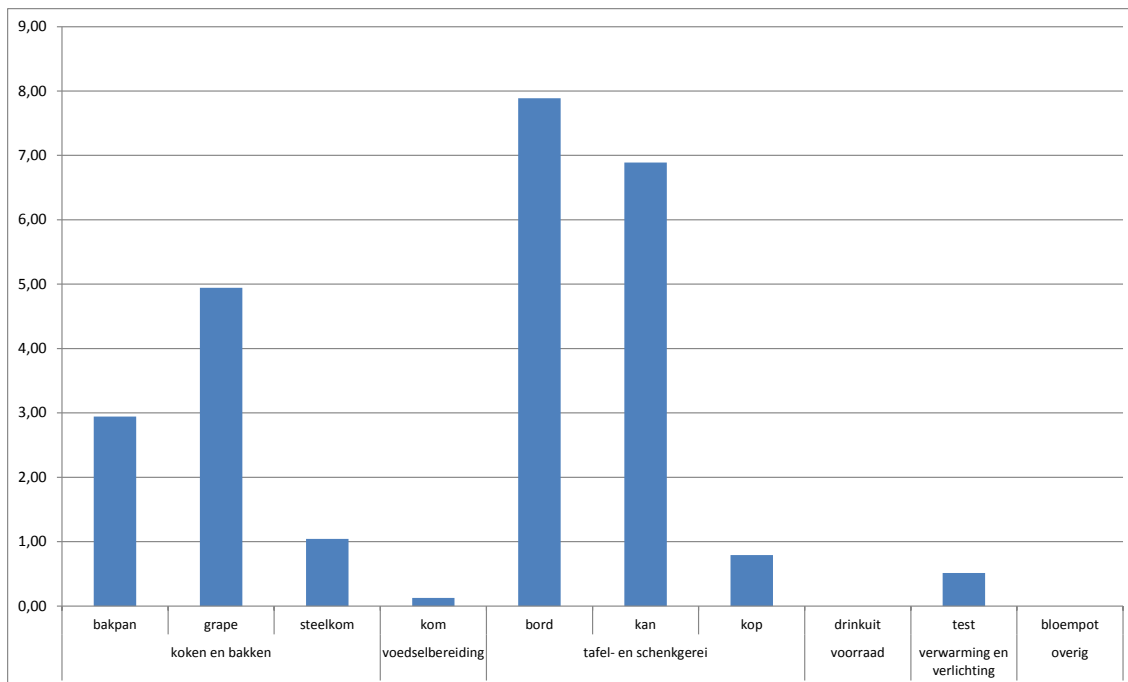
Bij deze afvalkuil valt het hoge aandeel steengoed op. Voor zover valt te zien, zijn alle fragmenten afkomstig van kannen. Twee kannen zijn aan te duiden als grote voorraad- of schenkkannen.¹⁸⁷ Opvallend is de aanwezigheid van een kan (model s2-kan-55) met eikenrankes, die is gemaakt in Keulen omstreeks 1525-1550. Dit is een van de weinige versierde stukken steengoed van het klooster.

Bij het roodbakkend aardewerk zijn de volgende vormen vastgesteld (in volgorde van EVE): borden, grapes, bakpannen, steelkommen, koppen, een test, een kom, een drinkuit en een bloempot. Dit is de enige afvalkuil waarin de borden de grootste groep vormen. Vrijwel alle borden behoren tot het type met uitgebogen vlag (r-bor-1). Het model met korte platte vlag (r-bor-6), dat verschijnt omstreeks 1550, ontbreekt. Eén van de borden is versierd in sgraffito, maar

Figuur 3. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S48

187 60-C11 en 60-C15

Figuur 4. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S48

op basis van het fragment valt de voorstelling (religieus?) niet meer te achterhalen.¹⁸⁸ Sgraffito komt vooral voor tussen circa 1475 en 1525. Bij de borden komen zowel grote als kleine modellen voor. Zeer opvallend is dat de meeste borden onversierd zijn, dus zonder slijbboogversiering. De verklaring hiervoor is onduidelijk. Zeker is dat ze door dezelfde (Medemblicker?) pottenbakker zijn gemaakt, want het glazuur is in alle gevallen zeer overeenkomstig van kleur (vrij donker). Eén van de borden van type r-bor-1 is op basis van de geringe diameter (11 cm) aan te duiden als een zoutschaaltje. Een tweede zoutschaaltje heeft een iets afwijkende rand (ingedeeld bij r-bor-29). Twee borden hebben tot slot een afwijkend model. De ene staat op een licht bolle ziel en de andere op een standvlak (r-bor-67). Ook deze zijn beide onversierd.

Bij de grapes zien we vooral het standaardtype met afgeronde buik en kraagrand (r-gra-8). Diverse van deze zijn inwendig voorzien van een mangaanglazuur. Een aantal grapes is onberoet, wat wijst op een ander gebruik dan om in te koken. Bij de bakpannen is uitsluitend een model met omgeslagen rand aangetroffen (r-bak-1 en r-bak-2). Latere typen (r-bak-4 en r-bak-5)

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%	
s2	kan	s2-kan-10	0,89	3,5	
		s2-kan-12	1,00	4,0	
		s2-kan-39	0,00	0,0	
		s2-kan-	5,00	19,9	
r	bakpan	r-bak-1	2,51	10,0	
		r-bak-2	0,15	0,6	
		r-bak-26	0,28	1,1	
	bloempot	r-blo-	0,00	0,0	
		r-bor-	6,17	24,5	
	bord	r-bor-16	0,51	2,0	
		r-bor-29	0,21	0,8	
		r-bor-67	1,00	4,0	
		drinkuit	r-dru-	0,00	0,0
			grape	r-gra-8	3,26
	r-gra-22	0,06		0,2	
	r-gra-34	0,19		0,8	
	kom	r-gra-	1,43	5,7	
		r-kom-66	0,13	0,5	
	kop	r-kop-1	0,13	0,5	
		r-kop-2	0,39	1,5	
		r-kop-	0,28	1,1	
	steekom	r-stk-16	0,75	3,0	
		r-stk-27	0,29	1,2	
	test	r-tes-18	0,51	2,0	
totaal			25,14	100	

Tabel 2. Typenlijst met EVE van afvalkuil S48

42. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S48

ontbreken. Afwijkend is een kleine pan met korte steel (diameter 11 cm).¹⁸⁹ De functie van dit soort kleine pannetjes is niet bekend.

De koppen behoren tot de 'vroegere' modellen (r-kop-1 en r-kop-2) en 'jongere' modellen ontbreken. Een kom, ingedeeld bij de voedselvoorbereiding, staat op een ziel (r-kom-66) en heeft inwendig een mangaankleurig glazuur.¹⁹⁰ De ongeglazuurde test is een echte vuurtest (r-tes-18), gebruikt om gloeiende kooltjes in te doen als verwarming.¹⁹¹ Inwendig heeft het object roetaanslag. Van dit model zijn opvallend weinig exemplaren bij het klooster aangetroffen. Een bijzondere vondst is een drinkkuit.¹⁹² Waarschijnlijk diende deze vorm als verpakkingsmateriaal, maar waarvoor is vooral nog onbekend. Inwendig vertoont het object een witte aanslag. Een grote bodem met standring en gaten is ingedeeld als bloempot.¹⁹³ Inwendig heeft het object zware roetaanslag, wat inhoudt dat het voor een ander doel is gebruikt bijvoorbeeld als vuurstolp.

Ingekraste merken

Bij slechts één voorwerp (een bord) uit de afvalkuil is een ingekrast merk aanwezig.

Pijpaarde/terracotta

Uit de kuil komt een klein fragment van de onderkant van de sokkel van een beeld van pijpaarde.

Bouwkeramiek

Uit de kuil komt ook bouwkeramiek, namelijk daktegels, een nokvorst en een plavuis. Bij

189 55-C02
 190 60-C08
 191 60-C07
 192 60-C04
 193 60-C06

drie daktegels kan de breedte en dikte worden vastgesteld: 14,0 tot 14,5 cm breed en 1,1 tot 1,3 cm dik.¹⁹⁴ Dit is een klein formaat, wat wijst op een late datering (circa 1450-1525). Een plavuiz (13,8x13,8) is uitzonderlijk dik (3,8 cm).¹⁹⁵ Verder is een dik bouwfragment van grijsbakkend aardewerk gevonden, vermoedelijk een nokvorst.¹⁹⁶

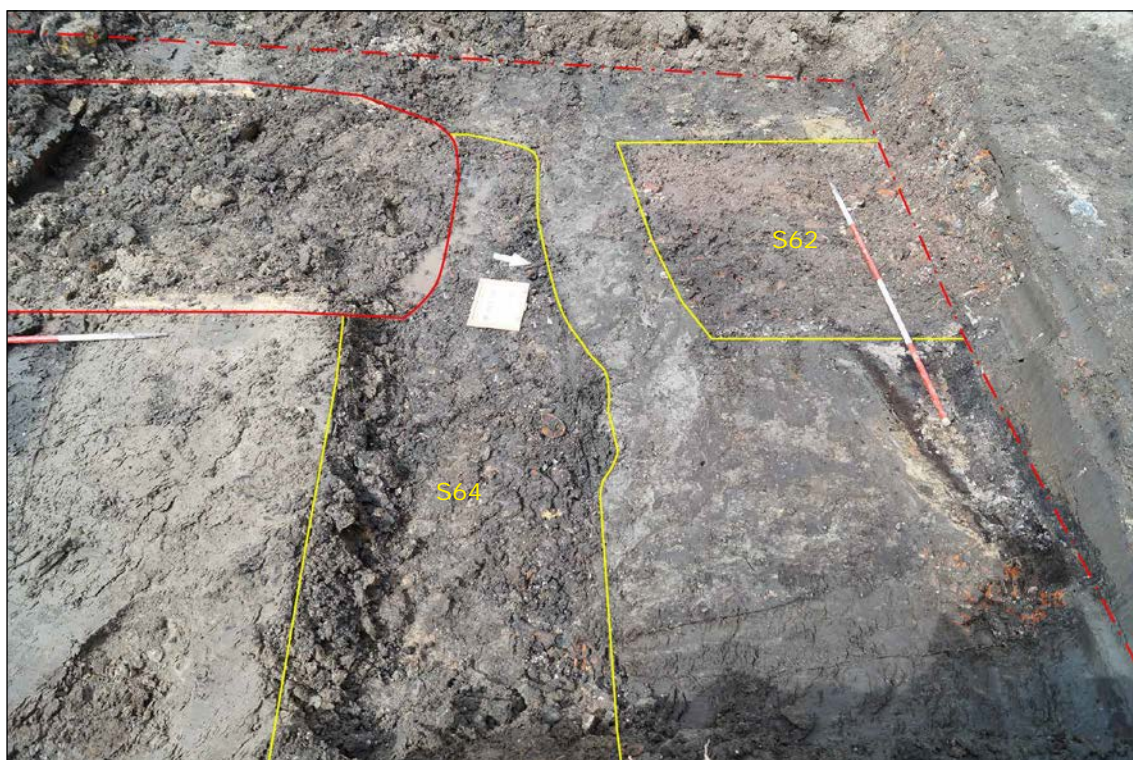
Metaal

Uit de kuil komen diverse metalen voorwerpen. Als gebruiksvoorwerpen zijn aanwezig een messing vingerhoed, een rond plat tinnen deksel (diameter 35 mm) en een onderdeel van een heft van een mes, namelijk een messing heftbekroningsplaatje. Verder is een keurloodje aanwezig met op een zijde een letter A.¹⁹⁷ De functie van een messing ring (diameter 35 mm) is onbekend; mogelijk gaat het om een gesp. Een groot ijzeren geheng is afkomstig van een kist of deur.¹⁹⁸ Tot slot zijn enkele ijzeren spijkers gevonden.

Afvalkuil S62/S67 (1500-1550)

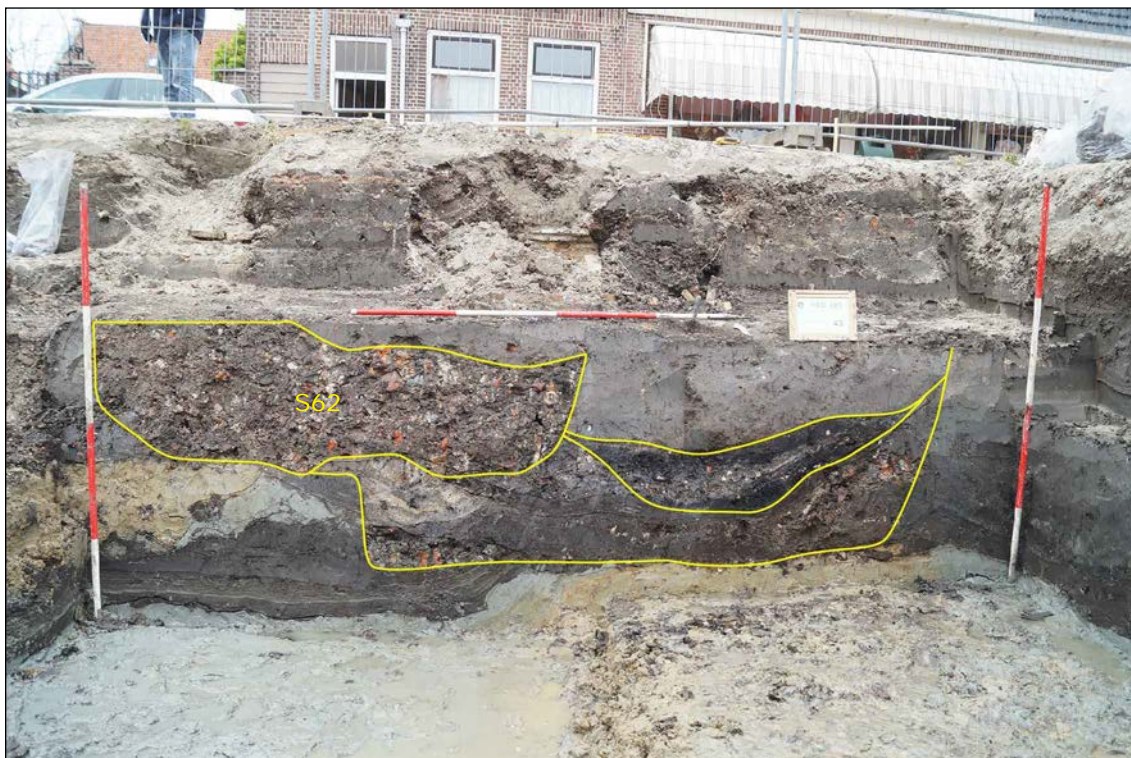
In het noord-profiel van werkput 4 is een groot spoor gedocumenteerd, dat uit twee afzonderlijke kuilen en uit meerdere lagen bestaat (afb. 43 en 44). Kenmerkend voor beide kuilen is de aanwezigheid van grof afbraakpuin (baksteen, dakpan, leisteen) met mortelbrokken. In de oudste kuil is ook een afvallaag met veel houtskool aanwezig.

De bovenzijde van het spoor bevond zich op -0,80 NAP en de onderkant lag op -1,90 NAP (1,10 meter diep). Tussen het puin is een kleine hoeveelheid keramiek aangetroffen.¹⁹⁹

43. In vlak 2 van werkput 4 zijn twee kuilen (S62 en S64) van het klooster zichtbaar (gele lijnen), kijkend richting het westen. In rode onderbroken lijn de grens van de werkput en in rode lijn een verstoring.

-
- 194 60-C13
 - 195 60-C12
 - 196 60-C14. Zie ook: V89, V100.
 - 197 60-M02
 - 198 60-M01
 - 199 V74 en V80

44. Noordprofiel van werkput 4 met twee kuilen van het klooster, die grotendeels met puin zijn opgevuld.

Keramik

Uit het spoor is een kleine hoeveelheid scherven keramiek verzameld, die gezamenlijk een EVE van slechts 2,5 exemplaren vormen (25 scherven en 14 MAE). Dit aantal is te klein voor verdere analyse.

Als keramieksoorten zijn uitsluitend steengoed en roodbakkerd aardewerk aanwezig. Ondanks dat weinig vondsten zijn gedaan, zijn toch enkele voorwerpen het vermelden waard. Een deksel is vrijwel compleet.²⁰⁰ Deze heeft een opstaande rand, vier luchtgaten en een knop (r-dek-29). De deksel is van boven ongeglazuurd en heeft aan de onderzijde (de zijde die op de pot ligt) een grote glazuurvlek. Mogelijk hoorde deze bij een komfoor. De scherven van minimaal vijf borden zijn aanwezig, waarvan vier met slibboogversiering en één met sgraffitto. Het ontbreken van witbakkerd aardewerk en de aangetroffen typen wijzen op een datering tussen 1500 en 1550.

Ingekraste merken

Eén van de objecten (een bord) heeft een ingekrast merk.

Afvalkuil S64/S86 (1475-1525)

Een volgende kuil was opnieuw langwerpig van vorm. De kuil had een lengte (OW) van 5,50 meter en een breedte van 1,10 meter (afb. 43 en 45). De kuil was voor een groot deel doorgraven door een andere kuil (S61), waardoor niet is kunnen vaststellen vanaf welk niveau de kuil is gegraven. De onderkant van de kuil bevond zich op -1,73 NAP. De kuil bevatte duidelijk keukenafval met zeer veel mosselschelpen, visresten, dierlijk botmateriaal, houtskool

45. In het oostprofiel van werkput 4 zijn twee boven elkaar gelegen kuilen (S61 en S64) van het klooster zichtbaar.

en as, maar ook puin en keramiek (afb. 46).²⁰¹ Uit de afvalkuil is vanwege de aanwezigheid van veel visresten één grondmonster genomen.²⁰²

Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 14,8 EVE exemplaren keramiek (106 scherven en 36 MAE). De grootste groep is roodbakkerd aardewerk (74,6%) en de overige voorwerpen behoren tot het steengoed (25,4%). Opmerkelijk is het volledig ontbreken van witbakkerd aardewerk, wat samenhangt met de datering van dit vondstcomplex (1475-1525).

Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is tafel- en schenkgerei verreweg de grootste categorie (61,5%) en daarna volgt het kookgerei (36,4%). De overige categorieën zijn met kleine percentages aanwezig: hygiëne en verzorging (1,1%) en verwarming en verlichting (0,9%).

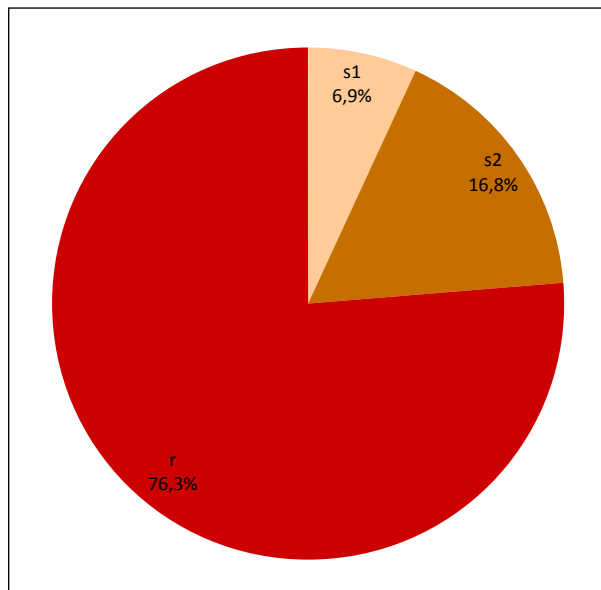
Voor zover valt te achterhalen omvat de steengoed uitsluitend scherven van kannen. Eén van de kannen is ongeglazuurd en voorzien van oranje bloes en asglazuur, zoals typerend is voor de productie van Siegburg omstreeks 1375-1450. Deze kan is duidelijk ouder dan de rest van de vondsten. De andere kannen zijn geglazuurd. De meeste behoren tot de eenvoudige bolle kan op standvlak en met kraagrand (s2-kan-45). Verder is één kan aanwezig die typologisch iets ouder is, namelijk een kan met buikknik en rechte rand (s2-kan-51). Dit model dateert omstreeks 1475-1525.

Binnen het roodbakkerd aardewerk komen de volgende vormen (in volgorde van EVE) voor: borden, grapes, koppen, bakpannen, een steelkom, pispotten en een test.

201 V77 en V107

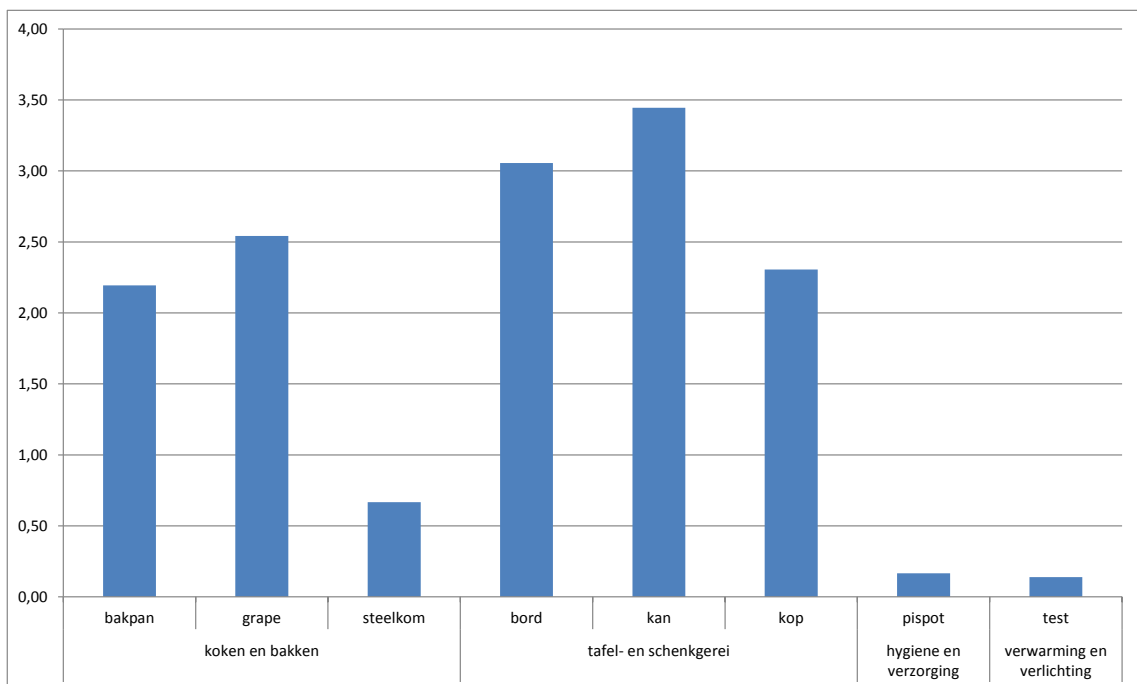
202 M1

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%
s1	kan	s1-kan-	1,00	6,7
s2		s2-kan-9	0,32	2,2
		s2-kan-45	2,00	13,5
		s2-kan-	0,44	3,0
r	bakpan	r-bak-1	2,19	14,8
		r-bor-1	2,21	14,9
	bord	r-bor-29	0,85	5,7
		r-gra-8	1,29	8,7
		r-gra-22	0,36	2,4
	grape	r-gra-	0,89	6,0
		r-kop-2	0,68	4,6
		r-kop-17	0,31	2,1
	kop	r-kop-22	1,32	8,9
		r-pis-1	0,17	1,1
	pispot	r-stk-16	0,47	3,2
	steelkom	r-stk-	0,19	1,3
		r-tes-	0,14	0,9
	test			
totaal			14,83	100

Tabel 3. Typenlijst met EVE van afvalkuil S64/S86

Figuur 5. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S64/S86

Figuur 6. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S64/S86

De borden hebben zoals gebruikelijk slijboogversiering. Eén van deze is vanwege het model aan te merken als een zoutschaaltje. Een afwijkend bord heeft een driehoekig verdikte rand (r-bor-29) en is niet versierd.²⁰³

Drie grapes behoren tot het model met afgeronde buik en kraagrand (r-gra-8), zijn spaarzaam geglazuurd en duidelijk te hard gebakken. Verder is een hoge grape aanwezig (r-gra-22). Een afwijkend exemplaar is een kleine hoge grape, die volledig is bedekt met witte engobe

46. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S64

en inwendig met glazuur.²⁰⁴ Het voorwerp is waarschijnlijk als een schenkkannetje op tafel gebruikt. Bij de koppen komen verschillende modellen voor. Opmerkelijk is een kop op standing die net als de kleine grape volledig is bedekt met witte engobe. Dit is een decoratiewijze die voorkomt omstreeks 1475-1525.

Ingekraste merken

Bij de keramiek valt tot slot het geheel ontbreken van ingekraste merken op.

Pijpaarde/terracotta

Uit de kuil komt een fragment van een pijpaarden beeldje.²⁰⁵ Van dit beeldje is alleen een deel van de achterzijde bewaard gebleven. Duidelijk te zien is dat het een beeldje van een gekroonde Maria met Kind betreft (afb. 90).

Glas

Bijzonder is de vondst van een klein vierkant ruitje (51x51 mm) van gebrandschilderd glas met de afbeelding van een blader- of bloemmotief (afb. 98).²⁰⁶ Het ruitje is in de bodem sterk aangetast, maar vormt toch het bewijs dat het klooster over gebrandschilderde ramen beschikte.

Metaal

Uit de kuil komen twee lakenloodjes, beide zogenoemde pijploodjes. Het eerste heeft op de voorzijde een stempel met hoorn en op de achterzijde een ster (afb. 96).²⁰⁷ Dit loodje is afkomstig uit Hoorn, waar in de 15de en 16de eeuw een lakennijverheid van enige omvang was.

204 107-C04
 205 107-C08
 206 107-G01
 207 77-M01

Het tweede loodje is waarschijnlijk ook uit Hoorn afkomstig.²⁰⁸

De andere vondsten zijn twee messing ringen (diameter 37 mm), diverse fragmenten loodstrips van glas-in-lood en een ijzeren hendel van bijvoorbeeld een deur.²⁰⁹

Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

Uit de kuil is vanwege de aanwezigheid van veel visresten een grondmonster genomen.²¹⁰ Het volledige monster (5 liter) is uitgespoeld over twee zeven van 2 en 1 mm maaswijdte. De visresten zijn hieruit verzameld.

In het monster is nauwelijks botanisch materiaal gevonden. Slechts enkele graankorrels (*Cerealia*) en zaden van biet (*Beta vulgaris*) en kroontjeskruid (*Euphorbia helioscopia*) zijn aangetroffen.

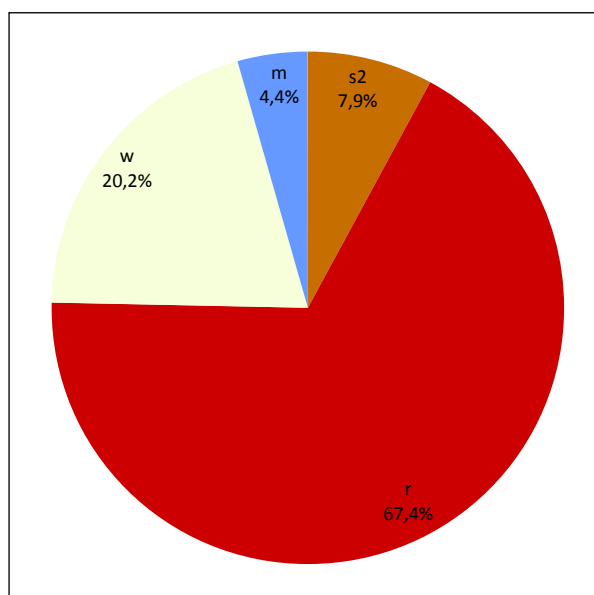
Afvalkuil S61 (1550-1572)

Een grote rechthoekige en ondiepe afvalkuil is compleet opgegraven, deels in werkput 4 en deels in werkput 5 (afb. 45). De kuil (NZ) had een lengte van 2,90 meter en een breedte van 2,25 meter. De bovenkant van de kuil is vastgelegd op -0,89 NAP en de onderkant bevond zich op -1,14 NAP (minimaal 25 cm diep). De kuil bevatte veel puin (baksteen, golfpan), maar ook houtskool, as, mosselschelpen, dierlijk botmateriaal (onverbrand en verbrand) en keramiek (afb. 47).²¹¹

Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 50,6 EVE exemplaren keramiek (383 scherven en 108 MAE). Van alle afvalkuilen is dit de kuil met het meeste vondstmateriaal. De grootste groep is roodbakkerd aardewerk (67,4%), gevolgd door witbakkend aardewerk (20,2%), steengoed (7,9%) en majolica (4,4%).

Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is iets meer tafel- en schenkgerie (47,7%) dan kookgerie (41,3%) aanwezig. De andere groepen zijn met kleine percentages vertegenwoordigd: verwarming en verlichting (3,1%), hygiëne en verzorging (3,0%), voorraad (1,5%), voedselvoorbereiding (1,0%) en overig (2,4%).

Figuur 7. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S61

De steengoed omvat, voor zover valt te zien, uitsluitend kannen. Naast de kannen uit Raeren/Aken, zoals de kan op standvlak en met kraagrand (s2-kan-45), zijn ook kannen uit Keulen/Frechen aanwezig. Kenmerkend is het lichtbruine vlekkerige glazuur en de toepassing van een standvoet. Van een van deze is een groot fragment gevonden.²¹²

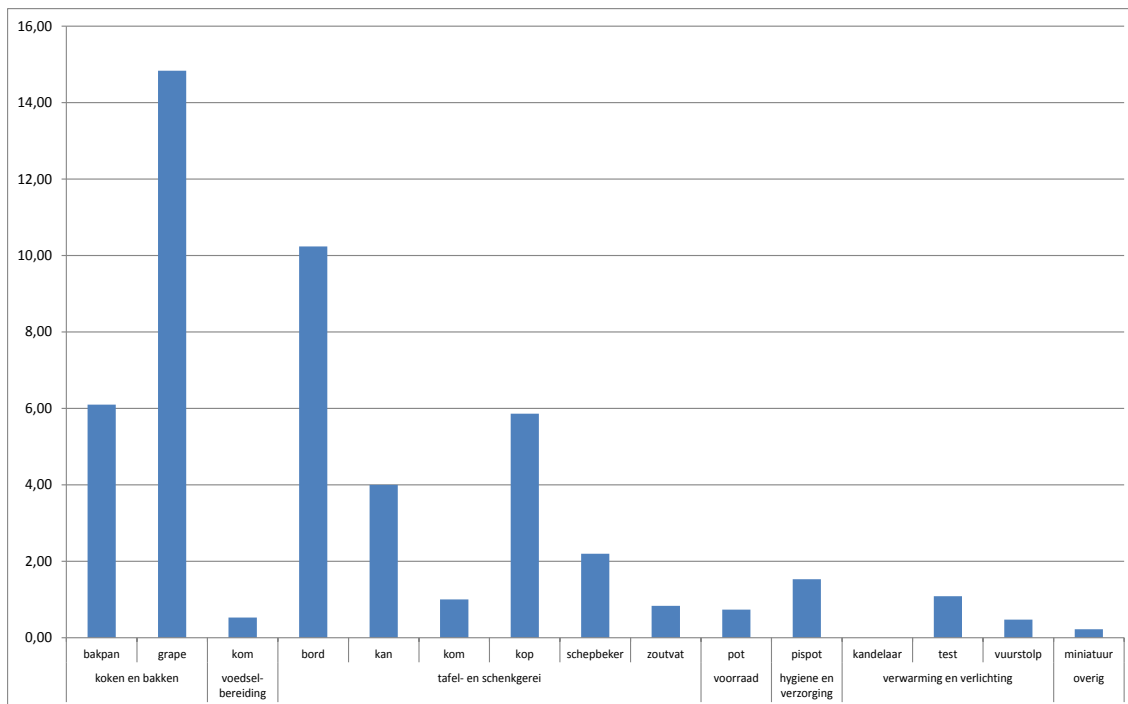
208 77-M02

209 107-M01

210 M1. Zie bijlage 13.

211 V68, V71, V72 en V89

212 71-C04

Figuur 8. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S61

Bij het roodbakkend aardewerk zijn (in volgorde van EVE) de volgende vormen aanwezig: grapes, bordes, bakpannen, koppen, kommen, pispotten, testen, een pot en een vuurstolp. Niet alle objecten worden hier besproken; slechts de opvallende zaken worden genoemd.

Bij de grapes zijn slechts drie exemplaren aanwezig van het model met afgeronde buikknik en kraagrand (r-gra-8). Alle drie zijn kleine grapes met één oor, waarvan twee met mangaanglazuur.²¹³ Het meest voorkomende model is de grape met scherpe buikknik, ribbel op de schouder en kraagrand (r-gra-34). Eén van deze is een zeer groot exemplaar, dat onberooet is.²¹⁴ Deze is kennelijk gebruikt als bijvoorbeeld voorraadpot. Verwant aan dit type is de grape met scherpe buikknik en kraagrand, maar dan zonder de ribbel op de schouder (r-gra-54), waarvan minimaal vier exemplaren zijn gevonden.²¹⁵ Minimaal vier grapes hebben een scherpe buikknik en onverdikte rand (r-gra-33). In alle gevallen gaat het om kleine grapes met één oor.²¹⁶ Drie van deze hebben slijbboogversiering op de schouder. De overige typen zijn met enkele exemplaren aanwezig.

Bij de bordes is het model met korte platte vlag (r-bor-6) dominant ten opzichte van het model met uitgebogen vlag (r-bor-1). Alle bordes van het tweede type (het 'oudere' model) hebben slijbboogversiering. Bij de bordes van het 'jongere' type zijn de meeste bordes onversierd, maar ook slijbboogversiering komt voor. Meest opvallend is een bord van een zeer groot formaat (diameter 40,5 cm), die het beste als opdienschaal is te omschrijven.²¹⁷ Het bord is compleet teruggevonden en is gedecoreerd met een slijbboogversiering. Eén van de bordes is te rekenen tot het Noord-Hollands slijbaardewerk, een aardewerksoort die vanaf circa 1570 voorkomt.²¹⁸ Een klein bord is aan te duiden als zoutschaaltje.²¹⁹

213 71-C31, 71-C32 en 71-C36

214 71-C30

215 71-C35 en 71-C40

216 71-C38, 71-C39 en 71-C41

217 71-C19

218 71-C12

219 71-C21

De meeste bakpannen hebben een korte manchetrand (r-bak-5). Bij de koppen zien we naast het standaardmodel (r-kop-2) ook een kop op standring (r-kop-17). Bij de kommen is een exemplaar met een zeer grote diameter aanwezig (40 cm), een grote melk- of beslagkom. Opvallend is verder een kom die behoort tot het Noord-Hollands slibaardewerk en versierd is met een duif.²²⁰

Eén van de kommen heeft een grote diameter, namelijk 40 cm.²²¹ De kom is voorzien geweest van twee horizontale oren en een schenklip. De vuurstolp is een ronde ongeglazuurde stolp, waarvan de bovenkant ontbreekt.²²²

Bij het witbakkend aardewerk is het aantal verschillende vormen opvallend: borden, koppen, bakpannen, grapes, zoutvaatjes, schepbekers, een pispot en een kandelaar. Twee van de drie borden zijn op basis van hun diameter als zoutschaaltjes aan te merken.²²³ Van één van de bakpannen is een groot deel teruggevonden. Deze pan is voorzien van een holle steel.²²⁴ Bij een tweede pan, die net als de eerste geel is geglaazuurd, ontbreekt de steel. Opvallend is verder de vondst van twee zoutvaatjes. De ene heeft een achtkantig bakje en is volledig geel geglaazuurd.²²⁵ De andere is groen van kleur.²²⁶ Van de kandelaar is slechts een fragment van de voet gevonden. Een afwijkend object is ingedeeld bij de schepbekers, maar de functie is onzeker.²²⁷ Het voorwerp is volledig geglaazuurd. In het algemeen valt bij het witbakkend aardewerk op dat veel voorwerpen zijn voorzien van een fraai glanzend geel glazuur met spikkels (soort Hafner-imitaties). De herkomst van deze producten is onbekend. Het kan gaan om lokale Medemblicker productie, maar het is ook mogelijk dat de voorwerpen in Friesland zijn gemaakt. Het aandeel majolica valt bij deze afvalkuil op.

220 71-C11
221 71-C46
222 71-C45
223 89-C02
224 71-C05
225 71-C03
226 89-C06
227 71-C08

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%
s2	kan	s2-kan-19	1,00	2,0
		s2-kan-45	0,47	0,9
		s2-kan-	0,36	0,7
		s2-kan-	2,17	4,3
r	bakpan	r-bak-1	0,68	1,3
		r-bak-5	3,92	7,7
	bord	r-bor-1	2,94	5,8
		r-bor-6	3,21	6,3
		r-bor-18	0,61	1,2
		r-bor-18	0,61	1,2
	grape	r-gra-8	1,72	3,4
		r-gra-22	0,08	0,2
		r-gra-19	0,46	0,9
		r-gra-33	1,51	3,0
		r-gra-34	3,56	7,0
		r-gra-35	0,61	1,2
		r-gra-41	0,42	0,8
		r-gra-43	0,47	0,9
		r-gra-54	1,18	2,3
		r-gra-	3,85	7,6
	kom	r-kom-35	1,00	2,0
		r-kom-42	0,40	0,8
		r-kom-58	0,13	0,2
	kop	r-kop-2	1,82	3,6
		r-kop-11	0,19	0,4
		r-kop-17	1,71	3,4
	pispot	r-pis-5	0,90	1,8
		r-pis-	0,39	0,8
	pot	r-pot-7	0,74	1,5
		r-tes-5	0,64	1,3
	test	r-tes-12	0,44	0,9
r-tes-12		0,44	0,9	
vuurstolp	r-vst-1	0,47	0,9	
	r-vst-1	0,47	0,9	
indet	r-	0,08	0,2	
	r-	0,08	0,2	
w	bakpan	w-bak-5	1,50	3,0
		w-bak-5	1,50	3,0
	bord	w-bor-7	1,25	2,5
		w-bor-14	0,89	1,8
		w-bor-	0,10	0,2
	grape	w-gra-27	0,64	1,3
		w-gra-	0,33	0,7
		w-gra-	0,33	0,7
	kandelaar	w-kdl-	0,00	0,0
		w-kdl-	0,00	0,0
	kop	w-kop-2	0,93	1,8
		w-kop-44	0,79	1,6
		w-kop-	0,42	0,8
	pispot	w-pis-3	0,24	0,5
		w-pis-3	0,24	0,5
schepbeker	w-spb-1	0,64	1,3	
	w-spb-	1,56	3,1	
zoutvaatje	w-zou-4	0,83	1,6	
	w-zou-4	0,83	1,6	
indet	w-	0,14	0,3	
	w-	0,14	0,3	
m	bord	m-bor-5	0,83	1,6
		m-bor-10	0,21	0,4
		m-bor-	0,19	0,4
	miniatuur	m-min-	1,00	2,0
totaal			50,63	100

Tabel 4. Typenlijst met EVE van afvalkuil S61

47. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S61

Uit de kuil komt een zeer fraai bord, dat nagenoeg compleet is teruggevonden.²²⁸ Het kan als het topstuk onder het kloosteraardewerk worden beschouwd. Op het bord staat de naam CHRISTUS, wat uiteraard zeer goed past bij een klooster (afb. 85). Van een tweede bord is een klein stuk gevonden.²²⁹ Op de spiegel staat waarschijnlijk een portret geschilderd. Verder zijn scherven van minimaal twee andere borden aanwezig (afb. 86). Tot de majolica behoren verder twee miniatuurkannen, waarvan één nagenoeg compleet is.²³⁰

Ingekraste merken

Bij de keramiek uit deze kuil komen veel ingekraste merken voor, namelijk op roodbakkende grapes (zeven), borden (vier), koppen (drie) en een kom en een witbakkend bord.

Bouwkeramiek

Enkele fragmenten bouwkeramiek zijn uit de kuil verzameld, namelijk een stuk van een golfpan, een plavuis (12,7x2,4 cm), een grijsbakkende daktegel en een dik grijsbakkend fragment dat waarschijnlijk afkomstig is van een nokvorst.²³¹

Metaal

Als metaalvondsten zijn uitsluitend ijzeren objecten aanwezig: twee spijkers en mogelijk een stuk van een geheng. In het botanisch monster (zie onder) zijn zes speldenknopjes gevonden.

Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

Uit de afvalkuil is één grondmonster voor botanisch onderzoek genomen.²³² Het volledige monster (3 liter) is uitgespoeld over vier zeven met maaswijdten van 2 mm, 1 mm, 0,5 mm

228 71-C01

229 71-C44

230 89-C01

231 89-C08. Zie ook: V60, V100.

232 M2. Zie bijlage 13.

en 0,25 mm. De fractie van 2 mm is geheel uitgezocht.

Het grondmonster bestaat op het eerste gezicht vooral uit klei met as, houtskoolfragmenten en veel schelpfragmenten.

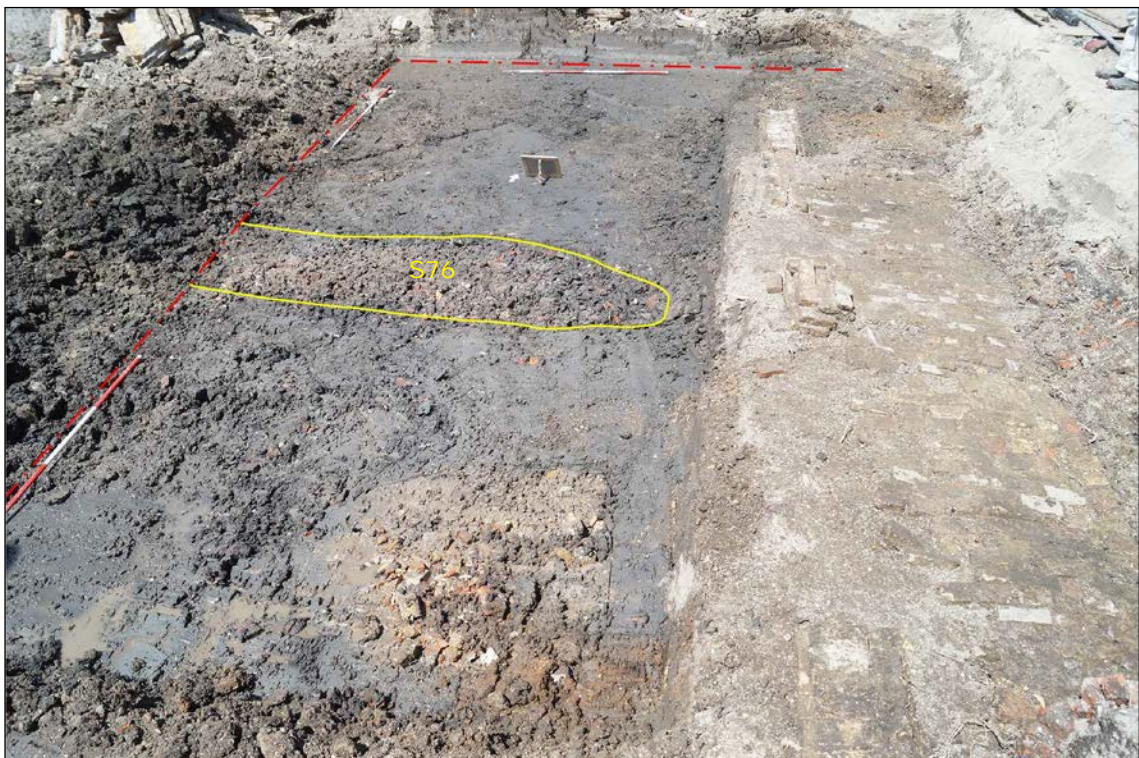
In de fractie van 2 mm zijn opvallend veel resten vis (bot en schubben), het merendeel onverbrand, aangetroffen. Daarnaast zijn ook botfragmenten, die juist wel veel verbrand zijn, en schelpenfragmenten van onder andere kokkels en mossels gevonden. Onder het botmateriaal bevinden zich ook enkele resten van gevogelte en mogelijk ook van kleine knaagdieren of kikker. Verder zijn veel brokjes houtskool, puinresten, fragmentjes glas, lei en keramiek vastgesteld. Als botanisch materiaal zijn vier verbrande graankorrels het vermelden waard.

In de fractie van 1 mm zijn veel kleine houtsnippertjes, zeer kleine 'hoornschelpjes' en enkele zaden aangetroffen, namelijk van hondspeterselie (*Aethusa cynapium*), stinkende gouwe (*Chelidonium majus*), duivenkervel (*Fumaria officinalis*) en een schermbloemachtige (*Apiacae*), mogelijk torkruid (*Oenanthe spec*) of venkel (*Foeniculum*).

Uit het botanisch onderzoek blijkt dat de kuil geen menselijke beer bevat. Graanvliesfragmenten ontbreken bijvoorbeeld geheel. Wel is in de kuil keukenafval beland, vooral in de vorm van visresten en dierlijk botmateriaal, en haardas.

Afvalkuil S66/S76/S60 (1475-1525)

Aan de zuidzijde van werkput 4 en 5 is een lange baan met veel puin (baksteen, plavuiz, golfpan, mortel) aangetroffen, die vermoedelijk langs een slootkant (S116) is ingegraven en gestort (afb. 48). Het spoor had een lengte (OW) van minimaal 6,25 meter. Oorspronkelijk is het spoor langer geweest, maar deze werd verstoord door een kelder van het Martinusgesticht. Mogelijk vormt puinbaan S51 het eind van het spoor en dan zou deze een lengte van meer dan 11 meter in totaal hebben. De breedte was ongeveer 1,40 meter. De bovenzijde van dit spoor

48. In het vlak van werkput 5 is duidelijk een langwerpige baan met puin (S76) zichtbaar (gele lijn). Deze baan is ook aangetroffen in werkput 4. Hierin bevond zich puin en keramiek van het klooster. Met rode lijn is de grens van de werkput aangegeven.

is gezien op -0,81 NAP; de diepte is niet vastgelegd. Tussen het puin zijn scherven keramiek aangetroffen (afb. 49).²³³

Keramiek

Het scherfmateriaal uit de puinbaan is erg onsamenhangend. Dit komt onder andere doordat het lastig was de scherven tussen het puin te verzamelen en niet het hele spoor is opgegraven.²³⁴ De percentages van de verschillende aardewerksoorten en –vormen zeggen in dit geval daardoor niet heel veel.

Bij de verschillende keramieksoorten zien we de gebruikelijke vormen. Bij de steengoed is een kan op standvlak en met kraagrand (s2-kan-45) aanwezig.²³⁵ Bij het roodbakend aardewerk zijn (in volgorde van EVE) de volgende vormen aanwezig: grapes, bakpannen, borden, vetvangers, koppen, een deksel en een bloempot. Een van de borden is bijzonder om te noemen omdat dit bord is versierd met slibstrepen, een decoratiewijze die na circa 1500 niet meer voorkomt.²³⁶ Bij de bakpannen vallen enkele scherven met groene vlekken in het glazuur op, een fenomeen dat eveneens typerend is voor materiaal voor circa 1500. De meeste grapes zijn inwendig spaarzaam geglazuurd. Minimaal twee grapes hebben een hoog model en zijn opvallend klein. Eén van deze is vrijwel compleet.²³⁷ Aan de roetaanslag is te zien dat ze toch zijn gebruikt om te koken. Een kleine vetvanger is voor een groot deel teruggevonden.²³⁸ Van een tweede vetvanger van groot model is slechts een hoek aanwezig.

49. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S60/S66/S76

233 V68, V78, V90 en V100

234 Bij de verwerking van de keramiek zijn bovendien enkele vondstnummers door elkaar geraakt, waardoor V90 buiten beschouwing is gelaten.

235 78-C01

236 100-C01

237 100-C03

238 100-C02

Ingekraste merken

Op de scherven uit deze kuil zijn geen ingekraste merken vastgesteld.

Bouwkeramiek

Uit het puin zijn enkele stukken bouwkeramiek verzameld, namelijk een fragment van een golfpan²³⁹, een fragment van een daktegel (breedte 14,5 cm en dikte 1,4 cm)²⁴⁰ en een groot stuk van een grijsbakkende nokvorst.²⁴¹ De nokvorst heeft een breedte van 32 cm en een dikte van 2,5 cm.

Metaal

Een bijzondere vondst uit het spoor is een lakenlood (diameter 25 mm) afkomstig uit de stad Goch (afb. 96).²⁴²

Afvalkuil S85 (1525-1550)

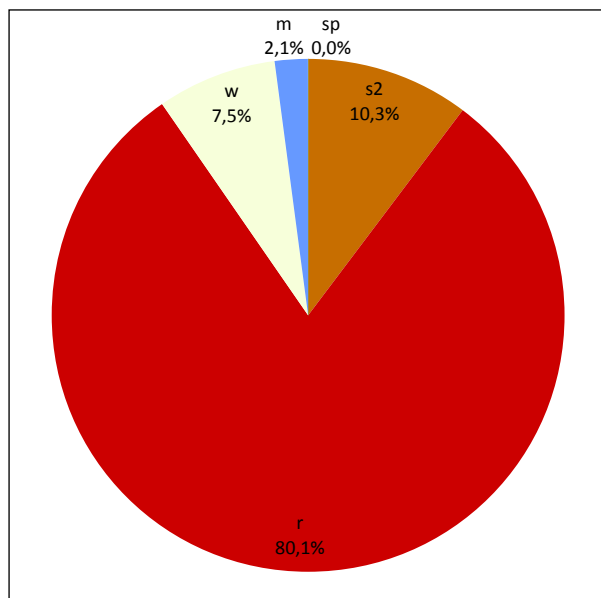
Midden in werkput 5 lag een diepe vierkante afvalkuil. De kuil had een afmeting van 1,60 bij 1,50 meter. De onderkant van de kuil bevond zich op circa -2,00 NAP. De kuil had verschillende vullagen. Geheel onderin lag een organische vulling met veel takjes en op een hoger niveau bevatte de vulling houtskool, as, dierlijk botmateriaal, puin en keramiek (afb. 50).²⁴³ Uit de kuil zijn twee grondmonsters genomen.²⁴⁴

Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 17,1 EVE exemplaren keramiek (95 scherven en 49 MAE). De grootste groep is roodbakkend aardewerk (80,1%), gevolgd door steengoed (10,3%), witbakkend aardewerk (7,5%), majolica (2,1%) en Spaanse majolica (0%). Bij deze kuil valt het aantal min of meer complete voorwerpen op.

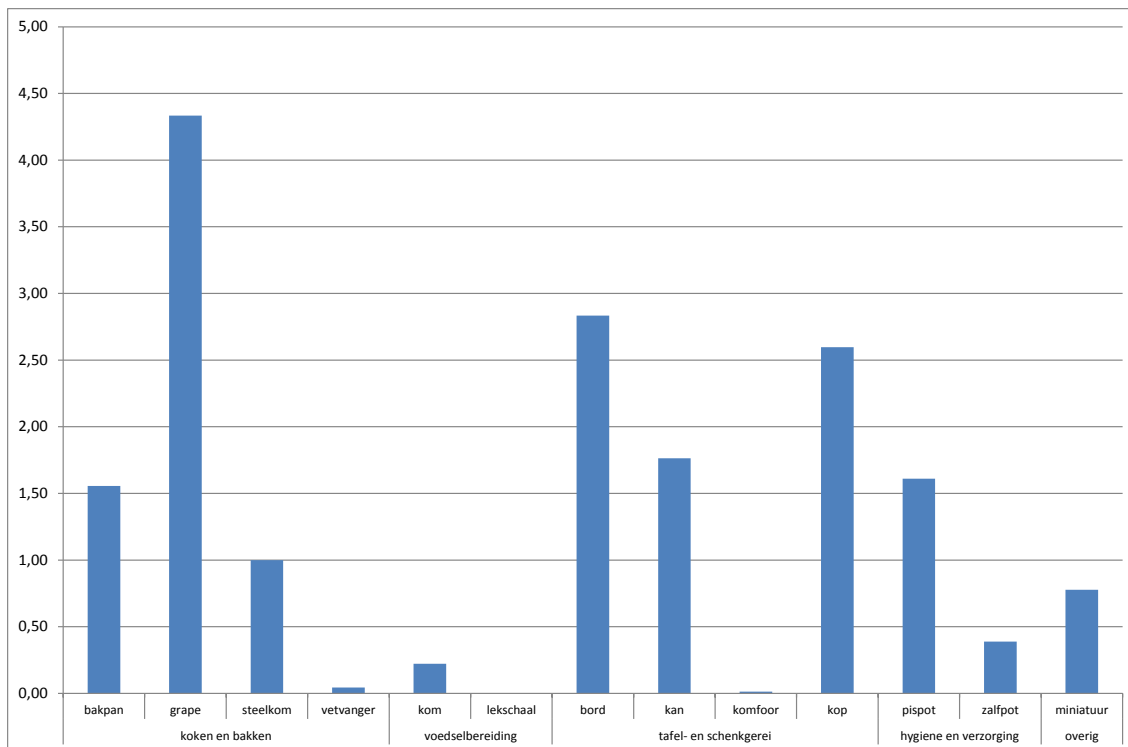
Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is tafel- en schenkgerei de grootste categorie (42,1%), direct gevolgd door het kookgerei (40,4%). Daarna volgen de voorwerpen die met hygiëne en verzorging te maken hebben (11,7%). Tot slot zijn de groepen voedselvoorbereiding (1,3%) en overig (4,5%) met kleine percentages aanwezig.

Bij de randscherven van steengoed zijn uitsluitend kannen aanwezig (minimaal 3). Eén van deze kannen is versierd met rozenbladeren en is gemaakt in Keulen (s2-kan-19). Dit type kan komt voor tussen circa 1525 en 1575. Naast deze

Figuur 9. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S85

239 V68
240 V100
241 100-C06. Zie ook: V60, V89.
242 78-M01
243 V106
244 M4 en M5. Zie bijlage 13.

Figuur 10. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S61

randen is ook een grote standring aanwezig, die mogelijk heeft behoord bij een roompot.

Binnen het roodbakkend aardewerk komen de volgende vormen (in volgorde van EVE) voor: grapes, bordes, pispotten, bakpannen, koppen, een steelkom, een bloempot, een zalfpot, een kom, een vetvanger, een komfoor en een lekschaal. Bij de grapes zijn zowel bolle modellen als hoge modellen aanwezig. De hoge exemplaren hebben ribben op de schouder. Bij de bolle grapes valt op dat een aantal is voorzien van mangaanglazuur.²⁴⁵ De bordes, alle van het type r-bor-1, komen met en zonder slibboogversiering voor.²⁴⁶ Twee pispotten staan op standring, hebben een bolle buik en een kraagrand (r-pis-4).²⁴⁷ Een derde pispot heeft een ziel. De steelkom is in twee stukken teruggevonden en kon daardoor compleet worden samengesteld.²⁴⁸ Deze heeft een kromme steel (kromsteert) en recht rand (r-stuk-13). Verder vallen de groene vlekken in het glazuur op. De zalfpot is een van de weinige exemplaren van deze vorm die in de

245 106-C20
 246 106-C13, 106-C14 en 106-C15
 247 106-C16, 106-C19
 248 106-C08

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%
s2	kan	s2-kan-55	0,40	2,3
		s2-kan-	1,36	7,9
r	bakpan	r-bak-1	0,56	3,2
		r-bak-35	1,00	5,8
	bloempot	r-blo-12	0,78	4,5
		r-bor-1	2,47	14,4
	bord	r-gra-22	1,03	6,0
		r-gra-8	0,56	3,2
	grape	r-gra-	2,75	16,0
		r-kom-	0,22	1,3
	kom	r-kmf-	0,01	0,1
	komfoor	r-kop-	0,19	1,1
		r-kop-2	0,86	5,0
	kop	r-kop-17	0,25	1,5
		r-lek-8	0,00	0,0
	lekschaal	r-pis-4	1,47	8,6
		r-pis-	0,14	0,8
	pispot	r-stk-13	1,00	5,8
		r-vet-	0,05	0,3
steelkom	r-zal-3	0,39	2,3	
	vetvanger			
w	zalfpot	w-kop-1	0,51	3,0
		w-kop-12	0,50	2,9
		w-kop-43	0,28	1,6
m	bord	m-bor-10	0,36	2,1
		m-min-	0,00	0,0
sp	miniatur	sp-bor-	0,00	0,0
Totaal			17,14	100

Tabel 5. Typenlijst met EVE van afvalkuil S85

diverse kuilen van het klooster is aangetroffen.²⁴⁹ De kom is inwendig voorzien van witte slib met loodglazuur en ingekraste golfjes op de platte vlag (sgraffito).²⁵⁰ De bodem ontbreekt; waarschijnlijk stond de kom op een ziel. Sgraffito-aardewerk is weinig in de diverse kuilen aangetroffen, wat mogelijk samenhangt met de datering van deze aardewerksoort tussen circa 1475 en 1525. De bloempot is een opvallende verschijning omdat het een ongebruikelijke vorm is. De ongeglazuurde brede pot staat op een standing, heeft twee horizontale oren en is voorzien van gaten in de bodem en in de rand (r-blo-17).²⁵¹ Mogelijk is de pot gebruikt voor keukenkruiden. Van de vetvanger is slechts een kleine scherf gevonden. Bij deze vallen, net als bij de komfoor, de groene vlekken in het glazuur op. Dit fenomeen komt na circa 1525 niet meer voor. Tot slot valt bij het roodbakkerd aardewerk de komfoor op, omdat het de enige scherf van een gekanteelde komfoor van het klooster is. Dit type komfoor komt bij klooster Bethlehem bij Hoorn juist veel voor en werd gebruikt om voedsel op tafel warm te houden. Waarom gekanteelde komforen in Medemblik vrijwel niet voorkomen, is niet duidelijk. Ook in dit klooster moest het voedsel warm worden gehouden. Een mogelijkheid is dat gebruik werd gemaakt van metalen komforen.

Bij het witbakkend aardewerk zijn uitsluitend koppen herkend. Deze komen in diverse typen voor (w-kop-7, w-kop-12 en w-kop-43). De meeste zijn van binnen geel en één van de koppen is van binnen groen geglaazuurd. Een andere scherf is afkomstig van een olielamp of zoutvat, maar dat valt niet met zekerheid vast te stellen.

Tot de majolica behoren twee objecten: een bord en een miniatuurkan. Het bord is beschilderd in een vroeg ornamentaal decor en dateert tussen circa 1525 en 1575.²⁵² Op de rand zijn losse ruit- en bloemmotieven geschilderd. De voorstelling op de spiegel is niet duidelijk en lijkt een

50. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S85

249 106-C11
 250 106-C21
 251 106-C17
 252 106-C03

soort bloem. Van de miniatuurkan is uitsluitend de bodem teruggevonden.²⁵³ Opvallend is dat het klooster over meerdere van dergelijke kleine kannetjes van majolica beschikte.

De vondst van Spaanse majolica betreft een kleine scherf van een bord beschilderd in goudluster.²⁵⁴ Het is een van de weinige importstukken van het klooster en behoorde tot het luxere tafelgerei.

Ingekraste merken

Diverse voorwerpen uit de kuil zijn voorzien van een ingekrast merk, namelijk een steelkom, een kop, drie borden en een grape van roodbakkend aardewerk.

Pijpaarde/terracotta

Uit de kuil komt één fragment van een beeld van terracotta (afb. 90).²⁵⁵ Helaas is de voorstelling niet geheel duidelijk. Zichtbaar is de achterkant van een paard of ezel met een stukje geplooid gewaad. Mogelijk is het een beeldje van Maria met Kind op de vlucht naar Egypte. Een vergelijkbaar beeldje bevindt zich in de collectie van het Centraal Museum in Utrecht en is gevonden in Den Haag.²⁵⁶

Metaal

Een fraai voorwerp is een ijzeren sikkkel met tandjes aan de snijkant (afb. 94).²⁵⁷ Deze is mogelijk gebruikt voor het snijden van riet. Verder komt uit de kuil een messing kledinghaakje.²⁵⁸

Overig

Uit de kuil komt tot slot een leisteen met daarop ingekraste turfstrepen (afb. 99).²⁵⁹ De leisteen of voor een eenvoudige administratie gebruikt, bijvoorbeeld in het beheer van de voorraden of inkopen van het klooster.

Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

Uit de afvalkuil zijn twee monsters voor botanisch onderzoek genomen.²⁶⁰ Beide (3 liter en 2,5 liter) zijn volledig uitgespoeld over vier zeven met maaswijdten van 2 mm, 1 mm, 0,5 mm en 0,25 mm. Na de eerste uitspoeling is de fractie van 0,25 mm verder achterwege gelaten.

De monsters maken een indruk van compost doordat deze worden gedomineerd door stengelfragmenten, takjes en houtsnippers. Daarnaast zijn enkele scherven, mosselschelpen, walnootschilfragmenten, houtskoolfragmenten en deels verbrande botfragmenten aangetroffen.

Bij M4 zijn in de fractie van 2 mm naast veel plantaardige vezels en takjes (soms met doorns), visfragmenten, brokjes vivianiet (blauw mineraal), textielfragmenten en houtskool vastgesteld. Bij het zadenpectrum valt de aanwezigheid van groenten en kruiden op. In het monster zijn bijvoorbeeld zaden van biet (*Beta vulgaris*) en sla (*Lactuca sp*) als groenten en selderij (*Apium*) gevonden. Opvallend zijn enkele medicinale kruiden zoals wijnruit (*Ruta graveolens*) en hartgespan (*Leonurus cardiaca*).

253 106-C01

254 106-C04

255 106-C02

256 Centraal Museum Utrecht inv.nr. 11417.

257 106-M01

258 106-M02

259 106-N01

260 M4 en M5. Zie bijlage 13.

Bij M5 zijn in de fractie van 1 mm veel zaden van damastbloem (*Hesperis matronalis*) en peulen met inhoud, mogelijk van muurbloemen (*Erysimum cheiri*), aangetroffen. Daarnaast zijn ook in dit monster groenten en kruiden aangetroffen, waaronder kruiden met medicinale werking zoals hartgespan (*Leonurus cardiaca*) en geel nagelkruid (*Geum urbanum*).

De resultaten worden gedetailleerd besproken in hoofdstuk 6.

Onder het botanisch materiaal bevinden zich weinig vruchtzaden (een enkele pruimen- en kersenpit) en klein fruit (braam, aardbei, vijg e.d.) ontbreekt volledig. Dat houdt in dat weinig consumptiemateriaal in de kuil is gegooid. De indruk bestaat dat vooral afval van een moestuin met voornamelijk groenten en kruiden in de kuil is beland.

Afvalkuil S108/S109 (1550-1572)

Op een diep niveau (-1,41 NAP) in werkput 6 is een afvalkuil aangetroffen, die waarschijnlijk vanaf een hoger niveau is ingegraven geweest. De kuil bevatte iets organisch materiaal, puin en keramiek.²⁶¹ Onderin de kuil lag het restant van een houten kuip van eikenhouten duigen (ca. 10 cm breed) en een hoepel van vermoedelijk wilgenteen, met een diameter van 90 cm. De onderkant van de kuip bevond zich op -1,90 NAP. Uit de afvalkuil komt een kleine hoeveelheid keramiek (afb. 51).²⁶²

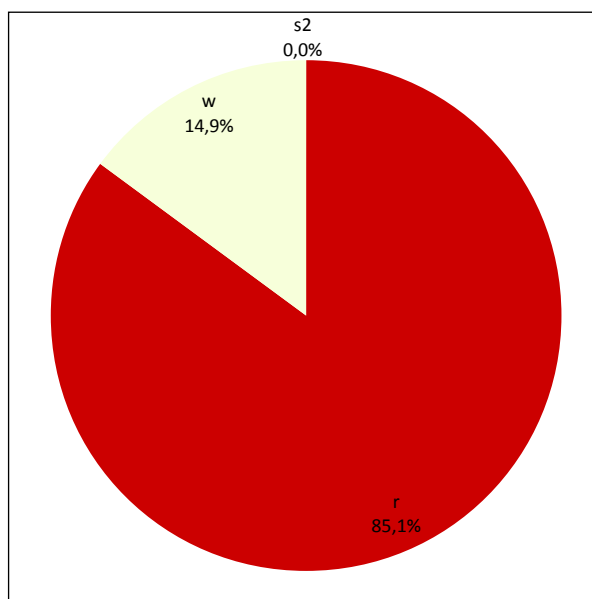
Keramiek

Uit de afvalkuil komt een totaal aan 11,1 EVE exemplaren keramiek. De grootste groep is roodbakend aardewerk (85,1%), gevolgd door witbakkend aardewerk (14,9%). Onder de scherven is ook steengoed aanwezig, maar door het ontbreken van randen komt deze groep uit op 0 EVE. De afvalkuil bevatte een aantal complete voorwerpen.

Bij de functionele verdeling van de voorwerpen is kookgerei verreweg de grootste categorie (60,9%). Daarna volgt tafel- en schenkgerei (27,1%) en hygiëne en verzorging (12,0%). Andere groepen zijn niet aanwezig.

Materiaal	Vorm	Type	EVE	%
s2	kan	s2-kan-	0,00	0,0
r	bakpan	r-bak-4	1,00	9,0
		r-bak-	0,50	4,5
	bord	r-bor-1	0,22	2,0
		r-bor-6	0,22	2,0
	grape	r-gra-33	1,06	9,5
		r-gra-34	1,39	12,5
		r-gra-54	2,00	18,0
	kop	r-gra-	0,81	7,3
		r-kop-2	1,26	11,4
r-kop-		0,22	2,0	
pispot	r-pis-4	0,75	6,8	
	w	w-bor-16	0,74	6,6
		w-kop-	0,33	3,0
	w-pis-	0,58	5,3	
totaal			11,08	100

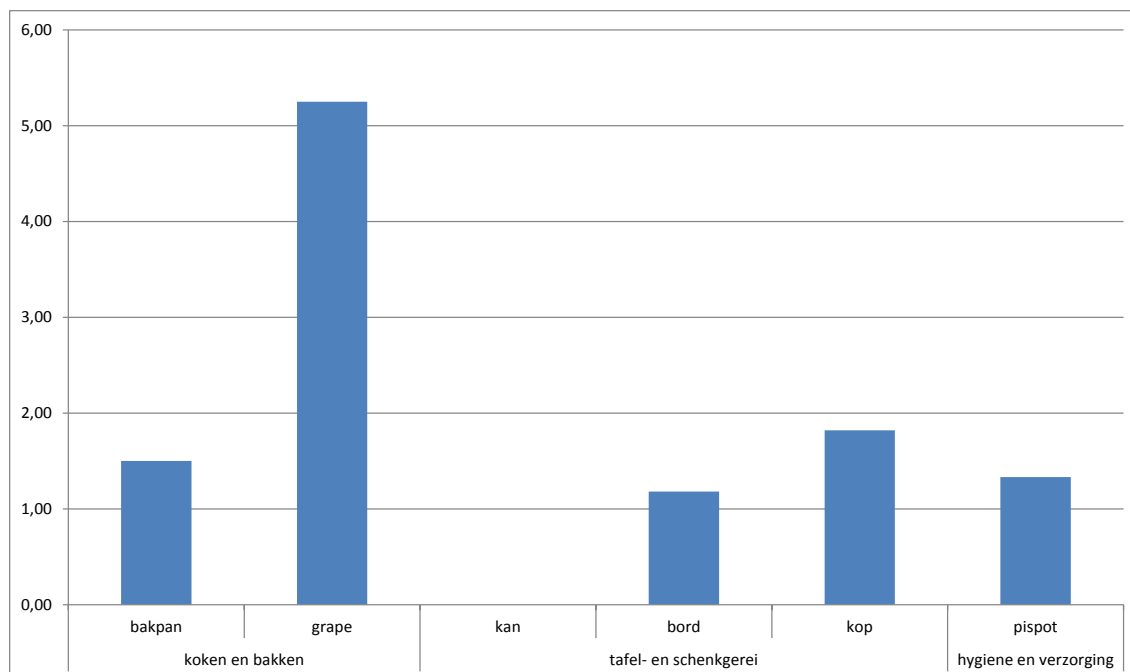
Tabel 6. Typenlijst met EVE van afvalkuil S108/S109

Figuur 11. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van afvalkuil S108/S109

261 V137

262 V137 en V142

Figuur 112. Functionele verdeling van de keramiek op basis van het EVE van afvalkuil S108/S109

Het steengoed omvat enkele wandscherven van vermoedelijk kannen. Bij het roodbakkerd aardewerk zijn de volgende vormen (in volgorde van EVE) aanwezig: grapes, koppen, bakpannen, een pispot en bordes. Zes grapes zijn min of meer compleet teruggevonden. Twee van deze hebben een scherpe buikknik, ribbel op de schouder, kraagrand en twee oren (r-gra-34).²⁶³ Een van deze is onberooet en kennelijk niet gebruikt om in te koken. Twee andere grapes hebben eveneens een scherpe buikknik en kraagrand en twee oren, maar hebben geen ribbel en zijn van een laag wijd model (ingedeeld bij r-gra-54).²⁶⁴ Nog twee andere grapes hebben een scherpe buikknik en een onverdichte rand (r-gra-33).²⁶⁵ Beide zijn op de schouder voorzien van een slibboogversiering en hebben één oor. Een van deze twee is onberooet en mogelijk als een schenkkan gebruikt.

Alle koppen behoren tot het model met scherpe knik bodem-wand en rechte rand (r-kop-2). Twee van deze zijn grotendeels compleet en beide zijn voorzien van twee oren.²⁶⁶ Een van deze is inwendig groen geglaazuurd. Bij de bakpannen valt het voorkomen van een model met kleine kraagrand (r-bak-4) op.²⁶⁷ Dit model komt na circa 1550 voor. Een tweede pan heeft een opmerkelijk klein model (16 cm).²⁶⁸ De pispot heeft een kraagrand en staat op een standring (r-pis-4), een model dat tussen circa 1525 en 1575 werd gemaakt. Bij de bordes komt zowel het type met uitgebogen vlag (r-bor-1) als het type met korte platte vlag (r-bor-6) voor.

Het witbakkerd aardewerk omvat scherven van minimaal een bord, grape, kop en pispot. Het bord is van een klein model en is vermoedelijk als zoutschaaltje gebruikt (w-bor-16).²⁶⁹ Bij de andere vormen valt het type niet te bepalen. Typerend is het gebruik van groen glazuur.

263 137-C08 en 137-C09
 264 137-C10 en 137-C11
 265 137-C03 en 137-C07
 266 137-C05 en 137-C06
 267 137-C02
 268 137-C12
 269 137-C01

51. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S108

Ingekraste merken

Diverse voorwerpen zijn voorzien van een ingekrast merk.

Glas

Uit de afvalkuil komen enkele kleine fragmenten vensterglas.

Overig

Een opmerkelijke vondst in de kuil is een deel van een eischaal met daarin resten van een goudkleurige substantie; mogelijk gaat het om een restant bladgoud (afb. 52). Eidooier werd als bindmiddel voor verf gebruikt. Aanwijzingen dat de zusters handschriften verluchtigden hebben we niet. Een andere optie is dat door een ambachtsman ornamenten zijn verguld, bijvoorbeeld bij het altaar.

52. Stukjes eischaal met goudkleurige substantie, uit afvalkuil S108.

De overige sporen uit deze fase betreffen geen afvalkuilen, maar concentraties van keramiek of puin.²⁷⁰ De vondsten hieruit worden besproken bij de keramiek.

4.2.2 Ophogingslagen

Over het volledige terrein was een ophogingslaag van grijze klei met puinbrokjes en mortel aanwezig. De bovenzijde van deze laag lag op ongeveer -0,20 NAP. Deze laag dekte de meeste afvalkuilen van het klooster af. De keramiek uit deze laag dateert duidelijk uit de kloostertijd. De samenstelling van de laag komt bovendien goed overeen met die van een aantal afvalkuilen,

270 V54, S113, S87

53. In een ophogingslaag in werkput 3 zijn concentraties met dierlijk botmateriaal en keramiek van het klooster aangetroffen.

namelijk met veel puin- en mortelbrokken. Uit de ophogingslaag is een kleine hoeveelheid keramiek en metaal verzameld, maar het is goed mogelijk dat een deel van de vondsten in feite behoort bij de afvalkuilen (afb. 53).²⁷¹ De relevante vondsten worden in het volgende hoofdstuk besproken. Hieronder bevinden zich enkele munten, die vanwege de datering van belang zijn hier te noemen. De eerste is een zilveren munt van de Bourgondische Nederlanden.²⁷² De munt is in slechte staat bewaard gebleven en daardoor niet precies te determineren. Mogelijk is het een groot geslagen onder Karel V tussen 1506 en 1520. Een tweede munt is een zilveren kwart groot, geslagen onder Karel V tussen 1521 en 1556.²⁷³ Een derde munt is een Hollandse penning, eveneens van Karel V en geslagen tussen 1521 en 1556.²⁷⁴

54. Een van de brokken tufsteen uit de 16de-eeuwse ophogingslaag.

Opmerkelijk zijn enkele (grote) brokken tufsteen uit deze laag (afb. 54).²⁷⁵ Gezien de datering

271 V53, V54, V73
 272 12-M01
 273 29-M03
 274 53-M01
 275 V53, V66, V73, V129

55. Drie ovensteunen, gemaakt van brokken golfpannen, overdropen met glazuur in een pottenbakkersoven (01-C01, 70-C01, 125-C02).

van de afvalkuilen is het mogelijk dat de ophogingslaag dateert omstreeks 1555. In dat jaar brandde een groot deel van de stad inclusief het Mariaconvent volgens de bronnen af. De precieze schade aan het klooster is onbekend, maar dat de brand geleid heeft tot bouwwerkzaamheden is zeker. Mogelijk is toen ook het terrein achter het klooster opgehoogd. De tufstenen zouden in dat geval afkomstig kunnen zijn van de St. Bonifaciuskerk die ook door de brand is getroffen. Waarschijnlijk was dit het enige gebouw in de stad waarin tufsteen was verwerkt.

Uit de ophogingslagen komen verder twee baksteunen die zijn gebruikt in een pottenbakkersoven (afb. 55).²⁷⁶ Het betreft fragmenten van een golfpannen die zijn overdropen met loodglazuur, deels ook op de breuken. De voorwerpen vertonen afdrukken van een pot of ander aardewerken voorwerp dat deze hebben ondersteund. Bij de aanleg van werkput 1 is nog een derde baksteen gevonden, die waarschijnlijk ook uit een 16de-eeuwse ophogingslaag komt.²⁷⁷ In Hoorn en Enkhuizen worden regelmatig in 16de-eeuwse ophogingslagen baksteunen aangetroffen. Voor Medemblik is dit de eerste keer dat het voorkomen van baksteunen is vastgesteld. Tot nu toe zijn weinig opgravingen uitgevoerd waarbij 16de-eeuws vondstmateriaal is verzameld en bovendien worden deze voorwerpen vaak niet herkend waardoor ze als puin worden beschouwd en niet worden meegenomen. De baksteunen tonen aan dat in de 16de eeuw een of meer pottenbakkers in de stad actief waren. Aangenomen mag dus worden dat de roodbakkende en mogelijk ook witbakkende producten van het klooster deels in Medemblik zijn vervaardigd.

4.2.3 Deelconclusie

In de eerste helft van de 16de eeuw zijn veel afvalkuilen op het terrein gegraven, deels op de locatie van oude gedempte sloten. De afvalkuilen worden afgedekt door een ophogingslaag, waarin naast puin ook enkele tufsteenbrokken zijn aangetroffen. Tufsteen komt als bouw materiaal na circa 1200 niet meer voor. Een mogelijke verklaring is dat de ophogingslaag met puin dateert uit 1555, na de grote stadsbrand van Medemblik. In ieder geval één kuil dateert van na dit jaar

276 70-C01, 125-C02
277 01-C01

4.3 Fase 3: 1592-1630

Tussen 1572 en 1592 lag de voormalige kloostergrond braak en vonden geen activiteiten op het terrein plaats. Mogelijk werd het terrein gebruikt als boomgaard of weidegrond. Uit deze periode dateren geen sporen.

In 1592 werd de straat het Bagijnhof aangelegd en werd het terrein herverdeeld in vier gelijke percelen (van oost naar west genummerd als perceel 2 t/m 5). Deze werden vervolgens verkocht en bebouwd. Op basis van de kadastrale minuutkaart van 1825 en de aangetroffen sporen kunnen de percelen worden gereconstrueerd. De sporen worden per perceel besproken. Perceel 1 bestond in deze periode nog niet. Hier lag een doodlopend water met daarlangs een pad. In fase 4 werd hier een perceel van gelijke breedte als de andere percelen gemaakt.

4.3.1 Perceel 1

Perceel 1 was in deze fase nog niet uitgezet. Hier liep een doodlopende water door de Torenstraat, op de locatie waar waarschijnlijk daarvoor ook al een sloot lag. In de historische bronnen wordt de sloot namelijk de Monnickesloot genoemd, wat erop wijst dat deze voor de Reformatie (1572) al bestond. Dit water is te zien op de stadsplattegrond van Utenwael uit 1599 en op de kaart van Blaeu, die is uitgegeven in 1649 maar het stadsbeeld enige tijd eerder weergeeft, is het water verdwenen. Uit het historisch onderzoek komt naar voren dat dit water ook wel de *Monnickesloot* werd genoemd en dat het omstreeks 1640 is gedempt. Op de kaart van Utenwael stopt het water een stukje verwijderd vanaf de rooilijn van het Bagijnhof waardoor er op het kruispunt van het Bagijnhof en de Torenstraat een klein plein is. Dit klopt met de opgravingsresultaten.

De sloot

Het doodlopende water is voor een deel opgegraven. De breedte kon niet worden vastgesteld

56. De verschillende dempingslagen van de sloot zijn in het vlak goed zichtbaar (gele lijnen). Links een laag met veel puin (S104), daarna een laag met as en veel vondsten (S92) en rechts een kleilaag (S105). In rode lijn de grens van de werkput.

doordat het oostelijke deel buiten de opgravingscontour viel. Het water was in ieder geval meer dan 2,80 meter breed. De dempingslagen doken richting het oosten, wat inhoudt dat het midden van het water nog verder richting het oosten lag. Op de stadsplattegrond uit 1599 ligt het water midden in de Torenstraat met aan beide kanten een smal pad (afb. 20). Als dat juist is, was het water wel 9,5 meter breed. Het water eindigde op een afstand van 3 meter uit de rooilijn van het Bagijnhof.

57. Deel (noordwesthoek) van de beschoeiing van de sloot.

Zowel de westelijke als noordelijke beschoeiing is voor een deel opgegraven (afb. 57). De beschoeiing bestond uit palen van naaldhout (S110) met daarachter boven elkaar geplaatste planken, eveneens van naaldhout (S107). Het hoogste punt van de beschoeiing is vastgesteld op -1,04 NAP, wat ongeveer 60 cm lager is dan het pad langs de sloot.

Drie palen zijn uit de bodem getrokken: ze waren 0,94 tot 1,18 meter lang, hadden een diameter van 10 tot 12 cm, waren twee- of vierzijdig gekantrecht en aangepunt. De palen hadden te weinig jaarringen voor dendrochronologisch onderzoek. De planken hadden een breedte van 13 tot 54 cm. Hiervan zijn drie monsters dendrochronologisch onderzocht.²⁷⁸ Eén van de planken heeft een kapjaar na 1563 opgeleverd. Een tweede plank komt uit op een kapjaar na 1594. Dat kan inhouden dat de beschoeiing in of na 1594 is gemaakt, wat goed aansluit bij de historische gegevens. Een andere mogelijkheid is dat de plank is aangebracht bij een herstelling van de beschoeiing. De derde plank komt uit een boom (uit Zuid-Noorwegen) die is gekapt na 1621. Deze plank is met zekerheid een herstelling en uit de datering blijkt dat het water in ieder geval in 1621 nog bestond.

Pal ten westen van de beschoeiing zijn in het opgravingsvlak drie paaltjes en een plank (S106) aangetroffen die hebben behoord bij een houten constructie naast het water, bijvoorbeeld een trap.

278 M06, M08 en M15

Bij demping is onderin de sloot een pakket grijze zandige klei met veel as, afval en puin gegoooid (S92, afb. 56). Op basis van de vondsten kan worden gesteld dat de demping rond 1630 heeft plaatsgevonden. De onderkant van dit pakket bevond zich op -2,08 NAP, wat tevens de diepte van het water weergeeft. De bovenkant van deze laag is gezien op -0,67 NAP en de laag dook sterk richting het oosten. Uit deze laag komt zeer veel vondstmateriaal, dat in een apart hoofdstuk wordt besproken. Hierop lag een pakket van grijze klei met puin en mortel (S105) waaruit weinig vondstmateriaal komt.²⁷⁹

Pad S75

Tussen de oostmuur van het huis op perceel 2 en de sloot liep een pad (-0,44 tot -0,58 NAP). Dit pad was verhard met gele bakstenen van diverse formaten (21x10x5, 17x8x3,5 en 18x9x3,5 cm), op een laagje schelpgruis (afb. 58-59). Het pad had een breedte van bijna 2 meter en was aan de oostzijde (de kant van het water) afgezet met een rij keien. Tussen

58. Het straatje kijkend richting het noorden.

59. Straatje van gele bakstenen (S75) tussen het huis op perceel 2 en de sloot.

de keien en de beschoeiing lag de walkant van ongeveer 90 cm breed.

Op het pad lag een laag met veel as (S69) waaruit vondstmateriaal is verzameld.²⁸⁰ Waarschijnlijk hoort dit materiaal bij de aslaag die in het water is gestort (zie boven). Het materiaal dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw.

4.3.2 Perceel 2

Van het oudste huis op dit perceel zijn geen sporen teruggevonden. Op een afstand van ongeveer 9 meter uit de rooilijn zijn enkele afval- en askuilen uit begin 17de eeuw gevonden. Deze lagen op het erf achter het huis, waaruit kan worden afgeleid dat het huis maximaal 9 meter lang was. Uit een van de askuilen komt veel vondstmateriaal.

Askuil S81

Deze kuil was opgevuld met veel as, houtskool en bevatte ook puin en keramiek (afb. 60).²⁸¹ Pal naast de kuil is een roodbakkende grape met jaartal 1621 gevonden, die waarschijnlijk uit de kuil afkomstig is (afb. 61).

De keramiek omvat een minimum van 50 exemplaren.

De meeste voorwerpen behoren tot het roodbakkend aardewerk (70%), gevolgd door Weser-aardewerk (12%), Werra-aardewerk (6%), witbakkend aardewerk (4%), majolica (4%), steengoed (2%) en Italiaans tinglazuuraardewerk (2%).

Bij het roodbakkend aardewerk zijn de volgende vormen aanwezig: bakpannen, borden, een deksel, grapes, koppen, een lekschaal, een pispot, steelkommen, testen, een vetvanger, een vuurstolp en een zalfpot. Een van de borden behoort tot het Noord-Hollands slibaardewerk, een aardewerksoort die voorkomt tussen circa 1570 en 1625. Een aantal van de roodbakkende objecten is compleet teruggevonden, namelijk een bakpan (r-bak-5), een bord (r-bor-6), vier nagenoeg identieke grapes (r-gra-34) en een vijfde grape (r-gra-41) en een zalfpot (r-zal-3). De grapes wijken iets af van het gangbare model r-gra-34 in West-Friesland: in plaats van een ribbel op de schouder is een soort groef aangebracht. Uit de scherven blijkt dat minimaal nog vier van deze grapes aanwezig zijn geweest. Het afwijkende model wijst op Medemblicker productie. Eén van de grapes is voorzien van een tuit en kan zijn gebruikt als roompot. Een andere grape is van een zeer groot model en onberooft en is mogelijk gebruikt als voorraadpot.

Waarschijnlijk is ook een grape (r-gra-30) met in slib

Materiaal	Vorm	Type	MAE	
steengoed 2	kan	s2-kan-	1	
roodbakkend	bakpan	r-bak-1	1	
		r-bak-5	1	
		bord	r-bor-6	4
		deksel	r-dek-	1
		grape	r-gra-8	1
		r-gra-29	1	
		r-gra-30	1	
	kop	r-gra-34	10	
		r-gra-41	1	
		r-kop-2	3	
		r-kop-2	1	
		r-kop-2	0	
		r-kop-	1	
		lekschaal	r-lek-8	1
	pispot	r-pis-5	1	
	steelkom	r-stk-	2	
	test	r-tes-12	2	
vetvanger	r-vet-	1		
vuurstolp	r-vst-1	1		
zalfpot	r-zal-3	1		
Werra-aw	bord	wa-bor-1	2	
		wa-bor-	1	
witbakkend	bakpan	w-bak-	1	
		grape	w-gra-	1
Weser-aw	bord	we-bor-1	2	
		grape	we-gra-2	1
		kom	we-kom-1	1
		indet	we-	2
majolica	bord	m-bor-5	2	
Italiaanse faience	bord	i-bor-9	1	
Totaal			50	

Tabel 7. Typenlijst met MAE van afvalkuil S81

280 V81

281 V93 en V105

60. Voorwerpen van keramiek uit afvalkuil S81

ANNO 21 uit de kuil afkomstig. De tekst is slordig aangebracht: de letter O is bijvoorbeeld veel kleiner dan de andere letters. Dit soort grapes met ANNO en een jaartal kennen we ook van andere opgravingen in West-Friesland, maar ze dateren meestal uit de late 16de of vroege 17de eeuw. Het hier gevonden exemplaar is een laat voorbeeld.

Bij het Weser-aardewerk is een nagenoeg complete grape op hoge poten en met een holle steel aanwezig (we-gra-2). De andere scherven zijn afkomstig van borden en kommen.

De scherven steengoed, majolica en Italiaans tinglazuuraardewerk zijn erg klein. Een deel van de scherven is mogelijk met opgespitte grond in de kuil beland.

Opvallend aan de inhoud van de askuil is dat duurdere stukken ontbreken, zoals Italiaans tinglazuuraardewerk (slechts één kleine scherf), Chinees porselein of fraaie Nederlandse majolica. Daardoor maakt het materiaal een enigszins armoedige indruk.

61. Drie kanten van dezelfde grape met slibtekst ANNO 21. Datering: 1621 (102-C01).

Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

Uit de kuil is een grondmonster genomen voor botanisch onderzoek.²⁸² Het monster bevat veel as, fragmenten houtskool en kleine fragmenten schelp (kokkels, hoorntjes, mossel). Het volledige monster (3 liter) is uitgezeefd over vier zeven van 2 mm, 1 mm, 0,5 mm en 0,25 mm maaswijdte.

In de fractie van 2 mm zijn vis- en botfragmenten, schubben, eischaal, takjes en kleine stukjes hazelnootschil aangetroffen. In de fractie van 0,25 mm zijn enkele blaadjes veenmos (*Sphagnum*) en een otoliet gevonden. Het monster bevat vrijwel geen botanisch materiaal. In de kuil is as gedumpt met een kleine hoeveelheid afval in de vorm van keramiek en bot.

Askuilen S12, S73 en S78

In de buurt van askuil S81 lagen nog enkele as- en puinkuilen met vooral fragmentarisch materiaal.²⁸³ Uit de kleine kuil S73 komt een klein witbakkend zalfpotje²⁸⁴ en een deel van een roodbakende kaasvorm (afb. 63).²⁸⁵ De kaasvorm is een bekende

62. Hoek van een gietijzeren haardplaat uit kuil S78 (92-M01)

282 M3
 283 V08, V83 en V92
 284 83-C03
 285 83-C02

63. Vondsten uit askuil S73: zalfpot (83-C03), kaasvorm (83-C02), miniatuur brandewijnkom van tin/lood (83-M02) en boekbeslag van messing (83-M01).

verschijning in West-Friesland in de 17de eeuw, maar het hier gevonden exemplaar wijkt af van de gangbare modellen. De kaasvorm heeft geen omgeslagen maar een rechte rand en is inwendig niet geel geglaazuurd. Uit de kuil komt verder een miniatuur brandewijnkom en een klein boekbeslag.²⁸⁶

Uit kuil S78 komt als enige vondst een hoek van een gietijzeren haardplaat (afb. 62).²⁸⁷ Helaas is de centrale voorstelling niet meer te achterhalen. De datering van de plaat is onzeker. Een mogelijkheid is dat deze van het klooster afkomstig is.

Funderingen

De fundering aan de westkant hoorde waarschijnlijk bij het huis op perceel 3 en wordt daar besproken. Mogelijk was dit een gezamenlijke fundering van de twee huizen, die in dat geval gelijktijdig zijn gebouwd.

De fundering aan de oostkant is over grote lengte teruggevonden. Een deel van de fundering was zwaarder uitgevoerd dan de rest

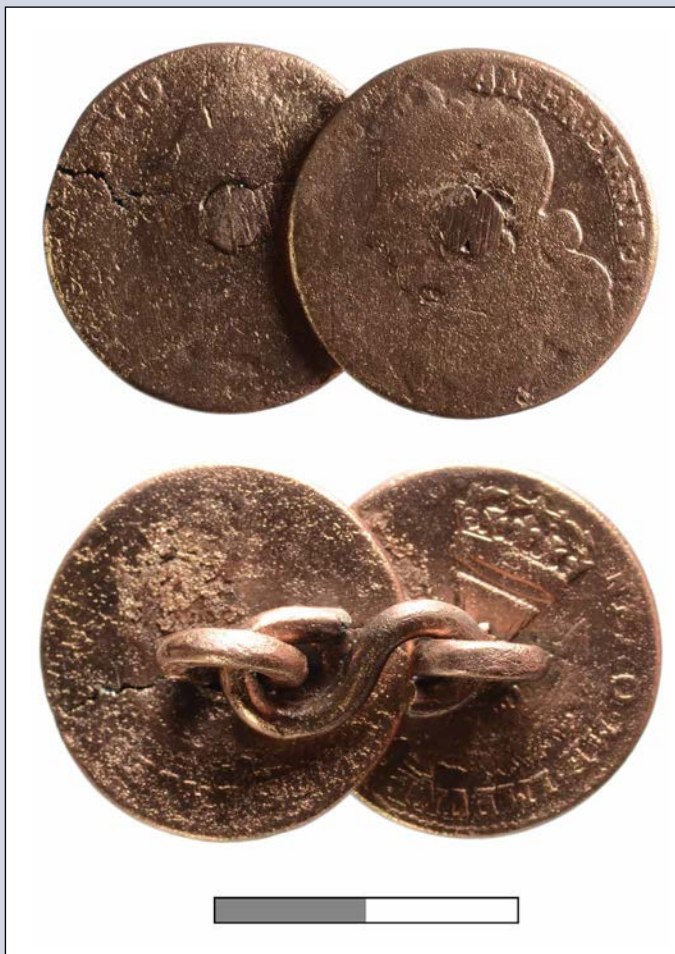
64. Fundering S74 van de achtergevel van het huis op perceel 2.

286 83-M02 en 83-M01
287 92-M01

Een Schotse knoop

Een opvallende vondst bij het metaal is een knoop die is samengesteld uit twee munten die met een haakje aan elkaar zijn bevestigd (afb. 65). Het betreft twee identieke Schotse munten, die beide behoorlijk zijn afgesleten. Op de voorzijde van de munten staat een buste met lauwerkrans en het deels leesbare omschrift CAR.II.D.G.SCO. AN.FR.ET.HIB.R. Op de keerzijde staat een gekroonde distel en het omschrift NEMO. ME.IMPUNE.LACESSET (niemand zal mij ongestraft raken). Deze spreuk werd gebruikt door de Stuart-dynastie van Schotland en vervolgens ook door de Orde van de Distel, een ridderorde in Schotland, en door het Schotse regiment in het Britse leger. Het jaartal is op beide munten (sixpence of bawbee) niet leesbaar, maar bekend is dat ze zijn geslagen onder Karel II in 1677, 1678 en 1679. Karel II was koning van Engeland, Schotland en Ierland van 1660 tot 1685. Hij werd opgevolgd door zijn broer Jacobus II, die de laatste rooms-katholieke vorst over het Britse rijk was.

Het is voor het eerst dat deze Schotse munt bij een archeologisch onderzoek in West-Friesland is aangetroffen. In geheel Nederland vormen munten van Schotland een zeldzame verschijning. In de database NUMIS is slechts één andere vondst van een munt van Karel II vastgelegd, namelijk een zilveren munt in Noordwijk-Binnen. De vondst van de Schotse munten, hergebruikt als knoop, in Medemblik is dus opvallend

65. Knoop samengesteld uit twee Schotse munten, geslagen onder Karel II rond 1678 (82-M01). De voorzijde van de munten is door gebruik sterk afgesleten.

te noemen. Zeker omdat historisch een Schotse connectie in Medemblik bekend is: Schots edelman George Murray bracht hier zijn laatste levensjaren door en stierf in Medemblik in 1760 (afb. 66). Hij was luitenant-generaal onder Charles Edward Stuart, die tevergeefs het gezag van de Stuarts probeerde te herstellen. De Jakobitische opstand, genoemd naar de laatste vorst Jacobus II, mislukte waardoor George Murray gedwongen was een veilig heenkomen te zoeken.

De knoop, gemaakt van de twee Schotse munten, moet van een Schots aanhanger van het Stuart-huis afkomstig zijn. Dit doet sterk vermoeden dat de knoop van George Murray afkomstig is en op een of andere manier via zijn nazaten in de bodem van het Bagijnhof is beland.

66. Schilderij van Lord George Murray (1694-1760)

en was zeer waarschijnlijk de schoorsteenfundatie (S79). Aan de zuidzijde van dit fundament bevond zich de wang van de schouw. Het spoor bestond uit maximaal vier steenlagen (gele bakstenen van 22,5x11x4,5 cm) met harde kalkmortel. De bovenzijde lag op -0,57 NAP en de onderkant op -0,80 NAP. Het forse formaat baksteen doet vermoeden dat de schoorsteen in de 17de of misschien zelfs 18de eeuw nieuw is gebouwd.

Ten zuiden van deze fundatie waren restanten van de fundering van de oostmuur van het huis aanwezig (S80). De fundering was zeer licht uitgevoerd en waarschijnlijk was de opbouw halfsteens. De fundering bestond uit gele bakstenen (19x9x4 / 21x10x4,5 cm). Het hoogste punt lag op -0,31 NAP en de onderkant op -0,54 tot -0,66 NAP, wat duidelijk minder diep is dan de schoorsteenfundatie. Deels op de fundering waren de bakstenen van het pad op perceel 1 gelegd. Dit pad heeft gefunctioneerd tot circa 1630 en de fundering is dus ouder.

Op een afstand (buitenmaat) van 12,4 meter vanaf de huidige rooilijn lag een deel van de fundering van de achtermuur van het huis (S74, afb. 64). Deze bestond uit maximaal vijf lagen van gele en lichtrode bakstenen (19x9x4 cm). De bovenkant van het fundament lag op -0,58 NAP. Geheel aan de voorzijde van het perceel is een deel van de fundering voor de voorgevel gevonden (S72). Dit fundament bestond uit twee lagen van lichtrode bakstenen (18x5x8,5x3,5 / 18x9x4 cm) met kalkmortel. De bovenste stenen lagen op -0,03 NAP. Dit is een stuk hoger dan de fundering van de achtergevel wat komt doordat het perceel vanaf de weg iets afliep. Wat opvalt, is dat het fundament niet op de huidige rooilijn ligt, maar ongeveer 60 cm daarvan verwijderd.

Overige vondsten

Op perceel 2 is in de bovenste lagen een zilveren munt (diameter 17 mm) van Polen en

Litouwen gevonden (afb. 82-1).²⁸⁸ Op de voorzijde van de munt staat een gekroonde letter S van Sigismund III. Op de keerzijde staan onder andere een adelaar (wapen van Polen) en een ruiter (wapen van Litouwen) afgebeeld. De munt (schilling of solidus) is geslagen omstreeks 1598. Een tweede bijzondere vondst is een knoop gemaakt van twee Schotse munten, die in de bovenlaag van werkput 5 is aangetroffen (zie kadertekst p. 101-102).²⁸⁹

4.3.3 Perceel 3

Op perceel 3 zijn zowel aan de oost- als de westkant resten van de funderingen van een huis gevonden. Midden in het huis bevond zich een aslaag (S54), die moet dateren voorafgaand aan de bouw. Uit deze aslaag zijn scherven keramiek verzameld, namelijk steengoed, roodbakkerd aardewerk, witbakkerd aardewerk, Werra-aardewerk en Weser-aardewerk.²⁹⁰ Het materiaal dateert uit het eerste kwart van de 17de eeuw en het huis is dus ergens in die tijd gebouwd.

Kelder S45

In het huis bevond zich een rechthoekige voorraadkelder, waarvan delen van de wanden en brokken van de vloer resteerden (afb. 67 en 69). De kelder had uitwendig een afmeting van 2,25 bij 1,20 meter. De wanden waren halfsteens en opgebouwd uit gele bakstenen (18x8x4 cm) met kalkmortel. Een deel van de wand resteerde en was maximaal 7 lagen hoog; de bovenkant bevond zich op -0,59 NAP. Op de bodem van de kelder, op circa -0,73 NAP, lagen enkele losse plavuizen (12x12 cm). Langs een van de wanden van de kelder waren plavuizen op hun kant geplaatst. Of de kelder betegeld is geweest met wandtegels is onbekend. Bij afbraak is de kelder dichtgestort met een pakket mortel, het afbiksel van bakstenen of tegels die als bouw materiaal nog konden worden gebruikt.

67. Kelder (S45) in het huis op perceel 3. Rechts een gemetselde ronde bak uit de 19de eeuw.

288 84-M01
289 82-M01
290 V65

Uit de vulling van de kelder zijn enkele scherven keramiek verzameld.²⁹¹ Een van de scherven is afkomstig van een kom die inwendig is gemarmerd. Daarnaast zijn de fragmenten van minimaal twee tabakspijpen aangetroffen. De vondsten dateren uit de eerste helft van de 18de eeuw. De kelder is dus buiten gebruik gesteld omstreeks 1750.

Funderingen

Van de fundering van de oostmuur van het huis zijn enkele delen teruggevonden (S6, S13 en S59, afb. 69). De onderste laag van de fundering was 50 cm breed. Het fundament was maximaal drie lagen hoog en opgebouwd uit gele bakstenen (18x9x4 / 19x9x4 cm). Het hoogste punt bevond zich op -0,21 NAP. De vloer in het huis heeft zich hoger bevonden. Dat houdt in dat de hiervoor besproken kelder minimaal 50 cm diep was. Opmerkelijk aan het fundament is dat bij de onderste laag stenen zijn uitgespaard door in het midden over een grote lengte geen bakstenen te gebruiken, maar mortelbrokjes.

68. Fundering van de zijmuur (S29 en S30) van het huis op perceel 3.

69. Overzicht van de bakstenen funderingen in vlak 1 van werkput 4. De meeste bfunderingen zijn van het Martinusgesticht. Tussen en onder die funderingen zijn oudere muren (S45, S59) zichtbaar.

291 V52

Dat is ook het geval bij de fundering van de achtermuur op perceel 2.

Een deel van de fundering van de westmuur van het huis was nog aanwezig (S29 en S30, afb. 68); meer naar het zuiden was deze verstoord door latere muren. Geheel aan de noordkant, niet ver verwijderd van de voorgevel, was de onderste laag van het fundament 45 cm breed en reesteerden nog 4 lagen gele bakstenen (19x9,5x4 cm). De onderste laag was sterk verzakt, wat niet verwonderlijk is aangezien geen houten funderingen zijn toegepast. De bovenste stenen lagen op +0,03 NAP.

Iets richting het zuiden was de muur lichter gefundeerd. De onderste laag was steeds breed en hierop stond vermoedelijk een halfsteens muur (S30). De bovenste steen lag op -0,07 NAP. Ook dit fundament was sterk verzakt.

4.3.4 Perceel 4

Op perceel 4 zijn geen funderingen gevonden, met uitzondering van een klein halfsteens muurtje (S31). Wel lagen binnen de contouren van het huis twee voorraadkelders, beide uit de 17de eeuw.

70. Kelder (S27) in het huis op perceel 4. De kelder is deels weggebroken bij de bouw van een grote kelder in het Martinusgesticht.

Kelder S27

Van deze kelder reesteerde slechts een deel van de vloer met daarlangs een restant van de wand (afb. 70). De kelder had een breedte (OW) van 2,00 meter; de lengte is onbekend. Aan de zuidzijde werd de kelder verstoord, vermoedelijk bij de bouw van de grote kelder van het Martinusgesticht. De wanden waren aan de noord- en oostzijde halfsteens en opgebouwd uit gele bakstenen (21x11x4,5 cm). De westwand was steeds breed. Mogelijk was deze opgenomen in de fundering van de westmuur van het huis. De vloer was gemaakt van grote rode en groene plavuizen (16x16 / 15x15 cm) en kleine rode en paarsbruine plavuizen (11x11 cm) en gefundeerd op een laag gele bakstenen.

Kelder S28

De tweede kelder was beter bewaard gebleven dan de eerste kelder (afb. 71), ook al was hier

ook een deel van de kelder weggebroken bij de bouw van het Martinusgesticht. De kelder had een afmeting van 2,00 meter (NZ) bij 1,70 meter. De oostwand was steeds breed en de noord- en zuidwand halfsteens breed; beide opgebouwd uit gele bakstenen (20x10x4,5 cm) en harde kalkmortel. Het hoogste punt lag op -0,10 NAP en de bodem bevond zich op -0,59 NAP. Op de bodem lag een restant van de vloer bestaande uit plavuizen (12x12 cm) op een dun laagje schelpgruis. De wanden waren aangesmeerd en zijn waarschijnlijk oorspronkelijk betegeld geweest. In de puinvulling van de kelder zijn namelijk de fragmenten van enkele wandtegels aangetroffen.²⁹² Twee tegels zijn patroontegels met pompadourdecor, die uit de vroege 17^{de}

292 V23

71. Kelder (S28) in het huis op perceel 4.

eeuw dateren.²⁹³ Onder de vloer van de kelder zijn een knoop en een duit van Friesland die is geslagen tussen 1604 en 1663 aangetroffen.²⁹⁴ De kelder is dus na 1604 gebouwd.

4.3.5 Perceel 5

Net als op perceel 4 resteerden op perceel 5 geen funderingen van het huis meer. Wel was opnieuw een voorraadkelder aanwezig, geheel in de noordwesthoek van het huis. Achter het huis lag een askuil. De locatie maakt duidelijk dat het huis maximaal 10 meter lang was.

Kelder S17

De kelder (afb. 72) had een lengte van 1,70 meter (NZ). De oorspronkelijke breedte is niet bekend doordat niet tot aan de erfgrans is gegraven. De wanden waren halfsteens en opgebouwd uit gele bakstenen (met veelal een rode kern, 20x10x4,5 cm) met harde kalkmortel. Het hoogste punt bevond zich op -0,04 NAP. De kelder is op zeker moment verkleind door de bouw van een nieuwe zuidwand van gele bakstenen (steens breed). De vloer van de kelder liep door tot aan deze nieuwe muur en was samengesteld uit plavuizen van diverse formaten (12x12 cm, 13x13 cm, 14x14 cm en 16x16 cm). Nog weer later is ook een nieuwe westmuur in de kelder gebouwd, waarbij ook de vloer moet zijn verhoogd.

Vondsten

In de omgeving van askuil S16 zijn fragmenten van diverse wandtegels uit de eerste helft van de 17de eeuw aangetroffen.²⁹⁵ Het gaat om diverse soorttegels waaronder een vogel op grondje met grote lelies in de hoeken (afb. 81-2).²⁹⁶ De tegels komen waarschijnlijk uit het huis.

293 23-C01
 294 V24
 295 V9
 296 9-C01

72. Kelder (S17) in het huis op perceel 5.

4.4 Fase 4: 1630-1875

Na demping van de sloot werd een aantal kleine percelen langs de Torenstraat uitgezet. De resten van twee van deze huizen zijn opgegraven, met tussen beide in een klein erf met een waterput en twee waterkelders.

4.4.1 Perceel 1a

Op perceel 1a zijn geen duidelijke resten van een huis aangetroffen. Aan de oostzijde lagen enkele muurtjes waarvan de datering niet duidelijk is (S95 en S112). Ze waren opgebouwd uit gele en lichtrode bakstenen (19x9,5x4 / 18x9x4 cm) en het hoogste punt lag op -0,33 NAP. Ze kunnen hebben behoord bij een huis, maar het is ook mogelijk dat ze de resten van een tuinmuur langs de Torenstraat zijn. Vloeren of kelders zijn niet gevonden. Uit het historisch onderzoek blijkt dat dit perceel in 1665 nog onbebouwd was. Waarschijnlijk is het hoekperceel op zeker moment wel bebouwd. De aanwezigheid van twee regenwaterbakken (zie onder) wijst hier indirect op.

Bij de aanleg van de werkput is op dit perceel een wandtegel gevonden, die uit het huis afkomstig kan zijn. Op de tegel is een stier geschilderd binnen aan accoladevormige omlijsting (afb. 74).²⁹⁷

4.4.2 Perceel 1b

Op perceel 1b zijn wel de resten van een huis aangetroffen. Uit de historische gegevens is bekend dat dit huis pas in 1870 is afgebroken.

Funderingen

Het huis op perceel 1b is te zien op de oudste kadastrale kaart uit 1825 en was vierkant van vorm (afb. 22). Op basis van de opgravingsresultaten wordt het huis gereconstrueerd op 6,3 bij 6,3

73. Overzicht van werkput 6, met links het Bagijnhof en rechts de Torenstraat.

74. Diverse vondsten

74-1 Wandtegel, dier in accolade (118-C01)

74-2 Randscherf van Italiaanse faience, a raffaellesca (118-C02)

meter. Van dit huis is een deel van de fundering van de noordmuur (zijmuur) teruggevonden. In de oudste bouwfase was hier een fundering aanwezig van circa 2 meter lang. Deze bestond uit vier lagen gele bakstenen (22x10x4,5 cm). Waarschijnlijk is dit de dieper gefundeerde schoorsteen van het huis. Pal tegen deze muur lag een rij plavuizen van een in diagonaal verband gelegde vloer (op -0,34 NAP) op een laagje schelpgruis. In deze vloer waren enkele gele bakstenen opgenomen, die vermoedelijk de locatie van de haardplaats weergeven. In later tijd is hier een nieuwe muur overheen gebouwd (S93), bestaande uit gele bakstenen (20x10x4,5 cm). De bovenzijde van dit fundament bevond zich op -0,16 NAP. Op een afstand van 1,40 meter van de rooilijn van de Torenstraat was een klein restant van een muur aanwezig (S101). De functie van deze muur is onduidelijk.

Vloer S94

De oudste vloer lag dus op -0,34 NAP. Deze vloer is minimaal éénmaal opgehoogd. Op een niveau van -0,19 NAP lagen namelijk de restanten van een latere vloer. Tussen beide vloeren was een ophogingslaag van grijze klei. De nieuwe vloer bestond uit plat neergelegde rode en gele bakstenen met daarop een zwarte aanslag en dateert uit de 19de eeuw.

Kelder S98

In het huis was een kelder aanwezig, die een breedte (OW) had van 1,90 meter (afb. 75). De lengte is niet bekend doordat de kelder aan de noordkant was weggebroken en de zuidkant buiten de opgravingscontour viel. De wanden waren gemaakt van gele bakstenen (22x11x4,5 cm); de bodem bestond uit rode en paarsbruine plavuizen (13x13 cm) en lag op -0,57 NAP. De kelder dateert van de bouw van het huis omstreeks 1630.

De kelder was volgestort met grof puin (baksteen en dakpan), waartussen zich veel fragmenten van wandtegels bevonden.²⁹⁸ Bij de aanleg van de werkput zijn in deze hoek van de put ook veel fragmenten gevonden, die dus bij het afbraakpuin behoren.²⁹⁹ De wandtegels zijn in te delen in een aantal decorgroepen (afb. 76):

- Tegels met bloem (tulp of kievitsbloem) in gekarteld kwadraat ('postzegel') en lilies als hoeken, kleur³⁰⁰
- Tegels met bloem (drietulp) in gekarteld kwadraat ('postzegel') en ossenkoppen als hoeken, blauw
- Tegels met bloem (driebloem) is gekarteld kwadraat met driestip ('kussentje') en spinnenkoppen als hoeken, blauw
- Tegels met bloemvaas en ossenkoppen als hoeken, blauw³⁰¹
- Tegels met bloemvaas met maskeron en ossenkoppen als hoeken, blauw

75. Kelder (S98) in het huis op perceel 1b.

298 V121

299 V101 en V117

300 121-C02, 121-C05

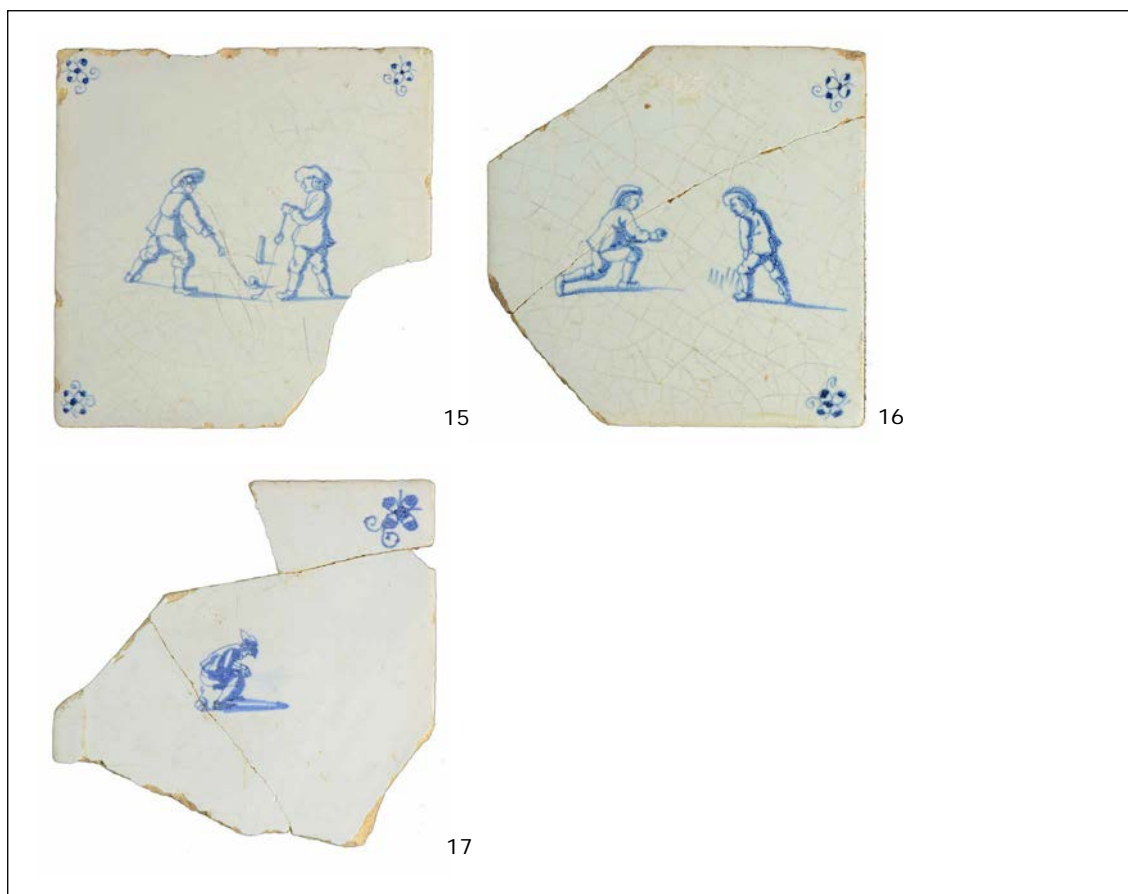
301 121-C08, 121-C10. Zie ook: V82, V95, V101.

76. Wandtegels uit kelder S98

76. Wandtegels uit kelder S98

76. Wandtegels uit kelder S98

76-1 t/m 76-4 Vogel in cirkel met meanders

76-5 Aap in accolade met meanders

76-6 Mensfiguur in accolade met meanders

76-7 Mensfiguur in accolade met meanders; achterzijde: merk initialen JJ

76-8 Bloemvaas met lelies als hoeken, achterzijde: merk initialen ?G

76-9 Bloemvaas met ossenkoppen als hoeken

76-10 Bloemvaas met ossenkoppen als hoeken

76-11 Zeemonster met ossenkoppen als hoeken

76-12 Landschap met ossenkoppen met driestip als hoeken

76-13 Dubbele Kievitsbloem in ruit met lelies als hoeken

76-14 Tulp in ruit met lelies als hoeken

76-15 Kinderspel met spinnenkoppen als hoeken

76-16 Kinderspel met spinnenkoppen als hoeken

76-17 Poepende man met spinnenkoppen als hoeken

- Tegel met bloemvaas en grote lelies als hoeken, blauw³⁰²
- Tegels met dieren (aap) in accolade met meanders in hoeken, blauw³⁰³
- Tegels met dieren (konijn) en ossenkoppen in hoeken, blauw
- Tegels met vogels in cirkel met meanders als hoeken, kleur³⁰⁴
- Tegels met zeemonsters en ossenkoppen als hoeken, blauw³⁰⁵

302 121-C09

303 121-C04

304 121-C06, 121-C11, 121-C17, 121-C18

305 121-C16

- Tegels met mensfiguur in accolade met meanders in hoeken, blauw³⁰⁶
- Tegels met kinderspelen en spinnenkoppen als hoeken, blauw³⁰⁷
- Tegels met (klein) mensfiguur en spinnenkoppen als hoeken, blauw³⁰⁸
- Tegels met ruit en gestippelde mangaankleurige hoeken

De meeste tegels dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw. De meeste hebben een geel baksel, maar ook rode baksels komen voor, vooral bij de tegels met vogel binnen cirkel met meanders. Bij deze tegels is de duurdere kalkrijke klei vermengd met ijzerhoudende lokaal gewonnen klei. Bij twee tegels staat achterop een merk geschilderd, namelijk een letter G en de letters JJ.³⁰⁹ Deze staan waarschijnlijk voor de schilders van de tegels. Waarschijnlijk horen al deze tegels bij een partij die is aangeschaft bij de bouw van het huis en de kelder, dus niet lang na 1630. Het is goed mogelijk dat ze in Hoorn zijn vervaardigd, waar een plateelbakkerij was gevestigd.

Een klein aantal tegels dateert tussen 1650 en 1750, onder andere de tegels met kinderspelen en de tegels met mangaankleurige hoeken. In beide gevallen zijn de tegels kleiner (circa 12,5 cm) en dunner (circa 9 mm) dan de oudere tegels.

Waterput S103

Op een onbebouwde strook grond ten noorden van het huis, bevond zich een waterput (afb. 73 en 77). De ronde waterput was volledig opgebouwd uit los gestapelde bakstenen (hele en brokken) op enkele houten planken. In totaal bestond de put uit 34 lagen bakstenen. De bovenrand lag op -0,67 NAP en de onderkant bevond zich op -2,14 NAP. Onderin de put lag

77. Waterput (S103) naast het huis op perceel 1b (links aanzicht en rechts doorsnede).

306 121-C03, 121-C12, 121-C19
 307 121-C07, 121-C15
 308 121-C14
 309 121-C09 en 121-C19

zandig bruin organisch materiaal met wat puin, een laag (15 cm dik) die tijdens de gebruiksfase van de put is gevormd. De put is dichtgestort met grijze zandige klei en geheel bovenin met puin. Uit het puin komen twee scherven uit de 18de eeuw.³¹⁰

Waterkelders S99 en S111

De waterput is vervangen door twee regenwaterbakken (afb. 78). Beide bakken waren ongeveer vierkant (1,10 bij 1,00 meter) en de halfsteens wanden waren gemaakt van een klein formaat gele bakstenen (17,5x7,5x3,5 cm). Ook de vloeren bestond uit bakstenen op houten planken. Bij de ene bak lag de vloer op -1,08 NAP en bij de andere bak op -1,33 NAP. Bij de eerste bak was nog een groot deel van de wand aanwezig tot een niveau van -0,65 NAP. De andere bak was dieper weggebroken (tot -1,04 NAP). Bij deze tweede bak zijn tegen de wand groene en oranje plavuizen aangetroffen.

De regenwaterbakken zijn dichtgestort met grof puin (baksteen, dakpan, leisteen en mortel). Uit de eerste regenwaterbak (S99) komt veel keramiek.³¹¹ Even ten westen van de bak is ook keramiek gevonden, die uit dezelfde tijd dateert en waarschijnlijk bij dit vondstcomplex behoort.³¹² De keramiek omvat steengoed, roodbakkerd aardewerk, witbakkerd aardewerk en industrieel wit aardewerk. Daarnaast zijn fragmenten van tabakspijpen gevonden. Zowel bij het roodbakkerd als het witbakkerd aardewerk valt de aanwezigheid van een kachelpan op. Bij het industrieel wit aardewerk zijn voorwerpen aanwezig die zijn gemaakt door de firma Regout in Maastricht. Het aardewerk is zeer waarschijnlijk in 1870 in de put gestort, toen het pand aan de Torenstraat werd afgebroken.

Uit de puinvulling komen ook brokken van wandtegels, die dus uit het huis afkomstig zijn. Een van deze is een complete tegel met landschap en ossenkoppen met driestip als hoekmotieven.³¹³

78. Waterbak (S99) naast het huis op perceel 1b.

310 V143

311 V123

312 V95. Dit materiaal is gevonden in werkput 5 en is niet volledig verzameld.

313 123-C01

79. De zware bakstenen funderingen van het Martinusgesticht.

80. Rioleringsbuis van het Martinusgesticht

4.5 Fase 5: 1875-2004

De laatste fase wordt gevormd door het Martinusgesticht dat in 1875 is gebouwd. De bij de opgraving aangetroffen funderingen en kelders zijn op tekening vastgelegd (afb. 79). Ze worden hier niet in detail besproken.

Voor de keramiekstudie is interessant dat bij de bouw in 1875 een systeem van aardewerken afvoerbuizen (S25 en S26) is aangelegd (afb. 80). De buizen zijn aan de binnenzijde geglazuurd. Deze sloten aan op een gemetselde afvoergoot van gele bakstenen die naar het water van het Achterom leidde. De productie van aardewerken buizen is in Hoorn bekend vanaf de 16de eeuw. In later tijd kwamen ze vooral uit Bergen op Zoom, waar vanaf de 19de eeuw de productie van draineerbuizen een hoge vlucht nam. Waar de hier gevonden buizen zijn gemaakt, is niet bekend.

Op één van de buizen sloot een gemetselde bak aan (S14). Deze was opgebouwd uit rode en gele bakstenen en op de bodem lagen plavuizen. In de bak zijn enkele loden bikkeltjes aangetroffen; een kinderspel dat tot in de 20e eeuw bestond.³¹⁴

81. Drie wandtegels, 1600-1650

81-1 Patroontegel met pompadourdecor, uit kelder S28 op perceel 4 (23-C01)

81-2 Vogel met lelies als hoeken, uit askuil op perceel 5 (9-C01)

81-3 Vogel met ossenkoppen als hoeken, losse vondst op achterterrein (134-C02)

4.6 Losse vondsten

Op het achterterrein, grenzend aan het Achterom, zijn met de detector diverse vondsten gedaan. Dit deel van het plangebied wordt niet bebouwd en is daarom archeologisch niet verder onderzocht.

Eén van de metaalvondsten is een munt die door de Republiek Venetië voor het gebied Dalmatië en Albanië is geslagen (afb. 82-2).³¹⁵ Op de voorzijde staat een leeuw (van Venetië) met het randschrift S.MARC.VEN.II. Op de keerzijde staat de tekst DALM.ET.ALB. De munt (een gazetta of 2 soldi) dateert uit de periode 1684-1691.

Een aparte vondst is een ovaal voorwerp met het wapen van Maurits (1618-1625) en de randtekst HONI SOIT QVI MAL Y PENSE (Schande aan hem die er kwaad van denkt) (afb. 83-1).³¹⁶ Deze spreuk hoorde bij de Orde van de Kousenband, waarvan Maurits als eerste Oranje ridder van was. Het is 53 bij 39 mm groot en de achterzijde is vlak afgewerkt. Bovenin zit een klein rond gaatje, dat aantoont dat het ergens op heeft bevestigd gezeten.

314 11-M01

315 134-M01

316 43-M01

82. Diverse munten en muntgewichten, gevonden verspreid over het terrein.

82-1 Zilveren schilling of solidus (diameter 17 mm), geslagen in Polen/Litouwen onder Sigismund III omstreeks 1598 (84-M01)

82-2 Gazzetta van Venetië, bestemd voor Dalmatië en Albanië (diameter 26 mm), 1684-1691 (134-M04)

82-3 Muntgewicht voor een dukaat van de Verenigde Nederlanden, 1604-1621 (66-M03)

82-4 Pfennig van Hessen-Darmstadt (diameter 18 mm), 1819 (91-M02)

82-5 Pfennig van Frankfurt am Main (diameter 18 mm), 1816 (124-M02)

82-6 Pfennig van Bisdom Münster (diameter 21 mm), 1790 (43-M03)

Op het achterterrein zijn verder onder andere een messing boekbeslag (afb. 83-2)³¹⁷ en keurlood³¹⁸ gevonden.

Bij de opgraving zijn drie Duitse munten uit de late 18de en 19de eeuw gevonden (afb. 82). De eerste (gevonden op het achterterrein) is een pfennig van het Bisdom Münster uit 1790.³¹⁹ De tweede munt is een pfennig van Hessen-Darmstadt uit 1819³²⁰ en de derde is een pfennig van Frankfurt am Main uit 1816.³²¹ Dit soort munten wordt zo nu en dan aangetroffen, maar drie op één terrein is opmerkelijk. Mogelijk zijn ze in de bodem beland in de tijd dat hier de katholieke armen waren gevestigd.

317 134-M02

318 134-M03

319 43-M03

320 91-M02

321 124-M02

Vermeldenswaard is verder een messing riemhanger met afbeelding van een putto (afb. 83-5).³²² Een identiek exemplaar is gevonden in het VOC-schip de Rooswijk, die in 1740 is vergaan.³²³

Enkele metaalvondsten zijn gedaan bij de aanleg van werkput 6 en behoren mogelijk tot de diverse aslagen, zoals een eenvoudig versierde gesp³²⁴, een beslagstukje in de vorm van een adelaar³²⁵, een peillood³²⁶ en een muntgewicht uit 1613 (afb. 117).³²⁷ Op het terrein is nog een muntgewicht uit de periode 1604-1621 gevonden, bestemd voor een gouden dukaat van de Verenigde Nederlanden (afb. 82-3).³²⁸

Tot slot zijn in diverse contexten verspreid over het terrein koperen duiten gevonden van Holland, West-Friesland, Gelderland, Overijssel, Groningen, Friesland, Utrecht, Zeeland, Kampen, Zwolle, Zutphen, Batenburg, Maastricht, Stevensweert en Reckheim. Ze vormen het gebruikelijke kleingeld in de 17de en 18de eeuw.

83. Diverse metalen voorwerpen, gevonden verspreid over het terrein. Schaal 1:1.

83-1 Ovale plaquette met wapen Maurits van Oranje (1618-1625) (43-M01)

83-2 Boekbeslag (134-M02)

83-3 Twee beslagplaten behorend bij gespen (66-M01)

83-4 Schakelketting (66-M04)

83-5 Riemhanger met putto, 18de eeuw (25-M01)

322 25-M01

323 Mededeling T. van der Horst

324 117-M02

325 117-M03

326 119-M03

327 119-M02

328 66-M03

84. Diverse voorwerpen van het klooster

5 Vondstcomplexen

5.1 Klooster

In het vorige hoofdstuk zijn de vondsten per spoor besproken. In dit hoofdstuk worden alle vondsten van het klooster als één complex geanalyseerd, zoals dat ook bij klooster Bethlehem in de Bangert bij Hoorn is gedaan. We krijgen hierdoor een goed beeld van de gebruiksvoorwerpen van het klooster.

5.1.1 Keramiek

Het totale EVE komt afgerond op 156 exemplaren. Bij Bethlehem omvat de telling 1005 EVE, wat dus beduidend hoger is. Dit komt doordat bij klooster Bethlehem een veel groter terrein is opgegraven dan bij het Mariaconvent in Medemblik. Toch is de hoeveelheid keramiek aanzienlijk in vergelijking tot veel andere kloosteropgravingen in Nederland. Het materiaal leent zich ook goed voor een vergelijking met de keramiek van Bethlehem omdat het uit dezelfde periode en regio dateert.

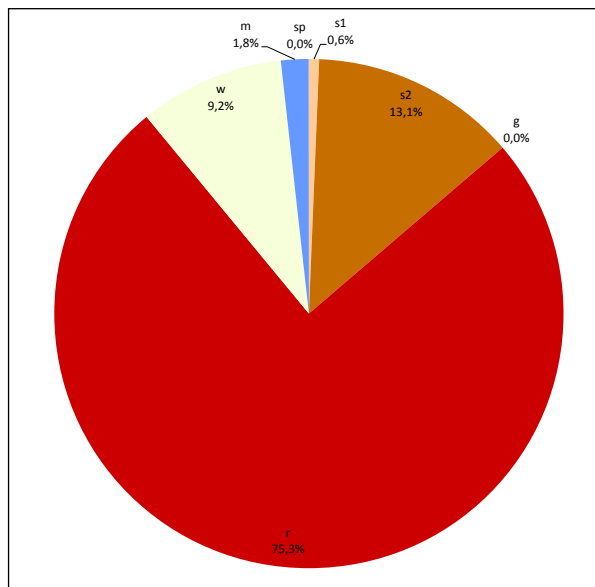
5.1.1.1 Samenstelling

Verreweg de meeste scherven behoren tot het roodbakkende aardewerk (75%). Dit percentage is iets lager dan bij Bethlehem (80%). De tweede categorie is het steengoed (14%) en het percentage is overeenkomstig Bethlehem (13%). Het aandeel witbakkend aardewerk (9,2%) ligt iets hoger dan bij Bethlehem (6%). Het meest opmerkelijk is het hogere aandeel majolica, namelijk 1,8% tegenover 0,2% bij Bethlehem.

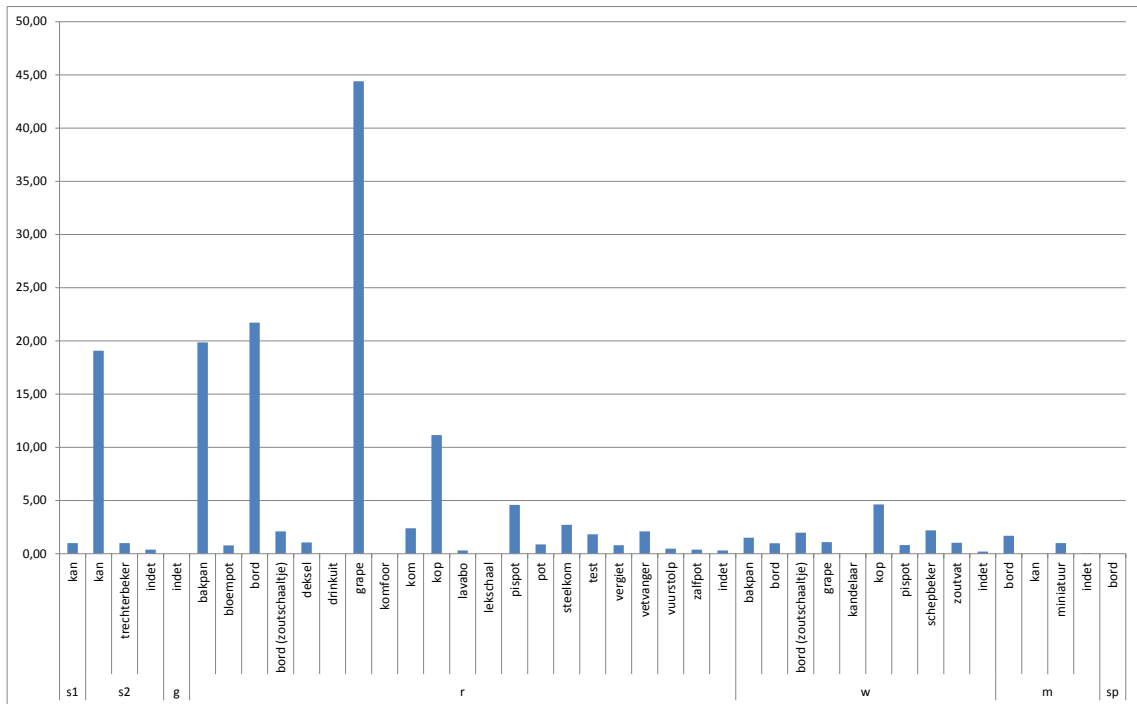
Bij de aangetroffen keramieksoorten valt de afwezigheid van Italiaans tinglazuuraardewerk, Hafner-aardewerk, Maaslands wit aardewerk en Iberisch aardewerk op. Al deze soorten zijn wel

aangetroffen bij Bethlehem, zij het met zeer kleine percentages (kleiner dan 1%). Italiaans tinglazuuraardewerk was voor 1572 een luxueuze keramieksoort. We zien dan vooral producten uit Montelupo, zoals veelkleurig beschilderde borden. Bij Bethlehem zijn enkele scherven gevonden. Opvallender is de afwezigheid van Iberisch aardewerk. Bij de opgraving is één scherp gevonden van een kruik die mogelijk van het klooster afkomstig is. Bij Bethlehem is een aantal van deze olijfoliekruikjes gevonden en is gesteld dat het gebruik van olijfolie typisch voor een klooster is waar op bepaalde dagen geen dierlijke producten mochten worden gebruikt. Bakken in olijfolie was een alternatief.

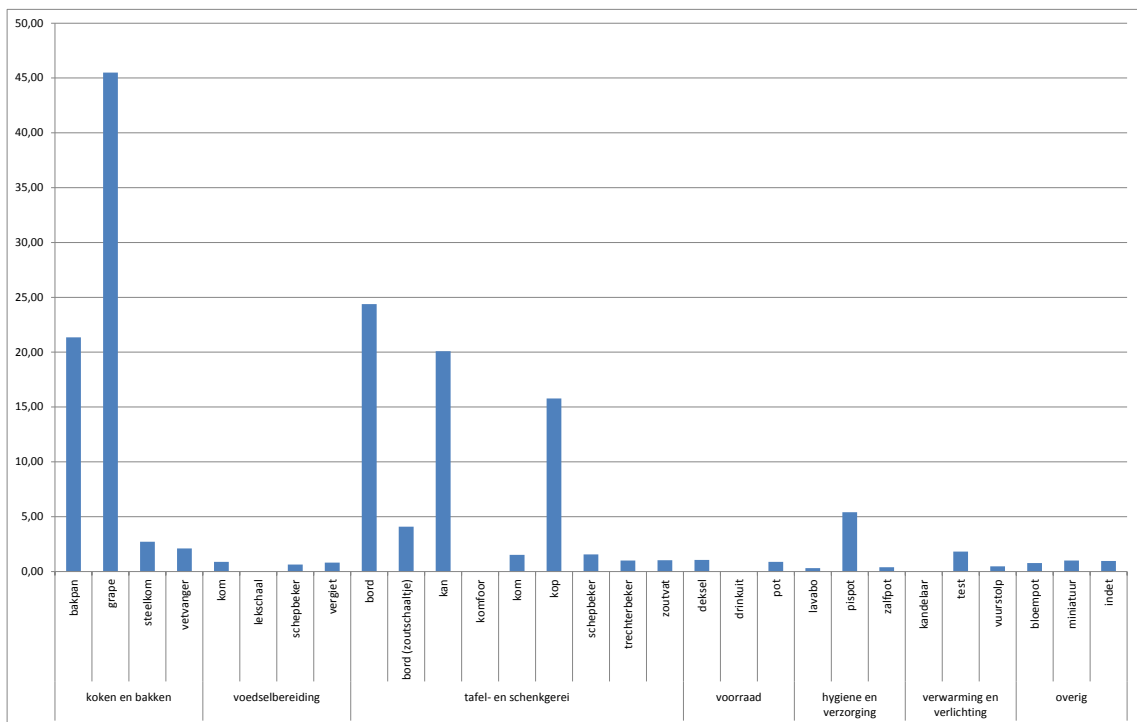
Verreweg de meeste keramiek is lokaal vervaardigd, vermoedelijk door Medemblicker pottenbakkers. De productieplaats(en) van de majolica is onbekend. In een aantal steden in de Noordelijke Nederlanden werd in de 16de eeuw majolica gemaakt. In West-Friesland was de eerste bakkerij pas vanaf 1615 actief.

Figuur 12. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE

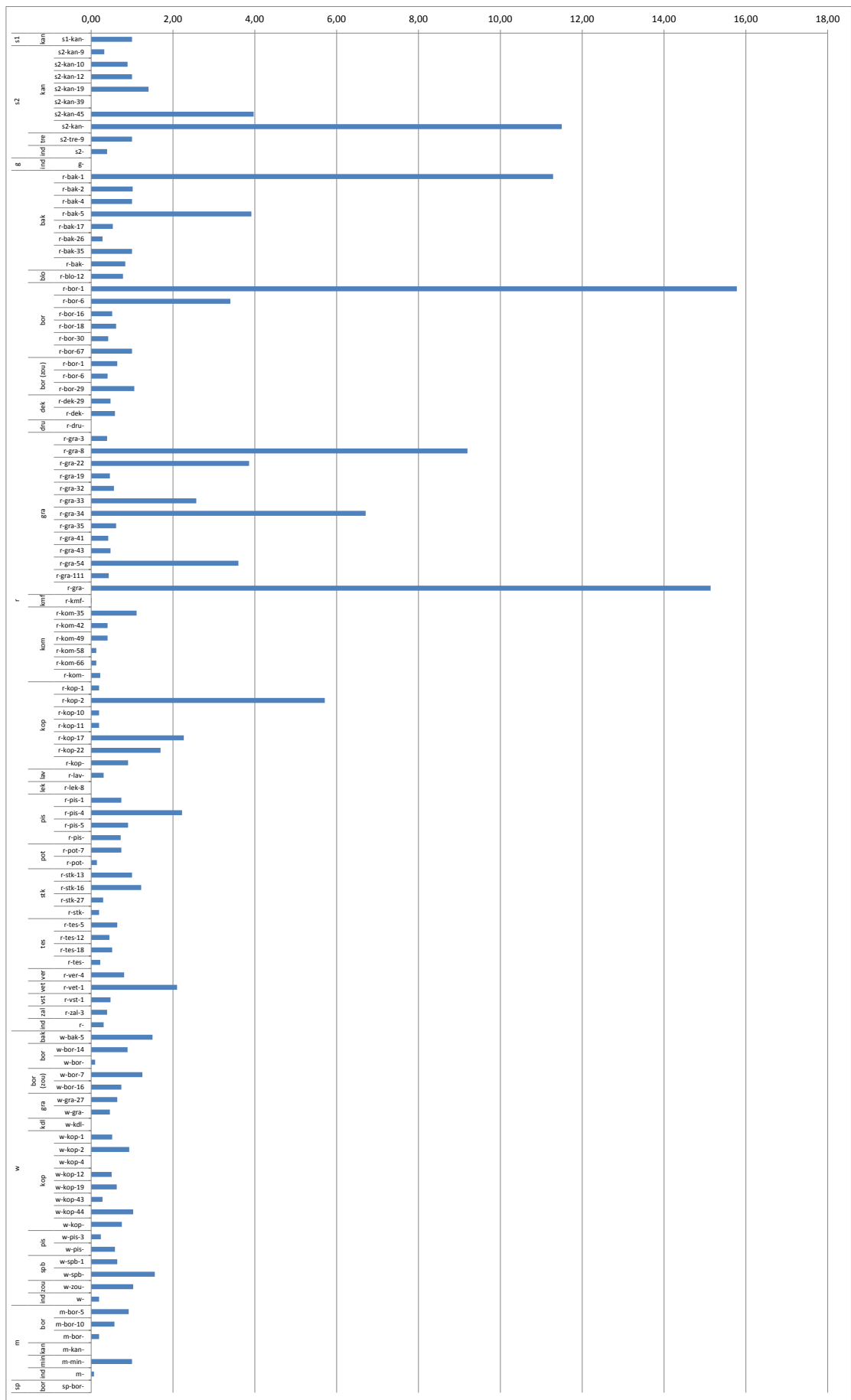

Figuur 13. Verdeling van de vormen per keramieksoort op basis van het EVE

Figuur 14. Verdeling van de vormen per functiegroep op basis van het EVE

Bij het roodbakkend aardewerk kunnen 19 vormen worden geïdentificeerd: bakpannen, bloempotten, bordes, deksels, een drinkuit, grapes, een komfoor, kommen, koppen, een lavabo, een lekschaal, pispotten, potten, steelkommen, testen, een vergiet, vetvangers, vuurstolpen en zalfpotten. Afwezig zijn gatenpotten, kannen, kandelaars, miniatures, olielampen, schepbekers, voetschalen, vogelrinkbakjes en wijwaterbakjes, die wel bij Bethlehem zijn vastgesteld. Van de meeste van deze vormen zijn daar slechts één of enkele exemplaren aanwezig. Een aparte categorie is die van het Noord-Hollands slibaardewerk, waartoe twee objecten zijn

Figuur 15. Verdeling van de keramiektypen op basis van het EVE

te rekenen: een randscherf van een bord en een grotendeels complete kom (gezamenlijk 0,56 EVE). Deze aardewerkgroep is dus verwaarloosbaar klein. De twee voorwerpen onderbouwen de conclusie dat Noord-Hollands slibaardewerk voor 1572 voorkomt.

Bij het witbakkend aardewerk zijn negen vormen aanwezig: bakpannen, borden, grapes, een kandelaar, koppen, pispotten, potten, een schepbeker en zoutvaten. De bij Bethlehem aangetroffen deksels, kommen, lavabo's, olielampen, steelkommen, wijwaterbakjes en zalfpotten ontbreken hier. Meest opvallend is de afwezigheid van de zalfpotten.

Tot de importkeramiek wordt de steengoed en Spaanse majolica gerekend. Bij de steengoed valt op dat vrijwel alle scherven afkomstig zijn van kannen. Daarnaast is één trechterbeker aanwezig. Bekers, kruiken, lavabo's, miniaturen, pispotten, potten en schepbekers zijn niet geïdentificeerd, terwijl deze bij Bethlehem wel gevonden zijn.

5.1.1.2 Koken en bakken

De functiegroepen 'koken en bakken' en 'tafel- en schenkgerei' zijn ongeveer even groot (45,7% en 45,1%). Tot het kook- en bakgerei worden alle objecten gerekend die in direct contact met vuur werden gebruikt, namelijk bakpannen, grapes, steelkommen en vetvangers. Bij de grapes en steelkommen komen echter ook veel objecten voor die geen roetaanslag vertonen en dus een andere functie hebben gehad. Typologisch zijn deze niet te onderscheiden van de objecten die wel roetaanslag vertonen. Een deel van het materiaal hoort dus feitelijk niet bij het kook- en bakgerei thuis. Bij klooster Bethlehem is het vondstmateriaal op identieke wijze uitgewerkt en ook daar zijn beide functionele groepen procentueel even groot (beide 42,4%).

Bakpannen

De bakpannen volgen in aantal na de grapes en borden en maken 13,4% van het EVE uit. Ze vormen hier 29% van het kookgerei. Bij Bethlehem zijn de bakpannen na de grapes de grootste groep (17% van EVE) en bestaat het kookgerei bestaat voor 40% uit bakpannen. Het aandeel bakpannen ligt in Medemblik dus duidelijk lager dan bij Bethlehem. Hier ligt waarschijnlijk een relatie met de vastenvoorschriften. Bethlehem kan in dat opzicht als streng worden aangeduid: er waren veel vastendagen. Op die dagen mocht wel vis worden gegeten en de bakpan diende in de eerste plaats om vis te bakken.

Het dominante type is de bakpan met omgeslagen rand (r-bak-1). Verwant aan dit type zijn pannen met een van buiten aangedrukte rand (r-bak-2 en r-bak-17), die incidenteel voorkomen. Naast de r-bak-1 komt vooral een bakpan met korte manchetrand (r-bak-5) voor en in mindere mate een bakpan met kleine kraagrand (r-bak-4). Een pan met hoge kraagrand en lage zijwand (r-bak-24), die bij Bethlehem veel voorkomt, ontbreekt hier.

Het aandeel witbakkende bakpannen is zeer laag, wat eveneens zo is bij Bethlehem. Het luxere witbakkende materiaal werd vooral voor tafalgerei gebruikt.

De meeste bakpannen hebben een diameter van ongeveer 22 tot 25 cm. Incidenteel komen kleinere en grotere pannen voor (16 tot 28 cm). Enkele objecten die tot de bakpannen worden gerekend hebben een dusdanig kleine diameter (ca. 10 cm) dat ze als miniaturen beschouwd zouden kunnen worden. Ook bij Bethlehem zijn deze kleine pannen gevonden. Ze moeten een specifieke functie hebben gehad, bijvoorbeeld om voorzichtig een ei te laten stollen.

Grapes

Grapes, kookpotten op drie poten, vormen verreweg de grootste groep binnen de keramiek (29% van het EVE). Het kookgerei bestaat voor 64% uit grapes. Het hoge aandeel grapes geldt

ook voor Bethlehem, al ligt het percentage daar iets lager (21%).

Het dominante model is de grape met afgeronde buikknik en kraagrand (r-gra-8).³²⁹Andere veel voorkomende typen zijn: een grape met scherpe buikknik, ribbel op de schouder en kraagrand (r-gra-34) en een grape met scherpe buikknik en kraagrand (r-gra-54). Deze typen zijn sterk aan elkaar verwant.

De andere typen komen in kleinere hoeveelheden voor, zoals een hoge grape met rechte rand (r-gra-22) en een grape met scherpe buikknik en onverdikte rand (r-gra-33). De grapes van dit laatste type zijn over het algemeen klein en hebben één oor. Opmerkelijk is dat meerdere exemplaren zijn voorzien van een slibboogversiering op de schouder.

Steelekommen

Steelekommen vormen een kleine groep (minder dan 1% van het EVE). Ze komen in een aantal modellen voor.

Vetvangers

Een vetvanger werd gebruikt om tijdens het roosteren van vlees aan een braadspit het afdruipeende vet op te vangen.

Net als de steelekommen vormen de vetvangers een kleine groep (minder dan 1% van het EVE). Op basis van de scherven valt vast te stellen dat minimaal vier exemplaren aanwezig zijn: twee van een groot model en twee van een klein model.

5.1.1.3 Voedselvoorbereiding

Tot de categorie voedselvoorbereiding worden voorwerpen gerekend die in de keuken werden gebruikt, maar niet in contact kwamen met vuur. Deze categorie is zeer klein (1,5% van het EVE). Zoals aangegeven bij 'koken en bakken' horen waarschijnlijk diverse grapes en steelekommen eigenlijk hierbij. Het werkelijke percentage ligt dus hoger.

Kommen

Grote kommen van roodbakkend aardewerk zijn ingedeeld bij de voedselvoorbereiding. Het betreft slechts enkele exemplaren. Eén van de kommen heeft een diameter van wel 40 cm. Deze heeft twee horizontale oren en een schenklip gehad en stond waarschijnlijk op een standring.

Lekschalen

Onder de keramiek bevindt zich slechts één scherf van een lekschaal. In de tijd van het klooster kwamen lekschalen over het algemeen nog maar zeer weinig voor. Ook bij Bethlehem zijn maar enkele exemplaren vastgesteld.

Schepbekers

Eén object van witbakkend aardewerk is mogelijk een schepbeker.

Vergieten

Bijzonder is een nagenoeg compleet vergiet. Het object heeft geen poten en kan daarom als zeef worden omschreven. Voor vergieten geldt hetzelfde als voor lekschalen: in deze periode kwamen die nog weinig voor.

329 In het systeem bestaat enige verwarring over de definitie van enkele typen grapes. Bij Bethlehem is een onderscheid gemaakt in de typen r-gra-8 en r-gra-10, dat hier niet is gehanteerd.

5.1.1.4 Tafel- en schenkerei

Borden

Het aandeel borden is zeer hoog (16% van het EVE). De borden vormen na de grapes de grootste groep onder de keramiek en zijn ook binnen het tafel- en schenkerei dominant (35% van het EVE). Het aandeel is iets hoger dan bij Bethlehem (12% van het EVE), maar hier is niet echt een goede verklaring voor te geven.

Verreweg de meeste roodbakkende borden behoren tot het standaardmodel met iets holle spiegel, uitgebogen vlag en van buiten aangedrukte rand, op drie standlobben (r-bor-1). Daarna volgt het type met korte platte vlag (r-bor-6). Andere modellen zijn met kleine aantallen aanwezig.

Een klein aantal borden is van majolica. Het meest uitzonderlijke exemplaar is een bord met daarop de tekst CHRISTUS (afb. 85). De andere borden, waarvan slechts fragmenten zijn gevonden, hebben geen duidelijke religieuze voorstelling (afb. 86). De meeste stukken komen uit afvalkuil S61, die niet lang vóór 1572 moet zijn gegraven. Tevens zijn enkele fragmenten verspreid over het terrein aangetroffen die hoogstwaarschijnlijk van het klooster afkomstig zijn. Een van de fragmenten is gevonden bij de aanleg van werkput 3 en is afkomstig van een

85. Bord van majolica met op de spiegel de naam CHRISTUS, 1550-1572.

86. Borden van majolica.

86-1 Fragmenten van een bord met op de spiegel de afbeelding van een buste (71-C44)

86-2 Fragmenten van een bord (71-C43)

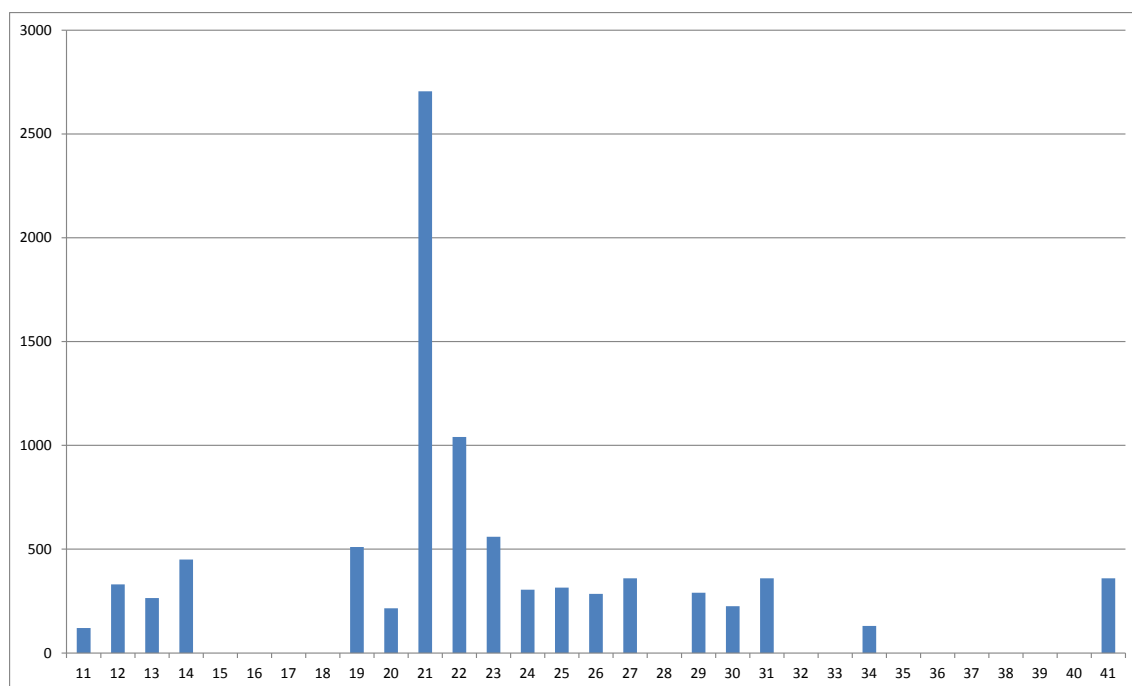
86-3 Fragment van de spiegel van een bord (82-C01)

86-4 Fragment van de spiegel van een bord met druiventros, groot en dikwandig model (21-C02)

groot dikwandig bord met decor met druiventrossen.³³⁰ Een ander fragment is tussen scherven bij de aanleg van werkput 5 verzameld.³³¹ Beide behoren tot de vroege veelkleurige majolica, die als bodemvondst in deze regio vrij zeldzaam is. Het totaal aantal exemplaren majolica is groter dan bij klooster Bethlehem.

Bij de bepaling van het EVE is indien mogelijk ook de diameter genoteerd. Bij kleine fragmenten is dit niet gedaan. Hierdoor valt ook de verdeling van het EVE over de randdiameters (van roodbakkend en witbakkend) vast te stellen. Dit levert voor de borden (op basis van 24,5 EVE) een interessante verdeling op. Bij deze analyse zijn de diameters naar boven afgerond. In de grafiek is zeer duidelijk een piek aanwezig bij 21 cm (20,5 tot 21 cm). Verder kunnen vier groepen borden worden onderscheiden. De eerste groep heeft een zeer kleine diameter van 11 of 14 cm en worden gerekend tot de zoutschaaltjes (zie onder). De tweede groep wordt gevormd door borden met een diameter tussen 19 en 27 cm. De piek hierbinnen ligt dus bij 21 cm. De derde groep betreft borden met een diameter van 29 tot 31 (en een uitschieter van 34 cm). Tot slot is er een 'groep' met een zeer grote diameter van 41 cm. Dit uitzonderlijke formaat komt maar bij één bord voor.

Als we de zeer kleine en uitzonderlijke grote borden buiten beschouwing laten, kunnen we duidelijk spreken van een klein en een groot formaat bord. Of dit ook duidelijk aan functies is gekoppeld, is niet duidelijk. In later tijd wordt een bord van circa 20/21 cm beschouwd als eetbord. Niet uit te sluiten is dat dit in het klooster ook al het geval was, hoewel er over het algemeen vanuit wordt gegaan dat werd gegeten van houten teljoren. Een aanwijzing dat de borden niet werden gebruikt om van te eten is dat sommige exemplaren aan de onderzijde een lichte roetaanslag vertonen. Deze aanslag is ontstaan door gebruik op een komfoor om het bord warm te houden.

Figuur 16. Verdeling van de diameters van de borden

330 21-C02

331 82-C01

Kannen

Vrijwel alle kannen (14% van het EVE) zijn van steengoed. Het meest voorkomende model is een kleine kan met bolle buik, kraagrand en op standvlak (s2-kan-45). Deze zijn altijd onversierd. Ook bij Bethlehem is deze onversierde kan het dominante model. Deze werd waarschijnlijk gebruikt als bierkan op tafel. Verder zijn in ieder geval twee grote schenkkannen aanwezig (s2-kan-12).

Twee kannen hebben een bol potlichaam, rechte hals en rand en staan op een standvoet (s2-kan-19). Een van deze is op de buik voorzien van rozenranken. Dit is een van de weinige versierde stukken steengoed bij het klooster. De voorkeur voor eenvoudige onversierde kannen is ook bij Bethlehem vastgesteld.

Onder de majolica komen diverse kleine kannetjes voor. Deze ontbreken bij Bethlehem. De functie van deze voorwerpen is niet bekend. Misschien fungeerden ze op tafel als oliekannetjes.

Komforen

Zeer opmerkelijk is dat komforen nagenoeg ontbreken. Slechts één kleine scherf is afkomstig van een gekanteelde komfoor. Bij Bethlehem zijn deze juist veel gevonden. Ze werden gebruikt op tafel om voedsel op een bord warm te houden. Een goede verklaring voor het ontbreken van deze vorm bij het Mariaconvent is niet te geven. Een mogelijkheid is dat duurdere metalen komforen werden gebruikt. Een andere mogelijkheid is dat het aantal zusters in Medemblik kleiner was dan bij Bethlehem en dat er daardoor minder noodzaak was voedsel langer warm te houden. Of de gekanteelde komfoor behoorde niet tot het pottenbakkersassortiment in Medemblik en de zusters moesten voor lief nemen dat het voedsel op tafel afkoelde.

Kommen en koppen

Een grote groep binnen het tafelgerei is die van de kommen en koppen (25% van het EVE tafelgerei). De meeste zijn van roodbakkend aardewerk, maar het aandeel koppen van witbakkend aardewerk is hoog. Binnen het witbakkend aardewerk zijn de koppen zelfs de grootste groep.

Het dominante model is de kop met scherpe knik bodem naar wand, rechte wand en iets uitgebogen rand, op een standring (r-kop-2). Dit type komt met één oor en twee oren voor. Verder zijn er koppen met platte rand op standring (r-kop-17) of op ziel (r-kop-22). Bij het witbakkend aardewerk is er een grote variatie in typen, waarbij opvalt dat ze alle op standvlak of standring staan. Soms zijn de koppen inwendig groen geglaazuurd.

Potten

Twee identieke witbakkende objecten zijn ingedeeld bij de potten (w-pot-9), maar zijn mogelijk op tafel gebruikt als bijvoorbeeld mosterdpot. Om die reden zijn ze bij het tafelgerei ingedeeld.

Trechterbeker

Eén object van steengoed behoort tot de trechterbekers vanwege de trechtersvormige hals. Misschien is dit voorwerp aangeschaft voor een specifiek doel want de trechterbeker komt in deze regio zeer weinig voor.

Zoutvaten

Onder het witbakkende aardewerk bevinden zich minimaal drie zoutvaten. Twee van deze hebben een meerkantige bak, waarbij de ene geel geglaazuurd is en de andere groen. Het gele zoutvat heeft een glanzend glazuur met spikkels.

Zoutschaaltjes

Onder de borden bevinden zich de scherven van minimaal zeven kleine exemplaren, vier van roodbakkend en drie van witbakkend aardewerk. De diameters liggen tussen 11 en 14 cm. Ze worden gerekend tot de zoutschaaltjes.

5.1.1.5 Voorraad

De categorie voorraad is zeer klein (1,2% van het EVE). Hiertoe worden objecten gerekend die een voorraadfunctie gehad kunnen hebben, zoals potten, kruiken en grote kannen. Deze vormen zijn onder de scherven lastig te herkennen. Grote grapes (kookgerei) en steengoedkannen (tafel- en schenkgerei) kunnen ook een voorraadfunctie hebben gehad, maar staan hier niet bij ingedeeld. In werkelijkheid is deze categorie dus omvangrijker geweest.

Deksels

Deksels worden tot deze categorie gerekend, ook al kunnen ze ook bij het koken of op tafel zijn gebruikt. Onder de scherven bevinden zich slechts drie exemplaren, waaronder één klein deksel met opstaande rand, knop en luchtgaten (r-dek-29). Dit type deksel komt ook voor bij Bethlehem en daar is verondersteld dat deze bij een bol komfoor hoorde.

Drinkuits

Een opvallend voorwerp onder de vondsten is een drinkuit. Dit voorwerp had geen drinkfunctie – wat de naam doet veronderstellen – maar fungeerde als verpakkingsmateriaal voor een onbekend product. Drinkuits worden weinig gevonden. Bij klooster Bethlehem zijn ook enkele exemplaren aangetroffen. Verondersteld is dat ze dienden als verpakkingsmateriaal voor bijvoorbeeld honing of rozenwater.

Kruiken

Een kruik onderscheidt zich van een kan door de aanwezigheid van twee oren in plaats van één oor. Ze komen incidenteel voor bij steengoed en roodbakkend aardewerk, maar zijn hier onder de scherven niet aangetroffen. Wel is op het terrein een scherf van een Iberische (Portugese) kruik gevonden, die mogelijk van het klooster is geweest (afb. 87). Dit type kruik diende als verplakkingsmateriaal voor olijfolie. Ze komen als bodemvondst met enige regelmaat voor. Bij kloosters duiken ze regelmatig op (zoals bij Bethlehem), wat samenhangt met de voedselvoorschriften: op veel dagen mochten geen dierlijke producten worden gebruikt en daarom gebruikte men olijfolie om mee te bakken.

Potten

Roodbakkende potten worden tot de categorie voorraad gerekend. De randprofielen onderscheiden zich meestal niet van die van de grapes, waardoor de kans bestaat dat scherven ten onrechte bij de grapes zijn geteld. Slechts twee exemplaren zijn als pot herkend. Ze kunnen ook zijn gebruikt als bijvoorbeeld aspot bij een haardplaats.

87. Scherf van een Portugese olijfoliekruik, mogelijk van het klooster (21-C03).

5.1.1.6 Hygiëne en verzorging

Dit is een kleine categorie (3,9% van het EVE) en omvat slechts enkele vormen.

Lavabo's

Een lavabo is een hangend watervat boven een bekken. Het voorwerp heeft een bolle bodem (zonder poten), twee oren en twee tuiten. Door het te kantelen konden hieronder de handen worden gewassen. Lavabo's zijn typisch voor rijke huishoudens en grote gemeenschappen. In een klooster kan een lavabo's in het lavatorium hebben gehangen, maar ook bijvoorbeeld in de sacristie bij de kerk zodat de priester voorafgaand aan de mis zijn handen kon reinigen. Als bodemvondst komt de lavabo weinig voor. Bij Bethlehem zijn de scherven van enkele exemplaren gevonden. Eén van deze is nagenoeg compleet teruggevonden. In Medemblik zijn de scherven van één roodbakkende lavabo aanwezig (afb. 88). Het object heeft een gegolfde rib over het potlichaam en de onderste helft heeft slibversiering.

88. Scherven van een lavabo van roodbakkend aardewerk met slibversiering en een rib met duimindrukken, uit afvalkuil S48 (61-C08). Een lavabo heeft twee oren, waarmee het object werd opgehangen, en twee tuiten en fungeerde als hangend watervat.

Pispotten

Het aantal pispotten is opmerkelijk klein (3,5% van het EVE), wat ook het geval is bij Bethlehem (4,2% van het EVE). Het oudste model is een pispot met hoge hals en iets verdikte rand, op een ziel (r-pis-1), waarvan twee exemplaren zijn vastgesteld. Daarnaast komt een pispot met kraagrand en op standring voor (r-pis-4), een type dat voorkomt vanaf circa 1525. Deze komt driemaal voor. Het jongste type heeft een scherpe buikknik, een platte rand en staat op een standring (r-pis-5), een type dat slechts eenmaal voorkomt. Deze laatste pispot is een afwijkend object omdat het voorzien is van slibboogversiering, wat bij dit type normaal nooit voorkomt.

Zalfpotten

Het aantal zalfpotten is zeer klein (kleiner dan 1% van het EVE). Bij Bethlehem is het percentage

iets hoger. Bij dat klooster is bekend dat het over een kruidentuin beschikte en medicijnen maakte. Voor de zalfjes en drankjes zijn ongetwijfeld ook andere objecten gebruikt, zoals kleine grapes of steengoedkannen. Opvallend in Medemblik is dat geen enkele witbakkende zalfpot is gevonden.

5.1.1.7 Verwarming en verlichting

Deze categorie 'verwarming en verlichting' is klein (1,5% van het EVE). Opnieuw ligt het percentage lager dan bij Bethlehem, wat onder andere komt door het ontbreken van bolle komforen (soort kacheltjes).

Kandelaars

Een scherf van een voet van een witbakkend voorwerp is waarschijnlijk afkomstig van een kandelaar. De kaarsenkandelaars van het klooster waren waarschijnlijk van metaal.

Testen

Typerend voor de testen is dat deze ongeglazuurd zijn. Naast een groot rond model (r-tes-18), waarvan slechts één is gevonden, komt een model met vierkante bak voor (r-tes-12). Een ander type test heeft een kleine ronde bak en staat op poten (r-tes-5). Ook deze komt eenmaal voor.

Vuurstolpen

Onder de scherven bevindt zich slechts één vuurstolp, namelijk een ronde ongeglazuurde stolp (r-vst-1). Ook bij Bethlehem zijn weinig vuurstolpen gevonden. Een verklaring is dat weinig van deze objecten in het klooster in omloop waren. Er waren slechts enkele haardplaatsen en een vuurstolp kon lang meegaan voordat deze stuk ging of werd afgedankt. Het is tevens mogelijk dat metalen vuurstolpen in omloop waren.

5.1.1.8 Overig

De categorie overig omvat alle objecten die niet bij een van de andere categorieën thuishoren. In dit geval zijn uitsluitend de bloempoten hieronder gerekend. Op basis van de scherven kan worden vastgesteld dat minimaal drie grote bloempoten aanwezig zijn. Deze hebben een grote standing met gaten. Eén van de bloempotten is grotendeels teruggevonden. Deze heeft twee oren en ook in de rand zijn gaten aanwezig (r-blo-17). Bloempotten zijn op het eerste gezicht een merkwaardige verschijning onder de vondsten. Ze worden vaker aangetroffen bij kloosters, bijvoorbeeld bij het kartuizerklooster in Delft.³³² Door Renaud wordt gesuggereerd dat ze door de monniken werden gebruikt voor bijvoorbeeld lelies en anjers en dat de bloempotten dienden om bepaalde planten 's winters binnen te zetten.

5.1.1.9 Ingekraste merken

Op het kloosteraardewerk komen ingekraste merken voor. Dit is bij in totaal 31 objecten vastgesteld: 30 maal bij roodbakkend aardewerk (96,8%) en één bij witbakkend aardewerk (3,2%). Het grote verschil komt in de eerste plaats doordat veel meer roodbakkend dan witbakkend aardewerk aanwezig is. Toch is verhoudingsgewijs meer rood- dan witbakkend aardewerk gemerkt. Als we het aantal merken afzetten tegen het MAE (deze telling is een benadering) levert dit voor roodbakkend aardewerk op dat 8,6% van de producten is gemerkt en bij witbakkend aardewerk 3,0%. Deze percentages komen overigens zeer goed overeen

332 Renaud 1975, 47-49.

met Bethlehem. Daar is namelijk vastgesteld dat 9,8% van het roodbakkend en 3,7% van het witbakkend aardewerk voorzien is van een merk.

De merken komen bij een beperkt aantal vormen voor, namelijk grapes (13 exemplaren), borden (11 exemplaren), kommen/koppen (6 exemplaren) en een steelkom. Deze vormen zijn functioneel in te delen bij kookgerei (grapes en steelkom, 14 exemplaren) en tafelgerei (borden en kommen/koppen, 17 exemplaren). Opvallend is de afwezigheid van merken op een aantal vormen. Vooral het feit dat geen enkele bakpan is voorzien van een merk valt op.

Opvallend is dat geen enkel individueel gebruikersmerk voorkomt, maar uitsluitend een eenvoudig kruis als merk. Bij Bethlehem zijn zowel algemene merken (kruis) als individuele merken (initialen, huismerk e.d.) aanwezig.

Bij de grapes is het merk in geen enkel geval onderop de bodem aangebracht, maar aan weerszijden van één oor of beide oren. Bij deze grapes is dus zowel links als rechts van een

oor een kruis ingekrast. Bij Bethlehem is het merk juist onderop de bodem of onder een oor ingekrast.

Bij de borden is het merk op de onderzijde van de spiegel aangebracht. Eén van de borden en tevens het enige witbakkende object, heeft een kleine diameter en kan gebruikt zijn als zoutschaaltje (afb. 89).

Bij de kommen/koppen zijn de merken of op de onderzijde van de standring of naast een oor aangebracht. Bij twee koppen is zowel onderop de bodem als naast het oor een merk aanwezig. Bij een andere kop met twee oren is aan beide kanten van beide oren een kruis ingekrast.

De steelkom heeft een merk op de bovenzijde van de steel.

89. Bord van witbakkend aardewerk met ingekrast kruis.

Door middel van de merken wordt een groep gebruiksaardewerk (zowel in de keuken als op tafel) onderscheiden van de rest van het materiaal. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gelden voor de voorwerpen die werden gebruikt voor de ziekenzaal. Niet te verklaren is in dat geval waarom geen bakpannen (en andere vormen) zijn gemerkt. Een andere verklaring is dat de gemerkte voorwerpen bestemd waren voor voedsel tijdens vasten- of onthoudingsdagen (geen vlees en soms ook geen vlees of zuivel) zodat ieder contact met dierlijk materiaal (vetten) werd vermeden. Het gegeven dat de bakpannen niet gemerkt zijn, laat zich dan verklaren omdat deze pannen bestemd waren om vis te bakken en dus geen verwarring kon optreden.

5.1.2 Beeldjes van pijpaaarde en terracotta

In totaal zijn de fragmenten van vijf religieuze beeldjes gevonden. Ze worden hieronder besproken. Bij slechts één van de beeldjes is de voorstelling thuis te brengen, namelijk een beeldje van Maria met Kind (afb. 90-1). Van dit beeldje is de achterzijde teruggevonden. Te zien is het loshangende haar van Maria, de kroon op haar hoofd en de achterzijde van het hoofdje van het Christuskind. Op het gewaad zijn resten van rode verf aanwezig.

90. Fragmenten van religieuze beeldjes.

90-1 Fragment van een beeld van pijpenaarde van Maria met Kind (achter- en binnenzijde; 107-C08)

90-2 Fragment van een beeld van pijpenaarde, met achterkant van een paard of ezel (106-C02)

90-3 Voetstuk van een beeld van terracotta, met nissen met figuren, breedte 11,7 cm (93-C12)

90-4 Fragment van een voetstuk met nissen van een beeld van pijpenaarde (66-C01)

Van pijpenaarde zijn verder een deel van de sokkel van een beeld (afb. 90-4) en een fragment van de onderzijde van de sokkel van een beeldje gevonden. In beide gevallen is niet te achterhalen van welk beeld de fragmenten afkomstig zijn.

Een vierde pijpenaarden fragment is aangetroffen in afvalkuil S85. Het fragment toont de achterzijde van een paard of ezel en een deel van een zadel of gewaad (afb. 90-2). Als we

ervan uitgaan dat het een religieus beeldje betreft, is het meest waarschijnlijk dat Maria met Kind op ezel is uitgebeeld. Vergelijkbare beeldjes zijn bekend.³³³

Van een beeld van terracotta is tot slot het voetstuk gevonden (afb. 90-3). Deze is versierd met nissen met figuren. Een dergelijk voetstuk komt bij verschillende soorten beelden voor.

5.1.3 Bouwkeramiek

In de diverse kuilen en ophogingslagen is veel puin aangetroffen. Een selectie van een aantal karakteristieke stukken is verzameld, namelijk een aantal fragmenten van daktegels, nokvorsten, plavuizen en leisteen. Bakstenen zijn niet meegenomen.

Fragmenten van daktegels van roodbakkend aardewerk zijn in diverse contexten aangetroffen, onder andere in afvalkuil S48³³⁴, ophogingslaag S87³³⁵ en puinbaan S83.³³⁶ Geen van de daktegels is compleet teruggevonden. De breedte van de tegels varieert van 14,0 tot 14,5 cm en de dikte van 1,1 tot 1,4 cm. Een fragment van een platte grijsbakkende tegel, met een breedte van 17,5 cm en een dikte van 1,8 cm, is vermoedelijk eveneens een daktegel.³³⁷

91. Bouwkeramiek van het klooster

91-1 t/m 1-3 Dikwandige grijsbakkende fragmenten van nokvorsten (60-C14, 108-C02, 89-C08)

91-4 Daktegel van roodbakkend aardewerk, breedte 14,5 cm (60-C13)

91-5 Plavuis, 13,8 x 13,7 x 3,8 cm (60-C12)

333 Centraal Museum Utrecht, inv.nr. 11417.

334 V60

335 V108

336 V100

337 108-C02

Daktegels werden omstreeks 1525 vervangen door golfpannen. Als dakbedekking zijn ze sindsdien snel verdwenen. Tussen het puin van het klooster komen ook golfpannen voor, onder andere in afvalkuil S61³³⁸ en puinbaan S60.³³⁹

Opvallend zijn de dikke fragmenten van grijsbakkend aardewerk met gebogen vorm (afb. 91). Waarschijnlijk zijn het nokvorsten. Ze zijn aangetroffen in diverse contexten: afvalkuil S48³⁴⁰, afvalkuil S61³⁴¹, puinbaan S83³⁴²

Leisteen is niet consequent verzameld, maar is in ieder geval aangetroffen in afvalkuil S48³⁴³, afvalkuil S50³⁴⁴, afvalkuil S61³⁴⁵, afvalkuil S85³⁴⁶ en afvalkuil S108.³⁴⁷ Fragmenten komen dus algemeen in de verschillende afvalkuilen voor. Leisteen werd gebruikt als dakbedekking op voornamere gebouwen, zoals de kapel van een klooster.

Naast dakbedekking zijn ook plavuizen van vloeren gevonden, waaronder een zeer dikke plavuis uit afvalkuil S48 (afb. 91-5)³⁴⁸ en een plavuis uit afvalkuil S61.³⁴⁹ De eerste is 13,8 cm breed en 3,8 cm dik en de tweede 12,7 cm breed en 2,4 cm dik. Deze plavuizen dateren waarschijnlijk uit de periode 1500-1550.

5.1.4 Metaal

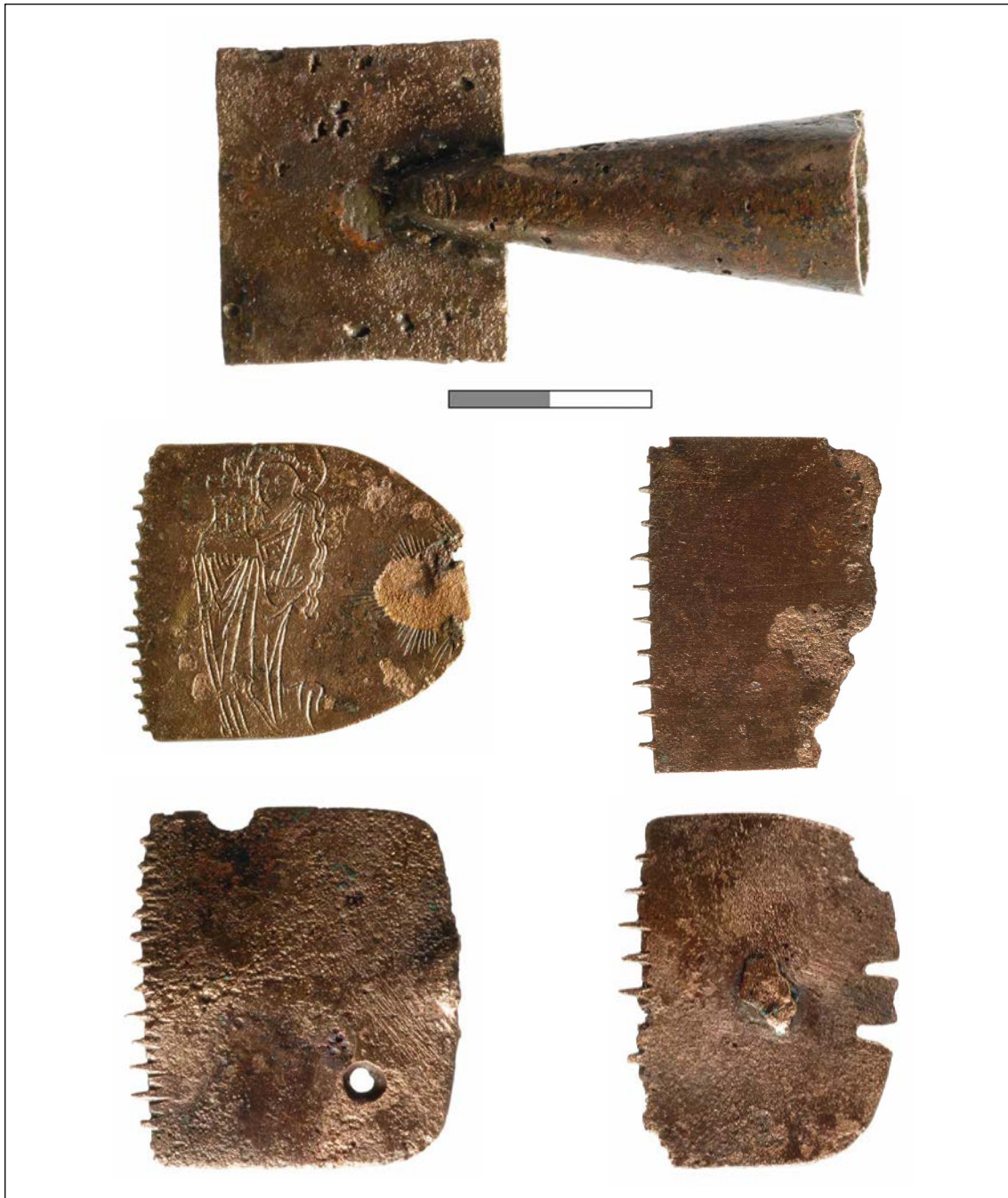
Bij de diverse kuilen van het klooster zijn de metaalvondsten besproken. Veel vondsten zijn gedaan bij aanleg en verdiepen van de werkputten. Een deel van deze vondsten heeft oorspronkelijk behoord bij de vulling van de kuilen en andere zijn afkomstig uit de ophogingslagen. De context is niet altijd meer te herleiden. Op basis van het soort voorwerp en datering worden diverse vondsten tot de kloosterfase gerekend.

Wolkammen

Een zeer opmerkelijke categorie wordt gevormd door een serie messing wolkammen (afb. 92). Eén van deze is gevonden bij de aanleg van het eerste vlak in werkput 3³⁵⁰, twee wolkammen zijn aangetroffen bij verdiepen van vlak 1 in werkput 3³⁵¹ en een vierde en vijfde exemplaar komen uit werkput 5 en zijn eveneens bij het verdiepen van het eerste vlak gevonden.³⁵² Hoewel uit de vondstomstandigheden niet met zekerheid valt af te leiden dat ze van het klooster afkomstig zijn, is dit wel zeer aannemelijk. Vergelijkbare vondsten worden slechts zelden gedaan en we hebben hier op één terrein wel vijf exemplaren. Bovendien staat op één van de kammetjes een religieuze gravure, namelijk de heilige Barbara met toren. Waarom op een zo onooglijk gebruiksvoorwerp deze religieuze afbeelding is aangebracht, valt niet te zeggen. Parallellen hiervoor zijn niet bekend.

Vier van de voorwerpjes zijn incompleet (de holle steel ontbreekt). Deze zijn alle voorzien van kleine tanden, waarbij het aantal wisselt, namelijk 17, 13, 10 en een onbekend aantal tanden. De vijfde wolkam is compleet bewaard gebleven, maar heeft geen tanden, wat zeer

338 V71 en V72
339 V68
340 60-C14
341 89-C08
342 100-C06
343 V60
344 V61
345 V71
346 V106
347 V137
348 60-C12
349 V71
350 V21
351 V29
352 V88 en V91

92. Vijf wolkammen met messing (88-M01, 21-M01, 29-M01, 91-M01 en 29-M02).

merkwaardig is. Te denken valt dat het een halffabricaat betreft. De breedte van de kammetjes is 30 tot 36 mm.

De voorwerpjes zijn hier omschreven als wolkammen, maar de precieze functie is onbekend. Een wolkam dient om de wolvezels van onregelmatigheden te ontdoen en parallel te leggen zodat deze gesponnen kunnen worden. Dergelijke kammen zijn kunsthistorisch bekend en hebben lange tanden, wat bij deze kammetjes niet het geval is. Ze kunnen ook zijn gebruikt om de draden tijdens het weven aan te drukken of als hulpmiddel bij het noppen van de lakens, waarbij pluisjes en andere onregelmatigheden werden verwijderd.

De kammen zijn in ieder geval zeker met lakennijverheid in verband te brengen. Gezien de context van een klooster is dat zeer interessant. Historisch is bekend dat kloosterzusters in de

steden vaak in de lakennijverheid participeerden en dat daar een deel van de inkomsten uit werd verworven. Voor Hoorn kennen we bijvoorbeeld diverse vermeldingen waaruit dat valt te concluderen.³⁵³ Voor Medemblik beschikken we historisch niet over concrete gegevens.

Naai- en spingerei

Uit de kloostertijd dateren een spinlood (diameter 17 mm)³⁵⁴ en twee vingerhoeden.³⁵⁵

Kleding

Kledingaccessoires zijn zeer weinig gevonden, terwijl deze onder 16de-eeuws vondstmateriaal meestal juist een vrij grote groep vormen. Dit hangt samen met de kledingvoorschriften bij een klooster. Zusters moesten de voorgeschreven kleding dragen zonder enige opsmuk. Slechts een enkele gesp³⁵⁶, beslagstukje, riemverdeler (middenstuk)³⁵⁷ en kledinghaakje³⁵⁸ is te plaatsen in de kloostertijd (afb. 93). Eén van de beslagstukjes is schelpvormig, maar het is onzeker of deze van het klooster afkomstig is (afb. 93-1).³⁵⁹

Uit de kloostertijd dateren verder diverse grote messing ringen.³⁶⁰ De diameter varieert van 33 mm tot 40 mm. Mogelijk zijn het grote ronde gespen, waarvan de angel is verdwenen.

Eén van de vondsten is verder een rond lijstinsigne van tin/lood-legering (afb. 93-15).³⁶¹ Helaas is de vondst niet met zekerheid aan het klooster te koppelen. Het voorwerp is gevonden bij verdiepen in werkput 5, in een laag waarin ook een wolkam (zie boven) is aangetroffen. In het midden van het object heeft waarschijnlijk een stukje glas gezeten, dat met drie klemmetjes aan de achterzijde werd vastgezet. Het is voorzien van een ophangoog waardoor het aan een ketting kon worden gehangen of op de kleding bevestigd.

Tafelgerei

Enkele metaalvondsten hebben behoord bij een (tafel)mes. Een opengewerkte heftbekroning dateert uit de 15de of 16de eeuw, maar het is onzeker of deze van het klooster afkomstig is (afb. 93-10).³⁶² De vondst is gedaan bij de beschoeiing van de sloot aan de oostzijde van het terrein. Een ijzeren mes is wel met zekerheid van het klooster geweest.³⁶³ Helaas is deze in zeer slechte staat bewaard gebleven. Verder zijn enkele messing plaatjes gevonden die waarschijnlijk tot het heft van een mes hebben behoord.³⁶⁴ Een heftbeschermer is mogelijk afkomstig van een (kloten) dolk (afb. 93-11).³⁶⁵ Deze heeft namelijk een gebogen vorm en is voorzien van twee siernageltjes.

Kookgerei

Metalen voorwerpen die in de keuken werden gebruikt, zijn nauwelijks gevonden. Twee stukjes rand zijn afkomstig van een bronzen grape of pan.³⁶⁶ Verder is een bronzen poot gevonden die waarschijnlijk ook uit de kloostertijd dateert.³⁶⁷

353 Schrickx 2015.
354 V53
355 V60 (kuil S48)
356 67-M01, 91-M03
357 88-M03
358 106-M02 (kuil S85)
359 10-M03
360 55-M01, 61-M03, 77-M03, 91-M04
361 88-M02
362 139-M01
363 61-M03
364 V60 (kuil S48)
365 10-M02
366 V53, V62
367 V112

93. Diverse metalen voorwerpen uit afvalkuilen van het klooster en uit 16de-eeuwse ophogingslagen. Schaal 1:1.

93-1 Schelpvormig (riem)beslagstuk (10-M03)

93-2 (schoen)gesp (91-M03)

93-3 Middenstuk van een riemverdeler (88-M03)

93-4 Kledinghaak (106-M02)

93-5 Gesp (67-M01)

93-6 t/m 93-9 Vermoedelijk gespen (55-M01, 61-M03, 77-M03, 91-M04)

- 1-10 Heftbekroning van een mes (139-M01)
- 1-11 Pareerstang / heftbeschermer van een dolk (10-M02)
- 1-12 Kogelbel (61-M02)
- 1-13 Boekbeslag (61-M01)
- 1-14 Rond beslagstukje met letter N, U of V (112-M01)
- 1-15 Ronde hanger van tin/lood (88-M02)

Boekbeslag

Een klein boekbeslag komt uit een afvalkuil (S50) van het klooster (afb. 93-13).³⁶⁸ Zoals alle kloosters zal ook het Mariaconvent een eigen bibliotheek met religieuze werken hebben gehad.

Gereedschap

In een van de afvalkuilen (S85) is een ijzeren gereedschap gevonden, die bij de bespreking van het materiaal uit de kuil al is genoemd.³⁶⁹ Het is een sikkel met fijne tandjes aan de snijkant (afb. 94). Waarschijnlijk is het gebruikt om riet te snijden.

Geld

Het aantal munten dat uit de kloostertijd dateert, is zeer gering. De zusters hadden uiteraard geen geld op zak en op het terrein is dan ook weinig geld verloren. Eén van de munten is een zilveren kwart groot, geslagen onder Karel V in Brugge of Antwerpen tussen 1521 en 1556 (afb. 95-1).³⁷⁰ Een tweede munt is een Hollandse penning, eveneens geslagen onder Karel V in

94. IJzeren sikkel (106-M01)

95. Zilveren munten uit 16de-eeuwse ophogingslagen. Schaal 2:1.

95-1 Kwart groot, Karel V, 1521-1556 (29-M03)

95-2 Hollandse penning, Karel V, 1521-1556 (53-M01)

368 61-M01
 369 106-M01
 370 29-M03

dezelfde periode (afb. 95-2).³⁷¹ Een derde munt met Bourgondisch wapen is in te slechte staat om precies te determineren.³⁷²

Lakenloden

Uit de afvalkuilen komen drie lakenloden. Op één van de loodjes, uit afvalkuil S64, staat het wapen van Hoorn (afb. 96-1).³⁷³ Op de andere zijde staat een bloem met zes blaadjes. Uit deze kuil komt nog een tweede lood van identiek type (pijplood) die voorzien is van twee kleine stempels (afb. 96-2). Het eerste loodje toont aan dat laken uit Hoorn is aangekocht. Het klooster was kennelijk niet zelfvoorzienend in laken. Een derde lakenlood, uit spoor S66, heeft op de voorzijde een doorsneden wapenschild met in de bovenste helft een uitkomende dubbelstaartige gekroonde leeuw en in de onderste helft een zesbladige bloem (afb. 96-4).³⁷⁴ Dit is het stadswapen van de plaats Goch, vlak over de grens in Noordrijn-Westfalen (Duitsland). In de Middeleeuwen behoorde de plaats tot het hertogdom Gelre en vanaf 1473 bij Kleef. De stad stond bekend om de lakennijverheid.

96. Lakenloden. Schaal 2:1.

96-1 Pijplood met op de voorzijde het wapen van Hoorn en op de achterzijde een zesbladige bloem, lengte 17 mm (77-M01)

96-2 Pijplood met twee kleine ronde stempels, mogelijk een deelbewerkerlood uit Hoorn, lengte 19 mm (77-M02)

96-3 Lakenlood met op de voorzijde een letter A (60-M02)

96-4 Lakenlood met het wapen van Gogh (doorsneden wapen met dubbelstaartige gekroonde leeuw en roos) (78-M01)

371 53-M01

372 66-M02

373 77-M01

374 78-M01

Deur- en kistbeslag

Uit een van de afvalkuilen (S48) komt een ijzeren geheng van een kist of deur (afb. 97).³⁷⁵ Het scharnierstuk ontbreekt. Het geheng heeft een lengte van 29,5 cm en is voorzien van gaten waardoor spijkers werden geslagen om het aan het hout te bevestigen. Van een tweede ijzeren object, eveneens afkomstig uit een afvalkuil (S86), is de functie niet duidelijk.³⁷⁶ Het lijkt, gezien het aanwezige gat, ook om een stuk kist- of deurbeslag te gaan. Hetzelfde geldt voor een derde object met vier spijkergaten.³⁷⁷

97. IJzeren deur- of kistbeslag (60-M01, 107-M01 en 104-M01).

Glas-in-lood

Loden raamstrips voor glazen ruitjes komen uit diverse contexten.³⁷⁸ Ze vormen een gebruikelijke vondstcategorie bij opgravingen en aan deze loden strips wordt over het algemeen weinig aandacht besteed. Ramen met kleine ruitjes waren in de 16de eeuw algemeen en het is dan ook niet verwonderlijk dat de loodstrips bij het klooster voorkomen.

Overig

Een klein rond beslagstukje (diameter 17 mm) dateert mogelijk uit de kloostertijd.³⁷⁹ De

375 60-M01
376 107-M01
377 104-M01
378 V53, V107 (kuil S86)
379 112-M01

voorzijde is gegraveerd met een letter N, U of V. Mogelijk maakt het voorwerp deel uit van een serie letters met bijvoorbeeld aVe maria.

5.1.5 Glas

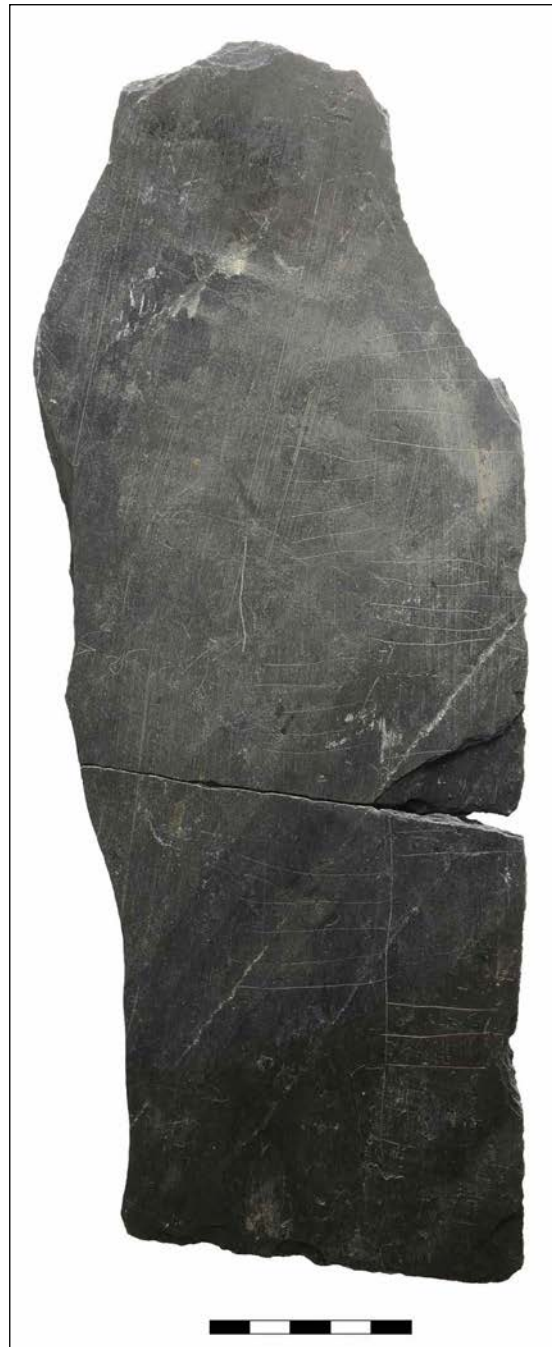
Voorwerpen van glas, zoals drinkglazen, en flessen, ontbreken nagenoeg volledig. Slechts enkele fragmentjes zijn mogelijk afkomstig van gebruiksglas, zonder dat de vormen zijn te bepalen. In de verschillende afvalkuilen zijn wel fragmenten van vensterglas gevonden. Eén klein ruitje (51x51 mm) is van gebrandschilderd glas (afb. 98).³⁸⁰

98. Vierkant ruitje van een gebrandschilderd raam (107-G01).

5.1.6 Overig

Een laatste object dat tot de gebruiksvoorwerpen valt te rekenen, is een leisteen die is ingekrast met turfstrepen (afb. 99).³⁸¹ De lei is gebruikt voor een eenvoudige administratie, bijvoorbeeld om de voorraden bij te houden.

99. Leisteen met turfstrepen (106-N01)

5.1.7 Menselijk bot

Een opmerkelijk fenomeen is dat in zeker twee afvalkuilen menselijk botmateriaal is aangetroffen, namelijk in afvalkuil S48/S49³⁸² en in puinbaan S76.³⁸³ Het betreft een dijbeen, een bovenarm en een wervel. Het menselijk materiaal moet met verspitte grond van het kerkhof van het klooster zijn meegekomen.

380 107-G01
381 106-N01
382 V54, V60
383 V90

5.1.8 Botanisch materiaal (A.L. de Sitter-Homans)

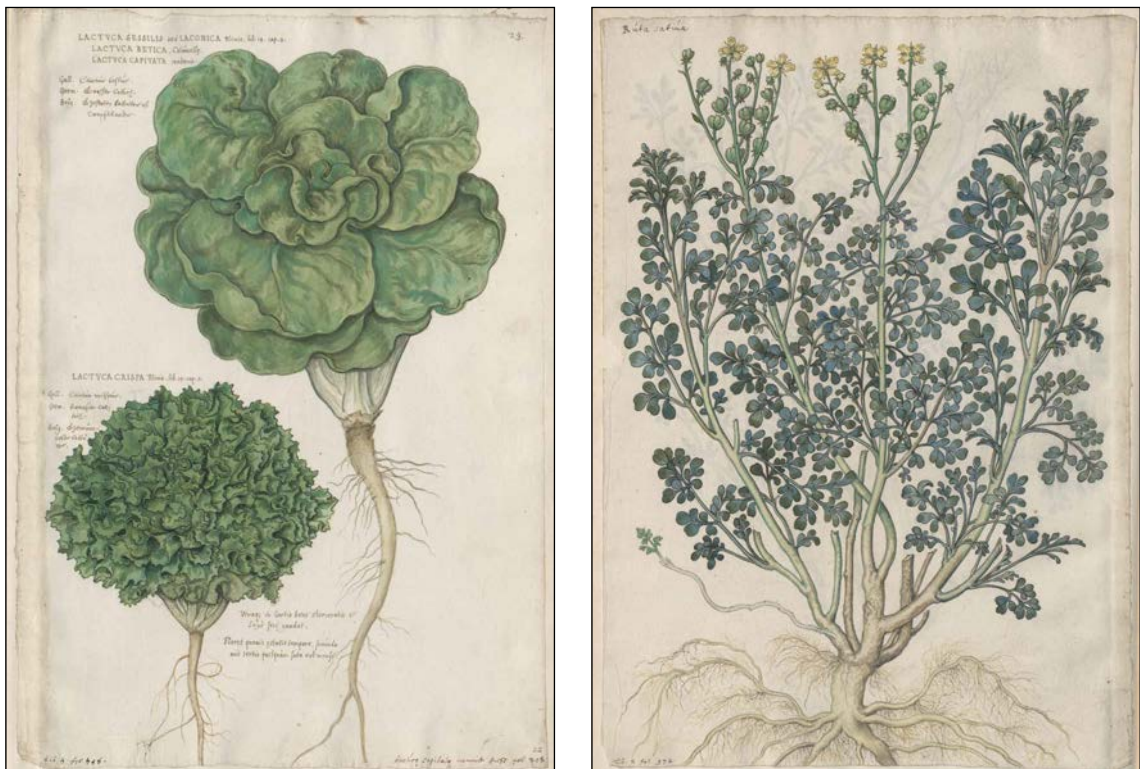
Uit de verschillende afval- en askuilen van het klooster zijn vier monsters archeobotanisch onderzocht.³⁸⁴ Allereerst is een halve liter van elk monster met kraanwater gespeld over vier zeven (2 mm, 1 mm, 0,5 mm en 0,25 mm maaswijdte) om een indruk te krijgen van de inhoud van ieder monster. De zaden zijn gedetermineerd met behulp van een stereomicroscop (3x10 vergroting), de Digitale Zadenatlas en een vergelijkingscollectie.

Alle monsters bevatten behalve plantaardige resten ook vis- en botfragmenten (soms verbrand), houtskool, schelpen en insektenonderdelen. In de monsters M1 (S64) en M2 (S61) zijn dusdanig veel visresten aangetroffen dat is besloten deze geheel over twee zeven (2 en 1 mm maaswijdte) uit te spoelen. De visresten zijn in het kader van het botanisch onderzoek niet gedetermineerd.

Voor het botanisch onderzoek zijn de monsters M4 en M5 (beide S85) het meest van belang. Hierin zijn vooral veel stengels en takjes aangetroffen. Mogelijk is dit snoeiafval van een tuin. Voor de aanwezigheid van een boomgaard zijn de enkele pruimen- en kersenpitten niet doorslaggevend. Opvallend is de afwezigheid van klein fruit, zoals aardbei, braam en bessen. Ook graanvliesfragmenten en bepaalde akkeronkruiden, die zich normaal gesproken in menselijke beer bevinden, ontbreken. Dit doet vermoeden dat we hier te maken hebben met een afvalkuil of ingegraven composthoop waarin ook wat keukenafval is gegooid.

5.1.8.1 Groenten en kruiden

Van de meeste bladgroenten worden geen zaden teruggevonden aangezien de planten werden geconsumeerd voordat zij zaden vormden. Veel zaden met omhulsels van biet (*Beta vulgaris*)

100. Een van de groenten in de tuin van het klooster was sla. In de 16de eeuw bestond al de gekweekte kropsla, zoals uit deze afbeelding uit de *Libri Picturati* blijkt. Als medicinale plant was onder andere wijnruit aanwezig.

384 Zie bijlage 13.

zijn mogelijk een aanwijzing dat de planten zijn verwilderd of doorgeschoten en dus niet als bladgroente zijn gebruikt. De oorsprong van de plant ligt in het Middellandse-Zeegebied, maar biet werd al vroeg hier gecultiveerd.³⁸⁵ Zowel het blad (snijbiet) als de wortel (beetwortel) werd gegeten.

Ook van sla (*Lactuca sp*) zijn zaden gevonden. Sla is een oud gewas dat in Midden-Europa al in de Karolingische tijd bekend was, maar in ons land wordt de verbouw van sla pas in de 14^e eeuw vermeld.³⁸⁶ De sla had aanvankelijk langwerpige kroppen met losse bladeren. Uit een afbeelding in de *Libri Picturati* uit de tweede helft van de 16de eeuw blijkt dat toen ook al kropsla voorkwam.³⁸⁷

Naast groenten stonden ook keukenkruiden in de tuin. Zaden van selderij (*Apium graveolens*), dille (*Anethum graveolens*), peterselie (*Petroselinum crispum*), bernagie (*Borago officinalis*), zwarte mosterd (*Brassica nigra*) en koolzaad (*Brassica rapa*) zijn aangetroffen.

5.1.8.2 Medicinale kruiden

Binnen het zadenpectrum is een aantal kruiden aangetoond die een geneeskrachtige werking heeft.

Hiertoe behoort allereerst hartgespan (*Leonurus cardiaca*), dat werd toegepast bij hartstoringen. Verder is wijnruit (*Ruta graveolens*) aangetroffen. Deze plant komt oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied maar was in de Lage Landen al sinds de Romeinse tijd bekend. De plant komt niet in het wild voor en werd dus altijd in tuinen gekweekt. De oliehoudende bladeren werden onder andere in wijn getrokken, en deze drank zou werken als tegengif bij insectenbeten.³⁸⁸ Het kruid zou ook een middel zijn tegen wormen en een urinedrijvende werking hebben. Wijnruit wordt gezien als een van de belangrijkste planten in een kloostertuin.³⁸⁹ Dit hing overigens niet alleen samen met de medicinale werking, maar had ook te maken met het gegeven dat de plant in de Bijbel voorkomt. Wijnruit was in het Oude Testament het 'bittere kruid' dat de Joden herinnerde aan de Ballingschap in Egypte.

Naast hartgespan en wijnruit zijn enkele soorten aangetroffen die als heilzaam werden gezien, zoals geel nagelkruid (*Geum urbanum*), ook wel gezegende wortel genoemd vanwege de grote waardering die men voor dit kruid had. De vluchige olie werkt onder andere maagsterkend en stoppend.

5.1.8.3 Sierplanten

Opmerkelijk zijn de zaden van enkele planten die als sierplanten zijn aan te duiden. De akelei (*Aquilegia vulgaris*) werd als siergewas zeker gewaardeerd. Opvallend zijn de vele zaden van damastbloem (*Hesperis matronalis*), die vroeger ook wel nachtvioelier of vrouwenvioelier werd genoemd. Oorspronkelijk komt de plant uit Midden- en Zuid-Europa en is hier in tuinen gekweekt, vooral vanwege de geur. Ook muurbloem (*Erysimum cheiri*), ook wel steenvioelier genoemd, werd gewaardeerd om zijn geur en zijn goudgele bloemen. De plant groeit voornamelijk op oude muren maar kan ook goed in bloembedden of bloempotten hebben gestaan. In de 14^e eeuw wordt al vermeld dat madeliefjes (*Bellis perennis*) in tuinen worden verbouwd.³⁹⁰ Violtjes werden ook al vroeg als sierplanten gekweekt, mede vanwege de geur.

385 Van Haaster 1997, 75.

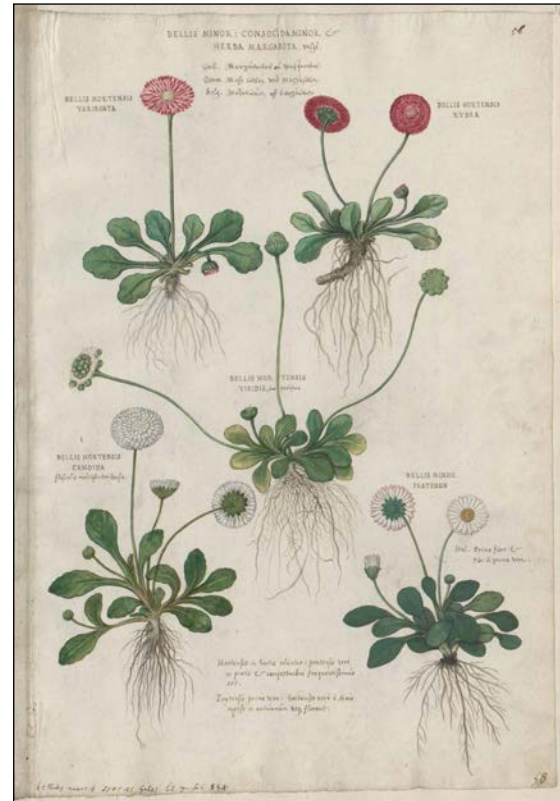
386 Van Haaster 1997, 78-79.

387 De Koning 2008.

388 Dodoens 1554, 130.

389 Stoffler 2002, 54-58.

390 Van Haaster 1997, 85.

101. In de kloostertuin stonden diverse sierplanten, waar onder akelei, madeliefjes, damastbloem en muurbloem. De tekeningen van deze planten zijn afkomstig uit de Libri Picturati en zijn vervaardigd in de tweede helft van de 16de eeuw in de Zuidelijke Nederlanden. Uit de tekeningen blijkt dat in die tijd al verschillende gekweekte varianten van akelei en madeliefjes voorkwamen.

De Libri Picturati bevinden zich tegenwoordig in de Jagiellońska Biblioteka in Krakow (Polen).
Bron: De Koning 2008.

In de afvalkuilen van het klooster zijn diverse bloempotten aangetroffen. Mogelijk hebben verschillende van de sierplanten in deze potten gestaan of werden sommige planten in de winter binnen gezet.

Veel planten hadden in de Middeleeuwen een symbolische betekenis. Opmerkelijk aan de hier aangetroffen sierplanten is dat de meeste van deze symbool voor Maria of Christus stonden. Madeliefjes zijn de Mariabloemen bij uitstek. Ze worden ook wel Mariabloempjes genoemd en

102. Een van de vele Middeleeuwse schilderijen met Maria met Kind in een tuin. Achter Maria groeien rozen en op de voorgrond onder haar voeten viooltjes en madeliefjes. Het schilderij is gemaakt door Stefan Lochner omstreeks 1440-1442 (collectie Wallraf-Richartz Museum, Keulen).

heten in het Duits Marienblümchen.³⁹¹ De naam zou volgens sommige auteurs afgeleid zijn van 'Maria lieve' of 'Maghet lieve'. Ze stonden voor onvergankelijkheid en eeuwige liefde en zien we op schilderijen vaak aan de voeten van Maria afgebeeld.

De zeven bloemblaadjes van de akelei zouden staan voor de zeven gaven van de Heilige Geest en de hangende bloemhoofdjes voor de deemoedigheid (nederigheid) van Maria.

Viooltjes stonden eveneens voor de deemoedigheid van Maria en werden vanwege de paarse kleur ook in verband gebracht met het lijden van Christus. Viooltjes kwamen in de 16de eeuw al in verschillende gekweekte varianten voor.

De muurbloem (ook wel violier genoemd) groeit op oude muren en breekt als het ware door de stenen heen. De plant werd net als de steenbreek in verband gebracht met de wederopstanding van Christus, die de steen voor zijn graf had doen wegrollen.

De damastbloem is de enige sierplant die niet direct een christelijke symbolische betekenis heeft, hoewel ook deze bloem zo af en toe op een Middeleeuws religieus paneel is te zien. Op het bekende altaarstuk *De aanbidding van het Lam Gods* van Van Eyck is de damastbloem een van de bloemen in de Hemelse tuin. Welriekende bloemen werden in verband gebracht met de hemel en zouden de duivel verdrijven.

Het gegeven dat bloemen die symbool voor Maria stonden, hier zijn aangetroffen bij een Mariaconvent is uiteraard geen toeval. De bloemen werden mogelijk gebruikt om hulde te brengen aan Maria, specifiek in de meimaand (Mariamaand). We kunnen ons goed voorstellen dat de zusters ze op het altaar of bij Mariabeelden plaatsten.

103. Op 'De aanbidding van de herders' van Hugo van der Goes uit circa 1470 staat een glazen beker met een akelei afgebeeld.

5.1.8.4 Onkruiden

Bij de onkruiden valt de aanwezigheid van hondspeterselie (*Aethusa cynapium*) en duivenkervel (*Fumaria officinalis*) op. Beide zijn typische tuinonkruiden.

Uit de aangetroffen zaden blijkt dat het Mariaconvent over een groenten- kruidentuin beschikte, zoals gebruikelijk was voor een klooster. In de tuin stonden naast groenten en kruiden die in de keuken werden gebruikt ook medicinale planten en bloemen met een christelijke symbolische betekenis. De scheiding tussen de verschillende soorten was niet heel strak, want veel planten hadden meerdere functies. Bij het in dit rapport meerdere malen aangehaalde klooster Bethlehem in Westerblokker is eveneens botanisch onderzoek verricht. Opvallend is dat een aantal van de in Medemblik vastgestelde planten ook daar is aangetroffen, zoals wijnruit en akelei. Kennelijk waren dit typische kloosterplanten.

Uit de grote hoeveelheid zaden van biet en sla kan worden afgeleid dat deze planten niet zijn geoogst, maar in de tuin zijn doorgeschooten. Dit wijst op een verwaarlozing van de tuin. Mogelijk is de kuil met tuinafval niet lang na 1555 gegraven. Het Mariaconvent is in dat jaar zwaar getroffen door brand en de gevolgen zullen nog jaren daarna zijn gevoeld.

391 De naam Mariabloempje komt volgens de database 'volksnamen van planten in het Nederlands taalgebied' van het Meertens Instituut in Zuid- en Oost-Nederland voor. Bron: http://www.meertens.knaw.nl/pland/trefwoord.php?nederlandse_naam=Madeliefje&trefwoord=mariabloemetje.

Lijst botanische macroresten (A.L. de Sitter-Homans)

Monster	M 1	M 2	M 4	M 5	
Spoor	S64	S61	S85	S65	
Meelvruchten					
Cerealia	3v	4v	1v		Graan (korrel)
Fagopyrum esculentum			+	+	Boekweit
Vruchten					
Ficus carica			1	1	Vijg
Fragaria vesca				1	Bosaardbei
Malus domestica			1		Appel
Malus domestica endocarp					Klokhuisfragmenten
Malus/Pyrus			1		Appel/Peer
Prunus avium					Zoete kers
Prunus cerasus					Zure kers
Prunus avium/cerasus			2	1	Zoete/zure kers
Prunus domestica			7	8	Pruim s.l.
Pyrus communis					Peer
Sambucus nigra			3	1	Gewone vlier
Vitis vinifera			1		Druif
Groenten en kruiden					
Anethum graveolens				+	Dille
Anthriscus cerefolium				1?	Kervel
Apium graveolens				2	Selderij
Apium			1		Selderijachtige
Beta vulgaris	2		++	2	Biet
Borago officinalis				1	Bernagie
Brassica napus/rapa			15		Kool-/Raapzaad
Brassica nigra			1	1	Zwarte mosterd
Brassica			+		Kool (G)
Lactuca				+	Sla
Lactuca sativa			+		Sla
Petroselinum crispum				+	Peterselie
Ruta graveolens			2		Wijnruit
Noten					
Corylus avellana					Hazelaar
Juglans regia			+fr		Okkernoot
Sierplanten					
Aquilegia vulgaris				1	Wilde akelei
Bellis perennis				5	Madeliefje
Hesperis matronalis				++	Damastbloem
Erysimum cheiri				+	Muurbloem
Viola			2	7	Viooltje (G)
Wilde planten					
Aethusa cynapium		2	10	1	Hondspeterselie
Alliaria				1cf	Look-zonder-look (G)
Anagallis/Lysimachia				1	Guichelheil
Anthriscus sylvestris			3	3	Fluitekruid
Apiaceae				+	Schermbloem
Bellis perennis				5	Madeliefje
Brassica			+fr	+fr	Kool (G)
Cardamine			1	1	Veldkers (G)
Cardamine pratensis				+cf	Pinksterbloem
Carex			1		Zegge (G)
Centaurea cyanus			+	1	Korenbloem
Chelidonium majus		2			Stinkende gouwe
Chenopodium			+	+	Ganzenvoet (G)
Chenopodium/ Atriplex			++	++	Ganzenvoet (G)
Chenopodium murale				+	Muurganzenvoet
Cirsium				1	Distel

Cirsium arvense				1	Akkerdistel
Eleocharis palustris			++	7	Gewone waterbies
Erysimum cheiri				+	Muurbloem
Euphorbia helioscopia	1		1		Kroontjeskruid
Fumaria officinalis		1	1	2	Duivenkervel
Galeopsis				1?	Hennepnetel (G)
Galium				1	Walstro (G)
Geum urbanum				4	Geel nagelkruid
Hippuris vulgaris			2	1	Lidsteng
Geranium pratense			1		Beemdooievaarsbek
Knautia arvensis				1/2	Beemdkroon
Lactuca			+	+	Sla
Lactuca sativa			3		Sla
Lactuca saligna			1		Wilgsla
Lactuca serriola				+	Kompassla
Lamium				1?	Dovenetel (G)
Leonurus cardiaca			2	4	Hartgespan
Lepidium				1	Kruidkers
Mos			+	+	Mos
Oenanthe		2cf			Torkruid (G)
Plantago				+	Weegbree (G)
Poa				+	Beemdgras (G)
Polygonum aviculare			18	12	Gewoon varkensgras
Ranunculus sardous			1		Behaarde boterbloem
Ranunculus spec				2	Boterbloemachtige
Salix alba				2	Schietwilg
Silene flos-cuculi			1		Echte koekoeksbloem
Solanum				6	Nachtschade (G)
Solanum nigrum			3		Solanum nigrum
Sonchus asper			3	+	Gekroesde melkdistel
Sonchus oleraceus			13	++	Gewone melkdistel
Spergula arvensis				1	Gewone spurrie
Sphagnum			+		Veenmos
Stellaria media			3	3	Vogelmuur
Taraxacum officinale				3	Paardenbloem
Triglochin maritima			5	1	Schorrenzoutgras
Urtica dioica		+			Grote brandnetel
Urtica urens				4	Kleine brandnetel
Viola			2	7	Violtje (G)
Indet	1	+,v	+	+	
Overige resten					
Vis/bot	+++	++	+	+	
Zoogdierbot	+++v	+	+		
Vis	+	++	+	+	
Gevogelte	+	+		+	
Klein zoogdier		+?			
Schelpen	+	++	+	+	
Otoliet	4	2			
Eischaalfragmenten	+	+		+	
Insektenonderdelen			+	++	
Houtskool	+	+	+		
Weefsel	+	+	+		
Kledinghaakjes/speld		+			
Hout	+	+	takjes	takjes	
Tand/kies		3			
Doorns				+	

Legenda

- + = enkele/aanwezig
- ++ = tientallen
- +++ = honderden
- fr = fragmenten
- v = verbrand
- cf = determinatie niet zeker
- indet

5.2 Demping sloot

5.2.1 Inleiding

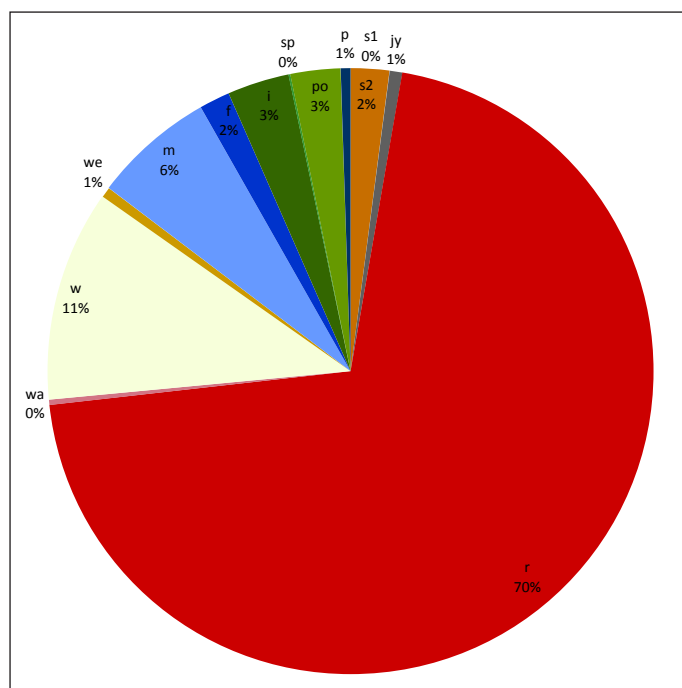
Uit de dempingslagen van de sloot is onder verschillende vondstnummers een grote hoeveelheid keramiek verzameld. Tot dit vondstcomplex zijn tevens de vondsten gerekend uit de lagen met as vlak boven de sloot. Zeer waarschijnlijk zijn deze aslagen op hetzelfde moment gestort. Het precieze moment waarop dit is gebeurd, is op basis van de historische bronnen niet te zeggen. De keramiekvondsten wijzen erop dat dit rond 1630 heeft plaatsgevonden. In dit hoofdstuk wordt het vondstmateriaal besproken. De (grotendeels) complete stukken staan afgebeeld in de catalogus.

5.2.2 Keramiek

5.2.2.1 Samenstelling

Vanwege de grote hoeveelheid scherven is gekozen voor een eenvoudige strategie van uitwerking. Per vondstnummer zijn de verschillende baksels en daarbinnen de verschillende vormen uitgesplitst. Vervolgens is het EVE (Estimated Vessel Equivalents) bepaald. Tevens is een telling van het aantal scherven en een schatting van het MAE (Minimum Aantal Exemplaren) gemaakt. De scherven zijn niet gedetermineerd op type op basis van de vorm. Bij de bijzondere of min of meer complete stukken is wel het type vastgesteld.

De telling van het EVE geeft een beter inzicht in de verhoudingen van de verschillende bakselgroepen en vormen dan het MAE. Bij het EVE wordt van iedere rand het aandeel ten opzichte van een complete rand (360 graden) bepaald. Deze methode is de afgelopen jaren bij een aantal vondstcomplexen in West-Friesland toegepast. Dit maakt het nu mogelijk de samenstelling van de keramiek van deze vondstcomplexen met elkaar te vergelijken. Twee complexen zijn hier vooral van belang: een afvallaag uit Medemblik uit 1607 (Gedempt Achterom) en een afvalpakket uit Enkhuizen (Paktuinen) uit circa 1625/1630.³⁹² Voor het gemak

Figuur 17. Percentages keramieksoorten op basis van het EVE van de slootvulling

Materiaal	EVE	%
steengoed 1 (s1)	0,00	0,00
steengoed 2 (s2)	2,11	2,07
jdepot-aw (jy)	0,69	0,68
roodbakend (r)	71,92	70,47
Werra-aw (wa)	0,29	0,29
witbakend (w)	11,50	11,27
Weser-aw (we)	0,56	0,54
majolica (m)	6,61	6,48
faience (f)	1,67	1,63
Italiaanse faience (i)	3,35	3,28
Spaanse majolica (sp)	0,11	0,11
Portugese faience (po)	2,72	2,67
Aziatisch porselein (p)	0,53	0,52
Totaal	102,06	100

Tabel 8. Het EVE van de keramieksoorten uit de slootvulling

392 Schrickx 2013; Schrickx en Duijn 2016.

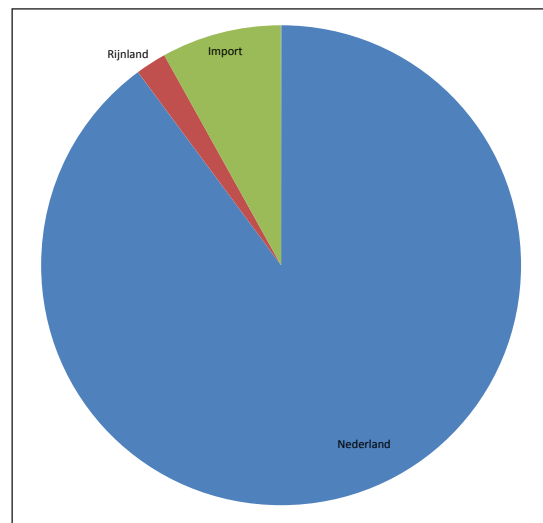
wordt in het vervolg het eerste complex aangeduid als Med353 en het tweede als Enk372.

De tellijst omvat totaal 1925 scherven, waarvan 703 randscherven. Het EVE bedraagt 102, wat staat voor een minimum van 102 exemplaren. Het werkelijke aantal ligt veel hoger. Dit aantal ligt in de buurt van Med353 (1729 scherven, EVE=112). Vondstcomplex Enk372 omvat aanzienlijk meer materiaal (EVE=553).

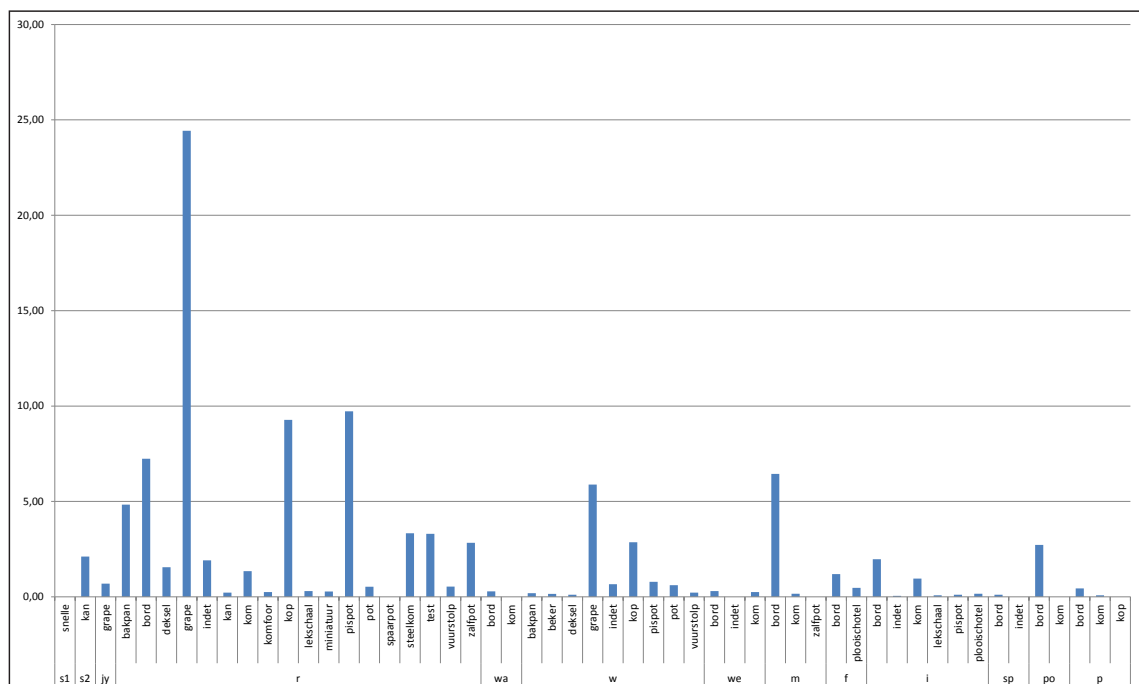
In totaal zijn twaalf soorten keramiek vastgesteld: steengoed, jydepot-aardewerk, roodbakend aardewerk, Werra-aardewerk, witbakend aardewerk, Weser-aardewerk, majolica, faience, Italiaanse faience, Spaanse majolica, Portugese faience en Aziatisch porselein.

Verreweg het meeste materiaal heeft een Nederlandse herkomst (89,9% van het EVE), wat inhoudt dat deze keramiek hoofdzakelijk in Holland of Friesland is gemaakt. Dit percentage ligt zeer dicht in de buurt van Enk372 (90,1%), maar is hoger dan bij Med353 (77,8%). Dit komt doordat bij dit laatste vondstcomplex uit 1607 het aandeel Weser-aardewerk uit het Duitse gebied zeer hoog is, zoals we hieronder nog zullen uiteenzetten.

Een deel van de keramiek is afkomstig uit het Duitse Rijnland en is via de grote rivieren naar Medemblik vervoerd (2,1% van het EVE). De overige keramiek is te beschouwen als importkeramiek (8,1% van het EVE). Opnieuw komen deze percentages zeer goed overeen met Enk372. Bij Med353 is het aandeel importkeramiek beduidend hoger (18,5%), wat zoals gezegd ligt aan het aandeel Weser-aardewerk.

Figuur 18. Herkomst van de keramiek op basis van het EVE

Figuur 19. Verdeling van de vormen per keramieksoort op basis van het EVE

5.2.2.2 Steengoed

Het aandeel steengoed is, zoals gebruikelijk in deze periode, zeer laag (2,1% van het EVE). Het aandeel steengoed nam in de loop van de 16de eeuw af. Bij Med353 ligt het aandeel nog op 3,8% van het EVE.

Voor zover valt te achterhalen hebben alle scherven behoord bij kannen, op één uitzondering namelijk een wandscherf van een ongeglazuurde snelle uit Siegburg. Op de scherf zien we een deel van het wapen van Philips II.

Eén object is compleet in de sloot aangetroffen: een baardmankruik.³⁹³ De kruik vertoont blauwe vlekken (kobaltoxide) door het gespikkelde glazuur. Het baardmanmasker is vrij grof en op de buik zijn drie eenvoudige bloemapplicaties aanwezig.

5.2.2.3 Jydepot-aardewerk

Een kleine groep is van het Deense jydepot-aardewerk met 0,7% van het EVE. De scherven zijn afkomstig van één grape (afb. 105).³⁹⁴ Jydepot-aardewerk wordt zo nu en dan gevonden. De potten zijn gemaakt in Denemarken en hebben een zwart korrelig baksel en een (deels) gepolijst oppervlak.

105. Fragmenten van een grape van jydepot-aardewerk uit Denemarken (145-C07).

5.2.2.4 Roodbakkend aardewerk

Zoals gebruikelijk vormt roodbakkend aardewerk verreweg de grootste groep met in dit geval 70,5% van het EVE. Dit aandeel is iets hoger dan bij Med353 (66,8%) en Enk372 (67,7%). Hier is een samenhang met het aandeel witbakkend aardewerk, dat juist relatief laag is.

Het vormenspectrum omvat: bakpannen, borden, deksels, grapes, een kan, kommen, komforen, koppen, lekschalen, een miniatuur, pispotten, potten, een spaarpot, steelkommen, testen, vuurstolpen en zalfpotten.

393 141-C06
394 145-C07

De grapes zijn de dominante vorm (34,0% van het EVE binnen roodbakkend aardewerk). Hierna volgen de pispotten (13,5% van het EVE), koppen (12,9% van het EVE) en bordes (10,1%). Een aantal andere vormen is met kleine percentages aanwezig: bakpannen (6,7% van het EVE), testen (4,6% van het EVE), steelkommen (4,6%) en zalfpotten (3,9%)

De resterende vormen zijn verwaarloosbaar: deksels (2,2%), kommen (1,9%), vuurstolpen (0,8%), potten (0,7%), komforen (0,4%), lekschalen (0,4%), miniaturen (0,4%), kannen (0,3%) en spaarpotten (0%). Van een aantal randen kan de vorm niet worden vastgesteld (2,7%). Het is mogelijk dat enkele vormen oververtegenwoordigd zijn doordat deze aan de hand van de randen slecht zijn te herkennen. Dat geldt bijvoorbeeld voor potten die soms dezelfde rand als grapes hebben.

Opmerkelijk is dat de verhoudingen van de vormen behoorlijk afwijken van die bij Enk372. In Enkhuizen zijn net als in Medemblik de grapes de grootste groep met een nagenoeg identiek percentage (33,7%). Hierna volgen de koppen (16,0%), bakpannen (12,0%), bordes (8,7%), pispotten (6,1%), testen (5,1%), potten (3,3%) en steelkommen (2,8%). De overige vormen zijn met kleine percentages aanwezig.

In Medemblik zijn de bakpannen duidelijk minder aanwezig (6,7% tegenover 12,0%), terwijl de pispotten juist veel meer aanwezig zijn (13,5% tegenover 6,1%). De verklaring is niet duidelijk. Wordt er in Medemblik minder vis gegeten dan in haringstad Enkhuizen? De bakpannen werden immers vooral voor het bakken van vis gebruikt. En wat zegt het aandeel pispotten dan? Een verklaring kan zijn dat een deel van het materiaal afkomstig is uit het nabij gelegen weeshuis, waar een grote slaapzaal was waar ongetwijfeld veel pispotten werden gebruikt.

106. Fragment van de top van een vuurstolp, versierd met een narrenhoofd (141-C34).

5.2.2.5 Werra-aardewerk

Het aandeel Werra-aardewerk is verwaarloosbaar met een percentage van slechts 0,3% van het EVE. Bij Med353 vormde deze aardewerksoort nog 2,4% van het EVE. De datering van dit complex (1607) ligt midden in de periode dat Werra-aardewerk veel in gebruik was. Bij Enk372

ligt het percentage op 1,5%. Dat dit percentage iets hoger ligt dan in Medemblik komt doordat in Enkhuizen tussen 1602 en 1613 Werra-aardewerk is gemaakt dat daarna nog een tijd in omloop was. Werra-aardewerk werd na 1625 nauwelijks nog verhandeld en verdwijnt snel uit de vondstcomplexen.

5.2.2.6 Witbakkend aardewerk

Witbakkend aardewerk is na roodbakkend aardewerk de grootste categorie, met 11,3% van het EVE. Het aandeel is hoger dan bij Med353 (8,2%), wat overeenkomt met de algemene tendens van de toename van deze aardewerksoort. Het percentage is echter een stuk lager dan bij Enk372 (19,7%). Dit laat zich niet duidelijk verklaren. Een mogelijkheid is dat Enkhuizen een grotere eigen productie van witbakkend aardewerk kende.

Het aantal vormen is beperkt: bakpannen, een beker, deksels, grapes, koppen, pispotten, potten en vuurstolpen. De grapes zijn verreweg de grootste groep binnen het witbakkend aardewerk (51,2% van het EVE), gevolgd door de koppen (24,9%). Hierna volgen de pispotten (6,9%) en potten (5,3%). De overige vormen zijn met kleine percentages aanwezig.

Net als bij het roodbakkend aardewerk liggen bij het witbakkend aardewerk de verhoudingen van de vormen anders dan in Enk372. In Enkhuizen zijn de koppen de grootste groep (30,0%), gevolgd door de grapes (27,7%), bakpannen (11,1%), potten (8,8%) en vuurstolpen (6,2%). In Medemblik zijn duidelijk veel meer grapes dan in Enkhuizen aanwezig (51,2% tegenover 27,7%), terwijl het aandeel bakpannen juist veel lager ligt (1,7% tegenover 11,1%). Opnieuw is de verklaring niet duidelijk.

Vuurstolpen

Een opvallende verschijning onder het aardewerk wordt gevormd door fragmenten van rijkversierde vuurstolpen. Dit soort vuurstolpen is een typisch product voor West-Friesland. Op basis van de vondsten is te achterhalen dat ze in ieder geval in Enkhuizen en Hoorn zijn gemaakt. De Enkhuizer vuurstolpen zijn rijkversierd met appliques en noppen. De Hoornse stolpen zijn juist voorzien van kleine appliques en hebben geen noppen. Onzeker is vooralsnog waar de stolpen zijn gemaakt die in Medemblik worden gevonden. Ze wijken af van de exemplaren uit Enkhuizen en Hoorn. Dit kan wijzen op eigen productie, maar niet uit te sluiten valt dat ook exemplaren uit Friesland komen.

Van een van de vuurstolpen is een groot deel van de platte kam gevonden (afb. 107).³⁹⁵ Centraal bovenaan is een rond applique (diameter 9,8 cm) met gekroonde dubbelkoppige adelaar aanwezig. Deze wordt geflankeerd door twee leeuwenkoppen (waarvan nog één aanwezig). Geheel rechts langs de rand van de kam staat een zuil van Hercules. Tussen de leeuwenkop en de zuil is een klein rond applique (diameter 5,3 cm) aangebracht met daarop de buste van een koning met kroon en het jaartal 1598. De combinatie van appliques is onmiskenbaar katholiek. De dubbelkoppige adelaar en zuilen van Hercules houden verband

107. Fragmenten van vuurstolpen van witbakkend aardewerk met appliques.

107-1 Dubbelkoppige adelaar, maskeron, zuil van Hercules (141-C35)

107-2 Zuil van Hercules en vuurstolp (145-C08)

107-3 Ruiter (145-C10)

107-4 Man met drinkglas (146-C01)

395 141-C35

met Spanje. De buste met jaartal 1598 heeft betrekking op Philips II die in 1598 overleed. Aannemelijk is dat de vuurstolp niet lang daarna is gemaakt.

Van een tweede vuurstolp is een fragment gevonden met daarop opnieuw een van de zuilen van Hercules en daaronder een applique in de vorm van een vuurstolp (afb. 107-2).³⁹⁶ Deze afbeelding van een vuurstolp op een vuurstolp is niet eerder aangetroffen.

Een derde fragment is de top van een vuurstolp met identiek applique (dubbelkoppige adelaar) als bij de eerste vuurstolp.³⁹⁷ Tot slot is een klein fragment met daarop een applique met ruiter gevonden (afb. 107).³⁹⁸

5.2.2.7 Weser-aardewerk

Opvallend laag is het aandeel Weser-aardewerk, namelijk slechts 0,5% van het EVE. Dat houdt in dat deze aardewerksoort nagenoeg niet meer voorkwam. Het contrast met Med353 is groot: hier vormt Weser-aardewerk na roodbakkend aardewerk de grootste groep met een percentage van wel 8,7%. Het percentage ligt wel dicht bij Enk372 (0,15%). Gedurende een korte periode is zeer veel Weser-aardewerk naar de West-Friese havensteden verscheept.

5.2.2.8 Majolica

Het aandeel majolica is interessant. Deze aardewerksoort heeft kunsthistorisch altijd de aandacht getrokken. De talloze publicaties geven het beeld dat de fraai beschilderde borden een belangrijk onderdeel uitmaakten van de keramiekinventaris van een huishouden. Majolica blijkt echter over het algemeen een gering percentage van de vondstcomplexen te vormen. Bij Med353 komt majolica op 2,8% van het EVE uit en dit is minder dan bijvoorbeeld het percentage Italiaanse faience. Eenzelfde beeld zien we bij Enk372: majolica is hier 2,3% van het EVE. Opmerkelijk mag dan ook heten dat hier majolica 6,5% van het EVE vormt. De verklaring ligt vermoedelijk in de iets latere datering van dit vondstcomplex dan Enk372 (1625/1630).

Vrijwel alle scherven zijn afkomstig van borden. Daarnaast is een enkele kom en een zalfpot aanwezig. We zien een grote variatie in decors, zoals granaatappels, tulpen en rozetten.

5.2.2.9 Faience

De Nederlandse faience vormt een kleine groep met 1,6% van het EVE. In Med353 komt deze aardewerksoort in het geheel nog niet voor, aangezien de productie pas rond 1620 aanving. Bij Enk372 zijn slechts enkele voorwerpen van faience aanwezig die gezamenlijk slechts 0,4% van het EVE vormen. Het percentage is hier net als bij de majolica iets hoger, wat samenhangt met een toename van de productie.

Bij de faience zien we uitsluitend voorwerpen met beschilderingen in Chinese stijl, wat typerend is voor de vroege productie. Het meest fraaie voorwerp is een kleine plooienschotel.³⁹⁹ Op de spiegel zien we een Chinese tuin met insect. Op de plooiën van de wand zijn afwisselend bladeren en bloemen geschilderd. Op de achterzijde staan eenvoudige blauwe strepen. Van een van de borden is een grote scherf teruggevonden.⁴⁰⁰ Ook hier staat op de spiegel een Chinese tuin. De vlag is voorzien van Chinese motieven die direct zijn ontleend aan kraakporselein. In het vondstcomplex Enk372 zijn twee nagenoeg identieke stukken gevonden.

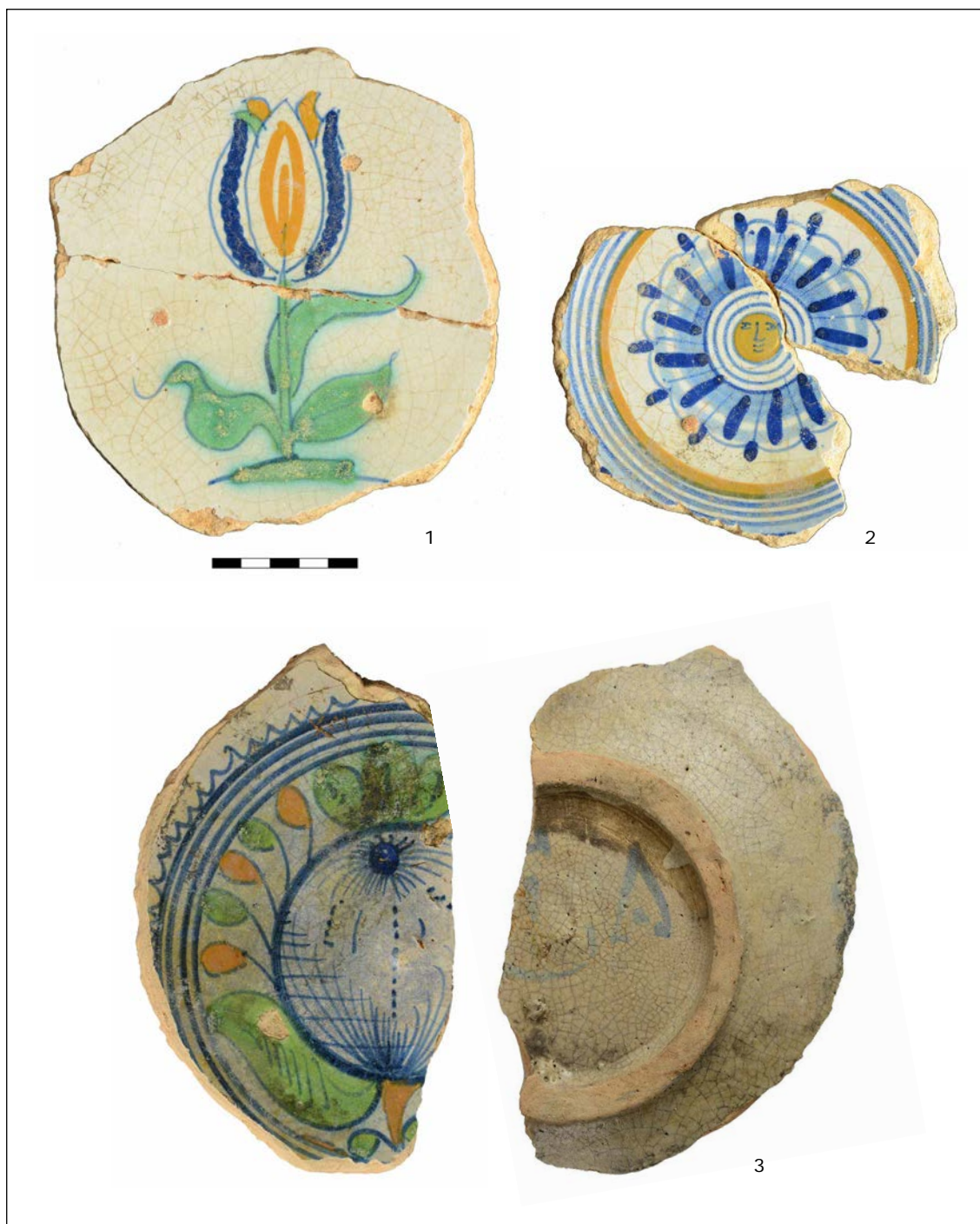
396 145-C08

397 145-C09

398 145-C10

399 124-C01

400 141-C15

108. Scherven Nederlandse majolica.

108-1 Spiegel van een bord met tulp (124-C02)

108-2 Spiegel van een bord met rozet met gezichtje (124-C03)

108-3 Spiegel van een bord met granaatappel; achterzijde merk (145-C04)

5.2.2.10 Italiaans tinglazuuraardewerk

Het tinglazuuraardewerk uit Italië is de grootste categorie onder de importkeramiek met 3,3% van het EVE. Het aandeel is echter duidelijk lager dan bij Med353 (5,8%) en Enk372 (5,0%). Het hoogtepunt van de import van faïence uit Italië lag tussen circa 1590 en 1625. Rond 1625 verdwijnen enkele soorten, zoals berrettino-faïence uit Ligurië. Tot ongeveer 1650 komen nog enkele soorten voor en daarna stopt de import van faïence uit Italië geheel. Niet toevallig ving toen ook de enorme productie in Delft aan.

Binnen deze aardewerksoort kunnen een aantal decorgroepen worden onderscheiden. De eerste groep is *berrettino monochroom*. De objecten hebben een lichtblauwe ondergrond met een donkerblauwe beschildering en zijn in verreweg de meeste gevallen vervaardigd in Ligurië. Deze groep vormt hier een minderheid met 14,1% van het EVE binnen het Italiaanse tinglazuuraardewerk. Dit percentage is een stuk lager dan bij Enk372 (32%). Verwant aan *berrettino monochroom* zijn de decorgroepen *berrettino polychroom* en *berrettino* met witte hoogsels. Deze groepen komen bij Enk372 voor (met kleine percentages), maar ontbreken hier. Een tweede groep wordt aangeduid als Ligurisch wit. De beschildering is uitgevoerd in blauw op een witte ondergrond en de decors zijn zeer verwant aan die bij de *berrettino monochroom*. Deze groep is met 19,5% van het EVE aanwezig en is daarmee iets groter dan de *berrettino monochroom*. Bij Enk372 ligt de verhouding nog precies andersom. Ligurisch wit vormt daar 13% van het EVE.

De derde groep heet *compendiario*, een verzamelnaam voor alle faience die is voorzien van een vlotte beschildering in voornamelijk blauw, geel en oranje. Bij kleine scherven is soms moeilijk vast te stellen of deze tot de volledig witte faience (*bianco*) of *compendiario* behoren. Typerend is de toepassing van aigretteranden. Deze decorgroep is verreweg het grootst met 49,8% van het EVE. Ongeveer de helft van het Italiaans tinglazuuraardewerk valt dus tot de *compendiario* te rekenen. Bij Enk372 is de *compendiario* eveneens de grootste groep, maar het percentage ligt lager (35% van het EVE).

Een vierde decorgroep is die van de *calligrafico*. De blauwe beschilderingen zijn vaak zeer fraai uitgevoerd. Deze groep komt op 5,0% van het EVE. Bij Enk372 ontbreekt deze groep volledig, wat samenhangt met de datering (1625/1630).

Tot slot is een aparte groep die van de majolica uit Montelupo, die op 7,5% van het EVE komt. Het percentage is iets hoger dan bij Enk372 (4,1%). De verklaring ligt vermoedelijk in de toevalligheid dat een groot deel van een kom uit Montelupo in de sloot is aangetroffen. Bij telling van het MAE ligt het percentage mogelijk iets lager.

Het vormenspectrum van het Italiaans tinglazuuraardewerk is beperkt: borden, kommen, lekschalen, een pispot en plooschotels. De borden vormen verreweg de grootste groep (58,9% van het EVE binnen het Italiaans tinglazuuraardewerk), gevolgd door kommen (28,6% van het EVE). De andere vormen zijn met kleine percentages aanwezig.

Compendiario

Diverse voorwerpen van de groep *compendiario* zijn voor een deel teruggevonden. Het betreft vooral borden. Eén van de borden is een vrij groot exemplaar met een diameter van 28 cm.⁴⁰¹ Op de spiegel is een voor *compendiario* karakteristieke putto geschilderd en op de vlag is een aigretterand aanwezig.

De andere borden hebben een diameter rond de 20 tot 22 cm. Op een van deze is een vogel geschilderd.⁴⁰² De aigretterand wijkt af van de gangbare randen.

Een bijzonder voorwerp is een pispot.⁴⁰³ Tot nu toe zijn slechts enkele exemplaren uit Nederlandse bodem bekend. Op de buik is een vogel binnen een aigrettemotief geschilderd.

Een wandscherf is vermoedelijk afkomstig van een vaas (afb. 109-3).⁴⁰⁴ Inwendig is het voorwerp ongeglazuurd, wat inhoudt dat het een sierfunctie had. Op de scherf zien we een putto.

401 133-C04

402 141-C08

403 133-C03

404 133-C05

109. Scherven Italiaans tinglazuuraardewerk.
 109-1 Ploischotel, compendiario, putto (132-C01)
 109-2 Kop, compendiario, putto (125-C01)
 109-3 Vaas, compendiario, putto (133-C05)
 109-4 Bord, wit met blauw krulmotief (133-C02)
 109-5 Kom, wit met blauw kruis (145-C17)

Calligrafico

Zonder twijfel met meest bijzondere stuk uit de sloot is een fragment van een grote ploischotel met beschildering in *calligrafico monochroom* (afb. 111).⁴⁰⁵ De schotel heeft een uitzonderlijk groot formaat. Het model is geheel afwijkend van wat we uit West-Friesland aan vondsten kennen. Het bord staat op een standvlak (dus zonder standring), heeft een geplooid overgang van spiegel naar vlag en een platte naar buiten geknikte vlag. Zowel op de spiegel als op de vlag zijn natuurgetrouw dieren geschilderd. Op de spiegel zien we twee honden, herkenbaar aan de halsband en korte staart. Rechts bovenaan zijn de achterpoten van een derde dier zichtbaar, vermoedelijk een leeuw. Op de vlag is van links naar rechts herkenbaar: een hond, een konijn (?), een haas en een leeuw. De honden en leeuwen maken jacht op de andere

405 145-C01

110. Scherven Italiaans tinglazuuraardewerk.

110-1 Bord, calligrafico naturalistico, 1625-1650 (121-C01)

110-2 Kom, calligrafico naturalistico, 1625-1650 (141-C14)

dieren. Waarschijnlijk heeft centraal op de spiegel een hert afgebeeld gestaan.

De enige parallellen komen uit Enkhuizen. Bij een opgraving aan de Vijzelstraat in 2010 is de spiegel van een object op standring (vermoedelijk een ploischotel) gevonden, met daarop een hond, een leeuw en een haas. Een nagenoeg identiek stuk bevindt zich in de collectie van het Zuiderzeemuseum en is eveneens in Enkhuizen gevonden. Andere parallellen uit Nederland zijn vooralsnog niet bekend.

Van een tweede voorwerp in *calligrafico* is alleen de bodem bewaard gebleven (afb. 110).⁴⁰⁶ Deze heeft behoord bij een kleine kom. Inwendig op de bodem is een landschap geschilderd.

Montelupo

Een zeer typerend object voor de productie in Montelupo is een voorwerp dat we het beste kunnen omschrijven als fruitschaal. Dit voorwerp staat op een hoge geprofileerde voet en

406 141-C14

111. Het meest bijzondere stuk uit de slootvulling is dit bord uit Italië (145-C01). Deze staat op een standvlak en heeft een geplooid overgang van spiegel naar vlag. Op het bord zijn leeuwen, honden, hazen en konijnen in de stijl calligrafico naturalistico geschilderd.

heeft een diepe kom (i-kom-3). Dit type kom uit Montelupo is altijd bont en veelkleurig versierd. Scherven worden in West-Friesland zeer regelmatig gevonden. Deze 'fruitschaal' moet een algemene verschijning op de tafel in een West-Fries huishouden zijn geweest. Complete exemplaren zijn echter zeer zeldzaam. De in de sloot gevonden kom is een van de meer completere exemplaren.⁴⁰⁷ Opmerkelijk aan dit voorwerp is dat het inwendig een dikke kalkaanslag vertoont. Het lijkt erop dat de kom is gebruikt als cement mengkom. Kennelijk vertegenwoordigde de kom een geringe waarde.

5.2.2.11 Spaans tinglazuuraardewerk

De majolica uit Spanje is een zeer kleine groep (0,11% van het EVE). Dit is een gebruikelijk percentage, dat vergelijkbaar is met Enk372 (0,17% van het EVE). Twee scherven zijn afkomstig van een kleine bord van goudluster majolica (afb. 112).⁴⁰⁸ Op de platte naar buiten geknikte vlag is een versiering met drie door elkaar gevlochten lijnen geschilderd. Op de

407 141-C07
408 145-C11

112. Klein bord van Spaanse goudluster-majolica (145-C11)

achterzijde bevinden zich concentrische cirkels. Vergelijkbare scherven zijn gevonden in de afvallaag MED353. Een derde scherf is een dikwandige witte scherf, die hier onder de Spaanse majolica wordt gerekend, maar waarvan de herkomst onzeker is.

5.2.2.12 Portugees tinglazuuraardewerk

Het vondstcomplex is voor het beeld van de import van tinglazuuraardewerk uit Portugal zeer interessant. Deze aardewerksoort ontbreekt geheel bij Med353, het complex dat wordt gedateerd in 1607. Bij Enk372 (het vondstcomplex waarbij de percentages zeer betrouwbaar zijn vanwege de grote hoeveelheid scherven) komt de faience uit Portugal op 0,23% van het EVE. In het rapport is verondersteld dat het hoogtepunt van de import na circa 1625/1630 moet liggen. Een logische veronderstelling is dat pas na 1640, toen de Spaanse bezetting van Portugal eindigde, de handel tussen de Republiek en Portugal normaliseerde en de import van keramiek toenam. Het aandeel Portugese faience komt hier op 2,7% van het EVE. Dit is beduidend hoger dan bij Enk372. Aannemelijk is dat het percentage hierna nog iets verder toenam, maar vooralsnog is dit niet aantoonbaar.

Het meest bijzondere stuk is een bord van uitzonderlijk groot formaat (diameter circa 35,5 cm).⁴⁰⁹ Op de spiegel is een landschap geschilderd, dat is geïnspireerd op voorstellingen op Chinees porselein. We zien rotsblokken, waterplanten en een vogel op een soort rietstengel. Op de vlag van het bord is een patroon aangebracht, dat een Spaans/Moorse inspiratie doet vermoeden. De achterzijde van de wand is voorzien van panelen met slingermotieven. De andere borden hebben een diameter rond de 21 cm. Een van deze is nagenoeg compleet teruggevonden.⁴¹⁰ De beschildering is zeer vlot uitgevoerd, wat wijst op massaproductie van dit soort bordjes. Op de spiegel staat een bloem, die een gestileerde weergave lijkt van bloemen op Chinees kraakporselein. Tussen de beschildering op de spiegel en de vlag is een onbeschilderde witte band aanwezig. Op de vlag zien we een repeterend patroon van lijnen en bibberlijnen. De achterzijde van de wand is eenvoudig voorzien van vier blauwe strepen. Een derde bord is voor een groot deel aanwezig.⁴¹¹ De beschildering is vergelijkbaar met het hiervoor besproken bord. Op de spiegel staat een zeer gestileerd motief dat waarschijnlijk een bloem is. Ook hier is een witte band tussen spiegel en vlag aanwezig. Op de vlag zien we een repeterend patroon van vermoedelijk gestileerde bladeren. De achterzijde van de wand is opnieuw voorzien van enkele blauwe lijnen.

409 141-C01
410 141-C02
411 141-C03

113. Scherven Portugees tinglazuuraardewerk.
113-1 - 113-5 Borden, 113-6 Kop, 113-7 Mogelijk wijwaterbak

Van de andere borden zijn slechts fragmenten teruggevonden, maar de voorstellingen zijn wel deels te reconstrueren (afb. 113)

Een fragment waarvan niet zeker is of deze tot dit vondstcomplex moet worden gerekend, is gevonden bij de aanleg van werkput 6. Deze vondst is vanwege de vorm zeer bijzonder

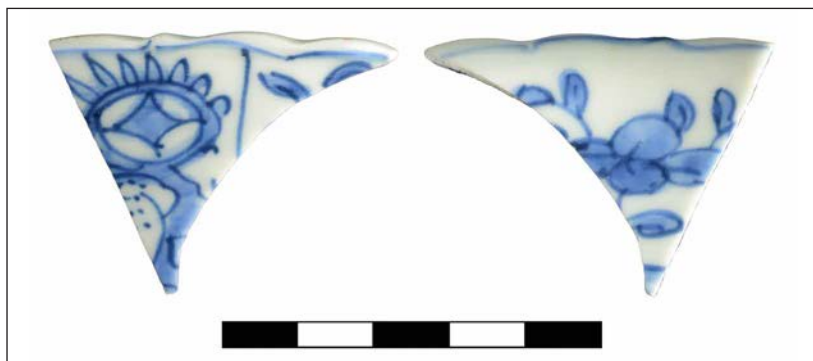
en wordt daarom toch hier besproken. Het betreft een platte vorm waarvan de achterzijde ongeglazuurd is en dat langs de zijkant een ronde dikke rand heeft (afb. 113-7).⁴¹² Mogelijk is het een fragment van een wijwaterbakje.

5.2.2.13 Aziatisch porselein

Het aandeel Aziatisch porselein is zeer klein, namelijk 0,52% van het EVE. Dit lage percentage is zeker geen toeval, want bij Enk372 ligt dit in dezelfde orde (0,61%). Het contrast met het historische beeld van grootschalige import van porselein door de VOC is groot. In het rapport van de Paktuinen in Enkhuizen zijn hier verschillende verklaringen voor gegeven. Rond deze tijd was porselein een luxeartikel, dat vooral een sierfunctie had. Men was zuinig op deze voorwerpen en deze konden generaties overleven voordat zij stuk gingen. Aziatisch porselein is in vondstcomplexen daardoor ondervertegenwoordigd.

Het Aziatische porselein is erg fragmentarisch, wat vaak het geval is bij deze dunne en breekbare voorwerpen. Van een klein bord (diameter 12 cm) is een grote scherf aanwezig.⁴¹³ Op de spiegel is een landschap geschilderd en langs de rand zien we een eenvoudige versiering. Tussen de voorstelling op de spiegel en langs de rand is een witte band aanwezig, wat typerend voor vroeg kraakporselein is. Op de achterzijde van de wand staan enkele eenvoudige losse motieven en aan de standring is zand vastgebakken.

Van een tweede voorwerp is een randscherf gevonden (afb. 114).⁴¹⁴ De scherf is afkomstig van een kop met panelen met herten. Inwendig is perzikbloesem geschilderd.

114. Randscherf van een kop van Chinees porselein (145-C18)

5.2.3 Tabakspijpen (J. van Oostveen)

In totaal worden 89 fragmenten van tabakspijpen tot de slootdemping en bovengelegen aslagen gerekend. Deze hebben toebehoord aan minimaal 27 kleipijpen. Deze kunnen globaal in de periode 1615-1640 worden gedateerd. Het merendeel van de tabakspijpen is lokaal/regionaal in West-Friesland geproduceerd. Uitzondering hierop is een pijp gemerkt met het monogram TM die door een Amsterdamse tabakspijpenmaker is geproduceerd.⁴¹⁵ De meest bijzondere vondst is een steel die rijkelijk met rozen, granaatappels en druiven is versierd.⁴¹⁶ Identieke exemplaren zijn vooralsnog niet bekend, maar soortgelijke steelversieringen kennen we wel uit West-Friese, Amsterdamse en Goudse productiecentra.

412 120-C02

413 141-C13

414 145-C18

415 V133

416 V124

115. Bouwkeramiek uit de slootvulling

115-1 Wandtegel, patroontegel met pompadourdecor, 13,4 x 13,2 x 1,2 cm (141-C03)

115-2 Wandtegel met bloempot in ruit en uitgespaarde hoeken, 11,5 x 1,5 cm (133-C01)

115-3 Wandtegel met bloem in ruit met lelies als hoeken (145-C18)

115-4 Fragment van een plavuis met rond gat voor op een aspot (141-C37)

5.2.4 Wandtegels

Een veronachtzaamde categorie vondsten uit afval- en ophogingslagen zijn fragmenten van wandtegels. Deze zijn niet in verband te brengen met een huis, zijn meestal incompleet en daardoor wordt het archeologisch belang als niet al te groot gezien. Dit is echter niet terecht want juist afval- en ophogingslagen geven een goede datering aan de wandtegels, wat bij andere contexten vaak niet mogelijk is. De dateringen van wandtegels zijn daardoor nog steeds vooral op kunsthistorische kenmerken toegekend. In de sloot zijn fragmenten van minimaal vijf wandtegels aangetroffen.

De eerste tegel is beschilderd met een bloempot in kwadraat en is voorzien van uitgespaarde hoeken (afb. 115-2.⁴¹⁷ Deze voorstelling komt algemeen voor in de eerste helft van de 17de eeuw. In dit geval is de tegel uitgevoerd in het kleine formaat van 11,5 cm. Dit is ook het geval

417 133-C01

bij een tweede identieke tegel.⁴¹⁸ Dit soort kleine wandtegels zijn vrij zeldzaam en voornamelijk is de functie onduidelijk. De afmetingen komen overeen met kleine plavuizen en wellicht werden de tegels afwisselend met plavuizen langs een plint aangebracht.

Een derde tegel is een patroontegel met pompadourdecor (afb. 115-1).⁴¹⁹ Deze maakt onderdeel uit van een patroon dat in zijn volledigheid in een vlak van 16 tegels is te zien. Aannemelijk is dat deze tegels zijn gemaakt voor een schouw.

Een vierde tegel is een zogenoemde pompadourtegel.⁴²⁰ Deze druk beschilderde tegels kwamen algemeen voor in de eerste helft van de 17de eeuw.

Een vijfde tegel is beschilderd met een sterlelie in gekarteld kwadraat en is voorzien van lelies als hoekmotieven (afb. 115-4).⁴²¹

5.2.5 Glas

Uit de sloot komen enkele kleine fragmenten glas. Enkele fragmenten zijn afkomstig van een vetro-a-fili-beker met witte en blauwe glasdraad. Dit type beker is een algemene verschijning in de 17de eeuw. Een ander fragment is afkomstig van een beker met verticale ribben. Meer bijzonder is een scherf van een beker van rood glas met een gekartelde glasrib.

116. Boven: fragmenten van een ringbeker van blauw glas met emaille-beschildering (85-G01); onder: voet van een kan van kleurloos glas met witte glasdraden (130-G01).

418 V141
419 141-C38
420 V141
421 145-C18

Van enkele fragmenten glas is niet zeker of ze uit de slootdemping komen. Dat geldt voor een viertal scherven van een ringbeker met emailbeschildering in geel en rood (afb. 116).⁴²² De scherven zijn gevonden bij vrijleggen van het straatje S75 naast de sloot. De aslaag hierop hoort vermoedelijk bij de dempingslaag (S92). De beker waarvan de scherven afkomstig zijn, komt zelden als bodemvondst voor. In Medemblik is enkele jaren geleden ook een fragment van een ringbeker gevonden.⁴²³ Dit soort bekere is eind 16de eeuw gemaakt in de Bohemen. Een voet van een kan van kleurloos glas met witte glasdraden is aangetroffen in de stortgrond en is waarschijnlijk uit de sloot afkomstig (afb. 116).⁴²⁴

5.2.6 Metaal

Sieraden

Tot de sieraden kan een rond lijstinsigne worden gerekend (afb. 117-12).⁴²⁵ Dit voorwerp is voorzien geweest van een oogje en kan dus als hanger zijn gebruikt. Aan de achterzijde zitten kleine klemmetjes die bijvoorbeeld een stukje glas hebben vastgeklemd. Binnen de ronde opening in het midden van het voorwerp heeft namelijk iets bevestigd gezeten. Dit soort ronde lijst-hangers kennen we van diverse opgravingen met vondstmateriaal uit het einde van de 16de eeuw. In Enkhuizen is bijvoorbeeld een vergelijkbare hanger gevonden die wordt toegeschreven aan een ophogingslaag uit 1591.⁴²⁶ Een ander exemplaar is afkomstig uit een afvallaag langs de oever van een gracht die is gedempt in 1590.⁴²⁷

Kledingaccessoires

Uit de afvallagen komen diverse kledingaccessoires, zoals een messing koppelstukje van een riemverdeler⁴²⁸ en een messing gesp (afb. 117).⁴²⁹ Tot de kledingonderdelen is ook een ketting van messing schakels te rekenen, mogelijk afkomstig van een sleutelraaks.⁴³⁰

Volgende pagina:

117. Voorwerpen van metaal

117-1 Zweedse öre, 1628 of 1629 (145-M02)

117-2 Zweedse munt (141-M02)

117-3 Rekenpenning met Apollo en Diana, Neurenberg (141-M01)

117-4 Muntgewicht voor een gouden reaal uit 1613 (119-M02)

117-5 Muntgewicht voor een Schotse rijder, 1602 (85-M01)

117-6 Historiepenning met Willem van Oranje als bevrijder, 1578 (119-M04)

117-7 Sleutel (133-M02)

117-8 Gesp (141-M04)

117-9 Gesp (117-M02)

117-10 Miniatuur kruisboog van tin/lood (124-M01)

117-11 Miniatuur dissel van tin/lood (141-M03)

117-12 Ronde hanger (133-M01)

117-13 Ketting van ronde schakels (141-M05)

117-14 Riemverdeler (117-M01)

117-15 Onderdeel riemverdeler (141-M06)

117-16 Middenstuk van riemverdeler (129-M01)

117-17 Beslag in vorm adelaar (117-M03)

422 85-G01

423 Schrickx 2013, 91.

424 130-G01

425 133-M01

426 Duijn 2011, 77.

427 Schrickx en Duijn 2016, 89-90.

428 141-M06

429 141-M04

430 141-M05

Miniaturen

Een miniatuur kruisboog van tin/lood is mogelijk een schutterseembleem (afb. 117-10).⁴³¹ Dit soort kruisboogjes wordt zo af en toe gevonden en het is historisch bekend dat de schutters dergelijke speldjes gebruikten.

Andere miniaturen van tin/lood behoren tot het kinderspeelgoed, zoals een dissel (afb. 117-11).⁴³²

Munten en penningen

Een van de munten is een Zweedse öre die geslagen is omstreeks 1628 of 1629 (afb. 117-1)⁴³³ Een tweede Zweedse munt is vierkant van vorm (afb. 117-2). Zweedse munten komen regelmatig uit West-Friese bodem naar boven. Ze vormen de archeologische sporen van de Oostzeehandel die in deze tijd van groot economisch belang was.

Een andere vondst is een muntgewicht uit 1602, bestemd voor een Schotse gouden rijder (afb. 117-5).⁴³⁴

Een rekenpenning is helaas in slechte staat bewaard gebleven, maar de afbeeldingen zijn nog wel herkenbaar (afb. 117-6).⁴³⁵ Op de voorzijde staat een man met zwaard en een vrouw met boog en daarbij een everzwijn. Bovenaan staat de naam MELIAGER, een persoon uit de Griekse mythologie. Afgebeeld is de zogenoemde Calydonische jacht: een jacht op een everzwijn dat door godin Artemis als straf was gezonden en waaraan Meleager (met zwaard) en Atalanta (met boog) deelnamen. Op de keerzijde van de penning zien we een man met harp en een vrouw met speer. Hier staan de namen APOLLO en DIANA, goden uit de Romeinse mythologie. Onderaan staan de initialen HK van Hans Krauwinkel uit Neurenberg, die eind 16de en begin 17de eeuw actief was als maker van rekenpenningen.

Bij de aanleg van werkput 6 is nog een tweede penning gevonden, die eveneens in slechte staat uit de bodem naar boven is gekomen.⁴³⁶ Deze penning herdenkt Willem van Oranje als bevrijder van de Nederlanden. Op de voorzijde staat een afbeelding van David en Goliath, waarbij Willem van Oranje wordt gelijk gesteld aan David. Op de keerzijde staat een afbeelding van een (Spaanse) beer die wordt gebeten door de Nederlandse leeuw. De penning dateert uit 1578.

Overig

Een weinig voorkomende vondst is een sleutel van messing van vermoedelijk een deur of lade van een kast of kist (afb. 117-7).⁴³⁷

5.2.7 Hout

Uit de sloot komen enkele houten voorwerpen (afb. 118), namelijk een kraan van een tapkraan⁴³⁸, een fragment van een teljoor⁴³⁹, de bodem van een kleine ton of emmer⁴⁴⁰ en een tweede bodem van een ton of emmer.⁴⁴¹ De houten tapkraan is een voorwerp dat niet vaak voorkomt omdat de meeste tapkranen van messing werden gemaakt. De eerste bodem

431	124-M01
432	141-M03
433	145-M02
434	85-M01
435	141-M01
436	119-M04
437	133-M02
438	141-H02
439	135-H02
440	135-H01
441	141-H03

118. Vondsten van hout

118-1 Kokosnoot (141-H01)

118-2 Tap van een tapkraan (141-H02)

118-3 Fragment van een teljoor (135-H02)

118-4 en 118-5 Bodems of deksels (141-H03, 135-H01)

(diameter 19,5 cm) is gemaakt van eikenhout en vertoont een dikke aanslag van een teer- of harpuijs-achtige substantie. De tweede bodem (diameter 17,6 cm) is gemaakt van naaldhout. Tot de houten objecten wordt tot slot een groot fragment van een kokosnoot gerekend (afb. 118-1).⁴⁴² Deze heeft een diameter van 6,5 cm en een onbekende lengte.

5.2.8 Leer

Het aantal leervondsten is opvallend klein. De aangetroffen fragmenten hebben behoord bij minimaal drie schoenen, namelijk twee muilen (type Goubitz 105) en een schoen met vetersluiting (type Goubitz 130).

442 141-H01

5.2.9 Been en schelp

Uit de slootvulling komt een kleine luizenkam van ivoor (afb. 120).⁴⁴³ De kam (5,3 bij 4,0 cm) heeft een rij grove en een rij fijne tanden.

Apart zijn enkele fraaie schelpen (afb. 119). Een van deze is een hoornschelp van de soort *Cerithium nodulosum* (lengte ca. 9 cm).⁴⁴⁴ De andere is een zogenaamde Westindische

119. Tropische schelpen uit de slootvulling: een Westindische Vechtschelp (*Strombus pugilis*) en een hoornschelp (*Cerithium nodulosum*). De schelpen zijn als souvenirs mee naar Medemblik gekomen en maakten mogelijk deel uit van een rariteitenkabinet.

Onder: detail van een schilderij van een rariteitenkabinet van Frans Francken II uit 1636.

443 141-B03

444 141-B01

Vechtschelp (*Strombus pugilis*).⁴⁴⁵ De eerste komt vooral voor in de Indische en Grote Oceaan, wat inhoudt dat deze schelp waarschijnlijk met de opvarende van een VOC-schip mee naar Medemblik is gekomen. De tweede schelp is typisch voor de Caribische Zee en komt ook langs de kusten van Amerika voor. Deze schelp is kennelijk via de WIC in Medemblik beland. Beide zijn souvenirs van verre reizen.

120. Kam van ivoor (141-B03), breedte 54 mm.

5.2.10 Botanisch materiaal

Uit de afvallaag in de sloot is een grondmonster voor botanisch onderzoek genomen.⁴⁴⁶ Van het totale monster (2 liter) is eerst een klein deel uitgespoeld over 4 zeven (maaswijdte 2 mm, 1 mm, 0,5 mm en 0,25 mm), waarna het hele monster over 3 zeven is uitgespoeld.

In fractie van 2 mm zijn pitten van druif (*Vitis vinifera*), pruim (*Prunus domestica*) en kers (*Prunus*) en fragmentjes van hazelnootschil en kastanje gevonden. Het zadenpectrum omvat tevens een aantal specifieke akkeronkruiden en graanvliesfragmenten. Het monster bevat verder houtskoolfragmenten, schelpen, eiscaalfragmenten en visresten (waaronder veel schubben). Vermoedelijk hebben we hier te maken met beer en keukenafval.

445 141-B02

446 M11. Zie bijlage 13.

Lijst botanische macroresten (A.L. de Sitter-Homans)

Monster	M11	
Meelvruchten		
Cerealia	++	Graanvliesfragmenten
Vruchten		
Ficus carica	++	Vijg
Malus domestica	+	Appel
Malus domestica endocarp	+	Klokhuisfragmenten
Malus/Pyrus		Appel/Peer
Prunus avium		Zoete kers
Prunus cerasus		Zure kers
Prunus avium/cerasus	1+3fr	Zoete/zure kers
Prunus domestica	3+fr	Pruim s.l.
Pyrus communis		Peer
Pyrus communis	1	Peer bloembodem
Pyrus communis		Peer steencellen
Sambucus nigra	2	Gewone vlier
Vitis vinifera	20	Druif
Groenten en kruiden		
Brassica nigra	+	Zwarte mosterd
Brassica napus/rapa	+	Kool-/Raapzaad
Brassica	+	Kool (G)
Linum usitatissimum	1+kapsel	Vlas
Noten		
Castanea sativa	1fr	Tamme kastanje
Corylus avellana	+ fr	Hazelaar
Wilde planten		
Aethusa cynapium	1	Hondspeterselie
Agrostemma githago	+	Bolderik
Anthemis arvensis	1	Valse kamille
Anthemis cotula	1	Stinkende kamille
Apiaceae	+	Schermbloemen
Calluna vulgaris	1	Struikhei
Carex spec	1	Zegge
Centaurea cyanus	++	Korenbloem
Chenopodium	8	Ganzenvoet (G)
Chenopodium/ Atriplex	+	Ganzenvoet (G)
Fallopia convolvulus	2	Zwaluw tong
Galeopsis tetrahit	1	Gewone hennepnetel
Glebionis segetum	1/2fr	Gele ganzenbloem
Gramnneae	+	Grasachtige
Knautia arvensis	4fr	Beemdkroon
Lapsana communis	3+1/2fr	Akkerkool
Menyanthes trifoliata	1/2+fr	Waterdrieblad
Persicaria lapathifolia	7+fr	Beklierde duizendknoop
Poa	1	Beemdgras (G)
Ranunculus sardous		Behaarde boterbloem
Ranunculus spec	1	Boterbloemachtige
Rumex	1	Zuring (G)
Rumex acetosella	6	Schapezuring
Saponaria officinalis	1	Zeepekruid
Silene flos-cuculi	4	Echte koekoeksbloem
Solanum	1	Nachtschade (G)
Sphagnum	+	Veenmos
Stellaria media	8	Vogelmuur

Thlaspi arvense	3fr	Witte krodde
Urtica urens	3	Kleine brandnetel
Viola	1	Viooltje (G)
Indet	+	
Overige resten		
Vis/bot	+ (ook verb)	
Schubben	+	
Vis	+	
Gevogelte	+	
Schelpen	++	
Eischaalfragmenten	+	
Insektenonderdelen	+	
Houtskool	+	
Weefsel	+	
Kraal	+	
Kledinghaakjes/speld	+	
Tand/kies	+	

Legenda

+ = enkele/aanwezig

++ = tientallen

+++ = honderden

++++ = duizenden

fr = fragmenten

cf = determinatie niet zeker

indet

6 Synthese

De opgraving heeft interessante gegevens opgeleverd die in meerdere thema's kunnen worden opgedeeld. In deze synthese worden de voornaamste resultaten per thema besproken.

Middeleeuwen

Het onderzoeksgebied behoorde niet tot het bewoonde areaal in de Middeleeuwen. De bewoning stond als een lintbebouwing langs de Middenleek (Oude Haven). De grond achter de huizen werd uiteraard wel gebruikt. Hiervan getuige de vele sloten die op het terrein zijn gegraven. De precieze chronologie en structuur valt niet meer te achterhalen. De meeste sloten lagen in noord-zuid-richting en één brede sloot lag hier dwars op. Opmerkelijk aan de sloten in noord-zuid-richting is dat deze een lichte waaivorm vertonen. Dit hangt samen met de kronkelende loop van de Middenleek. De sloten zijn haaks op dit water gegraven en waaieren daardoor met de loop van deze veenrivier mee. De sloten kunnen dus deels een zeer hoge ouderdom hebben, maar door het ontbreken van vondstmateriaal is dit niet te achterhalen. Opmerkelijk is dat enkele sloten geleidelijk zijn dichtgeslibd, getuige dunne laagjes zand en veen die erin zijn afgezet. Het oudste vondstmateriaal op de locatie dateert uit de 11de of 12de eeuw. In deze periode breidde de bebouwing van Medemblik zich sterk uit en is vermoedelijk ook het achterland intensiever gebruikt. Opvallend is dat tussen de vondsten veel brokken natuursteen van diverse soorten zijn aangetroffen. Deze stenen komen van nature hier niet voor en zijn van bijvoorbeeld Wieringen meegenomen. Mogelijk werden de stenen gebruikt als magering van de klei voor de kogelpotten en kunnen we deze dus zien als productieafval.

Het Mariaconvent

Uit het vondstmateriaal blijkt dat het terrein tussen circa 1500 en 1572 in gebruik was bij het Mariaconvent. Mogelijk was dit al eerder het geval, maar dat is niet aan te tonen. Veel vondsten kunnen namelijk aan het klooster worden gekoppeld. Het meest duidelijk is dit het geval bij rood- of witbakkend aardewerk met ingekraste merken, een fenomeen dat typisch voor kloosters is. Bovendien wijkt de samenstelling van de keramiek af van het gangbare huishoudelijke afval. Onder de vondsten bevindt zich bijvoorbeeld een majolicabord met de naam Christus. Verder zijn enkele fragmenten van religieuze beeldjes aangetroffen.

Het terrein is gedurende lange tijd door het klooster gebruikt om afval in kuilen te begraven. Op het terrein stonden geen gebouwen en er zijn ook geen aanwijzingen dat het werd gebruikt als bijvoorbeeld tuin of boomgaard. Wellicht dat hier wel vee werd gehouden. In de kuilen is veel puin gedumpt, namelijk bakstenen, plavuizen, dakpannen, daktegels en dakleien. Diverse kuilen zijn op basis van de vondsten omstreeks 1525 of omstreeks 1550 te dateren. Waarschijnlijk is hier een samenhang met de twee bekende branden in 1517 en 1555. Vooral deze tweede gebeurtenis zal tot afbraak van een deel van de gebouwen hebben geleid.

Naast puin is ook keuken- en tuinafval in kuilen gegooid. Aanwijzingen voor keukenafval zijn bijvoorbeeld veel visresten, dierlijk botmateriaal en mosselen. In één van de kuilen zijn zeer veel takjes en organisch materiaal aangetroffen. Uit het botanisch onderzoek blijkt dat in de kuil zaden van groenten, keukenkruiden, medicinale kruiden, sierplanten en onkruiden zijn beland. Kennelijk is in deze kuil tuinafval terecht gekomen. Waarom dit plantaardige materiaal in een kuil is gegooid en niet op een composthoop valt niet te zeggen. Hier lijkt sprake van verwaarlozing van de tuin. Verschillende bladgroenten zijn doorgeschoten waardoor deze zaden zijn gaan vormen. Opnieuw ligt een verband met de gebeurtenis in 1555 voor de hand.

Het klooster was zwaar getroffen door brand, kende waarschijnlijk een afname van het aantal zusters en economisch ging het in deze tijd vermoedelijk bepaald niet voor de wind. Bij een opruim- en snoeiactie ergens in het najaar is het afval in een kuil begraven. De tuin lag waarschijnlijk dichtbij de kloostergebouwen; mogelijk binnen het kloosterhof.

Interessant aan het tuinafval is dat diverse planten kunnen worden achterhaald die in de tuin hebben gestaan. Hieronder bevinden zich de gebruikelijke groenten en keukenkruiden, maar ook enkele opmerkelijke planten. Hartgespan en wijnruit zijn medicinale kruiden. Akelei, viooltjes, muurbloemen, damastbloemen en madeliefjes zijn sierplanten zonder duidelijke gebruiksfunctie. De sierplanten in de kloostertuin werden mogelijk gebruikt ter aankleding van altaren of beelden en speciaal ter ere van Maria. Verschillende van de hier aangetroffen sierplanten stonden in het christendom namelijk symbool voor Maria.

Tot slot is in de kuilen dus veel afgedankte keramiek beland. De hoeveelheid vondsten is groot in vergelijking met de meeste andere kloosteropgravingen in Nederland. Voor de 15de en 16de eeuw heeft klooster Bethlehem in Westerblokker verreweg de meeste vondsten opgeleverd. Het Mariaconvent in Medemblik behoort daarna tot een kleine groep kloosters met veel vondsten. Deze zijn systematisch beschreven volgens de typologie van het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en gekwantificeerd volgens de methode van het EVE. Na klooster Bethlehem is dit het eerste klooster waarbij dit is gedaan.

Een ophogingslaag over het volledige terrein is waarschijnlijk ten tijde van het klooster opgebracht. Opmerkelijk is de vondst van enkele grote brokken tufsteen in deze laag. Op basis van de keramiek kan de ophogingslaag omstreeks 1550 worden gedateerd. Dit kan inhouden dat de laag ergens na de grote stadsbrand van 1555 is opgeworpen en dat puin van de Bonifaciuskerk in de laag is beland.

Tot slot is de vondst van een aantal messing wolframmetjes interessant. Deze tonen aan dat de zusters actief waren in de textielnijverheid.

De Gouden Eeuw

Rond 1590, na de opheffing van de kloosters, werd dit stadsdeel herontwikkeld. Nieuwe straten werden aangelegd, waaronder het Bagijnhof waarvan de naam nog herinnert aan een van beide kloosters. Nieuwe percelen werden volgens vaste maatvoeringen uitgezet en geleidelijk verschenen aan het Bagijnhof huizen. Langs de Torenstraat liep een doodlopend grachtje, dat was voorzien van een houten schoeiing. Langs de westkant liep een straatje met gele stenen en keien langs de kant.

Van de huizen is erg weinig teruggevonden. Deels hangt dit samen met de zware verstoring die de bouw van het Martinusgesticht in 1875 heeft veroorzaakt. Anderzijds heeft dit te maken met de lichte funderingen van de hier gebouwde huizen. De funderingen van de huizen waren niet gebouwd op houten palen of zware houtconstructies, maar stonden eenvoudig op staal (op de grond). Na sloop blijft hier weinig van over. Wel resteerden de overblijfselen van enkele kelders. In een van deze zijn veel fraaie 17de-eeuwse wandtegels gevonden, die een beeld van de decoratie van de huizen geven. Een opmerkelijk gegeven is dat geen water- of beerputten achter de huizen zijn aangetroffen, maar de erven zijn ook niet geheel opgegraven.

Omstreeks 1630 is het doodlopende grachtje gedempt. Hierbij is gebruik gemaakt van stadsafval, onder andere de inhoud van beerputten. Hieruit is veel vondstmateriaal verzameld dat een beeld geeft van de keramiek die de inwoners van Medemblik tijdens

de Gouden Eeuw bezaten. Tussen de vondsten bevinden zich enkele opvallende stukken Italiaans en Portugees aardewerk. Deze zijn voor Nederlandse begrippen zeer zeldzaam te noemen. De keramiek is volgens dezelfde systematiek als het kloosteraardewerk uitgewerkt en vormt één van de belangrijkste vondstcomplexen in de stad uit de 17de eeuw. Na demping verschenen langs de Torenstraat kleine woningen. Dit soort huisjes of eenkamerwoningen moeten in de 17de eeuw veel aan de diverse stegen en kleinere straten in de stad hebben gestaan, maar zijn alle afgebroken. Hier woonde en werkte de armere bevolking.

7. Beantwoording onderzoeksvragen

1 Bronstijd

Sporen die met zekerheid in de Bronstijd zijn te plaatsen, zijn niet aangetroffen. Wel zijn enkele sloten aangetroffen die geleidelijk zijn dichtgeslibd. De datering van deze sloten is onzeker.

2 Karolingisch en Ottoons

Sporen die zijn te plaatsen in de Karolingische of Ottoonse tijd zijn niet aangetroffen. Dit houdt in dat het onderzoeksgebied buiten het nederzettingsareaal viel. Aannemelijk is dat het gebied in deze tijd wel werd gebruikt als bijvoorbeeld akkergrond of weiland. Op basis van de sporen en vondsten blijkt dit echter niet.

3 Middeleeuwen

Uit de Middeleeuwen dateren diverse gedempte sloten, enkele kuilen en een kleine hoeveelheid vondsten. De datering van dit materiaal ligt hoofdzakelijk in de 11de en 12de eeuw.

- Hoe zag het prestedelijke verkavelingspatroon er uit?

Op het diepste niveau zijn diverse gedempte sloten aangetroffen. Deze hebben waarschijnlijk niet allemaal gelijktijdig bestaan. Door het ontbreken van vondstmateriaal is niet te bepalen wanneer de verschillende sloten zijn gedempt. In de noordprofielen van de werkputten zijn coupes door diverse sloten aangelegd.

Opmerkelijk is dat de sloten verschillende richtingen vertonen. De sloten aan de oostzijde van het terrein liggen iets schuin, terwijl de sloten aan de westzijde haaks op het Bagijnhof lopen. Deze 'waaivorm' is binnen een groter gebied in het centrum van Medemblik terug te vinden en hangt samen met de loop van de Middenleek (Oude Haven).

- Behoorde dit gebied tot het terrein van het Mariaconvent?

Het onderzoeksgebied behoorde inderdaad tot het terrein van het Mariaconvent. De diverse afvalkuilen met materiaal van het klooster tonen dit aan. Vanwege de grote hoeveelheid vondsten is de kloosterfase een belangrijk onderzoeksthema van de opgraving geworden.

- Zo ja, valt iets te zeggen over de inrichting van dit gebied?

Het gebied was waarschijnlijk in de kloostertijd 'woest' land. Dat wil zeggen dat er geen gebouwen stonden en dat het ook niet werd gebruikt als kruiden- of groentetuin, akkerland of weidegrond. Op het terrein lagen waarschijnlijk enkele greppels en is afval en puin in kuilen gedumpt.

4 Nieuwe Tijd

- Wanneer is het onderzoeksgebied voor het eerst bebouwd en hoe ontwikkelt deze bebouwing en het grondgebruik zich?

Na de aanleg van de straat het Bagijnhof zijn door de stad Medemblik percelen uitgegeven. Aan de oostzijde lag aanvankelijk een brede doodlopende sloot. Wanneer de percelen precies zijn bebouwd, is niet te achterhalen. De huizen zijn niet op houten funderingen (palen, liggers of ander hout) gebouwd waardoor geen dendrochronologisch onderzoek kon worden uitgevoerd. Omstreeks 1630 is de sloot gedempt en vervolgens werden hier kleine éénkamerwoningen aan de Torenstraat gebouwd.

- Wat is de aard van deze bebouwing en het grondgebruik?

De bebouwing laat zich karakteriseren als woonhuizen van de gegoede burgerij aan het Bagijnhof en de armere bevolking aan de Torenstraat. Aanwijzingen voor pakhuizen of werkplaatsen zijn er niet.

- Hoe ontwikkelt de bebouwing zich door de tijd?

Binnen de aangetroffen resten van de bebouwing is niet een duidelijke ontwikkeling waarneembaar. De laat 16de en 17de-eeuwse huizen bleven in de 18de en 19de eeuw staan. Ongetwijfeld is in pandig heel wat verbouwd, maar archeologisch is dit niet waargenomen.

- Welke informatie geven de resten over de constructie en indeling van de huizen?

Over de bovengrondse constructie en indeling valt weinig te zeggen. De huizen waren voorzien van voorraadmekkers, die waarschijnlijk alle waren voorzien van plavuizen vloeren en wandtegels aan de wanden.

- Hoe groot zijn de percelen?

Op basis van de oudste kadastrale kaart uit 1825 en de archeologische resultaten valt te reconstrueren dat de percelen circa 5,85 meter breed waren. Dit komt precies overeen met een maat van 1,5 roede (een roede van 3,915 meter).

- Wanneer zijn de huizen gesloopt?

De sloop van de huizen is deels te volgen aan de hand van het kadaster. De meeste huizen zijn in de 19de eeuw gesloopt.

4.2 Wat kan worden gezegd over de sociale laag waartoe de bewoners van het onderzoeksgebied behoorden?

Door het ontbreken van vondsten die aan de bewoners van de huizen kunnen worden gekoppeld, kan hier weinig over worden gezegd. De funderingen wijzen niet op echt dure huizen. We zouden kunnen spreken van middenstand.

4.3 Hoe ziet de materiële cultuur van de bewoners van het onderzoeksgebied eruit (in samenhang met vraag 4.2)?

Het meeste vondstmateriaal is afkomstig uit de sloot die omstreeks 1630 is gedempt. Hiervoor is stadsafval gebruikt. De vondsten zijn hierdoor niet te koppelen aan specifieke huizen, maar geven wel een beeld van de voorwerpen die in Medemblik in het begin van de 17de eeuw in omloop waren. Opmerkelijk zijn diverse fraaie Portugese en Italiaanse stukken.

- Komt deze materiële cultuur overeen met het bestaande beeld van de materiële cultuur van de inwoners van Medemblik?

Het voorkomen van dit soort materiaal in Medemblik is reeds eerder bij een opgraving aan het Gedempt Achterom vastgesteld. Kooplieden en schippers uit Medemblik waren betrokken bij de handel op landen als Portugal en Italië en hierdoor kwamen spullen uit die landen bij inwoners van Medemblik terecht. Sommige voorwerpen waren op de markt te koop en andere werden meegenomen als souvenir of geschenk.

- Geeft de materiële cultuur informatie omtrent de beroepen die door de bewoners van het plangebied werden uitgeoefend?

Over de ambachtelijke werkzaamheden of beroepen van de bewoners valt archeologisch niets te zeggen. Hierin staat deze opgraving overigens niet op zich: het is over het algemeen moeilijk hier uitspraken over te doen. Slechts enkele beroepen laten afval in de bodem achter, zoals leerbewerkers (bijvoorbeeld schoenmakers) of smeden.

- Hoe verhoudt zich de materiële cultuur tot die uit Hoorn en Enkhuizen uit dezelfde periode? Medemblik kende in tegenstelling tot Hoorn en Enkhuizen geen kamers van de VOC en WIC en bleef ook in omvang van de stad ver achter bij Hoorn en vooral Enkhuizen. Inwoners van Medemblik waren natuurlijk wel in dienst van beide compagnieën. Archeologisch wijkt de materiële cultuur echter niet sterk af van die uit Hoorn of Enkhuizen, voor zover dit op basis van deze opgraving valt te zeggen. Chinees porselein vond zijn weg naar de inwoners van Medemblik ook al had de VOC hier geen vestiging. Om de overeenkomsten en verschillen tussen deze drie steden en de dorpen in de omgeving goed in beeld te krijgen, is meer onderzoek nodig.

Literatuur

- Aa, A.J. van der, 1846: *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*, zevende deel.
- Acquoy, J.G.R., 1875: *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*.
- Alders, G.P., 1991: 'Medemblik: Oosterpoort' in: P.J. Woltering (red.), *Archeologische kroniek van Holland over 1990*, I Noord-Holland, *Holland* 23, 325.
- Alders, G.P., 2009: 'Windmolenarcheologie aan de Oosterdijk te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 76, 83-98.
- Beenakker, J., 1988: *Van Rentersluze tot strijkmolen: de waterstaatgeschiedenis en landschapsontwikkeling van de Schager- en Nedorperkoggen tot 1653*.
- Belonje, J. en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblik', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* deel 64, 45-107.
- Berg, H.M. van den, 1955: *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Deel VIII De Provincie Noordholland*, 's-Gravenhage.
- Bergh, L.P.C. van den, 1866: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*.
- Berkel, G. van en K. Samplonius; 1995: *Prisma Nederlandse plaatsnamen. De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen*, Utrecht.
- Besteman, J.C. en H.A. Heidinga, 1975: 'Het klooster Galilea Minor bij Monnickendam. Een historisch en archeologisch onderzoek' in: *Hollandse Studiën* 8, 1-130.
- Besteman, J.C., 1989a: 'The pre-urban development of Medemblik: from an early medieval trading centre to a medieval town' in: H.A. Heidinga en H.H. van Regteren Altena (red.), *Medemblik ans Monnickendam. Aspects of Medieval Urbanization in northern Holland*, 1-30.
- Besteman, J.C., 1989b: 'De pre-stedelijke ontwikkeling van Medemblik van vroeg-middeleeuwse handelsplaats naar middeleeuwse stad' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 13-38.
- Blok, D.P., 1959: 'Naar aanleiding van de naam Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 18-21.
- Boon, P., 1989: 'Medemblik en de zeevaart' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 55-66.
- Bremer, J.T., 1989: 'De Marine in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 77-86.
- Brieffies, W.F.M., 1989: 'De Pekelharinghaven' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblikker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 67-76.
- Burger van Schoorel, D., 1767: *Chronyk van de stad Medemblik*, Hoorn.
- De Jonge, J.H.R.M., 1860: *Nederlandsche zeezezen*. Derde deel, Haarlem.
- Duijn, D.M., 2011: Het verhaal van een West-Friese wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 31, Hoorn.
- Duijn, D.M., 2011: Een nieuwbouwwijk uit de Gouden Eeuw. Archeologisch onderzoek aan de Molenweg binnen de Vest van Enkhuizen. *West-Friese Archeologische Rapporten* 33, Hoorn.

- Dodoens, D.R., 1554: *Cruijdeboeck*, Antwerpen.
- Egmond, W.S. van, 2005: 'Radbod van de Friezen, een aristocraat in de periferie', *Millennium tijdschrift voor middeleeuwse studies* jaargang 19, 24-44.
- Fruin, R., 1866: *Informacie up den staet, faculteyt ende gelegentheyt van de steden ende dorpen van Hollant ende Vrieslant om daerna te reguleren de nyeuwe schiltaele, gedaen in den jare 1514*.
- Fruin, R., 1876: *Enqueste ende Informatie upt stuck van der reductie ende reformatie van der schiltaelen, voertijts getaxeert ende gestelt geweest over de landen van Hollant ende Vrieslant, gedaen in der jaere 1494*.
- Gelder, H.E. van, 1959: 'De munt te Medemblik', *West-Frieslands Oud en Nieuw*, 26e bundel, 26-29.
- Graaf, R.P. de, 1996: *Oorlog om Holland, 1000-1375*.
- Graaf, J.J., 1900: 'Het S. Ursulen-klooster te Purmerend', *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem* deel 25, 264-303.
- Haaster, H. van, 1997: 'De introductie van cultuurgewassen in de Nederlanden tijdens de Middeleeuwen' in: A.C. Zeven (red.), *De introductie van onze cultuurplanten en hun begeleiders, van het Neolithicum tot 1500 AD*, 53-104.
- Halbertsma, H., 1982: *Frieslands oudheid. Het rijk van de Friese koningen, opkomst en ondergang*.
- Hamaker, H.G., 1876: *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*.
- Hulst, K. van, 1862: *Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen. Eerste deel. Van 1251 tot 1496*.
- Illisch, P., 1997: 'Münzprägung im Hertogtum Niederlotharingen', *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84/85.
- Jaspers, N.L., 2007: *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem* (ongepubliceerde doctoraalscriptie), Amsterdam.
- Junius, H.: *Holland is een eiland. De Batavia van Hadrianus Junius (1511-1575)*. Inleiding en vertaling door Nico de Glas, 2011, Hilversum.
- Kamma, A., 2008: 'De interne strijd (tegen het water) in De Vier Noorder Koggen', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medenblick" opgericht 1962*, 3-11.
- Koch, A.C.F. e.a., 1970: *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, Den Haag.
- Koning, J. de, e.a. (red.), 2008: *Drawn after Nature. The complete botanical watercolours of the 16th-century Libri Picturati*.
- Leeuwen, J. van, 2014: *Middeleeuws Medemblik. Een centrum in de periferie. Archeologisch onderzoek naar de (vroeg)middeleeuwse handelsnederzetting en het oudste regionale centrum van West-Friesland in de periode 675-1289*.
- Lesger, C.M., 1990: *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd*.
- Mieris, F. van, 1753: *Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende met de eerste en eindigende met Jacoba van Beyeren*, Leiden.
- Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982: Holocene stratigraphy, radiocarbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands), *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36, 111-116.

Oppermann, O., 1919: *Untersuchungen zur nordniederlandischen Geschichte des 10. bis 13. Jahrhunderts*, Utrecht.

Raat, M., 2014: 'Jonckvrouwen, Maegden ende Weduwen binnen onsen stede. De laatmiddeleeuwse kloosters van Medemblik', *Oudheidkundige Vereniging Medemblick Jaaruitgave 2014* no. 22, 8-15.

Renaud, J.G.N., 1975: 'De vondsten gedaan bij het archeologisch onderzoek naar het voormalig kartuizer klooster buiten Delft', in: R. Rothfusz, en A.J.H. Rozemund (red.), *De kartuizers en hun Delftse klooster. Een bundel studiën, verschenen ter gelegenheid van het achtste lustrum van het Genootschap Delfia Batavorum*, 37-99.

Römer, R.C.H., 1854: *Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland*.

Schrickx, C.P. en A.L. de Sitter-Homans, 2008: 'Archeobotanisch onderzoek van twee monsters van klooster Bethlehem' in: *Het buitenklooster Bethlehem aan de Bangert in Blokker. Archeologisch onderzoek naar het laatmiddeleeuwse klooster Bethlehem (1475-1573) in het buitengebied van Hoorn. Deel 3 Het ecologisch materiaal*. Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn 8, 439-451.

Schrickx, C.P., 2013: *Een erf tussen Wik en Koningshof. Archeologisch onderzoek op het perceel Gedempt Achterom 45 in Medemblik*. West-Friese Archeologische Rapporten 53.

Schrickx, C.P., 2015: *Bethlehem in de Bangert. Een historische en archeologische studie naar de ontwikkeling van een vrouwenklooster onder de Orde van het Heilig Kruis in het buitengebied van Hoorn (1475-1572)*.

Schrickx, C.P. en D.M. Duijn, 2016: *Nouveau Riche aan de Nieuwe Haven. Archeologisch onderzoek naar woon- en pakhuizen en het kantoor van de WIC tussen de Paktuinen en Nieuwe Haven in Enkhuizen*. West-Friese Archeologische Rapporten 87.

Sitter-Homans, A.L. de, 2004: *Rozen in de kapel. Archeobotanisch onderzoek van een beerput uit het Hoornse Agnietenklooster*, Verslagen van de archeologische dienst 2, Hoorn.

Stoffler, H.D., 2002: *Kräuter aus dem Kloostergarten. Wissen und Weisheit mittelalterlicher Mönche*, Stuttgart.

Swart, P., 2008: 'Wij willen Haarlemmer bier! Bier, bierhandelaren en bierbrouwerijen in Medemblik', *Jaaruitgave 2007-2008 Oudheidkundige Vereniging "Medemblick" opgericht 1962*, 13-27.

Swart, P., 2009a: 'De Zuidermeelmolen van Medemblik', in: Medemblik', *Jaaruitgave 2009 Oudheidkundige Vereniging "Medemblick" opgericht 1962*, 4-10.

Swart, P. 2009b: 'Medemblik en de West-Friese admiraliteit', *Westfrieslands Oud en Nieuw* 76, 28-57.

Teeling, P.S., 1988: *De zeven eerste eeuwen van het stadsbestaan van Medemblik 1289-19^e eeuw*.

Teeling, P.S., 1989: 'Landmeters in Medemblik' in: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies en C.A. van Zijverden (red.), *Een nieuw Medemblicker scharre-zootje. Enkele grepen uit de geschiedenis van Medemblik, 1289-1989*, 100-105.

Tiecke, J. G. J., 1941: *De werken van Geert Grootte*.

Tirion, I, 1744: *Hedendaagsche historie of tegenwoordige staat van alle volkeren; XVde deel*, Amsterdam.

Verwijs, E., 1869: *De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw*. Werken van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht, nieuwe serie nr. 8.

Weiler, A.G., 1997: *Volgens de norm van de vroege kerk. De geschiedenis van de huizen van de broeders van het Gemene Leven in Nederland.*

Zeven, A.C. (red.), 1997: *De introductie van onze cultuurplanten en hun begeleiders, van het Neolithicum tot 1500 AD.*

Catalogus keramiek Mariaconvent

1	2	3
1a MED-389-107-C03	1a MED-389-60-C15	1a MED-389-71-C04
1b afvalkuil S86 (1475-1525)	1b afvalkuil S48 (1475-1525)	1b afvalkuil S61 (1550-1572)
2a s2-kan-9	2a s2-kan-10	2a s2-kan-19
2b kan met bolle buik, ribbel op halsanzet en hoge hals met rechte rand, op standring	2b kan met bolle buik en brede hals met kraagrand, op standring	2b kan met bolle buik, ribbel op halsanzet, hoge hals en rechte rand, op standvoet
3 1475-1525	3 1500-1550	3 1550-1575
4 10.5 / 12	4 27 / 33.5	4 14 / -
5a steengoed met oppervlaktebehandeling	5a steengoed met oppervlaktebehandeling	5a steengoed met oppervlaktebehandeling
5b zoutglazuur	5b zoutglazuur met ijzerengobe	5b zoutglazuur met ijzerengobe
5c	5c	5c
6a standring	6a standring	6a standvoet (ontbreekt)
6b één lintoor (ontbreekt)	6b één lintoor (ontbreekt)	6b één lintoor (ontbreekt)
6c	6c	6c
7 kan	7 kan	7 kan
8 Raeren	8 Raeren	8 Keulen / Frechen
9	9	9

4

- 1a MED-389-61-C04
- 1b afvalkuil S38/S50 (1475-1550)
- 2a s2-kan-34
- 2b kan met bolle buik, hoge hals en kraagrand, op standring
- 3 1475-1550
- 4 16.5 / -
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur
- 5c
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kan
- 8 Raeren
- 9

5

- 1a MED-389-107-C01
- 1b afvalkuil S86 (1475-1525)
- 2a s2-kan-45
- 2b kan met bolle buik, lage hals en kraagrand, op standvlak
- 3 1500-1550
- 4 13.5 / 15
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur met ijzerengobe
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kan
- 8 Raeren
- 9

6

- 1a MED-389-60-C10
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a s2-kan-39
- 2b bolle kan met rechte rand, op standvlak
- 3 1525-1550
- 4 13.5 / -
- 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
- 5b zoutglazuur met ijzerengobe
- 5c eikenranken
- 6a standvlak
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c
- 7 kan
- 8 Keulen
- 9

7

1a MED-389-71-C09
 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
 2a s2-kan-
 2b kan
 3 1550-1575
 4 17 / -
 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
 5b zoutglazuur met ijzerengobe
 5c
 6a
 6b één lintoor
 6c
 7 kan
 8 Raeren
 9

8

1a MED-389-58-C01
 1b afvalkuil S50 (1475-1525)
 2a s2-tre-9
 2b trechterbeker
 3 1450-1525
 4 - / -
 5a steengoed met oppervlaktebehandeling
 5b zoutglazuur met ijzerengobe
 5c
 6a
 6b één lintoor op buik
 6c
 7 kan
 8
 9

9

1a MED-389-100-C05
 1b kuil S60 (1475-1525)
 2a r-bak-2
 2b bakpan met omgeslagen rand
 3 1475-1550
 4 22 / 5
 5a roodbakkend aardewerk
 5b inwendig loodglazuur
 5c
 6a schenklip
 6b platte steel
 6c
 7 bakpan
 8
 9

10

- 1a MED-389-137-C02
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-bak-4
- 2b bakpan met lage kraagrand
- 3 1550-1600
- 4 18 / 5.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a schenklip
- 6b toegevouwen steel
- 6c
- 7 bakpan
- 8
- 9

11

- 1a MED-389-71-C15
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bak-5
- 2b bakpan met lage manchtrand
- 3 1525-1575
- 4 22 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a schenklip
- 6b toegevouwen steel
- 6c
- 7 bakpan
- 8
- 9

12

- 1a MED-389-106-C09
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-bak-35
- 2b bakpan met omgeslagen en van boven afgeplatte rand
- 3 1500-1550
- 4 23 / 6
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a schenklip
- 6b toegevouwen steel
- 6c
- 7 bakpan
- 8
- 9

13

- 1a MED-389-55-C02
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-bak-26
- 2b bakpan met rechte rand, op standvlak
- 3 1450-1550
- 4 10 / 2.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b korte massieve steel
- 6c
- 7 bakpan, miniatuur
- 8
- 9

14

- 1a MED-389-106-C17
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-blo-12
- 2b bloempot met afgeronde buikknik, steile wand en brede kraagrand, op standring
- 3 1500-1550
- 4 30 / 16.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a standring
- 6b twee horizontale oren
- 6c gaten in standring en in rand
- 7 bloempot
- 8
- 9

15

- 1a MED-389-100-C01
- 1b kuil S60 (1475-1525)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag, op standlobben
- 3 1475-1525
- 4 20.5 / 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slijbstrepen op spiegel en vlag
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde licht beroet
- 7 bord
- 8
- 9

16

- 1a MED-389-71-C10
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 30.5 / 7
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel en
vlag
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord (groot model)
- 8
- 9

17

- 1a MED-389-106-C15
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 22 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel en
vlag
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

18

- 1a MED-389-106-C13
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag, op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 21 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel en vlag
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk (kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

19

- 1a MED-389-71-C17
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag, op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 20.5 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk (kruis); onderzijde beroet
- 7 bord
- 8
- 9

20

- 1a MED-389-74-C02
- 1b afvalkuil S62 (1500-1550)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag, op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 30.0 / 6
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel en vlag
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk (kruis); onderzijde licht beroet
- 7 bord (groot model)
- 8
- 9

21

- 1a MED-389-60-C02
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 26.5 / 6
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

22

- 1a MED-389-106-C14
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standlobben
- 3 1500-1575
- 4 22 / 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

23

- 1a MED-389-55-C01
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-bor-1
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standlobben
- 3 1475-1525
- 4 30 / -
- 5a roodbakkend aardewerk;
sgraffito-aardewerk
- 5b bovenzijde witte slib en
loodglazuur
- 5c ingekraste versiering
- 6a drie standlobben (ontbreken)
- 6b
- 6c
- 7 bord (groot model)
- 8
- 9

24

- 1a MED-389-71-C19
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met korte platte vlag,
op standlobben
- 3 1525-1575
- 4 40.5 / 7.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord (zeer groot model)
- 8
- 9

25

- 1a MED-389-89-C04
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met korte platte vlag,
op standlobben
- 3 1525-1575
- 4 21.5 / 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

26

- 1a MED-389-71-C20
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met korte platte vlag,
op standlobben
- 3 1525-1575
- 4 19 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering op spiegel
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk
(kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

27

- 1a MED-389-71-C21
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met korte platte vlag,
op standlobben
- 3 1525-1575
- 4 12 / 3
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c
- 7 bord, zoutschaaltje
- 8
- 9

28

- 1a MED-389-71-C12
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met korte platte vlag, op standlobben
- 3 1570-1600
- 4 34 / 6
- 5a roodbakkend aardewerk; Noord-Hollands slibaardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering
- 6a drie standlobben (ontbreken)
- 6b
- 6c
- 7 bord (groot model)
- 8
- 9

29

- 1a MED-389-60-C03
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-bor-16
- 2b bord met platte vlag, op ziel
- 3 1500-1550
- 4 21 / 3
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a ziel
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk (dubbel kruis)
- 7 bord
- 8
- 9

30

- 1a MED-389-107-C06
- 1b afvalkuil S86 (1475-1525)
- 2a r-bor-29
- 2b bord met platte spiegel, uitgebogen vlag en driehoekige rand, op standlobben
- 3 1500-1550
- 4 23.5 / 5.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

31

- 1a MED-389-60-C01
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-bor-67
- 2b bord met uitgebogen vlag,
op standvlak
- 3 1500-1550
- 4 20.5 / 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a iets concaaf standvlak
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

32

- 1a MED-389-74-C01
- 1b kuil S62 (1500-1550)
- 2a r-dek-29
- 2b deksel met opstaande rand
en knop
- 3 1500-1575
- 4 11 / 2
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a
- 6b knop
- 6c vier luchtgaten
- 7 deksel
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 103

33

- 1a MED-389-60-C04
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-dru-
- 2b drinkuit
- 3 1450-1550
- 4 10.5 / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 drinkuit
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 104-105

34

- 1a MED-389-138-C02
- 1b ophogingslaag
- 2a r-gra-3
- 2b grape met bolle buik, hoge hals en verdikte rand
- 3 1400-1450
- 4 14 / 14
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuurvlak aan schenkkant
- 5c fijne draairibbels op schouder
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

35

- 1a MED-389-61-C06
- 1b afvalkuil S38/S50 (1475-1550)
- 2a r-gra-3
- 2b grape met bolle buik, hoge hals en verdikte rand
- 3 1400-1450
- 4 15 / 15
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuurvlak aan schenkkant
- 5c fijne draairibbels op schouder
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

36

- 1a MED-389-61-C01
- 1b afvalkuil S38/S50 (1475-1550)
- 2a r-gra-8
- 2b grape met afgeronde buikknik en kraagrand
- 3 1525-1575
- 4 10.5 / 10
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur met mangaanoxide, inwendig en uitwendig vlek aan schenkkant
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

37

- 1a MED-389-71-C32
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-8
- 2b grape met afgeronde buikknik en kraagrand
- 3 1525-1575
- 4 15 / 12
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met mangaanoxide
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c aan beide kanten oor ingekrast merk (kruis); onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

38

- 1a MED-389-71-C34
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-19
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op halsaanzet en uitgebogen onverdikte rand
- 3 1550-1600
- 4 17.5 / 17.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkant
- 5c
- 6a drie poten (één ontbreekt)
- 6b één worstoor
- 6c naast oor ingekrast merk (kruis); onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

39

- 1a MED-389-100-C03
- 1b kuil S60 (1475-1525)
- 2a r-gra-22
- 2b hoge grape met afgeronde buikknik en rechte iets uitstaande rand
- 3 1500-1575
- 4 8 / 11
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

40

- 1a MED-389-107-C04
- 1b afvalkuil S64/S86 (1475-1525)
- 2a r-gra-22
- 2b hoge grape met afgeronde buikknik en rechte iets uitstaande rand
- 3 1500-1525
- 4 8.5 / 10
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig witte slib, inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

41

- 1a MED-389-137-C03
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-gra-33
- 2b grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand
- 3 1550-1600
- 4 12 / 12
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkant
- 5c slibversiering op schouder
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

42

- 1a MED-389-137-C07
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-gra-33
- 2b grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand
- 3 1550-1600
- 4 14 / 12.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuur op schouder
- 5c slibversiering op schouder
- 6a drie poten
- 6b één worstoor (ontbreekt)
- 6c aan beide kanten oor ingekrast merk (kruis); onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

43

- 1a MED-389-71-C38
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-33
- 2b grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand
- 3 1550-1600
- 4 14 / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuur op schouder
- 5c slibversiering op schouder
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b één worstoor
- 6c naast oor ingekrast merk (kruis)
- 7 grape
- 8
- 9

44

- 1a MED-389-71-C41
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-33
- 2b grape met scherpe buikknik en uitgebogen onverdikte rand
- 3 1550-1600
- 4 - / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b één worstoor
- 6c naast oor ingekrast merk (kruis)
- 7 grape
- 8
- 9

45

- 1a MED-389-71-C30
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-34
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op schouder en kraagrand
- 3 1550-1600
- 4 28.5 / 25
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c
- 6a drie poten
- 6b twee worstoren
- 6c onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

46

- 1a MED-389-137-C08
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-gra-34
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op schouder en kraagrand
- 3 1550-1600
- 4 23 / 19
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c
- 6a drie poten
- 6b twee worstoren
- 6c naast oor ingekrast merk (kruis); onberoet
- 7 grape
- 8
- 9

47

- 1a MED-389-137-C09
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-gra-34
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op schouder en kraagrand
- 3 1550-1600
- 4 20 / 15
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c
- 6a drie poten
- 6b twee worstoren
- 6c aan beide kanten oor ingekrast merk (kruis)
- 7 grape
- 8
- 9

48

- 1a MED-389-71-C35
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-34
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op schouder en kraagrand
- 3 1550-1600
- 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b twee worstoren
- 6c aan beide kanten oor ingekrast merk (kruis)
- 7 grape
- 8
- 9

49

- 1a MED-389-71-C37
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-gra-35
- 2b grape met afgeronde buikknik en uitstaande rand met groef
- 3 1550-1600
- 4 - / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c
- 6a drie poten (ontbreken)
- 6b twee worstoren
- 6c aan beide kanten oor ingekrast merk (kruis)
- 7 grape
- 8
- 9

50

- 1a MED-389-137-C11
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-gra-54
- 2b grape met scherpe buikknik en kraagrand
- 3 1550-1600
- 4 23.5 / 16
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur op schouder aan schenkkanten
- 5c
- 6a drie poten
- 6b twee worstoren
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

51
 1a MED-389-137-C10
 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
 2a r-gra-54
 2b grape met scherpe buikknik
 en kraagrand
 3 1550-1600
 4 23.5 / 16
 5a roodbakkend aardewerk
 5b inwendig loodglazuur,
 uitwendig loodglazuur op
 schouder aan schenkkanten
 5c
 6a drie poten (twee ontbreken)
 6b twee worstoren
 6c aan beide kanten van beide
 oren ingekrast merk (kruis)
 7 grape
 8
 9

52
 1a MED-389-71-C40
 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
 2a r-gra-54
 2b grape met scherpe buikknik
 en kraagrand
 3 1550-1600
 4 - / -
 5a roodbakkend aardewerk
 5b inwendig loodglazuur
 5c
 6a drie poten (ontbreken)
 6b twee worstoren
 6c aan beide kanten van beide
 oren ingekrast merk (kruis)
 7 grape
 8
 9

53
 1a MED-389-106-C18
 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
 2a r-gra-
 2b grape
 3
 4 - / -
 5a roodbakkend aardewerk
 5b inwendig loodglazuur met
 mangaanoxide
 5c
 6a drie poten (ontbreken)
 6b
 6c naast oor ingekrast merk
 (kruis)
 7 grape
 8
 9

59

- 1a MED-389-71-C26
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kom-35
- 2b kop met scherpe knik bodem naar wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 20 / 8.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b twee worstoren
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

54

- 1a MED-389-71-C46
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kom-42
- 2b kom met manchetrans, op standring
- 3 1500-1600
- 4 40 / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring (ontbreekt)
- 6b twee horizontale worstoren (één ontbreekt)
- 6c schenklip
- 7 kom
- 8
- 9

56

- 1a MED-389-60-C08
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-kom-66
- 2b kom met naar buiten geknikte en van boven afgeplatte rand, op ziel
- 3 1500-1550
- 4 25 / 8.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met mangaanoxide
- 5c
- 6a ziel
- 6b
- 6c
- 7 kom
- 8
- 9

57

- 1a MED-389-106-C21
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-kom-
- 2b kom
- 3 1475-1525
- 4 24 / -
- 5a roodbakkend aardewerk;
sgraffito-aardewerk
- 5b inwendig witte slib en
loodglazuur
- 5c ingekraste versiering:
S-vormige streepjes op rand
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 kom
- 8
- 9

58

- 1a MED-389-71-C27
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kop-2
- 2b kop met scherpe knik bodem
naar wand en rechte rand,
op standring
- 3 1525-1575
- 4 13 / 7
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

60

- 1a MED-389-89-C07
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kop-2
- 2b kop met scherpe knik bodem
naar wand en rechte rand,
op standring
- 3 1525-1575
- 4 13.5 / 7
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 kop
- 8 onderzijde standring en
naast oor ingekrast merk
(kruis)
- 9

61

- 1a MED-389-106-C10
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-kop-2
- 2b kop met scherpe knik bodem naar wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 15.5 / 8
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b twee worstoren (één ontbreekt)
- 6c
- 7 kop
- 8 onderzijde standring en naast oor ingekrast merk (kruis)
- 9

62

- 1a MED-389-137-C06
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a r-kop-2
- 2b kop met scherpe knik bodem naar wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 15 / 7.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met mangaanoxide
- 5c
- 6a standring
- 6b twee worstoren (ontbreken)
- 6c
- 7 kop
- 8 beide kanten van beide oren ingekrast merk (kruis)
- 9

55

- 1a MED-389-71-C11
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kop-11
- 2b kom met naar binnen geknikte rand, op standring
- 3 1560-1590
- 4 15 / 7
- 5a roodbakkend aardewerk; Noord-Hollands slibaardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c slibversiering: duif
- 6a standring
- 6b één horizontaal en één verticaal worstoor
- 6c
- 7 kom
- 8
- 9

63

- 1a MED-389-71-C28
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-kop-17
- 2b kop met van boven afgeplatte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 14.5 / 5.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b
- 6c onderzijde ingekrast merk (kruis)
- 7 kop
- 8
- 9

64

- 1a MED-389-77-C02
- 1b afvalkuil S64/S86 (1475-1525)
- 2a r-kop-22
- 2b kop met van boven afgeplatte rand, op ziel
- 3 1525-1575
- 4 15 / 4
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a ziel
- 6b
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

65

- 1a MED-389-107-C05
- 1b afvalkuil S64/S86 (1475-1525)
- 2a r-kop-22
- 2b kop met van boven afgeplatte rand, op ziel
- 3 1525-1575
- 4 15.5 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig witte slib en loodglazuur
- 5c
- 6a ziel
- 6b
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

66

- 1a MED-389-110-C01
- 1b ophogingslaag
- 2a r-pis-1
- 2b pispot met afgeronde buikknik, ribbel op halsaanzet, hoge hals en verdikte rand met dekselgeul, op ziel
- 3 1450-1500
- 4 16.5 / 15
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a ziel
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 pispot
- 8
- 9

67

- 1a MED-389-106-C16
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-pis-4
- 2b pispot met afgeronde buikknik en kraagrand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 19 / 14.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuurvlek aan schenkkant
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 pispot
- 8
- 9

68

- 1a MED-389-71-C24
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-pis-5
- 2b pispot met scherpe buikknik en horizontaal naar buiten geknikte platte rand, op standring
- 3 1550-1575
- 4 19.5 / 14
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur en uitwendig loodglazuurvlek aan schenkkant
- 5c slijbversiering op schouder aan schenkkant
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 pispot
- 8
- 9

69

- 1a MED-389-106-C08
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-stk-13
- 2b steelkom met scherpe knik bodem naar wand, steile wand en rechte rand
- 3 1525-1575
- 4 16.5 / 7.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één kromme steel
- 6c
- 7 steelkom
- 8
- 9

70

- 1a MED-389-71-C22
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-tes-5
- 2b test met scherpe knik bodem naar wand, ronde bak met steile wand en rechte rand, op poten
- 3 1550-1600
- 4 13 / 8
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één korte steel
- 6c inwendig licht beroet
- 7 test
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 232

71

- 1a MED-389-71-C23
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-tes-12
- 2b test met scherpe knik bodem naar wand, vierkante bak en rechte rand, op standring
- 3 1550-1600
- 4 17.5 / 9.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 test
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 233

72

- 1a MED-389-60-C07
- 1b afvalkuil S48 (1475-1525)
- 2a r-tes-18
- 2b test met scherpe knik bodem
naar wand, ronde bak
met kraagrand met platte
bovenzijde, op poten
- 3 1450-1550
- 4 29 / 13.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a drie poten
- 6b twee horizontale worstoren
- 6c inwendig licht beroet
- 7 test
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 235

73

- 1a MED-389-96-C01
- 1b ophogingslaag
- 2a r-ver-4
- 2b vergiet met bolle bodem
- 3 1525-1575
- 4 22 / 7.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a bolle bodem
- 6b twee horizontale worstoren
- 6c gaten in bodem en wand
- 7 vergiet
- 8
- 9

74

- 1a MED-389-71-C45
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a r-vst-1
- 2b ronde vuurstolp met
manchetrand
- 3 1450-1550
- 4 29 / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 6a
- 6b één worstoor (ontbreekt)
- 6c twee luchtgaten (ontbreken)
- 7 vuurstolp
- 8
- 9

75

- 1a MED-389-100-C02
- 1b kuil S60 (1475-1525)
- 2a r-vet-1
- 2b vetvanger met langwerpige bak met afgeronde hoeken
- 3 1450-1575
- 4 36 / 19 / 6
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a één poot onder steel
- 6b iets toegevouwen steel
- 6c roetaanslag aan voorzijde
- 7 vetvanger (klein model)
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 239

76

- 1a MED-389-106-C11
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a r-zal-3
- 2b zalfpot met afgeronde buikknik en iets uitgebogen rand, op standvlak
- 3 1525-1575
- 4 9 / 8
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 zalfpot
- 8
- 9

77

- 1a MED-389-71-C05
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-bak-5
- 2b bakpan met manchetrand
- 3 1550-1575
- 4 24 / 5.5
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b holle steel
- 6c
- 7 bakpan
- 8
- 9

78

- 1a MED-389-89-C02
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-bor-7
- 2b bord met platte vlag en van buiten aangedrukte rand, op standlobben
- 3 1550-1575
- 4 13.5 / 3
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c onderzijde bodem ingekrast merk (kruis)
- 7 bord, zoutschaaltje
- 8
- 9

79

- 1a MED-389-71-C02
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-bor-14
- 2b bord met platte vlag en van buiten aangedrukte rand, op standvlak
- 3 1550-1575
- 4 22 / 4
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

80

- 1a MED-389-137-C01
- 1b afvalkuil S108 (1550-1572)
- 2a w-bor-16
- 2b bord met platte vlag en verdikte rand, op standvlak
- 3 1550-1575
- 4 13 / 2
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

81

- 1a MED-389-71-C13
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-gra-27
- 2b grape met bolle buik en verdikte rand
- 3 1550-1575
- 4 11.5 / 11
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één lintoor
- 6c schenklip tegenover oor
- 7 grape
- 8
- 9

82

- 1a MED-389-86-C01
- 1b mogelijk afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-kop-2
- 2b kop met knik bodem naar wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 15.5 / 8
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a standring
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

83

- 1a MED-389-106-C05
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a w-kop-1
- 2b kop met knik bodem naar wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 14.5 / 7
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

84

- 1a MED-389-106-C06
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a w-kop-12
- 2b kop met scherpe knik bodem naar wand, uitstaande wand en naar binnen geknikte rand, op standvlak
- 3 1525-1575
- 4 14.5 / 7
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

85

- 1a MED-389-61-C02
- 1b afvalkuil S38/S50 (1475-1550)
- 2a w-kop-19
- 2b kop met steile wand en rechte rand, op standring
- 3 1525-1575
- 4 11 / 6.5
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c twee ribben met verticale indrukken
- 6a standring
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 268

86

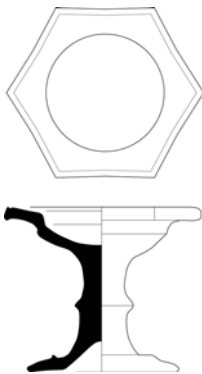
- 1a MED-389-71-C06
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-kop-44
- 2b kop met scherpe knik bodem naar wand en rechte rand, op standvlak
- 3 1550-1575
- 4 13.5 / 7
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9 Bethlehem cat.nr. 272

87

- 1a MED-389-71-C08
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-spb-1
- 2b schepbeker met hoge buik en korte driehoekige rand, op standvoet
- 3 1525-1575
- 4 9 / 8.5
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvoet
- 6b één lintoor op buik (ontbreekt)
- 6c
- 7 schepbeker
- 8
- 9

88

- 1a MED-389-71-C07
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-spb-
- 2b schepbeker
- 3 1525-1575
- 4 10.5 / 8.5
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak (ontbreekt)
- 6b één lintoor op buik
- 6c
- 7 schepbeker, mosterdpot
- 8
- 9

89

- 1a MED-389-108-C01
- 1b ophogingslaag
- 2a w-zou-4
- 2b zoutvat met meerkantige bak
- 3 1550-1575
- 4 11 / 8.5
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 zoutvat
- 8
- 9

90

- 1a MED-389-71-C03
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-zou-4
- 2b zoutvat met meerkantige bak
- 3 1550-1575
- 4 11.5 / -
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 zoutvat
- 8
- 9

91

- 1a MED-389-89-C06
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a w-zou-
- 2b
- 3 1550-1575
- 4 - / -
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 zoutvat
- 8
- 9

92

- 1a MED-389-71-C01
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a m-bor-5
- 2b afgerond bord met iets uitgebogen rand, op standring
- 3 1550-1575
- 4 27.5 / 4.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b loodglazuur
- 5c veelkleurige beschildering (blauw, geel en oranje): tekst CHRISTUS met doorlopend randmotief als stralenkrans
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Noordelijke Nederlanden
- 9

93

- 1a MED-389-106-C03
- 1b afvalkuil S85 (1525-1550)
- 2a m-bor-10
- 2b bord met vlakke wand en van buiten afgeplatte rand
- 3 1550-1575
- 4 23.5 / 3.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b loodglazuur
- 5c veelkleurige beschildering (blauw, geel, groen en oranje)
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Noordelijke Nederlanden
- 9

94

- 1a MED-389-89-C01
- 1b afvalkuil S61 (1550-1572)
- 2a m-min-
- 2b miniatuurkan
- 3 1550-1575
- 4 4.5 / 5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b loodglazuur
- 5c veelkleurige beschildering (blauw en oranje)
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 miniatuur, kan
- 8 Noordelijke Nederlanden
- 9

Catalogus keramiek slootvulling

1:2

95

- 1a MED-389-141-C06
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a s2-kan-21
- 2b bolle kan met hoge hals en geribbelde kraagrand, op standvlak
- 3 1600-1650
- 4 17 / 22.5
- 5a steengoed 2
- 5b uitwendig zoutglazuur met ijzerengobe en vlekken kobaltoxide
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 kan, baardmankruik
- 8 Keulen
- 9

96

- 1a MED-389-141-C12
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a s2-kan-14
- 2b kan
- 3 1550-1600
- 4 5.5 / -
- 5a steengoed 2
- 5b uitwendig zoutglazuur met iets ijzerengobe
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één lintoor (ontbreekt)
- 6c
- 7 kan
- 8 Raeren
- 9

97

- 1a MED-389-141-C32
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-bak-4
- 2b bakpan met kraagrand
- 3 1600-1650
- 4 27 / 5.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één toegevouwen steel
- 6c schenklip
- 7 bakpan
- 8
- 9

98

- 1a MED-389-141-C33
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-bor-6
- 2b bord met platte vlag, op standlobben
- 3 1600-1625
- 4 32 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk; Noord-Hollands slibaardewerk
- 5b bovenzijde loodglazuur
- 5c slibversiering
- 6a drie standlobben
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

99

- 1a MED-389-141-C22
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-gra-30
- 2b grape met ronde buik, steile wand, wijde hals en kraagrand
- 3 1600-1650
- 4 20.5 / 25
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig witte slib met koperoxide, in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één toegevouwen lintoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

100

- 1a MED-389-141-C27
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-gra-31
- 2b grape met afgeronde buikknik en met ribbel aangezette kraagrand
- 3 1600-1650
- 4 11.5 / 12
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één toegevouwen lintoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

101

- 1a MED-389-141-C31
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-gra-34
- 2b grape met scherpe buikknik, ribbel op schouder en kraagrand
- 3 1600-1650
- 4 16.5 / 15
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuurvlak
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

102

- 1a MED-389-133-C07
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-kop-2
- 2b kop met scherpe knik bodem-wand, steile wand en iets uitgebogen rand, op standvlak
- 3 1600-1650
- 4 13 / 8
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 kop
- 8
- 9

103

- 1a MED-389-141-C24
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-stk-2
- 2b steelkom met scherpe knik bodem-wand, steile wand en kraagrand
- 3 1600-1650
- 4 15.5 / 7.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één toegevouwen steel
- 6c
- 7 steelkom
- 8
- 9

1:2

104

- 1a MED-389-145-C06
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-pis-5
- 2b pispot met scherpe buikknik en platte rand
- 3 1600-1650
- 4 18.5 / 14
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 pispot
- 8
- 9

105

- 1a MED-389-141-C20
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-pis-5
- 2b pispot met scherpe buikknik en platte rand
- 3 1575-1650
- 4 19 / 15.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standring
- 6b één worstoor
- 6c
- 7 pispot
- 8
- 9

106

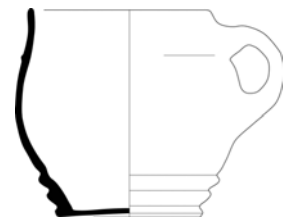
- 1a MED-389-141-C09
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-spa-5
- 2b spaarvot in de vorm van een varken
- 3 1600-1650
- 4 - / -
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b uitwendig loodglazuur
- 5c
- 6a vier poten
- 6b
- 6c
- 7 spaarpot, spaarvarken
- 8
- 9

1:2

1:2

107

- 1a MED-389-141-C26
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-zal-3
- 2b zalfpot met iets uitstaande van boven afgeplatte rand, op standvlak
- 3 1600-1700
- 4 6 / 4.5
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 zalfpot
- 8
- 9

108

- 1a MED-389-141-C25
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a r-zal-3
- 2b zalfpot met iets uitstaande van boven afgeplatte rand, op standvlak
- 3 1600-1700
- 4 2.5 / 3
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 zalfpot, miniatuur
- 8
- 9

109

- 1a MED-389-133-C06
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a w-bek-6
- 2b tonvormige beker
- 3 1600-1650
- 4 11.5 / 11
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a standvlak
- 6b één verticaal oor
- 6c
- 7 beker
- 8
- 9

110

- 1a MED-389-141-C30
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a w-gra-6
- 2b grape met scherpe buikknik en kraagrand met dekselgeul
- 3 1600-1700
- 4 13.5 / 14
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur, uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a drie poten
- 6b één toegeknepen worstoor
- 6c
- 7 grape
- 8
- 9

111

- 1a MED-389-141-C29
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a w-kop-14
- 2b kop met steile wand en iets uitgebogen rand met groef, op standvoet
- 3 1600-1650
- 4 11.5 / 6
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b in- en uitwendig loodglazuur met koperoxide
- 5c
- 6a standvoet
- 6b één verticaal en één horizontaal oor
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

112

- 1a MED-389-145-C03
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a m-bor-5
- 2b bord met vloeiende overgang spiegel naar vlag en iets uitgebogen rand, op standring
- 3 1600-1650
- 4 19 / 2.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c beschildering in blauw en geel; spiegel: rozet, vlag; repeterend motief, kabelrand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

113

- 1a MED-389-141-C16
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a m-bor-5
- 2b bord met vloeiende overgang spiegel naar vlag en iets uitgebogen rand, op standring
- 3 1600-1650
- 4 18 / 2.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c beschildering in blauw, spiegel en vlag: krulmotieven, kabelrand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

114

- 1a MED-389-145-C05
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a m-bor-5
- 2b bord met vloeiende overgang spiegel naar vlag en iets uitgebogen rand, op standring
- 3 1600-1650
- 4 31.5 / 5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c beschildering in blauw en groen, spiegel: granaatappels, vlag: lijst en kabelrand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

115

- 1a MED-389-141-C18
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a m-bor-5
- 2b bord met vloeiende overgang spiegel naar vlag en iets uitgebogen rand, op standring
- 3 1600-1650
- 4 33 / 5.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c beschildering in blauw, geel en groen, spiegel: rozet, vlag: repeterende motieven en kabelrand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

116

- 1a MED-389-133-C01
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a m-bor-16
- 2b bord met knik spiegel naar vlag, platte vlag met opstaande lip, op standring
- 3 1600-1650
- 4 12.5 / 2.5
- 5a Nederlandse majolica
- 5b bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel en vlag: Chinese motieven
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

117

- 1a MED-389-141-C15
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a f-bor-11
- 2b bord met vloeiende overgang spiegel naar vlag en uitgebogen rand, op standring
- 3 1620-1630
- 4 21 / 4
- 5a Nederlandse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel en vlag: Chinese motieven, onderzijde wand: panelen met rozetten
- 6a
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8
- 9

118

- 1a MED-389-124-C01
- 1b slootvulling S92 (1600-1630)
- 2a f-plo-2
- 2b plooischotel met knik spiegel naar vlag en geploide vlag, op standring
- 3 1620-1650
- 4 18.5 / 4.5
- 5a Nederlandse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel: Chinese motieven, onderzijde wand: strepen
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 plooischotel
- 8
- 9

119

- 1a MED-389-141-C07
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-kom-3
- 2b kom met uitgebogen rand, op hoge geprofileerde standring
- 3 1600-1625
- 4 34.5 / 18
- 5a Italiaans tinglazuuraardewerk
- 5b boven- en onderzijde loodglazuur
- 5c veelkleurige beschildering
- 6a hoge geprofileerde standvoet
- 6b
- 6c secundair gebruikt als cementkom
- 7 kom
- 8 Italië, Montelupo
- 9

120

- 1a MED-389-141-C08
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-bor-1
- 2b bord met platte vlag, op standring
- 3 1600-1650
- 4 22 / 3
- 5a Italiaans tinglazuuraardewerk
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c beschildering in blauw, geel en oker; spiegel: vogel, vlag: aigretterand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Italië, Ligurië
- 9

121

- 1a MED-389-118-C02
- 1b aanleg werkput 6
- 2a i-bor-1
- 2b bord met platte vlag, op standring
- 3 1600-1650
- 4 17.5 / 2
- 5a Italiaanse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c beschildering in blauw, geel en oker; spiegel: putto, vlag: aigretterand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Italië, Ligurië
- 9

122

- 1a MED-389-133-C04
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-bor-1
- 2b bord met platte vlag, op standring
- 3 1600-1650
- 4 22 / 4
- 5a Italiaanse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c beschildering in blauw, geel en oker; spiegel: vogel, vlag: aigretterand
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Italië, Ligurië
- 9

123

- 1a MED-389-145-C01
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-bor-12
- 2b bord met geplooid overgang spiegel naar vlag en platte vlag, op standvlak
- 3 1620-1650
- 4 43 / 4,5
- 5a Italiaanse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c beschildering in blauw: leeuwen, honden, hazen en konijnen
- 6a standvlak
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Italië
- 9

124

- 1a MED-389-145-C02
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-kom-5
- 2b kom met rechte rand, op standring
- 3 1600-1650
- 4 12.5 / 5
- 5a Italiaanse faience
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; spiegel en vlag: bladranken, onderzijde wand: kruisende bogen
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 kom
- 8 Italië, Ligurië
- 9 ENK-372-637-C25

125

- 1a MED-389-133-C03
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a i-pis-2
- 2b pispot met bolle buik en uitstaande rand, op standvoet
- 3 1600-1650
- 4 16 / 11.5
- 5a Italiaanse faience
- 5b in- en uitwendig tinglazuur
- 5c beschildering in blauw, geel en oker, op buik: vogel binnen aigretterand
- 6a standvoet
- 6b één lintoor
- 6c
- 7 pispot
- 8 Italië, Ligurië
- 9

126

- 1a MED-389-141-C02
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a po-bor-3
- 2b bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
- 3 1620-1640
- 4 21 / 3.5
- 5a Portugees tinglazuuraardewerk
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; voorzijde: granaatappel en repeterend patroon, achterzijde: vier strepen
- 6a standring
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Portugal
- 9

127

1a MED-389-141-C01

1b slootvulling (1600-1630)

2a po-bor-3

2b bord met naar buiten
geknikte vlag, op standring

3 1600-1625

4 35,5 / 6

5a Portugees

tinglazuuraardewerk

5b boven- en onderzijde

tinglazuur

5c blauwe beschildering;
voorzijde: Chinese tuin,
achterzijde: vakken met
slingermotief

6a standring

6b

6c

7 bord

8 Portugal

9

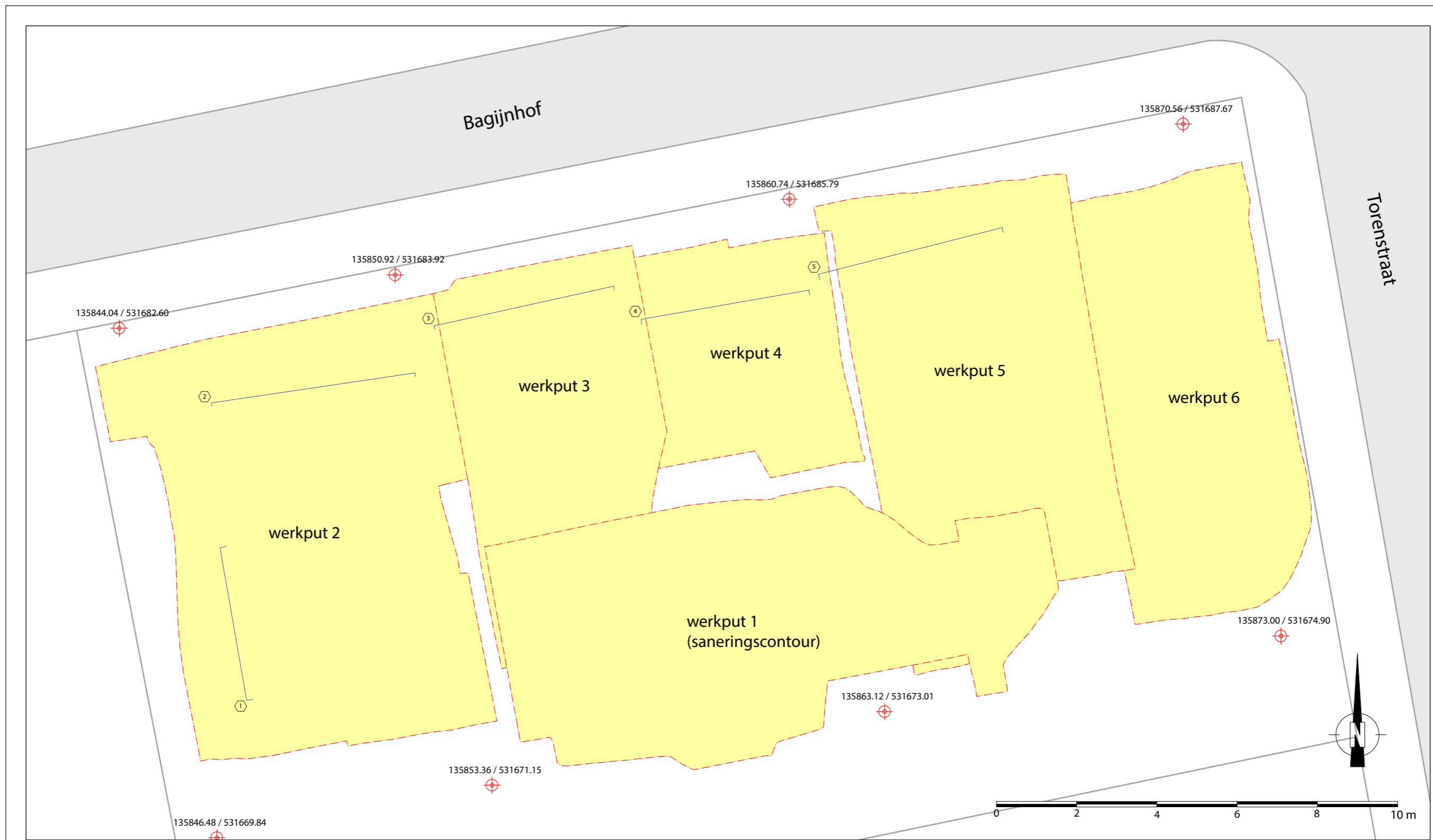
1:2

128

- 1a MED-389-141-C03
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a po-bor-3
- 2b bord met naar buiten geknikte vlag, op standing
- 3 1620-1640
- 4 21 / 3
- 5a Portugees tinglazuuraardewerk
- 5b boven- en onderzijde tinglazuur
- 5c blauwe beschildering; voorzijde: florale motieven, achterzijde: drie strepen
- 6a standing
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 Portugal
- 9

129

- 1a MED-389-141-C13
- 1b slootvulling (1600-1630)
- 2a p-bor-1
- 2b bord met uitgebogen rand, op standing
- 3 1600-1625
- 4 11 / 3.5
- 5a Chinees porselein
- 5b boven- en onderzijde veldspaatglazuur
- 5c blauwe beschildering
- 6a standing
- 6b
- 6c
- 7 bord
- 8 China
- 9

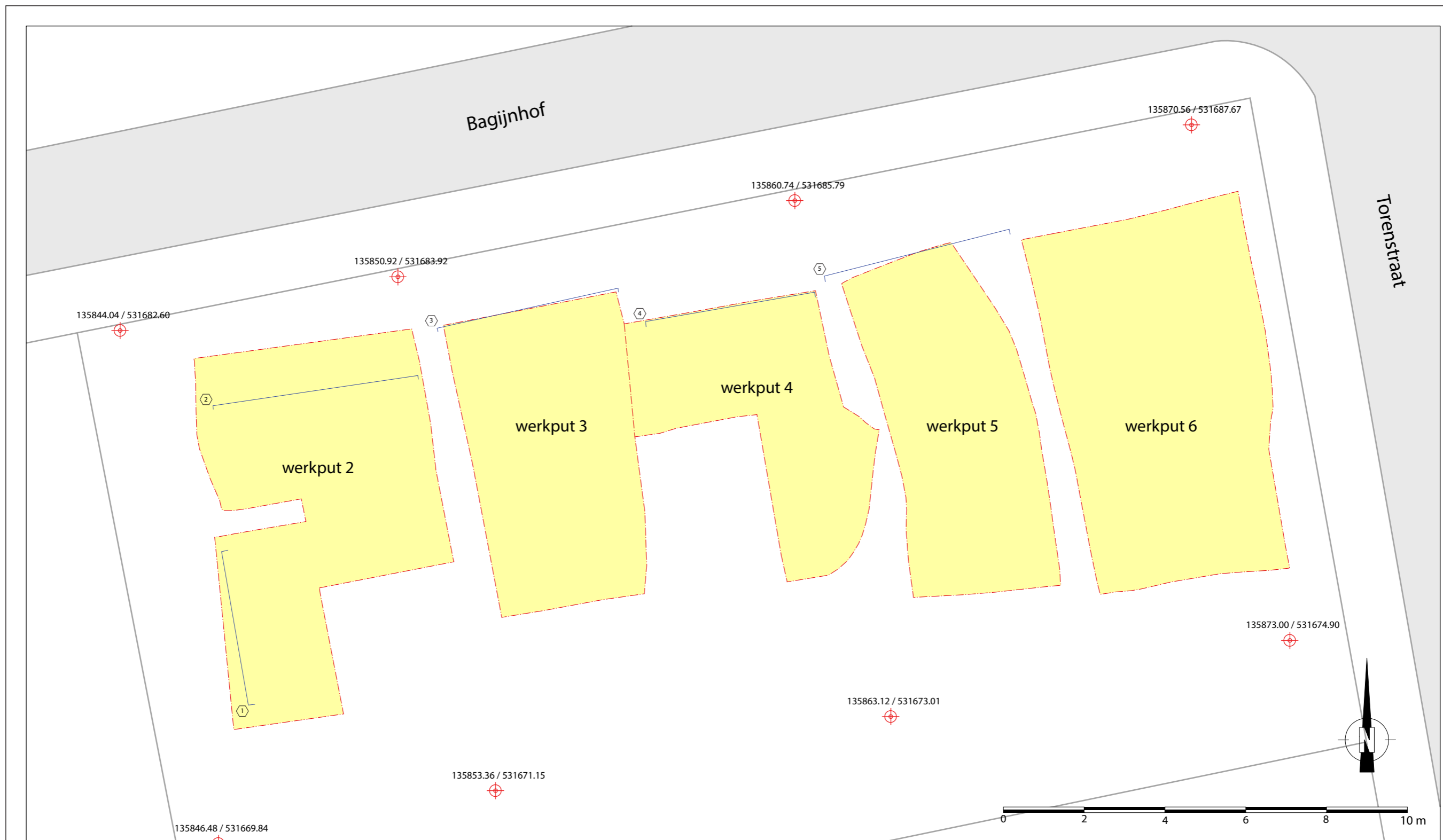
S 08	spoornummer	1	profielnummer		muur		spoor		beton
V 14	vondstnummer		locatie profiel		kelder / waterput		gedempte sloot		bouwvlakken 1823
M 02	monsternummer		grondslagpunt		vloer		reconstructie sloot		reconstructie percelen
	contour werkput				hout		reconstructie steeg		moderne rijweg

Bijlage 1A Puttenkaart (vlak 1)

Medemblik, Bagijnhof 35-37
 Project 389
 Tekenaar C.P. Schrickx
 © Archeologie West-Friesland

OM-nummer 61799
 Schaal 1:100 (A3)

S 08	spoornummer	1	profielnummer		muur		spoor		beton
V 14	vondstnummer		locatie profiel		kelder / waterput		gedempte sloot		bouwvlakken 1823
M 02	monsternummer		grondslagpunt		vloer		reconstructie sloot		reconstructie percelen
	contour werkput				hout		reconstructie steeg		moderne rijweg

Bijlage 1B Puttenkaart (vlak 2)

Medemblik, Bagijnhof 35-37

Project 389

Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 61799

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

S 08 spoornummer	1 profielnummer	muur	spoor	beton
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelder / waterput	gedempte sloot	bouwvlakken 1823
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	reconstructie sloot	reconstructie percelen
contour werkput		hout	reconstructie steeg	moderne rijweg

Bijlage 2 **Fase 1 (1100-1500)**

Medemblik, Bagijnhof 35-37

Project 389

Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 61799

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

S 08 spoornummer	1 profielnummer	muur	spoor	beton
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelder / waterput	gedempte sloot	bouwvlakken 1823
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	reconstructie sloot	reconstructie percelen
contour werkput		hout	reconstructie steeg	moderne rijweg

Bijlage 3 **Fase 2 (1500-1572)**

Medemblik, Bagijnhof 35-37

Project 389

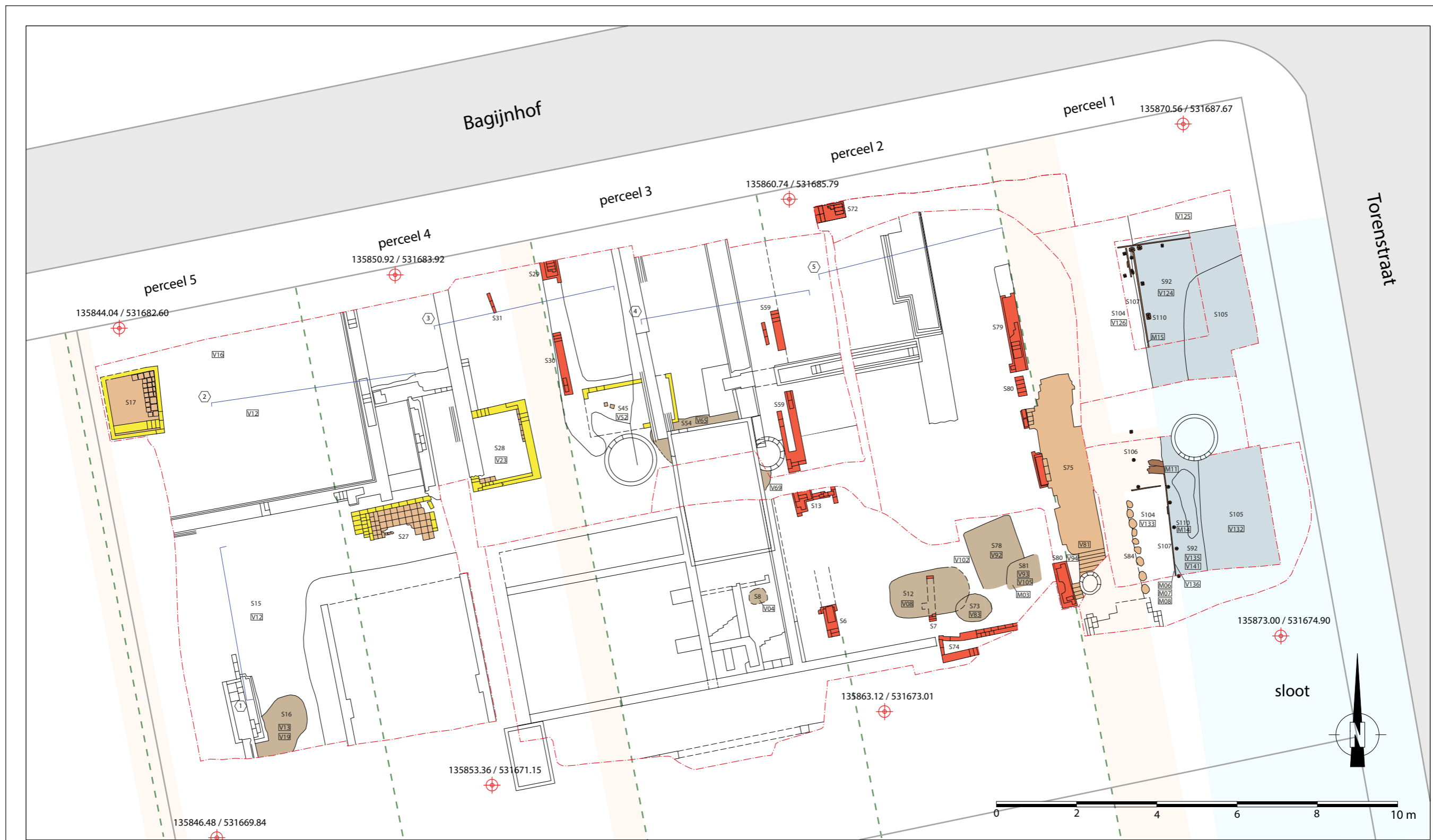
Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 61799

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

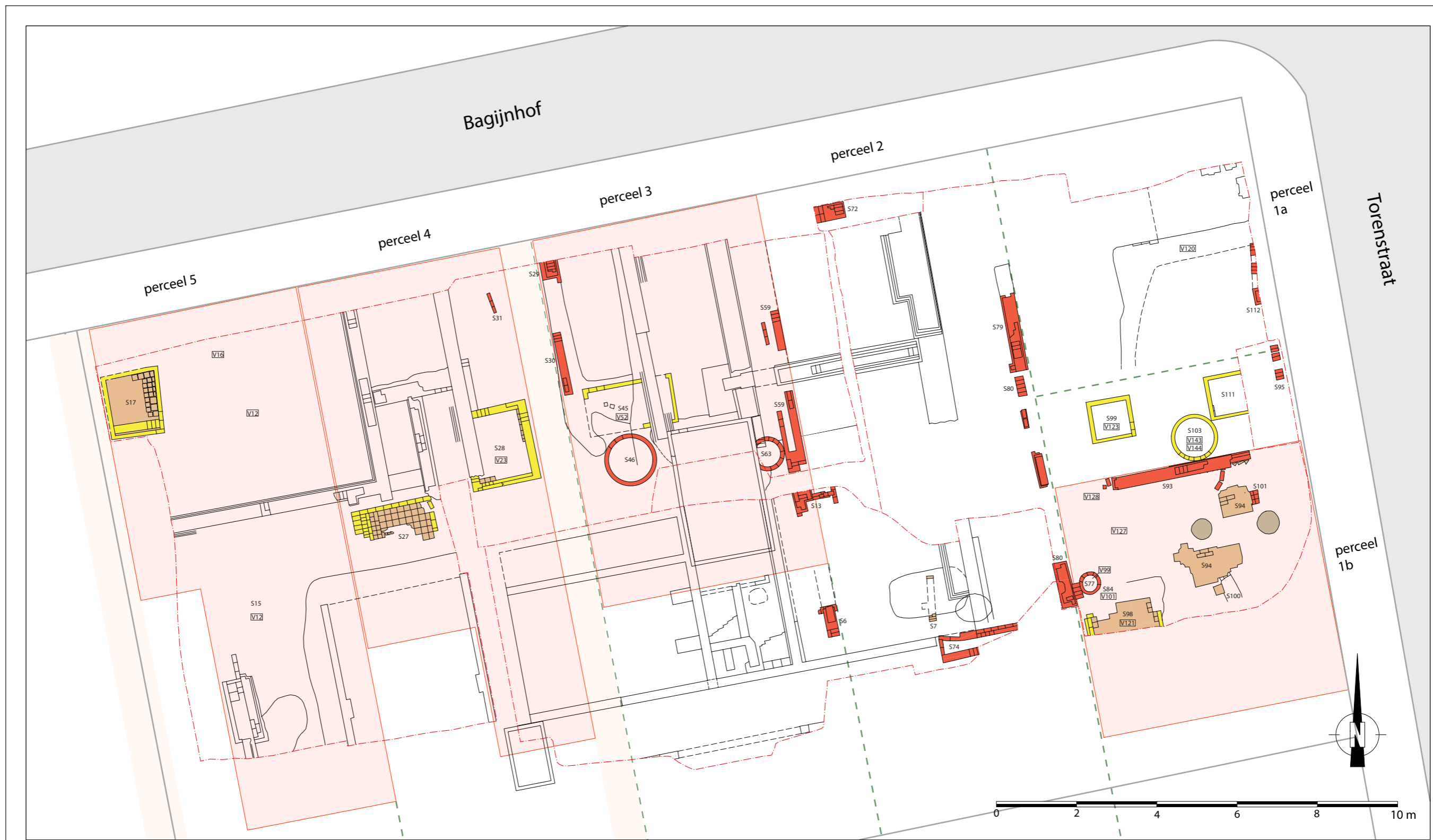

S 08 spoornummer	1 profielnummer	muur	spoor	beton
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelder / waterput	gedempte sloot	bouwvlakken 1823
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	reconstructie sloot	reconstructie percelen
contour werkput		hout	reconstructie steeg	moderne rijweg

Bijlage 4 **Fase 3 (1590-1630)**
 Medemblik, Bagijnhof 35-37
 Project 389
 Tekenaar C.P. Schrickx
 OM-nummer 61799
 Schaal 1:100 (A3)
 © Archeologie West-Friesland

S 08 spoornummer	1 profielnummer	muur	spoor	beton
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelder / waterput	gedempte sloot	bouwvlakken 1823
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	reconstructie sloot	reconstructie percelen
contour werkput		hout	reconstructie steeg	moderne rijweg

Bijlage 5 **Fase 4 (1630-1875)**

Medemblik, Bagijnhof 35-37

Project 389

Tekenaar C.P. Schrickx

OM-nummer 61799

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

S 08 spoornummer	1 profielnummer	muur	spoor	beton
V 14 vondstnummer	locatie profiel	kelder / waterput	gedempte sloot	bouwvlakken 1823
M 02 monsternummer	grondslagpunt	vloer	reconstructie sloot	reconstructie percelen
contour werkput		hout	reconstructie steeg	moderne rijweg

Bijlage 6 **Fase 5 (1875-2004)**

Medemblik, Bagijnhof 35-37

Project 389

Tekenaar C.P. Schrickx

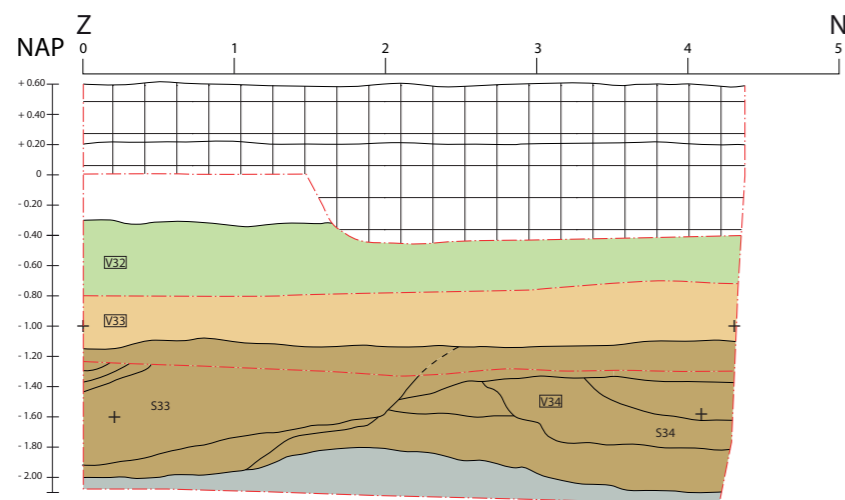
OM-nummer 61799

Schaal 1:100 (A3)

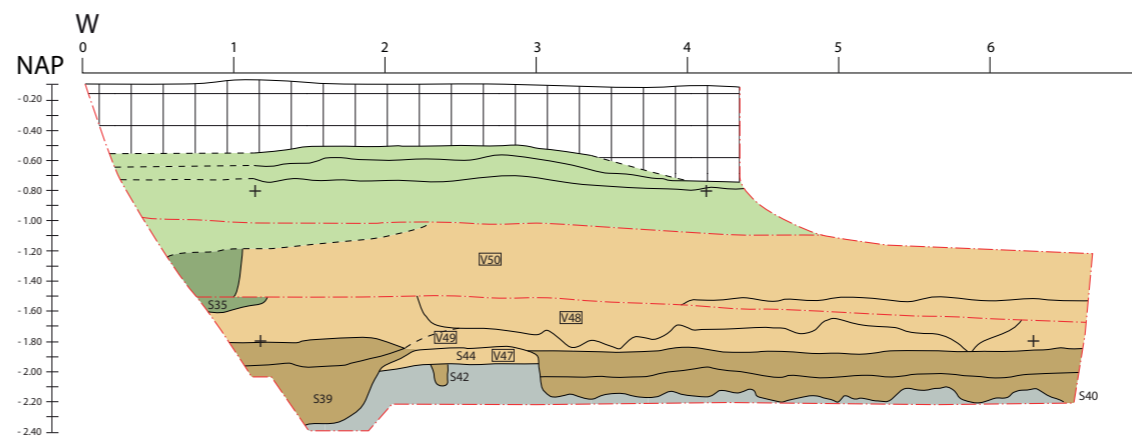
© Archeologie West-Friesland

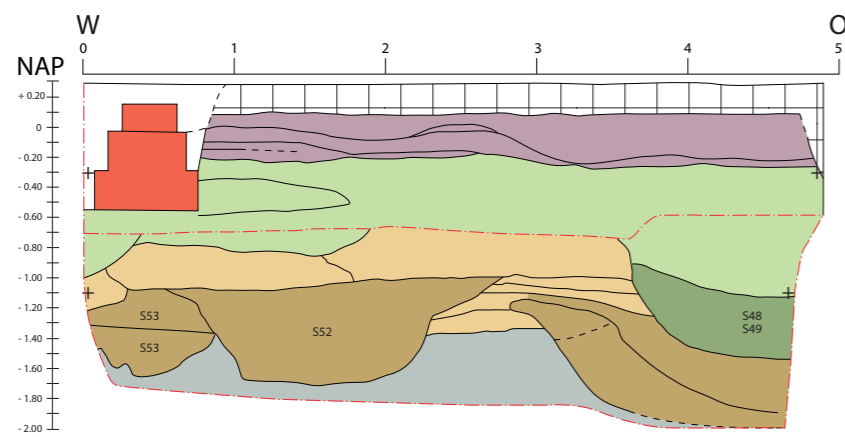
① Westprofiel werkput 2 vak 1

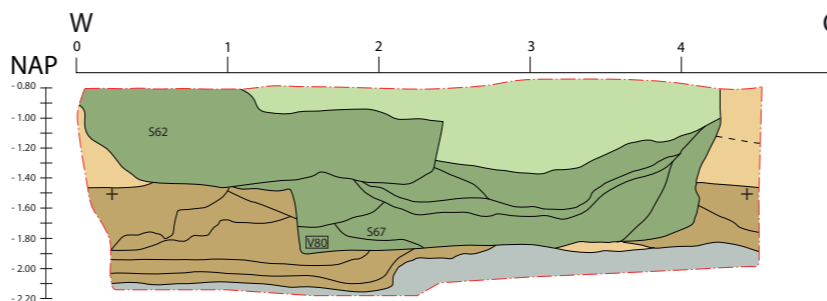
② Noordprofiel werkput 2 vak 2

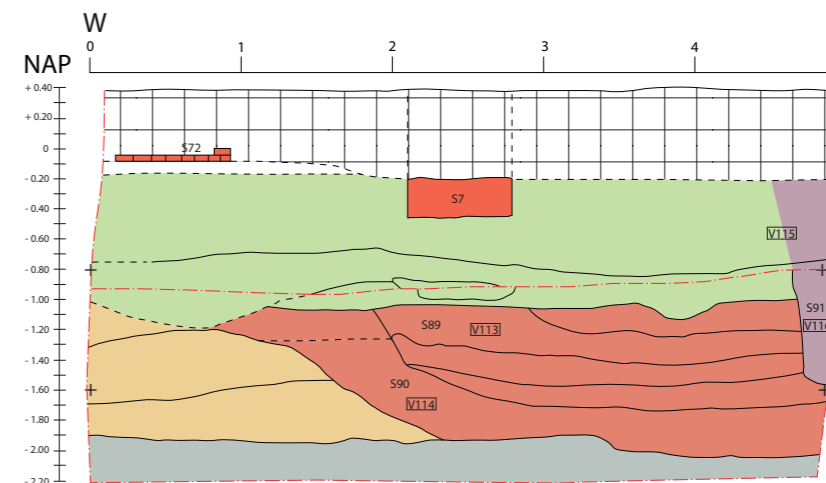
③ Noordprofiel werkput 3

④ Noordprofiel werkput 4

⑤ Noordprofiel werkput 5

S 08

spoornummer

muren

fase 1: 1100-1300 (spoor)

fase 2: 1500-1572 (ophogingen)

V 14

vondstnummer

natuurlijke klei

fase 1: 1100-1300 (ophogingen)

fase 3: 1590-1700

contour profiel

fase 1b: 1400-1500 (spoor)

verstoorde bovenlaag

1

profielnummer

fase 2: 1500-1572 (spoor)

Bijlage 7

Medemnlík, Bagijnhof 35-37

Project 389

Tekenaars C.P. Schrickx

© Archeologie West-Friesland

Profielen

OM-nummer 61799

Schaal 1:50 (A3)

